

A. lat. a.

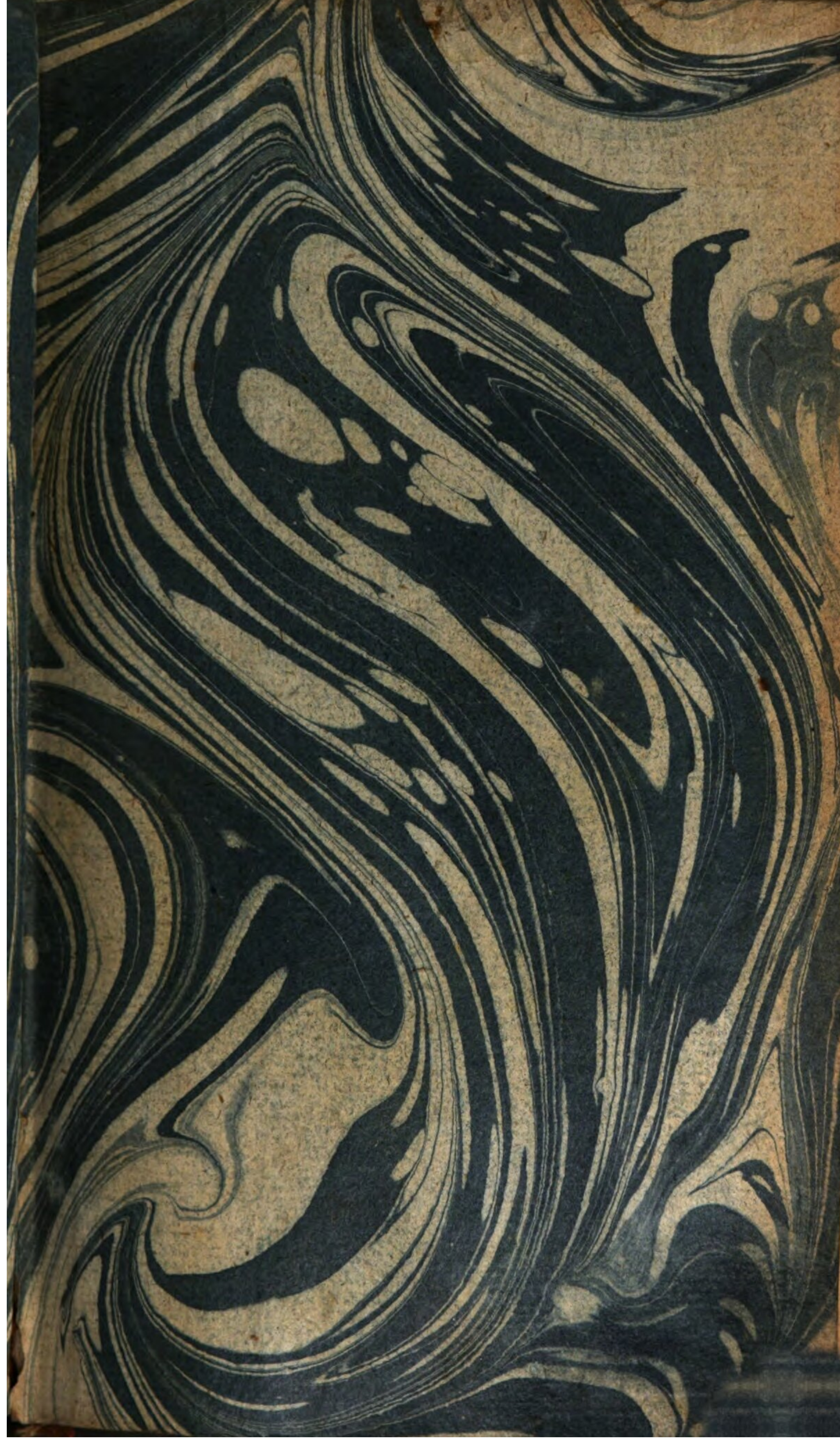
2205

-2-

Ch. Wink. del.

Söckler sc. 1779.

a Lat a

~~1205~~

2205

(2

B. L. 1904

a

<36633491890016

<36633491890016

Bayer. Staatsbibliothek

P. VIRGILII MARONIS

BIBLIOTHECA

REGIA

MONACHENSIS

OPERA.

PERPETVAM ADNOTATIONEM

ADIECIT

HENRICVS BRAVN.

TOM. II.

CVM ELECTORALI PRIVILEGIO.

MONACHII 1781.

Litteris Vötterianis, elect. aul. acad. Typogr.
Suntibus Ioan. Georg. Ruprecht, Bibliopeg.

P. VINCENZI MARONIS

O P R A

PERPETVAM ADNOTATIONEM

ABSCIT

HENRICVS BRAVN.

TOM. II.

Bayerische
Staatsbibliothek
München

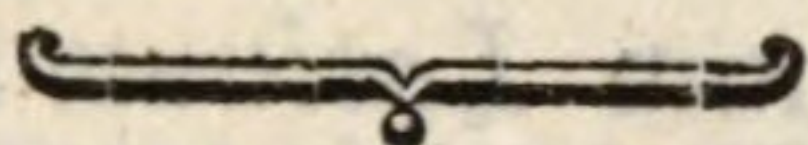
CVM ELECTORALI PRIVILEGIO

MONACHI 1781.

Printed by J. G. Neumann, Neud. Typogr.
in the Royal Library, Georg. Neumann, Bibliop.

P. VIRGILII MARONIS
AENEIS.

ARGVMENTVM.

Troia capta *Aeneas Anchisae*, et
(vt putabatur) *Veneris* filius cum
paucis fociorum mari se committit, no-
uam sibi, suisque sedem in Latio para-
turus, quam Troiae amiserat. Nec id
quidem consilii sine Deorum nutu cepit.
Verum, vt magna molimina magnis ple-
rumque periculis obnoxia sunt, septem
integris annis terra, marique multa pas-
sus editis continuo praeclaris tum pie-
tatis tum fortitudinis speciminibus ad
eam denique Italiae partem venit, quam
Rex *Latinus* sub potestate tenuit. Is

Aeneam hospitem non benigne modo excipit, sed et ei filiam, quam habebat vnicam, quamque ex *Fauni* patris sui oraculis et augurum responsis externo viro tradere iubebatur, vltro coniugem offert. Indigne id ferens *Turnus* ea tempestate Rutulorum Rex, quem ipsa *Latini* vxor *Amata* generum sibi optabat, quum *Latinum* regem ad bellum contra *Aeneam* suscipiendum exstimulasset, adiunctis sibi Latii totius, finitimarumque vrbiū auxiliis *Aeneam* ipse adgreditur. Sed pluribus praeliis victus, singulari tandem certamine cum *Aenea* inito infeliciter pugnans, gladio per pectus adacto miserrimam mortem obit, victoriam *Aeneae*, sponfamque cum spe regni relinquens.

*

*

*

Quam feliciter argumentum hoc non sine consilio electum Maro tractauerit; id vero nemini non ad oculum patet, nisi qui in re poetica omnino hospes sit. Volupe nobis erit lectionis

Vir-

Virgilianae initio in operis structuram, in rerum seriem, miramque iuncturam vnico obtutu prospicere, vt pulcherri-
mo narrationis genere eo suauius adfi-
ciamur, quo magis ipse rerum narra-
tarum ordo, magnitudoque in admira-
tionem nos rapiat, legendique efficiat
curiosiores.

De carmine epico multi quidem
multa praecipiunt, sed nolim tirones
minutis rebus detineri, vbi maiora ad-
sunt, quae cognoscere discant: et si meo
breuissimam, vt puto, discendi viam
suadentis consilio obsequi velint, malim
eos legendo sentire, ac sentiendo di-
scere, quam ex conscriptis operose de
arte praeceptis ieiunam haurire cogni-
tionem, quae paene inscitiores nos
quam doctiores facit. E congestorum
de arte poetica praeceptorum multitu-
dine ea certe in iudicando nascitur per-
tinacia, ne dicam, impudentia, qua er-
rorum, nescio quorum, viros maximos
insimulamus, qui sola duce natura, in-
genioque, quo valebant, progressi re-

gulas artis non sequuti sunt, sed dedere; nec tamen eo minus sine praeuia regularum norma id, quod in arte summum est, adsequuti sunt. Sed mittamus ista, et, quod maioris momenti est, persequamur.

Summa Aeneidos in duas facile partes abit. Altera ad Odyssaeae homericæ; ad Iliadis exemplum altera propius accedit. Virgilium certe Homeri vestigiis instituisse nemo (ne ipse quidem Virgilius, qui palam id professus est) inficias ibit. Sed iis insistere poetam omnino oportuit, si quidem loqui populo voluerit fabulis Graecorum, ac Diis Deabusque homericis adsueto. At nec inuentionis laude, vtut diuersa ab illa Homeri, caret Aeneis. Adparet id in dilectu Herois, qui non potuit non placere et Caesari, et Genti romanae, quae viris, vt erant Troiani, ea aetate celeberrimis, natoque Dea Venere filio originem suam libenter debuit. Adparet id in ipsa argumenti summa. Quam enim nobilius, quam illustrius, quam
maio-

maioris, immo summi momenti est *trans-*
latum Troia; fundatumque in Latio im-
perium, in posteros maiore gloria tran-
siturum, quam aut ira Achillis, aut re-
ditus Vlyssis Homero erat? Adparet
id in ipsa rerum gestarum dispositione,
libro in primis Aeneidos quarto, cuius
exemplum prae oculis in Homero ha-
bere haud potuit. Contigit autem hac
in re Virgilio, quod celeberrimo cuius
pictori, qui coloribus carere nequit,
quibus alii se priores vfi sunt. Non de-
fuit Virgilio ingenium, rerumque poe-
ticarum creatrix sublimior spiritus. Non
defuit impetus mentis, ac viua imagi-
natio, quae ad animos in primis legen-
tium in admirationem rapiendos, te-
nendosque plurimum valet. Sola aetas
ei defuit, qua Homerum praeire non
poterat.

Pars Aeneidos prima a libro imo
in 7mum vsque excurrit, itinera cum
primis erroresque Aeneae continens,
quibus maria terrasque circum iactatus
Italiam petiit. Pars altera aduentum
eius

eius in Latio ad Tiberim, praeliaque exhibet, quae propius finem sequuta sunt, donec pugnis omnibus superior Aeneas hostem, quem habebat, et praecipuum et paene vnicum singulari certamine prostrasset.

Liber 1. Historica rerum series a libro utique secundo, a capta Troia, fugaque Aeneae initium sumere debuit; at Poeta, ut mox initio legentis animum caperet, eum in mediam rem rapiendum esse ratus, naufragium Aeneae pingit, quo errorum suorum anno septimo ex oris Italiae in Africam disiectus ad Libycum Litus prope Carthaginem adpellitur, benigne ibidem a Regina Didone exceptus.

Liber 2. Miro hic artificio sublatis epulis Poeta Aeneam ad Didonis preces excidium Troiae narrare iubet. Quo Episodio quid elegantius, quid ad excitandam admirationem mirius, quid ad audiendam cum delectatione narrationem aptius cogitari potuerit, vix videas.

Hic

Hic ipse liber inter reliquos eminet tam laude inuentionis ingeniiue quam elocutionis ornatu ac grauitate.

Liber 3. Pergit Aeneas fatorum suorum narrare seriem, vt ex incensa vrbe cum suis profugus adiuncta sibi delecta ciuium manu primo in Thraciam delatus, deinde Delum, mox Cretam, denique Siciliae litora longo circuitu circumuectus Drepanum venit. Anchises tum senio tum aerumnis confectus diem supremum obit. Aeneas Italiam contendens graui tempestate oborta in Africam reiicitur, quam rem libro primo persequitur Poeta. Ceterum plenus antiquitatum fabularumque graecarum hic liber est nec lectu iniucundus, nec cognitu inutilis.

Liber 4. Nemini dubium est, librum hunc perfectissimis et maxime politis Aeneidos partibus adnumerari debere. Dido, quae ab ore narrantis continuo pependit, amorem vltra modum erga Aeneam concipit, eumque penes
se

se retinere modis omnibus nititur. Aeneas Iouis imperio fatisque vrgentibus Italiam petiturus intempesta nocte aufugit. Viso Aeneam abiisse, infelix Dido in editissima aedium parte, qua conspici a fugiente Aenea posset, in exstructam a se pyram infilit, seque ipsa interficit. Episodii huius argumentum profecto exquisitissimum quanto magis ad excitandam, sentiendamque intime miserationem, virtutisque in Aenea admirationem ipsum valet, tanto maiore cura fauentem ornatui poetico materiam expoliuit Virgilius, ac mirifica, eaque molliore, magisque harmonica versificatione extulit. Non parum item ad morum doctrinam confert fructus tristissimus insani amoris, qui aegre, ac vix, nisi fuga, missoque ex oculis amoris obiectu vincitur. Sed nec notam vel perfidiae vel ingrati, beneficiorumque inmemoris animi effugisset pius Aeneas, ni illius exemplo docere maro voluisset, gerendum magis iubentibus Superis morem esse, quam animi adfectibus

ctibus obtemperandum. Locum prae oculis habuit, egregieque imitatus est celeberrimus nostra aetate Fenelonius in suo Telemacho.

Liber 5. Aeneas Carthagine secundis primum velis Italiam nauigans, ventis deinde contrariis, vique tempestatis maritimae rursus in Siciliam delatus ab Aceste troiano humaniter excipitur. Nec ibi eum otiose desidere passus est Maro, sed, vt spectacula, ludique publici pro more gentium illarum legenti populo gratissimi veniebant, ita nec horum enarrationem poeticam Aeneidi suae deesse voluit. Aeneas igitur Patri Anchisae anno superiore apud Drepanum sepulto anniuersarium facrum facit. Ludi funebres decretis victori praemiis instituuntur. Dum ludis occupantur viri, troianae mulieres aerumnarum, longaeque nauigationis impatientes quatuor naues iniecto in eas igne comburunt, reliquis a Ioue inmissa pluuia seruatis. Aeneas admonitu Anchisae in somnis sibi adparentis cum de-

delecto inuentutis flore soluit in Italiam.

Liber 6. Cumas aduectus Aeneas Sibylla duce ad inferos descendit. Campum hic sibi parat amplissimum Marorem desideratam populo rerum post mortem futurarum curioso narrandi. Pulcherrimis hic liber picturis abundat, quae ad illustranda veterum tum philosophiae tum theologiae placita plurimum faciunt. Summa vis enthusiasmi poetici in descriptione locorum infernalia, inque narrata incolarum conditione adparet. Sed nec ad formandos Romanorum mores inutile argumentum erat. Quantum enim honoris incutere legenti poterant ea, quibus in Tartaro scelerati adficiuntur, supplicia; tantum ad amplectendam virtutem inuitare potuit amoenissimis coloribus expressa fortunatorum sedes. Quae prope finem libri adferuntur de futuris Albanorum, Romanorumque regibus; de nobilium aliquot Romanorum magnis nominibus, de Iulii Caesaris et Augusti gerendis prae-

praeclare facinoribus Anchisae vaticinia, ea vero non sine consilio, iudicioque adtulit Maro, vt scilicet rerum maximarum admiratio animos lectorum, quorum intererat, quibusque suam meditabatur Aeneidem, eo magis tenere, eaque penitus delectatione perfundere possit, quae carminis epici propria est. Certe *sextus* hic liber (quem ad modum *secundus*, et *quartus*) tot tantisque omnium in arte poetica peritissimorum virorum laudibus ornatus est, vt addid quidquam, demine difficile sit. Adeo perfectum, prorsusque diuinum opus esse existimarunt. Ipse sibi in eo placuisse visus est Virgilius, quippe qui missis reliquis solos hos tres libros speciminis loco Augusto praelegisse dicitur.

Liber 7. Aeneas ad superos per eburneam portam regressus relictis Cumis, sepultaque Caietae nutrice sua occidentem versus vela faciens, Circesque sedem veneficiis infamem praeteruectus tandem secundis ventis ad Tiberis

ris ostia defertur. Aduerso dein flumine progressus ad Latinum regem centum oratores mittit, qui oblatis suo nomine muneribus locum condendae urbis peterent. Latinus, oraculi memor non urbem modo sed regionem filiamque ei suam vltro coniugem offert, frustra fremente bellumque parante Turno, qui tum Rutulorum genti imperitabat. Non moror hic innumeras cauillationes argutiasque, quibus posteriores Maronis libros nonnulli interpretum adgrediuntur. Vtut enim liber hic septimus pluribus imaginibus, poeticisque descriptionibus vacet; in earum locum mira, quae legentem delectat, varietate successit illustrium actionum maximos quosque euentus promittentium non sine dilectu adlata multitudo. Nec Tironem fugere debent praeclara seu prudentiae politicae seu eloquentiae ciuilis exempla, quae tum in oratione legatorum, tum in responso regis Latini animaduvertere oportet. Furor Turni; alecto ad disturbandam pacem ab inferis erumpens;

pens; conatus reginae Amatae regem a proposito auocantis; robur, firmitasque animi, qua rex fatorum, et initi nuper cum Aenea foederis memor a consilio, quod cepit, dimoueri non poterat, aut spectacula aut negotia sunt prorsus excellenter elaborata, quibus interesse quodam modo nobis videbimur, quum ea legimus.

Liber 8. Quod summi quique Principes imminente bello hodieque solent, id Aeneam sua aetate facere Maro voluit. Aeneas enim suorum paucitati diffidens, ac de arcessendis auxiliis cogitans Euandrum adit, quem ex Arcadia profugum in eo Latii tractu confedissee aiebant, qui postea Romam exsurgentem vidit. Forte tum Euander sacra faciebat Herculi, quibus adhibitum Aeneam earum originem docet. Non multo post Aeneas auxiliis finitimorum adiutus arma accipit ab ipso Vulcano fabricata, quorum pulchritudinem quum miraretur, subito res praeclare olim a romanis posteris gerendas in clypeo admira-

admirabili arte expressas videt. Duo haec epifodia multo elegantissima sunt, et suo loco adlata; ex iis enim Maroni sua sponte nata est occasio, qua adrepta in fabulas veteris Italiae, in Latii ac Romae origines, in ipfasque laudes Romanorum ea aetate viuentium excurrere opportune potuit. Quantum igitur artis, quantum ingenii, quantum Romanos legentes delectandi studium libro huic insit, ipsum paene argumentum loquitur.

Liber 9. Turnus Troianos adgreditur, quumque moenibus oppidi, quod tuebantur, inclusi in apertum prodire campum nollent, consilium de eorum classe exurenda cepit, ne spes fugae superesset; sed naues Veneris rogatu a Ioue in totidem Nymphas mutantur. Nisus et Euryalus absentem inque conquirendis auxiliis occupatum Aeneam quaerentes occumbunt. Turnus furens per fractas oppidi portas irrumpit, hostium vero multitudine circum ventus in praeter fluentem Tiberim insiliens vix

ac ne vix quidem nando euadit. Bellici adparatus, irruptiones, pugnae, strages, ea vero argumenta sunt, quae carminis epici ornatum in primis admittunt. Et Turni nando elapsi audax facinus, quem non in admirationem rapiat? Nysus vero et Euryalus intimum amicorum par, simul pugnans simul occumbens, quem non moueat? Mutata subito rerum omnium facies, alia continuo personarum, adfectuum, locorum, negotiorum, descriptionum ac narrationum varietas, quibus tum excogitandis tum eleganter exprimendis non nisi primus poetarum sufficit ingenti phantasia praeditus, cui non in oculos incurrat?

Liber .10. Initio libri huius multa cum maiestate domus omnipotentis Olympi patet, conciliumque Deorum praeside Ioue spectari potius, quam legi posse videbitur. Iuno Rutulorum; Venus Troianorum causam agit. Iupiter concordia inter vtramque frustra tentata neutrarum se partium fore pronuntiat. Concurritur, pugnatur, fit strages.

Pallas a Turno interficitur. Aeneas Pallantis necem vlturus in medios se hostium cuneos infert. Ascanius facta ex oppido eruptione patri, iunctis cum eo copiis, auxilio venit. Periisset Turnus, nisi eum obiectu imaginis, quae Aeneam referebat, fefellisset Iuno, praesentique eum eripuisset periculo. Mezentius Turni loco pugnae succedens; Lausus item Mezentii filius ab Aenea occiduntur.

Liber 11. Erecto, quod Marti Aeneas posuit, de spoliis occisi Mezentii tropaeo, mortuorum (Pallantis in primis) corpora honorifice sepeliuntur. Latinus conuocato consilio de pace ineunda consultat. Aeneas interea collectis copiis exercitum vrbi admouet. Obuiam ei it cum suis Turnus. Committitur equestre praelium, sed dubia vtrunque forte. Ingruente iam nocte quum decerni amplius haud potuit, ambo exercitus positae ante urbem castris in conspectu manent.

Liber 12. Attritas suorum vires, fractosque Latinorum animos vbi vidit
Turnus

Turnus, omnem in se ipso spem sitam esse ratus singulare certamen cum Aenea ini-
re statuit. Rex Latinus de pace ac in-
duciis cogitat. Dum haec geruntur, ex-
ortus subito tumultus vtramque aciem
committit. Aeneas sagitta laesus prae-
lio exit, mox tamen diuina matris ope
restitutus pugnamque restaurans Turnum
ex condicto nominatim prouocat. Vitae
Turni metuens auriga Iuturna deflexis
ab Aeneae occurſu habenis singulare cer-
tamen impedit, quo viſo vltioris mo-
rae impatiens Aeneas cum delecta ma-
ru propugnacula conſcenſurus igne fer-
roque urbem adgreditur. Amata con-
ſpecto propius hoſte Turnum occiſum
arbitrata laqueo ſibi vitam adimit. Tur-
nus rei huius nuntio territus, probroque
ſibi ducens, ſi ſe conſpiciente vrbs cape-
retur, vltro ſe ſiſtit Aeneae, eumque ad
ſingularem pugnam depoſcit; ſed hac
ipſa in pugna inferior vitam cum ſpe
regni ſponſaeque Lauiniae amittit.

Si quis iam rerum poeticarum non
omnino inſcius ſummam Aeneidos vel

fugiente oculo percurrerit, nec artem ingeniumque Virgilio; nec Virgilium ingenio artique defuisse merito sentiet. Omnis certe retro litterata antiquitas Homerum, Virgiliumque ceu poetarum in carmine epico principes venerata est, summisque ad coelum laudibus tulit. Si vtrumque conferas, demtis, quae non sine partium studio agitantur, litium plerumque inanium argutiis, dubium erit, vtrum alteri praeferas. *Pater meus Persarum; avus meus Medorum formosissimus est*, aiebat Cyrus. Iudicium huic haud ab simile procul invidia si de Homero, Virgilioque feramus, illum porro graecorum; hunc romanorum poetarum in hoc carminis genere praecipuum esse ingenue fatebimur.

Virgiliani quidem carminis elocutio placida simul gravisque; numerosa eadem atque ornatissima, illa quidem ipsa nos delectatione, sensuque voluptatis adficiet, qua Romanos adfecit: quod si vero eadem rerum narratarum admiratio nostra aetate nos pariter haud teneat,

id

id profecto non arti, non ingenio Maronis; sed temporum diuerfitati, argumentoque Aeneidos, res nostras rerumque nostrarum historiam parum tangenti imputandum esse aequissimus quisque iudicabit. Vt enim de solo Deorum Deorumque interuentu loquar (qui quantum ad admirationem in carmine epico vel efficiendam vel tuendam conferat, nemo non ignorat) ridicula nobis iam sunt ea Numina, quorum nutu omnes euentus mundumque, qua late patet, vniuersum regi sancte credidere Romani Graecique. Quam in animos nostros impressionem faceret aut Iunonis ira, aut Veneris proseruando Aenea studium? — Romanos enim vero intime tetigit, quam popularibus suis Maro canebat, rerum ab Aenea duce gestarum gloria. Romanis ea Religio cordi fuit, maximamque in eorum mentes vim habuit, quam nos ridemus: nec enim dubium est, tantum fidei eos tribuisse fabulis, quas a Mystagogis a iuuentute edocti sunt, quam nos sacris codicibus tribuimus. Verum ea,

quae fuit , temporum illorum in rebus diuinis caecitas , etſi nihil ad nos adtineat , in lectione tamen virgiliana non inſuper habenda eſt ; ſi recte de Aeneidſ praefantia ſentire ac iudicare velimus.

Satis multa me praefationis loco diſſiſſe mihi videor ; et ſi dignitatem argumenti rerumque dicendarum multitudinem ſpectes , fatiſ parum. Erit forte, vt, ſi vitae huius vſura diutius mihi conſeſſa erit , perfectius quidquam hoc in genere ſcriptionis, quod mihi in deliciis eſt , a me adferatur. Interea laborem hunc, amice lector ! aequi bonique conſule , ac etiam atque etiam vale. Scrib. Monachii d. XXIII. Octob. clc lccclxxxi.

P. VIRGILII MARONIS

AENEIS.

quod si, utpote, in rebus
hinc son de tale his, etiam
non eandem rationem in
tunc, in locum rationem in
tunc, in locum rationem in
tunc, in locum rationem in

Si quis autem per se facit locum
hinc, in rebus, et si dignitatem argu-
mentum rationem in rebus
non facit, in rebus, et si dignitatem argu-

F. VIRGILII MARONIS

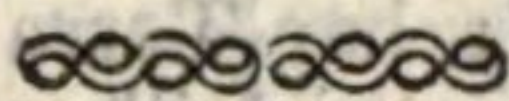
AEENEID.
lib. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12.
Monachi d. XII. Octob. ob. CCLXXI.

P. VIRGILII MARONIS
AENEIDOS

LIBER II.

*Ille ego, qui quondam gracili modulatus auena
Carmen et egressus siluis, vicina coegi,*

Vt quamuis auido parerent arua colono:

Gratum opus agricolis: at nunc horrentia Martis

Arma

De quatuor his versibus varia variorum interpretum eaque admodum diuersa opinio est. Sunt, qui negant, eos esse a manu Virgilii; sed et sunt, qui adfirmant; et vtraque pars se ad antiquorum manu scriptorum codicum fidem refert. Alii spiritum, ornatumque elocutionis virgilianae in iis desiderant; ex aliorum vero sententia nihil minus eis deest, quam qui virgiliani carminis proprius est, ornatus. Ego quidem litem hanc meam non facio; sed vt hac de re illud adferam, de quo in primis Tirones, quibus loquor, monendi sunt, animus curam edendae Aenei-

maduertere eos oportet, priores hos versus ad initium, integritatemque Aeneidos haud quaquam pertinere; sed praefationis loco ab auctore ad vindicandam sibi tuendamque compositae Aeneidos gloriam praemissos esse; dici enim vix potest, quanta plagiariorum multitudo ea tempestate in aliorum labores inuolarit. Simile exemplum vide ad finem Georgic. lib. 4, v. 559. Eos vero a manu Virgilii esse, vix dubitem, sed facile crediderim, a Maronis manu scripto codice sublatos esse a Vario, Tuccaque, quibus Caesar Augustus curam edendae Aenei-

dos, quae ultimam manum exspectabat, facultatemque rescindendi, non item addendi quidquam commiserat. Si qui sunt, qui duritiae elocutionis offensi virgiliani carminis suauitatem grauitatemque haud sentiunt; iis quidem largior, quod volunt; nec me eam sentire facile profiteor: at meminerint, Virgilium ultimam non admouisse operi manum, emendaturum utique, si licuisset. Et hac ratione dissentientium opiniones haud difficulter conciliari posse arbitror, nisi quis, quam semel amplexus est, sententiam aegerrime dimittat.

Ille ego, qui -- coegi -- nunc arma virumque cano. Sensus patet. Nec enim obscure Maro significat, relictis Bucol. ac Georgic. carminibus se ad Aeneidem transiturum; sed durior elocutio est, quam ut molliorem planioremque redderent interpretes, miris se modis torquent. Subintellexere quidam *sum*: -- *Ille ego sum, qui -- coegi; at nunc.* Hac quidem ratione tertius versus cum prioribus meliore nexu cohaeret; sed ineptam hanc ellipsin esse Burmannus docet, mutatque *at* in *et*. Clariss. contra Heynius alterius opinionis est, aitque, tam longa oratione interiecta bene *at* in apodofi praefigi. *Gracili aena modulari*, idem est, quod eclog. 1, 2. *siluestrem Musam tenui aena meditari*, i. e. carmen pastoritium

canere. *Auena* proprie der Salm, wovon sich die Hirten ihre Pfeifen machten. *Egressus siluis*, i. e. relicto carmine Bucolico. Confer ex mox dictis *siluestrem Musam*; tunc enim in siluis pecora fuisse pasta vidimus eclog. 4, 3. *Si canimus siluas, silvae sint Consule dignae.*

Vicina coegi arua, ut parerent colono, i. e. colonos agrorum cultum docui. Terra Plinio l. 2, 63. *ancilla et famula* est, quae arte cogi potest, ut morem gerat, tantamque frugum copiam ferat, quae *quavis auido*, i. e. lucri auidissimo cuique sufficiant. Cogere hoc sensu occurrit Georgic. 2, 10: *Nullis hominum cogentibus*. Interpretes item offendit epith.: *Vicina*. Cui enim vicina, *siluis an Mantuae*? Nulla profecto utriusque ratio est, quae rem scire volentibus faciat satis. Aut significare Maro voluit: se post *siluas* cecinisse *arua*? -- sed hunc quoque vocis *vicina* usum duriores esse sentit Burmannus, quam ob rem antiquos quidem esse hos versus concedit; non tamen virgilianos.

Gratum opus agricolis, at nunc horrentia Martis. Hunc certe versum omnino eiciendum, nec umquam Virgilii aut fuisse aut esse potuisse P. Bostu modis omnibus contendit. *Gratum opus agricolis*, qua adpositione male cohaerente facile carmen caret, nec ea fit fig-

nificantius, ne quid de ornatu dicam, qui nullus est. *Horrentia Martis arma* notionem imprimunt nescioquam, argumento certe disconuenientem; nec enim *Martis* sed *Aeneae* arma Poeta canit. Si arma pro bello sumantur, ut possunt, superflua porro vox *Martis* erit. Et cur *horrentia*? -- forsitan *horribilia*, ut vulgo? At hunc sensum vox *horrentia* male patitur. Mauis cum Heyn. *horrentia* accipere, ut *tela horrentia*, *hastas horrentes*, dum erectae, protensae stant? nullus vero h. l. sermo est de acie ad praelium parata, sed de bello in vniuersum sumto. Et hanc meam esse opinionem fateor, quam, non quidem ut veram ac indubitam, sed ut meam adfero.

Ceterum memini, admirationi meae, quum adhuc inter Tirones eram, propositam, auribusque meis, ut aduerterem, saepe saepius lectam, commendatamque fuisse mirificam versuum ho-

rum harmoniam, quae ut in primo versu riui instar leniter fluentis oriri; ita exsurgere continuo, ut aiebant, et demum ipso verborum sono strepitum armorum (concurso strepitan-
tium litterarum per *horrentia arma*) exprimere dicebatur. Multum artis, plurimumque studii, si his interpretibus fidem habemus, hac in re collocasset Virgilius. Verum enim vero quis virorum, qui subacti ingenii, iudiciiue est, somniet, magnum aliquem poetam res minutas venari, et in conquirendis similem materiae ionum reddentibus litteris oleum operamque perdere? *Attenuat ea res et deprimit ingenium poetae et artis poeticae dignitatem*, ait Clariss. Heyne. (*) Aio haec in gratiam malorum quorundam interpretum, qui sibi solis sapiunt, ut si rationi cedere nolint, cedant auctoritati, seque a viro me multo maiore instrui patiantur.

(*) Vide P. Virgilii Maronis opera nouis curis illustrata a Chr. Gottl. Heyne p. 347.

Arma virumque cano, Troiae qui primus ab
oris

Italiam, fato profugus, Lauinia venit

Litora; multum ille et terris iactatus et alto

Vi

Arma virumque cano. Propositio pulcherrima, eo respondens. Non sic Maro elegantior, quo simplicior; incipit, ut scriptor Cycli- nec minus tamen dignitati, cus olim:

Fortunam Priami cantabo et nobile bellum.

Aut more Statii, qui Heroem vel Ioui timendum adfert:

Magnanimum Aeacidem formidatamque Tonanti

Progeniem, et patrio vetitam succedere coelo &c.

Quid enim ferat hic tanto erat &c. Nec enim poeta dignum promissor hiatu? Par- Heroem suum sesquipeda-
turiunt montes. -- Sed arma, libus verbis, sed factis a
i. e. bellum, quod Troianos v. 1 -- ad 7, sed magnitu-
cum Latinis commisit, vi- dine rerum gestarum, fun-
rumque, i. e. Aeneam, et datique in Latio imperii
multo nobilius, ut puto, gloria commendat.

virum dixit, quam si Ae- Cano dulciter aequae ac
neam nominatim protulisset. simpliciter, procul a fastu

Virum den Mann, den gros- Claudiani, qui odas quam
sen Mann, qui primus &c. epico carmini similiore ini-
Confer v. 33. *Tantae molis* tio insanire incipit:

Audaci promere cantu

Mens congesta iubet. Gressus remouete profani:

Iam furor humanos nostro de pectore sensus

Expulit, et totum spirant praecordia Phoebum &c.

Primus --- Lauinia venit que attentum facit, ex in-
Litora, id est, ea Litora teruentu Deorum (ut inter
ad quae postea surrexit La- illas gentes) sponte sua na-
uinum. Ceterum Anteno- scitur.

rem Aenea priorem in Ita- 3. *Multum terris et alto* id
liam, non vero ad haec Li- quod prima Aeneidos parte;
tora, sed ad Venetos venisse *multa quoque et bello passus,*
constat. *Primus item fato* quod sex posterioribus li-
profugus, qui illuc iubenti- bris narrat. Quam multa
bus superis ad transferen- iterum quam paucis? Quam
dum Troia imperium, no- miro distincta artificio tota
uamque gentem constituen- Aeneidos summa septem
dam venit, *genus unde lati-* versibus expressa a v. 1 --
num &c. Rerum magnarum ad 8. simplicissima *aeque na-*
expectatio, quae viam ad- tiua ornatus poetici elegan-
mirationi sternit, lectorem- tia lectori exhibetur?

Vi superum, faeuae memorem Iunonis ob iram:
 Multa quoque et bello passus, dum conderet vr-
 bem, 5
 Inferretque deos Latio: genus vnde Latinum,
 Albanique patres, atque altae moenia Romae.

Musa, mihi causas memora, quo numine laeso,
 Quidue

4. *Vi superum.* Vis op-
 ponitur libertati, agendi-
 que facilitati. Liberum Ae-
 neae, integrumque, nec
 adeo difficile fuisset Troia
 diruta in Italiam, ad nouam
 ibi sedem quaerendam, ve-
 nire, sed *fato* et *vi* supe-
 rum impeditur. Conf. ite-
 rum: *Tantae molis erat ex*
 v. 33.

Memorem ob iram, ele-
 ganter pro *Iunonis iniuria-*
rum memoris, et hanc ob
 causam in Troianos iratae.
Memor ira fere *feminarum*
 est (*Weiberzorn*) quae vt
 natura superbae sunt, ita
 facile offensae iniuriarum
 haud facile obliuiscuntur,
 quauis seu data seu quae-
 sita occasione de vindicta
 cogitantes. Quarum rerum
 memor fuerit, vide a v. 12
 — 33.

6. *Dum conderet urbem* La-
 uinium.

Inferretque Deos Penates,
Deos Troiae patrios, quos
 alio migrantes pro more

illarum gentium secum tu-
 lere. Conf. lib. 2, 239 et 717.

Genus vnde Latinum, mix-
 ta ex Aboriginibus et Tro-
 ianis gens tertia, Latini.

7. *Albanique patres.* Vnde
 Alba primum, deinde Roma
 suam originem traxit. Ve-
 nerabilis Albae senatus pro
 ipsa *Alba* eleganter adfer-
 tur. *Altae* perpetuum ma-
 gnarum et celebrium urbium
 epitheton est.

8. *Musa mihi causas me-*
mora. De re sua certus Poe-
 ta rei tantum modo causas
 sibi aperiri petit, quas, ni
 a Dea edoceatur, nescire
 se prudenter innuit. Adeo
 Poetis sollemne est initio
 carminis epici Dei alicuius
 Deaeue opem implorare, vt
 partem eius alteram haec
 imploratio constituat. Sunt,
 qui totum epos a Numine
 quodam sibi suggeri rogant;
 at Maro curam poeseos cum
 Dea sua diuidit, partemque
 sibi vnam retinens alteram
 Musae suae relinquit. Idem
 in eclog. 8, 62:

Haec Damon: vos quae responderit Alpheibaesus

Dicite Pierides: non omnia possumus omnes.

Vt pro temporum illorum
 ruditate atque inscitia Deos
 plures rebus nostris geren-
 dis continuo interesse, illo-

Quidue dolens, regina deum tot voluere casus
 Insignem pietate virum, tot adire labores, 10
 Impulerit: tantaene animis coelestibus irae!

Urbs

rumque aut nutu, aut con-
 filio, aut machinatione om-
 nia agi credebatur; ita Deo-
 rum interuentu ac implora-
 tione ad excitandam admi-
 rationem, rerumque magna-
 rum expectationem carmen
 epicum carere tum non po-
 terat. Nec illo carere sub-
 fidio ipsi Poetae voluissent;
 qua enim alia via tenuis-
 sent magis credulam ple-
 bem? — Quo alio adiumen-
 to argumentum cetera fic-
 cum ad eam, quae mire de-
 lectaret, fertilitatem alle-
 uassent? Deme Aeneidi Iu-
 nonis atque Veneris rixas,
 et vide, quantum ei orna-
 menti abstuleris. Tantum
 vero abest, ut ipsi Poetae
 superstitiosis certe lectori-
 bus suis scientiores, sapien-
 tioresque rem hanc ita esse
 crediderint, ut potius ad
 ornatum carminis sui ipsi
 finxerint. Nec umquam per-
 suadere mihi potui, veram
 eos opem ab imploratis a-
 se Numinibus expectasse,
 ut fere precibus his initio
 operum suorum ad Deos
 Deasque missis nihil aliud
 optasse mihi videantur quam
 spiritum illum ignemque (aut
 si mauis furorem) poeticum,
 quo ipsis naturae viribus in-
 flammari eum necesse sit,
 qui carmen epicum canat.
 Re igitur vera imploratio
 haec non nisi allegoria, ex-
 pressioque poetica est. Sae-
 pissime certo ipsi creamus,
 quos imploremus, Deos,
 Deasue, e. g. somnum, na-
 turam, fortitudinem, iusti-
 tiam &c. quae nostra aetate
 in locum graecorum Numi-
 num succedere. Et qua alia
 ratione tot Musarum gene-
 ra nata essent, quae vndi-
 que implorata legimus? —
 Sic Virgil. eclog. 4, et 9:

Sicelides Musae, paullo maiora canamus:

Extremum hunc Arethusa mihi concede laborem.

Sicularum Musarum nomine
 quid h. l. aliud quam spi-
 ritum sibi Theocriteum op-
 tarit Maro? Conf. notulam
 l. c. a me adiectam.

Quo numine, i. e. qua Dei,
 Deaeue maiestate offensa?
 Sunt, qui interpretantur:
 quo, qua re, qua causa
 numine laeso Iuno laesa est
 ut &c. Alii intelligunt: quo
 alio numine praeter Iuno-
 nem: plures enim Deorum

Aeneae inimicos fuisse pa-
 tere videtur v. 4. *Vi supe-
 rum.*

9. *Voluere casus* vel pro
volui casibus; vel *voluere* su-
 bire, adire est; nam *voluere*
 dicimur etiam ea, quae mo-
 limur, adeoque et ea, quae
 perferimus, ac toleramus:
Heyn.

10. *Insignem pietate virum.*
 Non quorumuis nos fata ho-
 minum mouent etsi aduersa;

Vrbs antiqua fuit; Tyrii tenuere coloni;
 Carthago, Italiam contra Tiberinaque longe
 Ostia, diues opum, studiisque asperrima belli:
 Quam Iuno fertur terris magis omnibus unam 15
 Posthabita coluisse Samo; hic illius arma,
 Hic currus fuit; hoc regnum dea gentibus esse,
 Si qua fata finant, iam tum tenditque fouetque.
 Progeniem sed enim Troiano a sanguine duci
 Audierat, Tyrias olim quae verteret arces; 20
 Hinc populum, late regem, belloque superbum,
 Venturum excidio Libyae: sic voluere Parcas.

Id

sed virorum pietate insignium res aduersae nos non commouere non possunt. Et quid? Si ipsa Numina viris etiam piis infesta legamus? Quae cogitatio, quae admiratio in animis nostris exsurgat? Recte igitur: *Tantaene &c.*

16. *Posthabita Samo* insula, in qua tamen Junonem natam fuisse, educatamque, ac Ioui nupuisse fama erat.

17. *Hic currus — hic arma*, usque adeo Carthaginem amauit Iuno; ut eam patriae ac domicilii loco coluerit. Non enim fere nisi in domo siue nostra siue patriae res nobis charissimas, et quae continuo nobis vsui sunt, adseruamus, arma, vehicula &c. Ceterum duplex Iunoni currus erat; alterum pauones; alterum equi trahebant; illo per aera rem vehebatur; hoc utebatur ad bellum itura. Conf.

Homer. Iliad. lib. 6. Ouid. item fast. 6, 45.

Hoc regnum esse gentium, caputque terrarum (non Romam) esse voluit. Hoc consilium iam tum in animo habuit. Huic operi perficiendo iam tum studuit, iam tum omnem operam impendit: *Si qua* ratione fata id permetterent. *Sed enim &c.*

20. *Verteret*, deleret, vastaret.

21. *Hinc* ex ea progenie, quae duce Aenea Italiam petit.

Late regem, late olim regnaturum, ditionemque suam extensurum, futurum orbis, qua patet, dominum.

22. *Sic voluere Parcas*. Faustorum genus duplex est; immutabile vnum, cui ipsi Superi subsunt; alterum destitutum quidem, sed mutationi adhuc obnoxium, si vel hominum preces, vel Dii alicuius Deaeue patro-

Id metuens, veterisque memor Saturnia belli,
 Prima quod ad Troiam pro caris gesserat Argis:
 Nec dum etiam caussae irarum saeuique dolores 25
 Exciderant animo; manet alta mente repositum
 Iudicium Paridis, spretaeque iniuria formae,
 Et genus inuisum, et rapti Ganymedis honores:
 His adensa super, iactatos aequore toto
 Troas, reliquias Danaum atque inmitis Achilli, 30
 Arcebat longe Latio: multosque per annos
 Errabant acti fatis maria omnia circum.
 Tantaе molis erat Romanam condere gentem.

Vix

cinium accedat. Illud ex-
 sequi Parcae; hoc voluere
 dicuntur.

23. Id metuens, et non
 sine graui quidem metus fun-
 damento. Bene metuens (non
 timens) timor enim praesen-
 tis, iam iamque imminentis;
 metus futuri mali est.

24. Prima, i. e. primum,
 prius. Pro Argis, Graecis.

26. Repositum pro repositum.
 Manet repositum in
 mente in primis feminea,
 quae nihil aegrius ferunt,
 quam formam suam sperni,
 aut aliarum aemularum fa-
 ciebus postponi. Alta mente
 (tief im Herzen) ut fallunt:
 quod verbum in pectus Iu-
 gurthae altius, quam quis-
 quam ratus erat, descendit.
 Seneca item lib. I. de be-
 nef. c. I: Natura compara-
 tum est, ut altius iniuriae
 quam beneficia descendant,
 et illa cito defluant, has te-
 nax memoria retineat.

27. Iudicium Paridis Tro-

iani. In vulgus nota est fa-
 bula de pomo aureo. Vid.
 Mytholog. meam p. 156.

28. Genus inuisum ab ipsa
 origine, quam Troiani a
 Dardano Iouis filio ex Ele-
 ctra pellice ducebant. Conf.
 infr. v. 239.

29. Ganymedis Trois filii
 ad ministranda in Deorum
 conuiujs pocula remota He-
 be in caelum rapti. Conf.
 Aen. 5, 255. Mytholog. p.
 32 et 137.

33. Tantaе molis erat.
 Epiphonema Romanorum
 auribus suauissimum. Me-
 moria dirutae Carthaginis,
 quae Romae aemula erat;
 irriti conatus Reginae Deo-
 rum, ipsius Iouis Coniugis;
 e maximis, quae paene in-
 exsuperabilia videbantur,
 impedimentis enata eo ma-
 ior romani nominis gloria;
 Roma gentium domina Ro-
 manis ob oculos posita; ve-
 ro simillimum initium ro-
 manae magnitudinis &c. —

Vix e conspectu Siculae telluris in altum
 Vela dabant laeti, et spumas falis aere ruebant; 35
 Quum Iuno, aeternum feruans sub pectore volnus,
 Haec secum: Mene incepto desistere victam,
 Nec posse Italia Teucrorum auertere regem?
 Quippe vetor fatis. Pallasne exurere classem
 Argiuum, atque ipsos potuit submergere ponto, 40
 Vnius ob noxam et furias Aiakis Oilei?
 Ipsa, Iouis rapidum iaculata e nubibus ignem,
 Disiecitque rates, eueritque aequora ventis;

C

Il-

ea vero omnia, quanta Ro- elegantissimum, quod, vt
 manos Virgilii populares in praefatione monui, le-
 admiratione, voluptateque gentem in medias res rapit.
 tenuerint, quamque legendi Secutus est hac in re Ma-
 curiosos effecerint; dici vix ro Homerum, qui hunc nar-
 posse putem. *Tantae molis* randi modum Poetis suasit;
 pro *tanti moliminis* res erat. Aristoteles dein legem tu-
 34. *Vix e conspectu &c.* lit. Horatius item:
 Initium narrationis multo

*Nec gemino bellum Troianum orditur ab aevo:
 Semper ad euentum festinat.*

35. *Vela dabant laeti*, vt patitur ira orationem pro-
 fere solent nauitae portu ferre integram. *Teucrorum*
soluentes. spumas falis i. e. regem, Aeneam Troianorum
 maris, et multo ornati- ducem. *Pallasne. potuit?*
spumas maris, quam spu- argumentum inuidiae femi-
 mans mare, aut spumantem ninae: Haec et illa, et illa
 vndam. *Aere ruere* aquas potuit, et ego non possum,
 aeratis nauium rostris pro- Ego Deorum regina, Ego
 scindere, secare, vt terra Iouis, et Soror, et Coniux.
ruitur, vel potius *eruitur* — EGO? — —
 arandum. Vnde Locutio 41. *Aiakis Oilei*. Ajax hic
 virgiliana l. 2, 780: *Va-* Oilei Locrensi- Regis fili-
stum maris aequor arandum. us erat. Ob noxam et fu-
 Conf. l. 3, 495. rias, ob vim Cassandrae in

37. *Haec secum: Mene &c.* templo Palladis illatam, ne-
 En cogitationes mulieris in- fandum quidem facinus,
 solentis, ac iratae summo quod fere non nisi insanus,
 artificio expressas. *Mene de-* furiosusque committit, sed
sistere, — nec posse &c. Non facinus unius est.

Illum, exspirantem transfixo pectore flammam,
 Turbine conripuit, scopuloque infixit acuto. 45
 Ast ego, quae diuom incedo regina, Iouisque
 Et soror et coniux, vna cum gente tot annos
 Bella gero. Et quisquam nomen Iunonis adoret
 Praeterea, aut supplex aris inponat honorem?
 Talia flammato secum Dea corde volutans, 50
 Nimborum in patriam, loca feta furentibus au-
 stris,

Aeoliam venit. Hic vasto rex Aeolus antro
 Luctantes ventos tempestatesque sonoras
 Imperio premit, ac vinclis et carcere frenat.

Illi

46. *Ast ego.* Viden, ut bella gerere vna cum gente
 feminarum fastu elatarum tot annos debeat. Quis enim
 more Venerem despicit, supplicet impotenti? Et fe-
 Deam et dignitate, et po- mina quae coli adorarique
 tentia, et maiestate se mul- amat, quo pudore adficia-
 to inferiorem. *Quae diuum* tur, quem metum dolorem-
incedo regina, viua inceden- que in animo sentiat, si
 tis reginae Deorum pictura, cultum sibi in posterum de-
 quae ipso incessu, ut Iuno futurum timet?
 elati animi esse fingitur, fa- 51. *Loca feta*, i. e. plena,
 stum prodit. Notat Seruius poetice alias grauida. *Au-*
incedere proprie esse nobi- stris, ventis.
 lium personarum; hinc et 52. *Hic vasto rex Aeolus*
 Athenaeus apud Taubman. antro. De Aeolo vid. My-
Iunonio incessu ambulare, pro thol. p. 54. Sed nihil hac
 grauitate quadam, et maie- descriptione, quam verius
 state incessus dixit. Conf. viuam imaginem dixeris,
 Propert. l. 2, 2. elegantius. Videor mihi me
 48. *Et quisquam.* Iam pu- videre sedentem celsa in ar-
 dor, timorque accedunt. Pu- ce regem Aeolum, sceptrum
 dor quidem visa Veneris, tenentem, *mollentem* repri-
 quae Aiace facile perdidit, mentem, coercentem ani-
 potentia. *Timor*, ne deef- mos impetus; ventos ipsos
 sent, qui adorent, *praeterea* vel conantes egredi, vel
 i. e. in posterum, si homi- ipso in antro colluctantes.
 nes animaduernerent, cer- Audio murmur, fremitum,
 nerentque Iunonis poten- sibilos &c.

Illi indignantes magno cum murmure montis 55
 Circum claustra fremunt. Celsa sedet Aeolus arce
 Sceptra tenens, mollitque animos, et temperat
 iras.

Ni faciat, maria ac terras coelumque profundum
 Quippe ferant rapidi secum verrantque per auras.
 Sed pater omnipotens speluncis abdidiſſis atris, 60
 Hoc metuens: molemque et montes inſuper altos
 Inpoſuit, regemque dedit, qui foedere certo
 Et premere, et laxas ſciret dare iuſſus habenas.
 Ad quem tum Iuno ſupplex his vocibus uſa eſt:
 Aeole, (namque tibi diuom pater atque homi-
 num rex 65

Et mulcere dedit fluctus et tollere vento)
 Gens inimica mihi Tyrrhenum nauigat aequor,
 Ilium in Italiam portans victosque Penates:
 Incute vim ventis, ſubmerſasque obrue puppes:

C 2

Aut

58. *Ni faciat*, — *quippe* Deorum regina, Iouis et
ferant pro ni faceret — *fer-* ſoror et coniux ſupplex
rent utique. Verrere per Aeolo? — Quid non agit
auras, proprie de ventis. femina, ut voti ſui damne-
 h. l. *Alles zertrümmern,* tur? Quas vias non agre-
und zerſtäubt in der Luſt ditur? Quibus blanditiis
herum jagen. Conf. Lucret. non utitur? *Aeole!* ait: *Suo*
 l. 5: *Validi verrentes litora* eum blande compellans no-
venti. mine; *Aeole*, ſubuenire an-

62. *Foedere certo*, non te- xiae Deorum reginae poteſ,
mere, aut, ut lubet; ſed ſi vis; *tibi enim diuom pa-*
certa quadam moderatione, ter atque hominum rex de-
ut Regem ventorum decet, dit &c. Quam procul a fa-
qui ſcire debet et premere — ſtu Iunonio hae blanditiae
et dare, i. e. et inhibere, ſunt?
et laxare habenas. Locutio-
nem a curſu equorum du- 69. *Submerſas obrue*, ſub-
ctam eſſe nemo non videt. merge, obrue, age diuerſos,
 diſſipa, age in diuerſas par-

64. *Iuno ſupplex?* — Iuno tes, diſiice corpora ſubmerſa.

Aut age diuerfos: et disiice corpora ponto. 70

Sunt mihi bis septem praestanti corpore Nymphae,

Quarum, quae forma pulcherrima, Deiopeam

Connubio iungam stabili propriamque dicabo:

Omnes vt tecum meritis pro talibus annos

Exigat, et puchra faciat te prole parentem. 75

Aeolus haec contra: Tuus, o regina, quid optes,

Explorare labor: mihi iussa capeffere fas est.

Tu mihi, quod cumque hoc regni, tu sceptrum Io-

uemque

Concilias: tu das epulis adcumbere diuom,

Nimborumque facis tempestatumque potentem. 80

Haec vbi dicta, cauum conuerfa cuspide mon-

tem

Inpulit in latus: ac venti, velut agmine facto,

Qua

Animaduerte verborum in
tota oratione dilectum.

71. *Sunt mihi.* Nouerat
versutissima Dearum, qua

potissimum mercede promif-

sa regis Aeoli animum ca-

pere posset. Sed et Aeolus

ea reuerentia, animique

promptitudine Reginae Deo-

rum Iouisque coniugi oc-

currit, quae virum, qui vi-

tam hominum elegantio-
rem sectatur, cuiusque mores

ad aulicae humanitatis mo-
rem, cultumque formati sunt,

omnino decet. Non iussis
modo, sed vel intellectae

voluntati se obsecuturum
esse pollicetur. *Tuus quid*

optes, explorare labor. Et

na; inferioris enim personae
reuerentia est maiorem di-

gnitate compellare, non no-

mine. 79. *Tu das epulis adcum-*

bere. Quanti hoc a Deo in-

feriore faciendum sit, patet

e contrario eclog. 4, 63:

Nec Deus hunc mensa, Dea

nec dignata cubili est.

81. *Cuspide*, summitate

sceptri.

82. *Inpulit* — ac venti.

Inpulit, aperitur latus, erum-

punt, ruunt, terras perflant,

incumbunt mari. Quis loci

huius pulchritudinem non
sensit, non admiratus est?
Inpellit Aeolus, et venti
ruunt, qua data porta: quan-
ta celeritate? Ruunt e la-

Qua data porta, ruunt et terras turbine perflant.
 Incubuerere mari, totumque a sedibus imis
 Vna Eurusque Notusque ruunt creberque pro-
 cellis 85

Africus, et vastos voluunt ad litora fluctus.
 Insequitur clamorque virum stridorque rudentum.
 Eripiunt subito nubes coelumque diemque
 Teucrorum ex oculis: ponto nox incubat atra.
 Intonuere poli, et crebris micat ignibus aether; 90
 Praesentemque viris intentant omnia mortem.
 Extemplo Aeneae soluuntur frigore membra,
 Ingemit, et, duplices tendens ad sidera palmas,
 Talia voce refert: O terque quaterque beati!
 Quis ante ora patrum Troiae sub moenibus altis

95

Contigit oppetere! o Danaum fortissime gentis
 Tydide! mene Iliacis occumbere campis

C 3

Non

tere, ruunt *simul* Eurus, No-
 tus, Africus, venti sibi con-
 trarii, et ex aduerso flantes.
 Et clamor virum, stridor
 rudentum, ereptum ex ocu-
 lis caelum, dies erepta,
 nox atra ponto incubans,
 tonitrua, fulgura. — Quam
 vinis ea omnia expressa sunt
 coloribus? Quam in ipsos
 oculos incurrit res visu hor-
 ribilis? —

93. *Ingemit. cet.* Ne pu-
 tes Aeneam h. l. ignaum,
 pavidumque aut mortis hor-
 rore adfectum pingi. Non
 mortem ille horret, sed
 mortis genus, negatamque
 sibi fortiter pro aris focisque
 occumbendi gloriam, quae

vel primis ipsorum hostium
 ducibus concessa est. Se
 inultum cadere, mortemque
 patriae suae, suisque inuti-
 lem esse dolet, id, quod
 ipsum fortis magnique ani-
 mi indicium est. Ceterum
 Veteres continuo sensere,
 tristissimum mortis genus
 esse perire naufragio, eos-
 que proprie *perire* arbitrati
 sunt, qui aquis hauriuntur,
 ceteris vel in campos ely-
 sios, vel in Tartarum mis-
 sis. Quum enim animam
flammam esse existimarint,
 eam aquis omnino *extingui*
 putabant.

95. *Quis, queis, quibus.*97. *Tydide.* Diomedes

Non potuisse, tuaque animam hanc effundere
dextra?

Saeuus vbi Aeacidae telo iacet Hector, vbi ingens
Sarpedon: vbi tot Simois conrepta sub vndis 100
Scuta virum galeasque et fortia corpora voluit.
Talia iactanti stridens Aquilone procella
Velum aduersa ferit, fluctusque ad sidera tollit.
Franguntur remi: tum prora auertit, et vndis
Dat latus. Insequitur cumulo praeruptus aquae
mons. 105

Hi summo in fluctu pendent: his vnda dehiscens
Terram inter fluctus aperit: furit aestus arenis.
Tres Notus abreptas in faxa latentia torquet:
Saxa

Tydei filius, cum quo Aeneas congressus vix ac ne
vix quidem euasit.

99. *Saeuus* h. l. fortis, magnus vt alibi promiscue.
Virtutem vel in hoste lau-
dare pulchrum, ipsique Ae-
neae honorificum est.

100. *Sarpedon* Lyciae Rex,
qui Troianis auxilio venit,
a Patroclo postea occisus.
Ingens statura. *Simois* Troa-
dis fluuius.

102. *Iactanti*. *Iactare* plus
quam dicere: Mit Hestigkeit
vorbringen, oft vorbringen,
mit Unwillen sagen.

104. *Aduersa*, contraria.
Franguntur remi, prora auer-
titur, vnda subit — &c. Si
e litore spectes, quod fit,
naufragium, vix oculis vi-
dendum veniet verius spe-
ctaculum, quam quod Ma-
ro animis lectorum pingit.

Sed et summum artis poe-
ticae specimen hanc pictu-
ram esse nemo non fassus,
nemo non admiratus est.
Perpetuum illud Poetarum,
qui Maronem secuti sunt,
exemplum imitationis fuit.

105. *Insequitur*. Montes
aquarum iamiam tacturi si-
dera, iamiam tacturi tartara
nigra saepius occurrunt v.g.
in Ouidio; sed *cumulo prae-
ruptus aquae mons*, ad quam
allisae naues non perire non
possunt, vix vmquam eua-
surae, ea vero imago noua
est, praesentiam periculi,
proximique naufragii ele-
ganter exhibens.

106. *Hi summo in fluctu
pendent*, vt intuentibus vi-
dentur.

108. *Tres*. Numerus hic
certus pro incerto mirum
effectum habet. Multum

Saxa vocant Itali, mediis quae in fluctibus, Aras;
Dorsum inmane mari summo. Tres Eurus ab alto
110

In breuia et Syrtes vrguet; miserabile visu,
Inluditque vadis, atque aggere cingit arenae.
Vnam, quae Lycios fidumque vehebat Orontem,
Ipsius ante oculos ingens a vertice pontus
In puppim ferit. Excutitur, pronusque magister
115

Voluitur in caput. Ast illam ter fluctus ibidem
Torquet agens circum, et rapidus vorat aequore
vortex.

Adparent rari nantes in gurgite vasto;
Arma virum, tabulaeque, et Troia gaza per vndas.

Iam

enim ad spectandam magis quam legendam naufragii
veritatem confert: *Arae* sa-
xa sunt in mari latentia,
solumque dorso eminentia.

113. *Lycios* Asiae minoris
populos, qui iidem Troia-
nis auxilio venerant, Ae-
neam deinde cum duce suo
Oronte, qui mortuo Sarpe-
doni successerat, secuti.

114. *Ipsius ante oculos*,
res visu tristissima. Magis
nos tangunt, adfligunt visa,
quam audita rerum horribi-
lium spectacula; oculi enim
dolorem augent, ait Cicero
apud Taubm. *Ingens pon-*
tus, audax sed viua expref-
sio. *Pontus* pro immani pro
decumano fluctu.

115. *Excutitur*, — in ca-
put voluitur. Sublata in al-
tum prora inclinare se pu-
pis debuit, quo facto non

potuit non excuti magister,
ac in caput volui. Excus-
sum fluctus accipit, sed nec
simul excussum absorbet; vt
enim videre est, circum-
aguntur prius terque, qua-
terque — excussi, donec
aperta circum aquarum ca-
uitate desidere incipientes
fluctu operiri, hauririque
possunt. *Vortex* der Wirbel.

Torquere, drehen, mit Ge-
walt aus der vorigen Lage
bringen. *Rapidus vortex vo-*
rat viuacissima metaphora,
ac si non sine cupidine
praedam in profundum ab-
riperet. begierig verschlucken.

Animaduvertere ornatus poe-
tici, rerumque narratarum
varietatem. Vtque cuncta,
quae naufragium comitan-
tur, accuratissime perfe-
quatur.

119. *Arma virum*, clypei,

Iam validam Illionei nauem, iam fortis Acha-
tae, 120

Et qua vectus Abas, et qua grandaeuus Aletes,
Vicit hiems; laxis laterum compagibus omnes
Adcipiunt inimicum imbrem, rimisque fatiscunt.

Interea magno misceri murmure pontum,
Emissamque hiemem sensit Neptunus, et imis 125
Stagna refusa yadis; grauiter commotus; et alto
Prospiciens, summa placidum caput extulit vnda.
Disiectam Aeneae toto videt aequore classem:
Fluctibus oppressos Troas coelique ruina.
Nec latuere doli fratrem Iunonis et irae. 130

Eurum

galeae &c. quae aquis feruntur. Tabulae fractarum nauium. Troia gaza. Gaza res omnis, quae nostra, et fere magni pretii est, adque ornatum suppelectilis pertinet. Kostbarkeiten.

122. *Vicit hiems, tempestas, vis tempestatis.*

125. *Hiemem sensit Neptunus ex agitatibus ab immo fundo, adque suam ipsius regiam, quam in infima maris parte tenet, allisis aquis.*

126. *Graviter commotus in ipsa se regia sua turbari. Commotus dicitur, non subito iratus, ut virum seniore, grauem, prudentemque Regem decet, qui nescius adhuc, quid rerum agatur, non repente feminarum more in furias agitur, maiestate sua, dignitateque indignas. Ceterum Neptunus alto prospiciens,*

et summa vnda placidum caput efferens iucundissima visu imago est, qua laetiore scena post spectatum horribile naufragium recreare legentem Maro voluit. Misceri vero murmur ventorum aquarumque, atque ad ipsam penetrare regis maritimi regiam debuit, ut aperiri iucundior haec scena, prodireque Neptunus grauiterr commotus posset.

129. *Coeli ruina audacissima expressio est, sed simul ornatissima, quasi coelum versum ruiisset, ut supra pontus pro fluctu 114.*

130. *Fratrem i. e. Neptunum Iouis fratrem. Irae et doli ad Iunonem; non ad fratrem pertinent. Irae plus quam ira, quae vox fere in usu poetico est, si de Numinum ira sermo est: Tantaene animis coelestibus*

Eurum ad se Zephyrumque vocat. Dehinc talia fatur:

Tantane vos generis tenuit fiducia vestri?
Iam coelum terramque meo sine numine, venti,
Miscere, et tantas audetis tollere moles?
Quos ego. Sed motos praestat componere fluctus.

135

Post mihi non simili poena commissa luetis.
Maturate fugam, regique haec dicite vestro:
Non illi imperium pelagi faeuumque tridentem,
Sed mihi forte datum. Tenet ille inmania faxa,
Vestras, Eure, domos: illa se iactet in aula
Aeolus, et clauso ventorum carcere regnet.
Sic ait, et dicto citius tumida aequora placat:
Conlectasque fugat nubes, solemque reducit.
Cymothoe, simul et Triton adnexus, acuto

Detru-

irae. v. 15. alibi: dignas sine voluntate, iussuque coe-
Ioue concipit iras. lum terramque miscere ausi

131. *Eurum ad se Zephy-* fuissent. *Quos ego — — (ich*
rumque vocat, duos vento- *will euch — —) sed auxilio*
rum pro omni agmine. Sed nunc opus est. *Post postea*
cur *Zephyrum*, ventum ce- luetis. Ornatus loci patet.
tera leniter spirantem? Tu- Conf. ex eclog. 3, 25: *Can-*
multuine is interfuit? Ni *tando tu illum? — —*

forte *Zephyrum* pro quouis 136. *Non simili*, i. e. gra-
alio rapidiore sumas. Vocat uiore solito poena, quae sui
ad se potestate regia, cui, similem non habeat.

subfunt. Obiurgatio brevis, 144. Ad splendorem, iu-
gravis, eademque modera- cunditatemque picturae ac-
ta est, non sine minis. *Vos* tiones pertinent, quae se-
— *venti*, ornatus, quam quuntur, non sine ingenio,
simpliciter *vos*, admonitu non item sine gratia adlatae.
enim nominis simul vel ori- Cymothoe Nympha parte
ginis, vel gentis conditio- laborum Neptunum leuat.
nisque admonet, quae quo Triton Tubicen pro eo, vt
tenuior est, eo maior erit inflata tuba Neptuni aduen-
audacia, qua *sine numine*, tum nuntiaret, naues cum

Detrudunt naues scopulo : leuat ipse tridenti : 145
 Et vastas aperit Syrtes , et temperat aequor :
 Atque rotis summas leuibus perlabitur vndas.
 Ac, veluti magno in populo quum saepe coorta est
 Seditio , faeuitque animis ignobile vulgus ;
 Iamque faces et faxa volant ; furor arma mini-
 strat : 150
 Tum , pietate grauem ac meritis si forte virum
 quem
 Conspexere , silent ; adrectisque auribus adstant ;
 Iste regit dictis animos , et pectora mulcet :
 Sic cunctus pelagi cecidit fragor , aequora post-
 quam
 Prospiciens genitor , coeloque inuectus aperto ,
 155
 Flectit equos , curruque vocans dat lora secundo.

Defessi Aeneadae , quae proxima , litora cursu
 Contendunt petere , et Libyae vertuntur ad oras.

Est
 Cymothoe detrudit scopulis, monitu in oculos ipse in-
 ad quoseas v.108. Notustor- currit , animoque dulciter
 sit. Ipse Neptunus sceptro illabatur. Adeo placent,
 tridente, vt solet , mare pla- quae vera sunt , rerumque
 cat. *Rotis* deinde *leuibus* , naturam adsequuntur. Quan-
 sedata nempe tempestate , tum certe exorta subito se-
 quae facilem rotarum cur- ditione , plebeque in furo-
 sum impediisset , per *sum-* rem acta vnus viri aucto-
mas vndas (auf der Ober- ritas possit , saepe saepius
 fläche) tranquille inuehitur. experientia nos docuit. Solo
 148. *Ac veluti*. Locus in- illius adspectu , solo nutu ,
 comparabilis , cuius ornatus sola manu leuata reguntur ,
 iterum iterumque a viris ac temperantur animi. Conf.
 doctis laudatus , absque ad- Pers. Sat. 4 :

*Ergo vbi commota feruet plebecula bile ,
 Fert animus calidae fecisse silentia turbae
 Maiestate manus.*

Est in secessu longo locus. Insula portum
 Efficit obiectu laterum, quibus omnis ab alto 160
 Frangitur inque sinus scindit sese vnda reductos.
 Hinc atque hinc vastae rupes geminique minantur
 In coelum scopuli: quorum sub vertice late
 Aequora tuta silent: tum filuis scena coruscis
 Desuper, horrentique atrum nemus inminet um-
 bra. 165

Fronte sub aduersa scopulis pendentibus antrum:
 Intus aquae dulces, viuoque sedilia saxo:
 Nympharum domus. Hic fessas non vincula
 naues

Vlla tenent: vnco non adligat ancora morfu.
 Hoc septem Aeneas conlectis nauibus omni 170
 Ex

159. *Est in secessu longo locus.* Similem locum, locique naturam in litore africano (haud procul Carthagine in primis) non reperiri, contendunt interpretum quidam, et ii quidem plures numero. Quid ad Poetam naturalis locorum situs? Naturam ille sequitur, imitaturque; at legibus illius non tenetur, sufficit elegantissimam esse sinus maritimi, portusque natura, non arte facti descriptionem, quae h. l. opportunissima non Troianis modo, sed ipsis enim lectoribus venit, ut varietas rerum, mutata in aliam loci faciem scena, oculos animosque recreet. Qui imaginem a noua Carthagine Hispaniae vrbe, portuque, qui Carthagenae est, ductam esse volunt, iis quidem gratulor, si rem acu tetigere.

166. *Nemus horrenti umbra,* quae in ipsa loci amoenitate vento agitata leniter arborum foliis sedentes grato frigore recreat, ipsoque gelu quamuis recreante corpora frigescente, ac horrescere quodam modo facit. Omnino nolim religiosum huic loco horrorem inesse, quem Nympharum sedes incuteret, de eo enim ne cogitasse quidem Virgilius videtur.

168. *Hic fessas.* Multo elegantior elocutio, quam si pedestri sermone usus dixisset: Naues h. l. non ancoris egent, quibus teneantur; non vinculis, non funibus, quibus litori adligentur.

Ex numero subit: ac, magno telluris amore
 Egredi, optata potiuntur Troes arena,
 Et fale tabentes artus in litore ponunt.
 Ac primum filici scintillam excudit Achates,
 Suscepitque ignem foliis, atque arida circum 175
 Nutrimenta dedit, rapuitque in fomite flammam.
 Tum Cererem corruptam vndis, Cerealiaque ar-
 ma,

Expediunt fessi rerum; frugesque receptas
 Et torrere parant flammis et frangere faxo.
 Aeneas scopulum interea conscendit, et omnem
 180

Prospectum late pelago petit; Anthea si quem
 Iactatum vento videat, Phrygiasque biremes,
 Aut Capyn, aut celsis in puppibus arma Caici.

Nauem

171. *Magno telluris amore*, raptim, celeriter flammam
 quo certe adficiuntur, qui excepit. Ea celeritate flam-
 graui tempestate mediis in mam fecit, ut rapuisse vi-
 fluctibus iactati naufragium sus sit.
 vix euasere. Hi quum opta- 177. *Cererem*, panem (item
 tam toties terram adtingunt, Lebensmittel, Victualien).
 quam numquam amplius se *Cerealia arma*, instrumenta,
 visuros putabant, ipsi sibi quibus panem confecere ve-
 quasi e tumulo aquarum sur- teres, quae fere saxa fuere,
 gentes renasci videntur. ut v. 179. Sic Georg. I, 160:
 Versus omnino pulcherri- *Dicendum et quae sint duris*
 mus. *agrestibus arma.*

172. *Silici scintillam ex-* 178. *Fruges*, grana. Quam
excudit. Res etiam minutae volupe est ex minutarum
 suo loco adlatae mirum in harum, ut videntur, narra-
 modum delectant; nec eas tione artem intellexisse, qua
 negligere Poeta voluit. Si- olim panes conficiebantur.
lici excudere scintillam, 181. *Anthea si quem*, si
 quae quasi inest, eleganter Anthem, Capyn, Caicum
 pro e silice. Sic I. Georg. conspiceret, de quibus suo
Silicis venis abstru sum excu- loco.
deret ignem. 182. *Biremes*, naues sim-

176. *Rapuit flammam*, pliciter.

Nauem in conspectu nullam: tres litore ceruos
 Prospicit errantes: hos tota armenta sequuntur 185
 A tergo: et longum per valles pascitur agmen.
 Constitit hic, arcumque manu celeresque sagittas
 Conripuit; fidus quae tela gerebat Achates;
 Ductoresque ipsos primum, capita alta ferentes
 Cornibus arboreis, sternit; tum volgus; et om-
 nem 190
 Miscet agens telis nemora inter frondea turbam.
 Nec prius absistit, quam septem ingentia victor
 Corpora fundat humi, et numerum cum nauibus
 aequet.

Hinc portum petit, et focios partitur in omnes.
 Vina bonus quae deinde cadis onerarat Acestes
 195

Litore Trinacrio dederatque abeuntibus heros,
 Diuidit, et dictis moerentia pectora mulcet:

O

190. *Ductores* — *sternit*. Sed misso venatore Virgilio
 Ornatio, quam vero similior haec narratio est. Sunt, nos duces agminis *capita*
 qui negant ceruos in ea parte Africae aut fuisse, aut *alta* (Sie hatten hoch auf
 nach der Jägersprache) *ferentes cornibus arboreis*, —
 esse. Sed parum hoc. Et *volgus ceruorum* occisis du-
 enim et sunt contrariae huic *cibus*, — *ingentia corpora*
 opinionis, qui adfirmant. *occisorum humi fusa* &c.
 Ceruos autem septem praecise pro numero septem *195. Bonus* — *Acestes*, Rex
 nium prostratos fuisse, ea Siciliae (vid. Aen. 5, 36.)
 vero narratio omnino quae- qui Aeneam cum sociis be-
 sita, funibusque in rem tra- nigno excepit hospitio, et
 cta esse videtur. Prostrato abeuntes non nisi beneficiis
 vno, alteroue num stetisse cumulatatos dimisit.
 reliquum agmen putemus, *196. Litore Trinacrio*,
 ut sagittis configatur? — *siculo*.

O focii, (neque enim ignari fumus ante maiorum)

O passi grauiora; dabit deus his quoque finem.
 Vos et Scyllaeam rabiem penitusque sonantes 200
 Adcestis scopulos: vos et Cyclopia faxa
 Experti. Reuocate animos, moestumque timorem
 Mittite. Forfan et haec olim meminisse iuuabit.
 Per varios casus, per tot discrimina rerum,
 Tendimus in Latium: sedes vbi fata quietas 205
 Ostendunt. Illic fas regna resurgere Troiae.
 Durate, et vosmet rebus seruate secundis.

Talia voce refert: curisque ingentibus aeger
 Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem.
 Illi se praedae adcingunt dapibusque futuris: 210

Ter-

198. O focii. Plena solatii, confidentiae, amorisque haec oratio est. O focii, o passi grauiora. Blaudum fociorum nomen est, si dux subditum agmen eo nomine compellet. Simili voce Imperatores ad praellium ituri milites suos addressantur hodieque (Göhne, Brüder, Kriegskameraaden) ne periculi memores animum perdant. Passis grauiora, peioraque expertis finem aerumnarum bene oculos ponit, tranquillitatemque, quae eis fide oraculorum, superatis laboribus promissa est. Additur dulcis memoria rerum bene gestarum, ac periculorum fortiter superatorum, quae veteranus miles non nisi magna cum animi voluptate narrat, quaeque non nisi cum auiditate, delectationeque narrata audiuntur.

201. Adcestis, accessistis. Scopulos sonantes strepitu adlisorum et collisorum fluctuum; penitus omni ex parte, in intimis etiam recessibus.

202. Moestum timorem ab effectu, qui moestos facit.

207. Durate, simplex verbum pro composito, perdurate, sustinete. Seruate vos, vestramque valetudinem, quae animi moestitia, vel timore pessum datur, rebus secundis, ut eo diutius partis fortitudine bonis fruamini.

Tergora deripiunt costis, et viscera nudant:
 Pars in frustra fecant, verubusque trementia figunt:
 Litore athena locant alii, flammisque ministrant.
 Tum victu reuocant vires: fusique per herbam
 Implentur veteris Bacchi pinguisque ferinae. 215
 Postquam exemta fames epulis, mensaeque re-
 motae;

Amisissos longo socios sermone requirunt;
 Spemque metumque inter dubii, seu viuere cre-
 dant,

Sive extrema pati, nec iam exaudire vocatos.

Prae-

211. *Viscera nudant*, sublio, aut exantlato, quod visceribus id omne intelligi, multos sociorum abstulit, quod sub corio est, bene periculo. Quis enim aut iac-
 monuit Seruius. cturam, aut absentiam amici

212. *Trementia*, palpi- aegre non ferat? Quis amis-
 tantia adhuc. sum non doleat? Quis au-

213. *Aena*, seu *athena* sub- diendi curiosus non fiat, an,
 intell. vasa. Scssel. quem amat, periculo super-

215. *Implentur veteris Bac-* stitem inter vinos, an ab-
chi. Graecismus pro vetere reptum inter mortuos repe-
Baccho, i. e. vino. *Pinguis-* rere sit. Ipsa natura has
que ferinae carne. cogitationes, hosque ser-

217. *Amisissos socios longo* mones suggerit. Elegans lo-
sermone requirunt. Id, quod cus est Horatii l. 4. Od. 5:
 fere fit aut commisso prae-

Vt mater iuuenem, quem Notus inuido

Flatu Carpathii trans maris aequora

Cunctantem spatio longius annuo

Dulci detinet a domo,

Votis omnibusque et precibus vocat,

Curuo nec faciem litore dimouet.

219. *Nec iam exaudire vo-* forte exaudire adhuc, inque
catos, i. e. iam mortuos. vitam reuocari possint. Conf.
Mos erat veterum, vt mor- Aeneid. 6, 505, et 2, 769.
te defunctos suis nominibus Eclog. item 6, 43:
vocantes conclamarent, si

His adiungit, Hylan nautae quo fonte relictum

Clamassent; vt litus Hyla, Hyla omne sonaret.

Vnde locutio; Conclamatum est.

Praecipue pius Aeneas, nunc acris Oronti, 220
Nunc Amyci casum gemit, et crudelia secum
Fata Lyci, fortemque Gyan, fortemque Cloan-
thum.

Et iam finis erat: quum Iupiter aethere summo
Despiciens mare veliuolum terrasque iacentes,
Litora-

220. *Pius Aeneas.* *Pius* multo aliena erant; ita nec
perpetuum fere Aeneae epi- saeuum ac inexorabilem
theton; sed non vnicum; Achillem aliquem; sed He-
mox enim v. 261. *magna-* roem popularibus suis ce-
nimum Aeneam, alibi v. cinit, eo amabiliorem, quo
544. fortem, prudentem, pa- mitior aliquis humanitatis
tientem, acceptum, seue- cultus cogitationibus eius,
rum, imperterritum vide- coeptis, factisque inest, qui-
ris, quas tamen virtutes om- que iuncta fortitudini pie-
nes ea animi bonitate pie- tate, eaque imperii, quae
tateque temperavit, vt haec ciues capit, moderatione,
inter virtutes eius praeci- moribus Augusti, quam aut
pua emereret continuo, Achillis, aut Vlyssis simi-
suumque Heroem legenti- lior non placere legentibus
bus amabilem redderet. Ad- non potuit. Et quid ira,
mirabile mihi continuo in vindictaque pro argumento
dilectu Herois visum est sumta ad elegantiorum mo-
Maronis consilium. Vt enim rum doctrinam, ad futu-
ea, quae vixit, tempora rum posteris regibus exem-
prioribus mitiora, et a fe- plum ea aetate conferret? -
ritate, morumque asperitate

Comme les Dieux sont bons, ils veulent que le Roi
Le soient aussi, c'est l'indulgence
Qui fait le plus beau de leurs droits
Non les douceurs de la vengeance.

La Fontaine.

223. *Et iam finis erat col-* mare prospicias, raro illud
loqui de amissis fociis post ingenti multitudine nauium
exemtam famem, mensam- carebit; *veliuolum* igitur.
que remotam instituti. Naues poetica elocutione
224. *Mare veliuolum, —* volant; volucres per aerem
Terrae iacentes vt Ioui vi- remigio alarum natant. Conf.
dentur e summo aethere de- Aen. 3: *Velorum pandimus*
spicienti elegantissima sunt alas. Georg. 4: *Apes di-*
epitheta ad rei naturam pi- cuntur nare per aestatem li-
cta. Si ex alto in subiectum quidum.

Litoraue, et latos populos, sic vertice coeli 225
Constitit, et Libyae defixit lumina regnis.

Atque illum tales iactantem pectore curas
Tristior, et lacrimis oculos suffusa nitentes,
Adloquitur Venus: O qui res hominumque de-
umque

Aeternis regis imperiis, et fulmine terres, 230
Quid meus Aeneas in te committere tantum,
Quid Troes potuere? quibus, tot funera passis,
Cunctus ob Italiam terrarum clauditur orbis?
Certe hinc Romanos olim, voluentibus annis,
Hinc fore ductores, reuocato a sanguine Teucris,
235

Qui mare, qui terras omni ditione tenerent,
Pollicitus. Quae te, Genitor, sententia vertit?
Hoc equidem occasum Troiae tristesque ruinas
Solabar, fatis contraria fata rependens.

D

Nunc

226. *Constitit et defixit.* *tes sideribus similes oculos.*
In dubium profecto vocari 229. *O qui res hominum.*
nequit, continuis iisque or- *Flebili voce incipit: O qui.*
natissimis imaginibus, lo- *Adfectus matris pro filio*
cutionibus, pulcherrimoque *solicitae; mores supplicis*
earum nexu omnino excel- *feminae, rei aequitas, quae*
lere Virgilium. Eo prae- *petitur, fiducia, spes &c.*
cise momento, quo naufra- *accurate in mollissima hac*
gium passus Aeneas Africae *oratione exprimuntur.*
litora adtigit, Iupiter ex 231. *Meus Aeneas.* Mater
alto prospicit, consistit, in *loquitur pro filio. Meus*
Africae Litora despicit, mi- *Aeneas multo tenerior ex-*
seratione tactus de Aeneae *pressio est, quam simplici-*
forte cogitat, — fieri haec *ter filius meus. Mox v. 237.*
debuere ut supplex Venus *sequitur: Genitor! dirigitur*
accedere possit, solito tri- *oratio ad Iouem patrem,*
stior, flens &c. *quo nomine quid dulcius?*

228. *Oculi nitentes, ut* *Suauissima demum oratio fit*
Dearum sunt. Ouid. metam. *v. 250: Nos, tua progenies*
I, 499: *Videt igne mican-*

Nunc eadem fortuna viros tot casibus actos 240
Insequitur. Quem das finem, Rex magne, la-
borum?

Antenor potuit, mediis elapsus Achiuis,
Illyricos penetrare finus atque intima tutus
Regna Liburnorum, et fontem superare Timai:
Vnde per ora nouem vasto cum murmure montis
245

It mare proruptum, et pelago premit aura sonanti.
Hic tamen ille urbem Pataui sedesque locauit
Teucrorum, et genti nomen dedit, armaque fixit
Troia; nunc placida compositus pace quiescit.
Nos, tua progenies, coeli quibus adnuis arcem,
250

Nauibus (infandum) amissis, vnus ob iram
Prodimur, atque Italis longe disiungimur oris.
Hic pietatis honos? sic nos in sceptrum reponis?
Olli subridens hominum fator atque deorum

Vultu,

242. *Antenor potuit.* diern. Triest. Conf. Pompon.
Exempla in supplice libello Mel. l. 2, 4.
adlata multam vim habent 244. *Urbem Pataui.* hod.
Antenori hanc gratiam fe- Paduam.
cisti, cur non et filio meo 253. *Hic pietatis honos?*
Aeneae. Confer notulam ad Conf. 10: *Insignum pietate*
v. 2. h. lib. de Antenore. *virum*; et not. ad veni. 220.
Conf. item v. 250. 254. *Olli vulgo pro illi*

243. *Illyrici finus* mare notum est. *Subridet* et leni
adriaticum Illyris hodierna risu, diuina nempe maie-
Sclauonia est. *Liburnia* ho- state non indigno votis,
die Croatia. Timaeus flu- precibusque iam tacite ad-
uius venet., qui e monte nuit. Et vero vultus Iouis
permagno per nouem ora nubilus, quum nubilam;
effusus amplissimum fontem serenus, quum serenam tem-
facit: ex quo vno tantum pestatem reddit, quem non
alueo exiens in mare adria- delectet?
ticum properat, prope ho-

Vultu, quo coelum tempestatesque ferenat, 255
 Oscula libauit natae; dehinc talia fatur:
 Parce metu, Cytherea. Manent inmota tuorum
 Fata tibi: Cernes urbem et promissa Lauini
 Moenia, sublimemque feres ad fidera coeli
 Magnanimum Aenean; neque me sententia vertit.
 260
 Hic (tibi fabor enim, quando haec te cura re-
 mordet,
 Longius et voluens fatorum arcana mouebo)
 Bellum ingens geret Italia, populosque feroces
 Contundet; moresque viris et moenia ponet:
 Tertia dum Latio regnantem viderit aestas, 265
 Ternaque transierint Rutulis hiberna subactis.
 At puer Ascanius, cui nunc cognomen Iulo

D 2

Addi-

257. *Parce metu*, metui.
Cytherea, Venus.

262. *Longius et voluens*.
 Ingeniosa haec suauisque et
 Augusti, et Romanorum au-
 ribus oratio est. Quo enim
 alio consilio Iouem h. l. va-
 ticinari iubet Maro; nisi
 vt non popularium modo,
 sed in primis Caesaris lu-
 cretur animum, si de Ro-
 mani nominis origine, di-
 gnitate, incremento, maie-
 state, ac praedicta imperii
 velut aeterna diuturnitate
 diferentem audierint, ea-
 que omnia in fatis iam esse
 intellexerint, nulli muta-
 tioni (ipso Ioue decernente)

obnoxiiis? Quanta vero re-
 ligione decreta Iouis, quem
 veri Numinis supremique

Dei loco habuere, Romani
 profecuti sint; ac fidem iis
 negare quantum nefas fuif-
 set, nemo non ignorat.
 Continuo igitur ad ea tem-
 pora recurrere, in iis se
 sistere, ac Romanorum quasi
 personam induere legentem
 oportet, si quidem virgi-
 lianum carmen suo non ca-
 rere effectum, eamque in ani-
 mos nostros vim exferere
 debeat, quam in Romano-
 rum animos habuit.

264. *Moenia ponet*, vr-
 bem Lauinium. *Moresque*
viris, leges et iura dabit.

265. *Tertia aestas*, tres
 anni.

266. *Rutulis subactis*, vic-
 tis Rutulis, eorumque Rege
 Turno occiso.

Additur, (Ilus erat, dum res stetit Ilia regno)
 Triginta magnos voluendis mensibus orbes
 Imperio explebit, regnumque ab sede Lauini 270
 Transferet, et longam multa vi muniet Albam.
 Hic iam ter centum totus regnabitur annos
 Gente sub Hectorea; donec regina sacerdos
 Marte grauis geminam partu dabit Ilia prolem.
 Inde lupae fuluo nutricis tegmine laetus 275
 Romulus excipiet gentem, et Mauortia condet
 Moenia, Romanosque suo de nomine dicet.
 His ego nec metas rerum nec tempora pono:
 Imperium fine fine dedi. Quin aspera Iuno,
 Quae mare nunc terrasque metu coelumque fa-
 tigat, 280
 Consilia in melius referet, mecumque fouebit
 Romanos, rerum dominos, gentemque togatam.
 Sic placitum. Veniet lustris labentibus aetas,
 Quum domus Assaraci Phthiam clarasque Mycenae
 Serui-

268. *Ilus* erat, dicebatur a Rege *Ilo*, quum res Troianorum adhuc erant integrae. *Ilium*. Troia.

269. *Triginta magnos orbes*, annos omnino triginta.

270. *Ab sede Lauini*, Albam condet, illucque Lauinio regnum transferet.

273. *Gente sub Hectorea*, Troiana. *Regina sacerdos*, Ilia, siue Rhea Silvia Numitoris regis filia, regina regia stirpe orta, sacerdos virgo vestalis. Res nota est.

282. *Romanos rerum dominos*. Romani fastu successuque armorum elati hoc in pri-

mis nomine gaudebant. Sic Martial. l. 3, 1: *Domina qui natus in urbe est*. l. 14, 1: *Dominusque senatus*. l. 1, 4:

Nescis dominae fastidia Romanae. Gens togata a toga dicitur, quae vestis Romanorum ciuium propria fuit, adeo, vt qui iure ciuitatis donarentur togati esse inciperent. Vid. Lipsium elect. l. 1, 13.

283. *Sic placitum*. Locutio regia pro: Sic volo, sic iubeo, ita decerno. *Lustra labentia*, anni sunt.

284. *Quum domus Assaraci*. Vaticinatur, Garecos a

Servitio premet, ac victis dominabitur Argis 285
 Nascetur pulchra Troianus origine Caesar,
 Imperium Oceano, famam qui terminet astris;
 Iulius, a magno demissum nomen Iulo.
 Hunc tu olim coelo, spoliis Orientis onustum,
 Adcipies secura. Vocabitur hic quoque votis. 290
 Aspera tum positis mitescent saecula bellis.
 Cana Fides, et Vesta, Remo cum fratre Quirinus,
 Iura dabunt: dirae ferro et compagibus artis
 Claudentur Belli portae. Furor impius intus
 Saeua fedens super arma, et centum victus aenis
 295

D 3

Post

Romanis sub iugum mittendos, omnemque Gracciam in Romanorum potestatem venturam fore. *Domus As- saraci* gens Troiana est; *Assaracus* enim *Trois* filius erat. *Phthia* Achillis; *My- cenae* Agamemnonis patria fuit. Ambo ut duces Graecorum Troiam obsidentium erant praeter ceteros clari, Troianisque infesti; ita horum praecipue patriam, qui Troiam deleuere, a Troianorum romana progenie occupandam fore optime Maro memorat. Locutiones *servitio premere, dominari*, eae continuo sunt, quae romanas aures suauiter tetigere. *Argi, Argiui*, Graeci. *Spoliis onustum*, victis totius fere Orientis populis.

290. *Secura*, i. e. sine metu, sine cura. Vbi enim Iuno, quae omnem nunc lapidem mouet, Superos, Inferosque fatigans, placata fuerit, nemo Deorum, Deorumque tuis pro Aenea tuo studiis resistet. Ceterum *tuti* dicimur esse a periculo; *securi* a metu etiam periculi. Vnde eleganter Seneca: *Tuta scelera esse possunt; secura non possunt.* Vocabitur, inuocabitur in numerum Deorum relatus.

292. *Cana*, prisca *fides*, proba, ingenua, sine furo, sine dolo, uti ea patrum canitie sua, animique integritate venerabilium fuit.

294. *Furor* super arma sedens, — catenis a tergo vinctus, — ore cruento fremens, horridus, hem quam visu horribilis simul, simul arte sua admirabilis pictura est, vnde vnde demum lineas sumferit Maro. Turneb l. 10, 11. apud Taubm. his versibus Belli imaginem ab Apelle pictam a Marone adumbratam esse vult.

Post tergum nodis, fremet horridus ore cru-
ento.

Haec ait: et Maia genitum demittit ab alto;
Vt terrae, vtque nouae pateant Carthaginis arces
Hospitio Teucris: ne fati nescia Dido
Finibus arceret. Volat ille per aera magnum 300
Remigio alarum: ac Libyae citus adstitit oris.
Et iam iussa facit: ponuntque ferocia Poeni
Corda, volente Deo. In primis regina quietum
Adcipit in Teucros animum mentemque benignam.

At pius Aeneas, per noctem plurima voluens,
305

Vt primum lux alma data est, exire, locosque
Explorare novos; quas vento adcesserit oras,
Qui teneant, nam inculta videt, hominesne, fe-
raene,

Quaerere constituit, fociisque exacta referre.

Classen

297. *Maia genitum*, Mer-
curium.

300. *Volat*, — *adstitit*, —
iussa facit, nihil praeterea.
Mirantur h. l. interpretum
quidam narrationis breuita-
tem; sed ea iusto breuior
mihi continuo visa est. Mit-
titur Mercurius Carthagi-
nem, mittitur ad Didonem;
et bene. Solone vero mis-
su, solane praesentia rem
confectam fuisse vero simile
fit? Quid nuntii ad Dido-
nem tulit? Quibus eam ver-

bis adfatus est? Qua po-
tissimum ratione iussa exse-
quitur? Si Deos, Deasque
hominum mores induere,
eosque irasci, dolere, lo-
qui, colloqui, agere more
hominum permittimus, vt
adlata Iunonis, Veneris,
Aeoli, Neptuni, Iouis ex-
empla docent; cur Mercu-
rium h. l. mutum, ac paene
inertem lubenter feramus?
309. *Exacta*, exacte cog-
nita, quae explorasset, re-
ferre.

Classē in connexo nemorum, sub rupe cauata,
 310 Arboribus clausam circum atque horrentibus
 umbris Occulit. Ipse vno graditur comitatus Achate;
 Bina manu lato crispans hastilia ferro.
 Cui mater media sese tulit obuia filua,
 Virginis os habitumque gerens, et virginis arma
 315 Spartanæ: vel qualis equos Threissa fatigat
 Harpalyce, volucremque fuga praeuertitur He-
 brum.
 Namque humeris de more habilem suspenderat
 arcum
 Venatrix, dederatque comam diffundere ventis;
 Nuda genu, nodoque sinus conlecta fluentes. 320
 Ac prior, Heus, inquit, inuenes, monstrate
 mearum

Vidi-

311. *Horrentibus umbris.* quin placidum esse aiunt.
 Conf. supra v. 166. Huetius! igitur *Hebro* substituit *Eurum*; qua vero MS. fide?
 313. *Bina hastilia*, duas hastas. *Crispare* vibrare est. Conf. l. 12, 165.
 315. *Arma virginis spartanae*, arcus et sagittae iunt. 318. *Habilem*, i. e. leuem, femineis humeris non grauem.
 316. *Threissa Harpalyce*, notissima Amazon Thraciae. 319. *Comam* solutam ventis diffundendam.
 317. *Volucremque*. Velocitate cursus fluium Hebrum vincit. *Fuga* poetica nil aliud quam *cursus* est; sic Georg. 3, 142. de equo: *Acri carpere praeta fuga*. Sed cursum Hebrum nil minus, quam celerem;

Vidistis si quam hic errantem forte sororum,
 Subcinctam pharetra et maculosae tegmine lyncis,
 Aut spumantis apri cursum clamore prementem.
 Sic Venus; et Veneris contra sic filius orfus: 325
 Nulla tuarum audita mihi neque visa sororum,
 O quam te memorem? virgo; namque haud tibi
 voltus

Mortalis, nec vox hominem sonat; o, Dea certe;
 An Phoebi soror? an Nympharum sanguinis vna?
 Sis felix, nostrumque leues, quaecumque, la-
 bore: 330

Et, quo sub coelo tandem, quibus orbis in oris
 Iactemur, doceas. Ignari hominumque loco-
 rumque

Erramus, vento huc et vastis fluctibus acti.
 Multa tibi ante aras nostra cadet hostia dextra.
 Tum Venus: Haud equidem tali me dignor ho-
 nore: 335

Virginibus Tyriis mos est gestare pharetram,
 Purpu-

324. *Premere*, agitare ad se matrem esse; — filii ma-
 retia. Conf. Georg. 3, 413. tri loquentis, et nescientis

330. *Sis felix.* Conf. eam esse. Adulatur Aeneas:
 Eclog. 4, 65. *Quaecumque*, O Dea — certe, et recte
 es, siue Dearum, siue Nym- sequitur, *multa tibi cadet*
 pharum, siue mortalium vna. *hostia*; vt adulationem re-

331. *Quo sub coelo*, qua ligioso munere tegeret. Aut
 sub coeli parte. si ex mente haec dixit, du-

334. *Multa tibi hostia ca-* bitauit certe, et pro femi-
det. *Cadere* verbum elegans narum indole, quae Dea-
 h. l. et in sacrificiis solem- rum instar coli amant, etsi
 ne. Propert. l. 4, 10: *Iu-* non sint, Deam salutat.

pitur, haec hodie tibi victi- 336. *Virginibus Tyriis*
ma corruet. Iucundum lectu mos est. Ait, se Deam non
 colloquium est Veneris cum esse, sed, vt ex habitu col-
 Aenea, matris dissimulantis ligere est, virginem Tyriam.

Purpureoque alte furas vincire cothurno.
 Punica regna vides, Tyrios, et Agenoris urbem.
 Sed fines Libyci, genus intractabile bello.
 Imperium Dido Tyria regit vrbe profecta 340
 Germanum fugiens. Longa est iniuria, longae
 Ambages. Sed summa sequar fastigia rerum.
 Huic coniux Sychaeus erat, ditissimus agri
 Phoenicum, et magno miserae dilectus amore:
 Cui pater intactam dederat, primisque iugarat 345
 Ominibus. Sed regna Tyri germanus habebat
 Pygmalion, scelere ante alios inmanior omnes.
 Quos inter medius venit Furor. Ille Sychaeum
 Inpius ante aras, atque auri caecus amore,
 Clam ferro incautum superat, securus amorum 350
 Germa-

Surae die Waden am Fuß.
Cothurnus (Halbstifel mit
 hohem Absätze) venantum
 habitus. Conf. Eclog. 7, 32.
 338. *Punica regna vides.*
 Latini fere *Punica* aiunt,
 pro *Phoenicia*, vnde Dido
 et Carthaginienfes profecti
 sunt. *Tyrios* colonos. *Age-*
noris, i. e. Agenoridum vr-
 bem; Agenorides vero di-
 cebantur a rege Agenore,
 qui eam tenuit regionem,
 quae dein Phoenicia adpel-
 labatur. Agenor hic inter
 Auos Didonis erat.

339. *Sed fines Lybici*, i. e.
 pars Libyae.

342. *Summa sequar fasti-*
gia, i. e. capita. Aeneas
 non petiit edoceri, nisi quo
 sub coelo, quibus in oris sit,
 ad quosue homines venerit,

v. 330. Sed vt feminae lo-
 quaces sunt; ita Venus ad
 longiorem mox sermonem
 progreditur, narratque Ae-
 neae reginam Didonem con-
 iugem fuisse Sychaei, quem
 ipse frater eius Pygmalion
 ante aras interfecit, vt Di-
 donem sibi vxorem adiun-
 geret. Diu reginam latuit
 mors occisi coniugis, donec
 tandem id a Sychaeo in som-
 nis sibi adparente didicisset.
 Qua re audita aufugit &c.
 Longa satis et occurrenti
 quidem in via narrata rerum
 series; sed vt filum narra-
 tionis raro feminis deest,
 ita se summa tantum rerum
 capita sequi sibi videtur.
 345. *Primis ominibus*, i. e.
 primis nuptiis.

Germane : factumque diu celauit , et aegram ,
 Multa malus simulans , vana spe lusit amantem.
 Ipsa sed in somnis inhumati venit imago
 Coniugis ; ora modis adtollens pallida miris ,
 Crudeles aras traiectaque pectora ferro 355
 Nudauit ; caecumque domus scelus omne retexit.
 Tum celerare fugam patriaue excedere suadet ,
 Auxiliumque viae veteres tellure recludit
 Thesauros : ignotum argenti pondus et auri.
 His connota fugam Dido fociosque parabat. 360
 Conueniunt , quibus aut odium crudele tyranni
 Aut metus acer erat : naues , quae forte paratae ,
 Conripiunt , onerantque auro. Portantur auari
 Pygmalionis opes pelago. Dux femina facti.
 Deuenere locos , vbi nunc ingentia cernes 365
 Moenia surgentemque nouae Carthaginis arcem :
 Mercatique solum , facti de nomine Byrsam ,
 Taurino quantum possent circumdare tergo.

Sed

353. *Inhumati*, i. e. honore sepulturae carentis. *sed terrae crediderat ; quam rem etsi homines ignorabant ; famma tamen loquebatur.*
 Neque enim vero simile est, ait Taubmann, cadauer non humatum esse, quod occultari voluerit. Heyn. vero acute, quas nempe spe iam deuorauerat Pygmalion, quae re tamen vera Sychaei opes fuerant
 364. *Pygmalionis opes*, tantum terrae a rege Iarba emerunt, quantum ad condendam Carthaginis arcem Byrsam (vel Byfram) sufficeret. Virgilius fabulam vulgi secutus ait : tantum terrae eos emisse, quantum
 367. *Mercati solum*, i. e. Taurino tergo, i. e. corio amplecti poterant.
 356. *Caecum*, occultum.
 358. *Recludit*, i. e. significat, in qua parte telluris reclusi essent thesauri. Iustin. l. 18, 4 : Sychaeus aurum metu regis non tectis,

Sed vos qui tandem, quibus aut venistis ab oris,
 Quoue tenetis iter? Quaerenti talibus ille 370
 Suspirans, imoque trahens a pectore vocem:
 O Dea, si prima repetens ab origine pergam,
 Et vacet annales nostrorum audire laborum;
 Ante diem clauso conponet vesper Olympo.
 Nos Troia antiqua, si vestras forte per aures 375
 Troiae nomen iit, diuersa per aequora vectos
 Forte sua Libycis tempestas adpulit oris.
 Sum pius Aeneas, raptos qui ex hoste Penates
 Classe veho mecum, fama super aethera notus.
 Italiam quaero patriam, genus ab Ioue summo. 380
 Bis denis Phrygium conscendi nauibus aequor,
 Matre Dea monstrante viam, data fata secutus;
 Vix septem conuolsae vndis Euroque superfunt.
 Ipse

374. *Ante diem.* Locutio perceperis. Ceterum vid. Ph-
 poetica pro: *dies me defice-* tarch. in libello, *qua quis*
ret. Ad clausum Olympum *ratione se ipsum citra inui-*
 refer Georg. 3, 261: *por-* *diam laudare possit.* Aut for-
tam coeli, et Aen. 10, 56: *tassis,* quum Deae loquere-
bipatentia tecta domus Olympi. tur, aperire ei voluit, se

378. *Sum pius Aeneas.* similiter Deae filium esse,
 Quem primo obtutu non notum utique super aethera
 offendat laus haec, quam ipsis etiam Diis, Deabusque.
 sibi ipse tribuit Aeneas? Re- 380. *Italiam quaero pa-*
 currunt interpretum quidam *triam* troiana antiquorem,
 ad mores Veterum, quorum ex Italia enim venisse, qui
 opinione turpe nemini fuit, primi in troianam regionem
 neminique vitio vertebatur, migrarunt, fama fuit. Ge-
 si quis se quoquo modo iac- *nus* illud quaero Dardan-
 taret. Sed malim Aeneam in Italia, quod ipsum a Io-
 intelligi: *sum Aeneas,* non ue originem suam duxit.
 alius quam qui vulgo pius 382. *Fata data* at oracu-
 dicitur. *Famma super ae-* *lorum et auspicio- rum indi-*
thera notus. Simpliciter, vir *ciis monstrante matre Dea*
 orbi non ignotus, de quo *viam.*
 forte et tu narratu quidquam 383. *Euroque,* ventisque

Ipse ignotus, egens, Libyae deserta peragro,
Europa atque Asia pulsus. Nec plura querentem

385

Passa Venus medio sic interfata dolore est:
Quisquis es, haud, credo, inuisus coelestibus auras
Vitales carpis, Tyriam qui adueneris urbem.
Perge modo, atque hinc te reginae ad limina
perfer.

Namque tibi reduces socios classemque relata
Nuntio, et in tutum versis Aquilonibus actam:

390

Ni frustra augurium vani docuere parentes.
Adspice bis senos laetantes agmine cynos,

Aetheria quos lapsa plaga Iouis ales aperto

Turbabat coelo: nunc terras ordine longo

395

Aut capere aut captas iam despectare videntur.

Vt reduces illi ludunt stridentibus alis,

Et coetu cinxere polum, cantusque dedere:

Haud aliter puppesque tuae pubesque tuorum

Aut portum tenet, aut pleno subit ostia velo.

400

Pergo

384. *Ignotus, egens*, quae epitheta miram vim ad excitandam miserationem habent.

387. *Haud inuisus*, i. e. charus es superis. Amant te Dii, namque &c. ut sequitur v. 390. *Auras vitales carpere*, aura aetherea vesci poetice viuere est.

390. *Reduces* e periculo.

394. *Iouis ales*, aquila. *Turbare*, aus = und untereinander jagen.

396. *Capere*, occupare, aut *captas despectare* i. e. capiendas propediem, ac occupandas (ac si iam cepissent, occupassentque) volatu deorsum directo *despectare*. Herabschauen, herabzuschauen trachten. Ornate volatus animum ex aere deorsum tendentium exprimitur. Nec inusitata locutio; hac enim ratione *voluenda dies*, pro *voluta die* Aen. 9, 7.

Perge modo, et, qua te ducit via, dirige gressum.
 Dixit, et auertens rosea ceruice refulsit,
 Ambrosiaeque comae diuinum vertice odorem
 Spirauere: pedes vestis defluxit ad imos:
 Et vera incessu patuit dea. Ille, vbi matrem 405
 Adgnouit, tali fugientem est voce secutus:
 Quid natum toties, crudelis tu quoque, falsis
 Ludis imaginibus? cur dextrae iungere dextram
 Non datur, ac veras audire et reddere voces?
 Talibus incusat, gressumque ad moenia tendit. 410
 At Venus obscuro gradientes aere sepsit;
 Et multo nebulae circum dea fudit amictu:
 Cernere ne quis eos, neu quis contingere posset,
 Moliriue moram, aut veniendi poscere causas.
 Ipsa Paphum sublimis abit, sedesque reuisit 415
 Laeta suas: vbi templum illi, centumque Sabaeo
 Thure calent arae, fertisque recentibus halant.

Conri-

402. *Auertens se. Ceruix* iestatem corporis confert,
rosea i. e. pulchra, colore vt nihil magis.
florido per cutem teneram 406. *Fugientem voce sequi,*
et candidam perlucente. ornatissima locutio est.
Conf. Horat. l. I, 13. v. I. 407. *Crudelis tu quoque,*
cum not. Iani. Ambrosiae tu Mater? fata mea crude-
comae, diuinum odorem lia sunt, — tu quoque?
spirantes ad diuinam spe- 411. *Obscuro aere, den-*
ciem pertinent. Incessu fa- fiore nebula, quae poeticus
cili, leuique dignoscuntur Aeneae amictus fit, ne il-
Deae, vt Reginae, aliae- lico agnosceretur.
que illustres feminae, quae 415. *Paphum* urbem Cy-
abeunt, vt ornate ac ad pri. Aram in templo eius
rei naturam animaduertit vnicam tantum ponit Ho-
Maro, pallam à tergo de- merus; Statius vero cum
fluere, defluentemque post Virgilio centum l. 5. Theb.
se trahere solent. Leuis ac Illa Paphon veterem, cen-
iuuenilis incessus volatui tumque altaria linquens.
quam gressui similior adeo 416. *Sabaeum thus, Conf.*
ad pulchritudinem, ac ma- Georg. I, 57.

Conripuere viam interea, qua semita monstrat.
 Iamque adscendebant collem, qui plurimus vrbi
 Inminet, aduersasque adspectat desuper arces. 420
 Miratur molem Aeneas, magalia quondam:
 Miratur portas, strepitumque, et strata viarum.
 Instant ardentes Tyrii: pars ducere muros,
 Molirique arcem, et manibus subuoluere faxa:
 Pars optare locum tecto, et concludere fulco. 425
 Iura, magistratusque legunt, sanctumque senatum.
 Hic portus alii effodiunt: hic alta theatri
 Fundamenta locant alii, inmanesque columnas
 Rupibus excidunt, scenis decora alta futuris.
 Qualis apes aestate noua per florea rura 430
 Exercet sub sole labor; quum gentis adultos
 Educunt fetus, aut quum liquentia mella
 Stipant, et dulci distendunt nectare cellas:

Aut

418. *Conripere viam*, gressus celeriores facere. Plin. ep. 66: *Tanto celerius viam ipsam corripiemus.*

423. *Instant ardentes.* Instant operi cum ardore, feruore, festinatione, gaudio. Locus nobilissimus.

425. *Optare* Virgilio *eligere* est. Conf. Aen. 3, 109, et in primis l. 8, 502: *externos optate duces.* Legunt vulgo *aptare*; sed male; sequitur enim, *locum* nempe *electum* linea *fulco* effosa circumdare, qua, quam longa, quam lata fieri debeant aedificia, notantur.

426. *Iura*, iudicia, *magistratusque*, qui iis praesit, legunt, eligunt. *Sanctus* Se-

natus dicitur, quia viros Senatores inuiolatae fidei, summaeque integritatis esse oportet, quosque violare (sich an ihnen vergreifen) nefas est.

428. *Fundamenta locant* ad exstruenda theatra. Accomodate quidem ad Romanorum, Graecorumque mores, quibus id genus delectationis, in amoribus erat; an vero Phaenices initio operum de theatris ponendis cogitarint, merito dubitem.

430. *Qualis apes.* Conferre non pigeat locum iisdem fere verbis ex Georg. 4, 160. &c.

Ant onera adciunt venientum, aut agmine facto
Ignauum fucos pecus a praesepibus arcent. 435

Feruet opus, redolentque thymo fragrantia mella.

O fortunati, quorum iam moenia surgunt!

Aeneas ait, et fastigia suspicit vrbis.

Infert se septus nebula (mirabile dictu)

Per medios, miscetque viris; neque cernitur vlli.

440

Lucus in vrbe fuit media, laetissimus vmbrae,

Quo primum, iactati vndis et turbine, Poeni

Effodere loco signum, quod regia Iuno

Monstrarat, caput acris equi; sic nam fore bello

Egregiam, et facilem victu per saecula gentem.

445

Hic templum Iunoni ingens Sidonia Dido

Condebat, donis opulentum et numine diuae:

Aerea cui gradibus surgebant limina nexaeque

Aere trabes: foribus cardo stridebat aenis.

Hoc primum in luco noua res oblata timorem 450

Leniit; hic primum Aeneas sperare salutem

Ausus, et adflictis melius confidere rebus.

Namque, sub ingenti lustrat dum singula templo

Regi-

443. Effodere loco signum, futurum significans, vrbi au-
num. Iustin. l. 18, 5. In spicatam sedem dedit.

primis fundamentis caput 445. Facilem victu, fer-
bubulum inuentum est: quod tilem ad victum facile pa-

auspicium quidem fructuosae 446. Sidonia, Tyria.

terrae, sed laboriosae, per- 448. Aerea limina, trabes
petuoque seruae vrbis fuit: (postes) aere nexae, fores

propter quod in alium locum aereae magnificentiam, ma-

vrbs translata. Vbi quoque aereae magnificentiam, ma-

equi caput repertum, belli- iestatemque aedificii lo-

cosum potentemque populum quuntur.

Reginam opperiens, dum quae fortuna sit vrbi,
Artificumque manus inter se operumque laborem

455

Miratur, videt Iliacas ex ordine pugnas,
Bellaque iam fama totum volgata per orbem,
Atridas, Priamumque, et saeuum ambobus Achil-
lem.

Constitit; et lacrimans. Quis iam locus, inquit,
Achate,

Quae regio in terris nostri non plena laboris? 460
En Priamus. Sunt hic etiam sua praemia laudi:
Sunt lacrimae rerum: et mentem mortalia tangunt.
Solue metus. Feret haec aliquam tibi fama sa-
lutem.

Sic ait, atque animum pictura pascit inani
Multa gemens, largoque humectat flumine vol-
tum. 465

Namque

458. *Atridas*, Menelaum et Agamemnonem Atrei regis Mycenarum filios. *Troiae miserata labores*. Non potuit non tangi Aeneas visis, quae praelia trojana,

459. *Constitit* — *lacrymans*. Heroem feminarum more flentem nemo ferat. *Lacrymae vero*, et *lacrymae rerum* vt 462. vultui *hic etiam* hoc etiam loco ad Herois obortae nec viro tenendam Heroum, fortitudine celebrium memoriam adseruata.

465. *Multa gemens*. Gemitus, vt lacrymae, animi etiam sunt laetitia adfecti.

460. *Quae regio non plena?* *Largum vero flumen* ne pro Quae regio erit, quo fama ingente lacrimarum copia de nostris laboribus non pe- accipias; additur enim vul- netrauerit? *Labor*, Unge- tum non perfusum, sed ir- mach, Mühseligkeit. Conf. rigatum fuisse; *humectare* le- v. 601: O sola infandos uiter irrigare est.

Namque videbat, vti bellantes Pergama circum
 Hac fugerent Graii, premeret Troiana iuuentus:
 Hac Phryges; instaret curru cristatus Achilles.
 Nec procul hinc Rhesi niueis tentoria velis
 Adgnoscat lacrimans; primo quae prodita somno

470

Tydides multa vastabat caede cruentus:
 Ardentesque auertit equos in castra, prius quam
 Pabula gustassent Troiae Xanthumque bibissent.
 Parte alia fugiens amissis Troilus armis,
 Infelix puer, atque impar congressus Achilli, 475
 Fertur equis, curruque haeret resupinus inani,
 Lora tenens tamen: huic ceruixque comaeque
 trahuntur

Per terram, et versa puluis inscribitur hasta.

Interea ad templum non aequae Palladis ibant

E

Crini-

466. *Namque videbat, vti.* iam fore inuictam, si Rhesi
 Obseruari h. l. meretur ele- equi vel semel Xanthi flu-
 gantissima non imaginum minis aquam bibissent.
 modo, sed et colorum poe- 474. *Troilus* Priami filius
 ticorum varietas, ornatus- robore, vt aetate, Achilli
 que, *vti circum — hac, —* impar. *Fertur* rapitur ca-
nec procul hinc, — parte pite in terram demisso lora
alia &c. *tenens*, non dimissis loris,

467. *Premere* fugientes, quibus impeditus non rapi
 vt venatores solent ceruos non potuit. *Hasta inuersa*
 agitare. Conf. v. 334. vel Troili fuit, vel Achillis,

469. *Rhesi tentoria* in li- quae per Troili pectus ad-
 tore troiano posita; qui por- acta, et cum eo resupino
 tis iam clausis auxilio tro- *inuersa* puluerem secabat.
 ianis venerat, *primo somno,* *Puluis inscribitur*, pro se-
 i. e. prima nocte, qua Ty- catur impressis sulcis. Or-
 dides (Diomedes Tydidis nate.

479. *Interea non temporis,*
 filius) eos comite Vlysse in- sed loci est. *Haud procul*
 uasit cubantes forte, ac som- hinc pictura referebat *Ilia-*
 noobrutos. *Rhesus* Thra- des, nobiliores Troianorum
 aciae rex. Fama fuit, Tro-

Crinibus Iliades passis, peplumque ferebant 480

Suppliciter tristes, et tunicae pectora palmis:

Diua solo fixos oculos auersa tenebat.

Ter circum Iliacos raptauerat Hectora muros,

Exanimumque auro corpus vendebat Achilles.

Tum vero ingentem gemitum dat pectore ab imo:

485

Vt spolia, vt currus, vtque ipsum corpus amici,

Tendentemque manus Priamum conspexit iner-
mes.

Se quoque principibus permixtum adgnouit Achi-
uis,

Eoasque acies, et nigri Memnonis arma.

Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis 490

Penthesilea furens, mediisque in millibus ardet

Aurea subnectens exsertae cingula mammae,

Bellatrix, audetque viris concurrere virgo.

Haec

matronas passis capillis ad templum Palladis currentes. inter hostes cum primis Grae-
Non aequae, iniquae, Tro-
ianis infestae. *Peplum* (ein corum, fortissimisque pug-
feines weibliches Oberkleid) nantem. Placuerit sibi uti-
Deae muneris loco, vt mo- que in ea imagine Aeneas?
ris erat, offerendum. 489. *Eoas acies*, populos,
qui ex oriente Troianis au-
xilio venerant. *Nigri*, Indi,
Aethiopis.

482. *Diua* auersos (in pic- 490. *Amazonidum agmi-*
tura) a supplicibus matronis na, Amazones, quarum re-
oculos tenebat. gina Penthesilea fuit. *Pelta*

487. *Tendentem manus* ein fleiner Schild, der wie
Priamum supplicem Achilli ein halber Mond gestaltet
pro reddendo Hectoris ca- war. Pictura omni admi-
dauere. *Inermem* vt vidit ratione digna, femina pug-
(nec enim supplicem armata nans *mediis in millibus*, vi-
manu exhibere artifex po- torum in medio, *furens*,
terat) quem toties viderat quem furorem viuis colori-
armatum, ea vero res cum bus expressum imago exhi-
viso amici corpore occiso buit. *Exsertae*, nudatae.

488. *Permixtum*, medios

Haec dum Dardanio Aeneae miranda videntur,
 Dum stupet, obtutuque haeret defixus in vno; 495
 Regina ad templum, forma pulcherrima, Dido
 Incessit, magna iuuenum stipante caterua.
 Qualis in Eurotae ripis, aut per iuga Cynthi
 Exercet Diana choros; quam mille secutae
 Hinc atque hinc glomerantur Oreades; illa pha-
 retram 500
 Fert humero, gradiensque deas supereminet omnes:
 Latonae tacitum pertentant gaudia pectus.
 Talis erat Dido, talem se laeta ferebat
 Per medios, instans operi regnisque futuris.
 Dum foribus diuae, media testudine templi, 505
 Septa armis, folioque alte subnixa, refedit.

E 2

Iura

498. *Qualis.* Comparatio v. 71. ait) i. e. maiore sta-
 Didonis ad Dianam placet, tura *Dido* inter iuuenes emi-
 et displicet. Probat eam Scalliger Poetic. 5, 3; reicit Valer. Prob. apud Gellium l. 9, 9. Media si via inceda-
 cer, omnino putem. Ce-
 nus, facile largiar, Dido-
 nem in templo ad Dianam in
 ornatu nihil splendidius.
fluis non omnino exquisite
Eurota fluius Laconiae.
 comparari. Sed ubi Lex, *Cynthus* mons in Delo insula.
 ubi tabulae sunt, quarum
Oreades Nymphae montium.
 decreto rerum comparata-
 rum imagines adeo inuicem
 502. *Latonae*, quae mater
 Dianae est, *pectus* tacita
 similes esse debeant, ut nec
 laetitia, quam vultu forte
 ouum ouo similis sit? —
 prodit, adficitur, quum
 Interest similitudinem inter
 filiam suam formae pulchri-
 ac effigiem; indeque in pro-
 tudine, maiestateque Nym-
 phis omnibus superiorem
 uerbiū abiisse scimus: om-
 nem fere similitudinem clau-
 conspicit.
 dicare. Media inter iuue-
 504. *Instans operi.* Vrgens
 num coronam *Dido* fuit, ut
 opus.
 media inter Nymphas co-
 506. *Septa armis*, i. e. vi-
 mites *Diana*. Praestanti cor-
 ris armatis.
 pore (ut *Dido* ad Aeolum

Iura dabat legesque viris: operumque laborem
 Partibus aequabat iustis, aut forte trahebat:
 Quum subito Aeneas concursu adcedere magno
 Anthea Sergestumque videt, fortemque Cloanthum,
 510

Teucrorumque alios: ater quos aequore turbo
 Dispulerat, penitusque alias auexerat oras.
 Obstupuit simul ipse, simul percussus Achates
 Laetitiaque metuque; auidi coniungere dextras
 Ardebant: sed res animos incognita turbat. 515
 Dissimulant; et nube caua speculantur amicti,
 Quae fortuna viris; classem quo litore linquant;
 Quid veniant. Cunctis nam lecti nauibus ibant,
 Orantes veniam, et templum clamore petebant.

Postquam introgressi, et coram data copia fandi;
 520

Maximus Ilioneus placido sic pectore coepit:
 O Regina nouam cui condere Iuppiter urbem,
 Iustitiaque dedit gentes frenare superbas,
 Troes te miseri, ventis maria omnia vecti,
 Ora-

508. *Partibus aequabat*, *Obstupuit*.
 diuidebat, ut iustum esse, 519. *Orantes veniam*, gra-
 aequumque videbatur. Aut, tiam Didonis implorantes,
 si rem acu tangere difficile Conf. mox infra v. 540. et
 fuit, eam forti reliquit, 525.
 quam ex vrna trahentes ipsi 521. *Maximus* natu, se-
 inter se onera partiebantur. nior.

510. *Antheum*, *Sergestum*, 524. *Troes te miseri* --
Cloanthum, aliosque socios, *oramus*. Adposite, et sua-
 quos aut naufragio periisse, uiter ad excitandam mise-
 aut in distitas longe oras rationem reginae, iustitiam,
 disiectos fuisse putabat. Re- mitioremque humanitatis
 ste igitur sequitur v. 513. cultum amantis.

Oramus: prohibe infandos a nauibus ignes; 525
 Parce pio generi, et propius res adspice nostras.
 Non nos aut ferro Libycos populare Penates
 Venimus, aut raptas ad litora vertere praedas.
 Non ea vis animo, nec tanta superbia victis.
 Est locus, Hesperiam Graii cognomine dicunt, 530
 Terra antiqua, potens armis, atque vberem glebae;
 Oenotri coluere viri: nunc fama, minores
 Italiam dixisse ducis de nomine gentem.
 Huc cursus fuit.
 Quum subito adfurgens fluctu nimbosus Orion 535
 In vada caeca tulit, penitusque procacibus Austris
 Perque vndas, superante fallo, perque inuia faxa
 Dispulit. Huc pauci vestris ad nauimus oris.

E 3

Quod

526. *Propius res adspice nostras.* Patere, ut fata nostra, nostrique aduentus causas tibi aperiam. *Inspice eas propius &c.* 185. *Fertilis vberem campus.*
 527. *Libycos Penates, Libyam.* Tria fuisse Penatium genera constat 1) patriae, 2) urbium, 3) domuum. Promiscue vero a Poetis vel pro regione ipsa, vel pro urbe aliqua, domoque sumuntur. 532. *Minores, posteros.*
 529. *Non ea vis, proteruia.* 535. *Quum subito.* Poetico ornatu tempestatem repente exortam esse ait. Orion sidus ortu fere, occasusque tempestates maritimas creans. *Austri pro ventis, Procaces.* Conf. Horat. od. l. 1, 26, 2: *Tradam proteruis in mare creticum portare ventis.* Lucret. l. 6, 110: *Furit petulantibus Euris.*
 530. *Est locus, subint. quem Graii Hesperiam* (id est nomini cum Hispania commune habuit) dixere; *Oenotria* deinde dicta est ab Oenotro Sabinorum rege; *denique Italia* a rege Siculorum *Italo.* 538. *Ad nauimus, exquise;* ad ponendam ob oculos miseram sortem, quae crescit versu sequente adlata hominum illorum duritie, ac feritate, qui naufragos hospitio arenae, i. e. litore prohibuere (ut v. 525. videtur) ignem etiam nauibus iniecturi.

Quod genus hoc hominum, quaeue hunc tam bar-
bara morem

Permittit patria? hospitio prohibemur arenae. 540

Bella cient, primaque vetant consistere terra.

Si genus humanum et mortalia temnitis arma;

At sperate deos memores fandi atque nefandi.

Rex erat Aeneas nobis, quo iustior alter,

Nec pietate fuit; nec bello maior et armis. 545

Quem si fata virum seruant, si vescitur aura

Aetheria, neque adhuc crudelibus occubat um-
bris;

Non metus, officio nec te certasse priorem

Poeniteat. Sunt et Siculis regionibus vrbes,

Armaque, Troianoque a sanguine clarus Acestes.

550

Quassatam ventis liceat subducere classem,

Et filuis aptare trabes, et stringere remos.

Si datur Italiam, fociis et rege recepto,

Ten-

543. *Si temnitis.* Grauior fit oratio innuens; raro impunitam abire crudelitatem, quam ni homines vlciscantur, vlciscuntur Dii serius aut citius; *memores enim ii* sunt nec umquam eorum, quae inter homines aguntur, obliuiscuntur. *Fandum,* atque *nefandum fas et nefas.*

546. *Si vescitur aura,* si inter viuos adhuc Aeneas est; *non metus,* metuendum non est, fore, vt te umquam fauoris nobis exhibiti poeniteat. Reddet ille gratiam gratiae, et humanitatis officio tecum certabit.

549. *Sunt et.* Si forte Aeneas aquis haustus periisset, adhuc in Sicilia Troiani sunt; Acestes item superest, qui gratiam referre possit.

551. *Liceat classem reparare.* Subducere est ad terram e mari trahere. *Deducere* in mare mittere. Conf. Aen. 3. *Deducunt socii naues.*

552. *Stringere remos,* ex arboribus. *Bäume behauen, Zweige abhauen,* um Ruder daraus zu machen. Conf. eclog. 9, 61.

Tendere: vt Italiam laeti Latiumque petamus.
Sin absumpta falus, et te, pater optume Teucrum,

555

Pontus habet Libyae, nec spes iam restat Iuli:

At freta Sicaniae saltem, fedesque paratas,

Vnde huc aduecti, regemque petamus Acesten,

Talibus Ilioneus. Cuncti simul ore fremebant

Dardanidae. 560

Tum breuiter Dido, voltum demissa, profatur:

Soluite corde metum, Teucri: secludite curas.

Res dura, et regni nouitas me talia cogunt

Moliri, et late fines custode tueri.

Quis genus Aeneadum, quis Troiae nesciat urbem,

565

Virtutesque virosque, aut tanti incendia belli?

Non obtusa adeo gestamus pectora Poeni:

Nec tam auersus equos Tyria Sol iungit ab vrbe:

Seu vos Hesperiam magnam, Saturniaque arua,

Siue Erycis fines, regemque optatis Acesten; 570

Auxi-

555. Sin absumpta, per- sumus barbari. Obtusum op-
dita falus. ponitur acuto. Georg. I,

557. Sicaniae, Siciliae. 261: Procudit obtusi vomeris

Vnde huc aduecti. Conf. v. dentem. Translato ad ani-

31. Vix e conspectu siculae mum sensu obtusum pro

telluris &c. crasso, stupido venit.

559. Fremebant, adsen- 568. Nec tam auersus sol.

tiebant, precesque Ilionei Nota est virorum doctorum

suas quoque esse, murmure opinio, qui gentium indo-

non inciuli significabant. lem a temperie plagarum

567. Non obtusa adeo pe- metiuntur; Lucanus certe

destri sermone: non adeo ait:

Quidquid ad eos tractus mundique teporem

Labitur, emollit gentes clementia coeli.

570. Eryx mons Siciliae.

Auxilio tutos dimittam, opibusque iuuabo.
 Vultis et his mecum pariter confidere regnis?
 Urbem quam statuo, vestra est. Subducite naues.
 Tros Tyriusque mihi nullo discrimine agetur.
 Atque utinam rex ipse, Noto compulfus eodem, 575
 Adforet Aeneas! equidem per litora certos
 Dimittam, et Libyae lustrare extrema iubebo;
 Si quibus eiectus filius aut urbibus errat.

His animum adrecti dictis, et fortis Achates,
 Et pater Aeneas, iam dudum erumpere nubem
 580

Ardebant. Prior Aeneam compellat Achates:
 Nate dea, quae nunc animo sententia surgit?
 Omnia tuta vides: classem, sociosque receptos.
 Unus abest, medio in fluctu quem vidimus ipsi
 Submersum: dictis respondent cetera matris. 585
 Vix ea fatus erat, quam circumfusa repente
 Scindit se nubes, et in aethera purgat apertum.
 Restitit Aeneas, claraque in luce refulsit,
 Os humerosque deo similis: namque ipsa decoram
 Caesariem nato genetrix, lumenque iuuentae 590
 Purpureum, et laetos oculis adflarat honores.

Quale

580. *Erumpere nubem.* Ita etiam Tibullus: *Fontibus ut dulces erumpat terra liquores.* 591. *Laetos honores;* honorem pro pulchritudine, ac venustate apud Poetas venire non ignota res est.
 585. *Conf. supra v. 399.*
 590. *Lumen purpureum.* Dea igitur filii sui oculis *laetam* visu amabilem, honorem. *Purpureum* eodem minesque intuentes capiensensu, quo Venus v. 402: *tem venustatem divino ad-rosea ceruice, i. e. pulchra* flatu addidit.
refulsit.

Quale manus addunt ebori decus, aut vbi flauo
Argentum Pariusue lapis circumdatur auro.

Tum sic reginam adloquitur, cunctisque repente
Inprouisus ait: Coram, quem quaeritis, adsum 595
Troius Aeneas, Libycis ereptus ab vndis.

O sola infandos Troiae miserata labores,
Quae nos, reliquias Danaum, terraeque marisque
Omnibus exhaustos iam casibus, omnium egenos,
Urbe, domo, focias. Grates persolvere dignas 600
Non opis est nostrae, Dido, nec quidquid vbi-
que est

Gentis Dardaniae, magnum quae sparsa per orbem.
Di tibi, si qua pios respectant numina, si quid
Vsquam iustitiae est, et mens sibi conscia recti,
Praemia digna ferant. Quae te tam laeta tulerunt
605

Saecula? qui tanti talem genuere parentes?
In freta dum fluuii current, dum montibus vmbrae
Lustrabunt conuexa, polus dum sidera pascet;
Semper

594. *Tum sic adloquitur.* quum sol igneus sit, ocea-
Vtraque oratio et Didonis, nique alatur humoribus; quia
et Aeneae consummatissima nullus ignis sine pastu aliquo
comitatis, indolisque opti- possit permanere, . . . pro-
mae, vt personas principes babile est praestantem intel-
debet, exempla sunt, quae, ligentiam in sideribus esse,
velim, ne fugiente oculo quae et aetheream mundi par-
percurras, sed singularum tem incolant, et marinis ter-
cogitationum, locutionum- renisque humoribus longo in-
que et delectum et elegan- tervallo extenuatis alantur.
tiam discutias. *Lucret. l. 1: Flumina suppe-*

608. *Polus dum sidera pas-* ditant, unde aether sidera
cet opinione veterum, qui pascit. *Lucan. l. 10: Nec*
sidera terrarum exhalatio- non oceano pasci Phoebum-
nibus ali putabant. *Cicero* que, polamque.
l. 2. de nat. Deor.: Ergo,

Semper honos, nomenque tuum, laudesque ma-
neant:

Quae me cumque vocant terrae. Sic fatus, ami-
cum 610

Ilionea petit dextra, laeuaque Sereftum:
Post alios, fortemque Gyan, fortemque Cloan-
thum.

Obstupuit primo adspectu Sidonia Dido;
Casu deinde viri tanto. Et sic ore locuta est:
Quis te, nate dea, per tanta pericula casus 615
Insequitur? quae vis inmanibus adplicat oris?
Tunc ille Aeneas, quem Dardanio Anchisae
Alma Veus Phrygii genuit Simoentis ad vndam?
Atque equidem Teucrum memini Sidona venire,
Finibus expulsum patriis, noua regna petentem
620

Auxilio Beli. Genitor dum Belus optimam
Vastabat Cyprum, et victor ditione tenebat.
Tempore iam ex illo casus mihi cognitus vrbis
Troianae, nomenque tuum, regesque Pelasgi.
Ipse hostis Teucros insigni laude ferebat, 625
Seque ortum antiqua Teucrorum ab stirpe volebat,
Quare agite, o tectis, iuuenes, succedite nostris.
Me quoque per multos similis fortuna labores
Iacta-

619. *Memini Teucrum.* cis morte rediisset. Ad Be-
Teucer e Troiano bello re- lum igitur Sidonis et Tyri
dux a Patre Telamone rege regem confugit, nouam se-
Salaminis iusulae benigne dem, noua regna petens.
adeo non excipitur, vt po. 628. *Me quoque — non*
tius ageretur in exilium, *ignara mali:* quam praecla-
quod inulta fratris sui Aia- ra ad rei naturam, morum-

Iactatam hac demum voluit consistere terra.
Non ignara mali miseris succurrere disco. 630

Sic memorat. Simul Aenean in regia ducit
Tecta: simul diuom templis indicit honorem.
Nec minus interea fociis ad litora mittit
Viginti tauros, magnorum horrentia centum
Terga suum, pingues centum cum matribus agnos
635

Munera, laetitiamque dei.
At domus interior regali splendida luxu
Instruitur, mediisque parant conuiuia tectis.
Arte laboratae vestes, ostroque superbo:
Ingens argentum mensis, caelataque in auro 640
Fortia facta patrum, series longissima rerum,
Per tot ducta viros antiquae ab origine gentis.

Aeneas (neque enim patrius consistere mentem
Passus amor) rapidum ad naues praemittit Achia-
ten,

Ascanio ferat haec; ipsumque ad moenia ducat.
645

Omnis in Ascanio cari stat cura parentis.

Munera

que humanorum indolem | 636. *Laetitiamque Dei*, i.e.
haec sententia est. Durio- | vinum. Conf. v. 734.
ris certe animi continuo | 639. *Vestes* non continuo
sunt, qui molles, effemina- | habitus sunt, sed *aulaea*,
tique, deliciis a iuuentute | vel adpena vel substrata.
enutriti laborum, malorum- | 640. *Caelata* in vasis au-
que ignari misereri nesciunt. | reis, poculisque affabre scul-
Dido eam sortem experta, | ptis. Conf. *Caelatum diuini*.
quam Aeneas tulit, miseris | opus *Alcimedontis* ex eclog-
succurrere didicit. | 3, 37.

645. *Ferat*, nuntiet.

Munera praeterea, Iliacis erepta ruinis,
 Ferre iubet; pallam signis auroque rigentem,
 Et circumtextum croceo velamen acantho,
 Ornatus Argivae Helenae: quos illa Mycenis, 650
 Pergama quum peteret, inconcessosque Hyme-
 naeos,

Extulerat, matris Ledaë mirabile donum.
 Praeterea sceptrum, Ilione quod gesserat olim,
 Maxima natarum Priami, colloque monile
 Baccatum, et duplicem gemmis auroque coronam. 655

Haec celerans, iter ad naues tendebat Achates.

At Cytherea novas artes, nona pectore versat
 Consilia: ut faciem mutatus et ora Cupido
 Pro dulci Ascanio veniat, donisque furentem
 Incen-

648. *Pallam*, ein langes
 hinunter hängendes Ober-
 fleid, ein Weiberfleid. Vnd.
 Aen. II, 577. longae teg-
 mine pallae. Ouid. metam.
 6: trahere pallam. Signis
 figuras vel rerum gestarum,
 vel hominum eas gerentium
 referentibus. *Auro rigen-*
tem, multo, ut humus gelu
 riget, lingua patria, es war
 starr, es starzte vor Gold.

649. *Circumtextum* acan-
 thi foliis. Conf. eclog. 3,
 45, et eclog. 4, 20. Folia
 fere oram vestis ambiebant,
 unde amplecti eam eclog. 3.
 dicuntur *Croceo*, safrangelb;
 quo flore rarior, maioris-
 que pretii est, quam, qui
 vulgaris est, flore albo.

650. *Argivae*, Graecae.

651. *Hymenaeos*, nuptias
 et fato et legibus non con-
 cessas.

653. *Ilione* Polymnestoris
 Thraciae regis vxor.

656. *Haec celerans*, cele-
 riter exsequi cupiens. Sic
 Georg. 4, 170: Cyclopes
 fulmina properant.

657. *Cytherea*, Venus no-
 vos dolos meditatur, qua
 nempe ratione Ascanio De-
 um amoris Cupidinem filium
 substituere, Didonemque fal-
 lere posset.

659. *Furentem incendat*,
 incendat, et amoris igne
 furentem reddat. *Implicit*;
 amore enim, ut morbo, im-
 pliciti dicimur, qui ipsas

Incendat reginam, atque ossibus implicet ignem.

660

Quippe domum timet ambiguum, Tyriosque bilingues;

Vrit atrox Iuno, et sub noctem cura recurSAT.

Ergo his aligerum dictis adfatur Amorem:

Nate, meae vires, mea magna potentia, solus,

Nate, patris summi qui tela Typhoea temnis; 665

Ad te confugio, et supplex tua numina posco.

Frater vt Aeneas pelago tuus omnia circum

Litora iactetur, odiis Iunonis iniquae,

Nota tibi: et nostro doluisti saepe dolore.

Hunc Phoenissa tenet Dido, blandisque moratur

670

Vocibus: et vereor, quo se Iunonia vertant

Hospitia.

medullas penetrat. Infanus Amor, ni furor ipse sit, insanire, in primis spretus, et furere facit.

661. Domum ambiguum, incertae fidei. Bilingues, fallere suetos, qui aliter cogitant, aliter loquuntur. Liu. 21: Perfidia plusquam punica.

662. Vrit atrox Iuno. Metus angebat animum, ne Iuno, in Aeneam atrox, mentem Didonis verteret.

664. Nate, meae vires &c. Oratio sollicitudinis mater-nae plena, dulcis pro rei argumento. Quam enim suauiter v. 667. ait: Frater tuus; vt si matris precibus deferre noller; eum tamen fata patris tangant.

665. Tela Typhoea, fulmina, quibus Gigantes ipsi victi sunt, Typhoeus in primis. Conf. Georg. I., 279.

Ob oculos ei ponit, nihil non a Cupidine, i. e. amore vinci; vnde v. 664: meae vires, mea magna potentia.

669. Nota tibi subint. res est.

671. Vereor quo. Timeo Aeneae meo, ne quid ei mali in Iunonia vrbe (ea Carthago est) accidat; Iuno enim Aeneae, vt scis et donales, continuo infesta non cessabit eum quoquo modo vexare, in tanto inprimis rerum cardine, i. e. negotio, in quo rei cardo vertitur.

Hospitia. Haud tanto cessabit cardine rerum.
 Quocirca capere ante dolis et cingere flamma
 Reginam meditor; ne quo se numine mutet :
 Sed magno Aeneae mecum teneatur amore. 675
 Qua facere id possis, nostram nunc adcipe men-
 tem :

Regius aditu cari genitoris ad urbem
 Sidoniam puer ire parat; mea maxima cura;
 Dona ferens, pelago et flammis restantia Troiae.
 Hunc ego sopitum somno, super alta Cythera, 680
 Aut super Idalium, sacrata sede recondam :
 Ne qua scire dolos, mediusue occurrere possit.
 Tu faciem illius noctem non amplius vnam
 Falle dolo, et notos pueri puer indue voltus :
 Vt, quum te gremio adcipiet laetissima Dido, 685
 Regales inter mensas laticemque Lyaeum,
 Quum dabit amplexus atque oscula dulcia figet,
 Occultum inspires ignem, fallasque veneno.
 Paret Amor dictis carae genetricis, et alas
 Exuit, et gressu gaudens incedit Iuli. 690
 At Venus Ascanio placidam per membra quietem
 Inrigat, et fotum gremio dea tollit in altos
 Idaliae lucos: vbi mollis amaracus illum

Flori-

678. Puer Ascanius, mea,	rere frigere Venerem.
vt patris Aeneae, maxima	693. Amaracus, Majoran.
cura. Conf. v. 645. Sidonia	Conf. Plin. 21, 11. Dulcis
vrbs, Carthago.	umbra, quae somnum inui-
686. Inter mensas, et la-	tet. Adspirans Conf. mox
ticem Lyaeum, i. e. vinum,	supra: fertisque recentibus
occasione nempe ad rem	halant. Amaracus lecti lo-
hanc efficiendam opportu-	co illum amplectitur. Sua-
nissima. Notum est prouer-	uissima scena.
bium, sine Baccho et Ce-	

Floribus et dulci adspirans complectitur umbra.
 Iamque ibat dicto parens, et dona Cupido 695
 Regia portabat Tyriis, duce laetus Achate.
 Quum venit, aulaeis iam se regina superbis
 Aurea composuit sponda, mediamque locauit.

Iam pater Aeneas, et iam Troiana iuventus
 Conueniunt, stratoque super discumbitur ostro.

700

Dant famuli manibus lymphas, Cereremque ca-
 nistris

Expediunt, tonsisque ferunt mantelia villis.

Quinquaginta intus famulae: quibus ordine longo
 Cura penum struere, et flammis adolere penates.

Centum aliae, totidemque pares aetate ministri,

705

Qui dapibus menfas onerent, et pocula ponant.

Nec non et Tyrii per limina laeta frequentes

Conuenere, toris iussi discumbere pictis.

Mirantur dona Aeneae; mirantur Iulum,

Flagran-

695. Parens, morem gerens. dilium loco discumbentes

698. Aurea sponda, ex- vtebantur. Sponda Seiten-
 trema pars lecti, quo se- brett. Conf. metam. l. 8. 658.

In medio torus est de mollibus vluis

Impositus lecto, sponda pedibusque salignis.

Se composuit, confedit more tilia tonsis villis, seine Hand-
 reginarum, aliarumque fe- tücher.

minarum illustrium, mit Un- 703. Quinquaginta famu-
 stand, Zierlichkeit. Ouid. lae — centum aliae centum

metam. 4, 318: Nec tamen an- ministri. Magnifice prorsus,
 te adiit, quam se composuit et ornate.

Mediam Aeneam inter ac 704. Adolere, incendere,
 Ascanium. immo et nutrire, alere flam-

701. Cererem, panem.

702. Mantelia, vel Man-

Flagrantesque dei voltus, simulataque verba, 710
 Pallamque, et pictum croceo velamen acantho.
 Praecipue infelix, pesti deuota futurae,
 Expleri mentem nequit, ardescitque tuendo
 Phoenissa, et puero pariter donisque mouetur.
 Ille, vbi complexu Aeneae colloque pependit, 715
 Et magnum falsi inpleuit genitoris amorem;
 Reginam petit. Haec oculis, haec pectore toto
 Haeret, et interdum gremio fouet, inscia Dido,
 Infidat quantus miserae deus. At memor ille
 Matris Acidaliae, paullatim abolere Sychaeum
 Incipit, et viuo tentat praeuertere amore 720
 Iam pridem resides animos, defuetaque corda.
 Postquam prima quies epulis, mensaeque remotae;
 Crateras magnos statuunt, et vina coronant.
 Fit strepitus tectis, vocemque per ampla volu-
 tant 725
 Atria: dependent lychni laquearibus aureis
 Incensi, et noctem flammis funalia vincunt.
 Hic regina grauem gemmis auroque poposcit,
 Inpleuitque mero pateram: quam Belus, et omnes
 A Belo soliti. Tum facta silentia tectis: 730
 Iuppiter,

712. *Pesti deuota futurae.* *remotae*, i. e. prope finem
Deuota, dedita, quo sensu conuiuii. Romanis prima,
 Phaedr. fab. 63: *deuotam* et secunda mensa fuit; sed
vino filiam dixit, pesti, malo, mensae nomine ordo fer-
 quod ei exitio erit. cularum prima vel altera vi-

720. *Matris Acidaliae*, ce adpositorum intelligitur.
Veneris. Abolere Sychaeum, 729. *Quam Belus* et om-
 i. e. Sychaei memoriam. nes a Belo posterius hunc in

723. *Postquam — mensae* vsum adhibere soliti erant.

Iuppiter, hospitibus nam te dare iura loquuntur;
 Hunc laetum Tyriisque diem Troiaque profectis
 Esse velis, nostrosque huius meminisse minores!
 Adsit laetitiae Bacchus dator, et bona Iuno!
 Et vos, o, coetum, Tyrii, celebrate fauentes! 735
 Dixit, et in mensam laticum libavit honorem,
 Primaque, libato, summo tenuis adtigit ore.
 Tum Bitiae dedit increpitans. Ille inpiger hausit
 Spumantem pateram, et pleno se proluit auro.
 Post alii procures. Cithara crinitus Iopas 740
 Personat aurata, docuit quae maxumus Atlas.
 Hic canit errantem lunam, solisque labores;
 Vnde hominum genus, et pecudes; vnde imber,
 et ignes;
 Arcturum, pluuiasque Hyades, geminosque
 Triones:

F

Quid

731. *Iuppiter.* Ad Iouem hospitalem bona haec vota, ominaque feruntur. *buit, vt potans libanti ex aduerso poneretur.*
738. *Bitiae dedit increpitans,* i. e. vrgens, vt acciperet, et largius biberet. *740. Post Bitiam. Crinitus* citharoedorum more non praecisis capillis Iopas illud, quod canebat, cantus argumentum ab Atlante edoctus, rei astronomicae peritissimum. *Personare* plus est, quam sonare; ein lautes Gesänge machen. Conf. Sileni eclog. 6.
742. *Solis labores,* eclipses. Conf. Georg. 2, 478.
743. *Ignes, fulgura.*
744. *Arcturum* stellam in signo Bootae; *Hyades* in fronte Tauri. *Gemini Triones,* vrsa maior et minor.
731. *Iuppiter.* Ad Iouem hospitalem bona haec vota, ominaque feruntur.
738. *Bitiae dedit increpitans,* i. e. vrgens, vt acciperet, et largius biberet. Animaduerte Didonem poculum summo tenuis ore tantum adtigisse, vt reginae solent; Bitiam vero pleno se poculo proluisse, ac epotasse integrum. Quid vero fuerit, cur non Aeneae primum, sed Bitiae poculum dederit, id quidem ignorare me, fateor. Saepe Poetae, vt legentem delectent, iucundum praeferunt decoro. Non decuit Aeneam pleno se poculo proluere; dari igitur illud Bitiae de-

Quid tantum Oceano properent se tingere soles

745

Hiberni, vel quae tardis mora noctibus obstet.

Ingeminant plausu Tyrii, Troesque sequuntur.

Nec non et vario noctem sermone trahebat

Infelix Dido, longumque bibebat amorem;

Multa super Priamo rogicans, super Hectore multa:

750

Nunc, quibus Aurorae venisset filius armis:

Nunc, quales Diomedis equi: nunc, quantus

Achilles.

Immo age, et a prima, dic, hospes, origine nobis,

Insidias, inquit, Danaum, casusque tuorum,

Erroresque tuos. Nam te iam septima portat 755

Omnibus errantem terris et fluctibus aestas.

P. VIR-

745. *Quid tantum Oceano* que ad rei naturam excogi-
Versus iidem, qui Georg. 2, tari posse putem. Animad-
481. de causis varietatis in uerte enim, ut nemine fere
dierum noctiumque mensu- animaduertente infastus
ra intelligendi. *Soles hiberni* amor in corde Didonis na-
sol hiemali tempore. So- scitur, ut crescit, ut collo-
lem, stellasque apud Poe- quio nutritur, ut colloquium
tas Oceano se tingere, quum in multam noctem rogante
occidunt, nemo est, qui Didone trahitur, ut multa
nesciat. quaerens, denique insidias

749. *Bibebat*, imbibebat, Danaum, erroresque Ae-
ut vulgo; sed multo orna- neae a prima origine edo-
tius alii vinum; Dido amo- ceri regina cupit, tum ne
rem bibebat. filium longiori sermoni de-

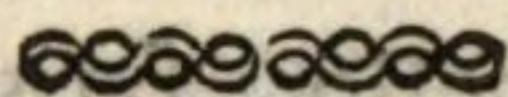
751. *Aurorae filius*, niger esset, tum citius, quam
Memnon; de quo v. 489. vellet, Aeneam dimittere

753. *Immo age*. Si villo a se cogeretur. Praeire haec
in loco, in vltima certe li- omnia debere, simul ut
bri huius parte summum se libro 2do et 3tio parari ma-
Poetam Maro praebuit; tan- teria, simul, ut libro 4to
to cum dilectu, ornatuque erumpere flamma posset,
res, rerumque seriem dispo- quae nisi longiori temporis
suit, ut nihil supra, magis- (duorum librorum) inter-

P. VIRGILII MARONIS
AENEIDOS

LIBER II.

Conticuere omnes, intentique ora tenebant:
Inde toro pater Aeneas sic orsus ab alto;
Infandum, Regina, iubes renouare dolorem;
Troianas vt opes, et lamentabile regnum
Eruerint Danai: quaeque ipse iniferrima vidi, S

F 2

Et

vallo latuisset, nulla verisimilitudine in tantum erupisset, incendium. Ad morum doctrinam obserua, infauti amoris exitus quam a tenui incipiat initio, et principiis obsta.

1. Conticuere, et conticuere omnes. Personare desit crinitus Iopas. Cessauit strepitus in tectis, adplaususque Tyrriorum. Rerum nouarum, magnarumque curiosi intenta in Aeneam ora tenebant. Conf. Aen. 8, 520: defixi ora. Praeclarum libri initium, quod attentum simul cum Tyriis lectorem facit.

Iubes narrare sed narratio dolorem renouat. Horret animus meminisse, luctuque refugit; — tamen narrabo, quia iubes. Oratio, quae pro re nata animum obsequii, promptitudinisque in re etiam dura plenum refert. Et quam aliam humanitati, qua exceptus erat, reddere gratiam poterat?

4. Troianas, vt opes. Opes, si rem ad amissum metiaris, regnorum; diuitiae priuatorum sunt. Lamentabile regnum ruina et excidio.

5. Danai, Argiui, Argolici, Pelasgi, Achiui,

2. Iubes renouare dolorem.

Et quorum pars magna fui. Quis talia fando
 Myrmidonum, Dolopumue, aut duri miles Ulixi
 Temperet a lacrimis! et iam nox humida coelo
 Praecipitat, suadentque cadentia sidera somnos.
 Sed, si tantus amor casus cognoscere nostros, 10
 Et breuiter Troiae supremum audire laborem;
 Quamquam animus meminisse horret, luctuque
 refugit;

Incipiam. Fracti bello, fatisque repulsi
 Doctores Danaum, tot iam labentibus annis,
 Instar montis equum diuina Palladis arte 15
 Aedificant, sectaque intexunt abiete costas.

Votum

Myrmidones, Dolopes &c. iidem Graeci sunt, quae nomina pro varietate ornatus poetici promiscue adferuntur. Ipse vidi, ipse pars magna, — pars miserrima fui. Egregie tum ad veritatem probandam, (testis loquitur) tum ad miserationem excitandam (pars simul laesa loquitur).

6. Quis, vel ipsorum sit e numero hostium, (e Castris Graecorum et ipsius Ulyssis) quis rem narrare sine lacrimis queat? Et ego testis — ego pars possim? —

11. Supremum, vltimum laborem, vltimam cladem quam secuta est Troiae ruina.

15. Instar montis equum. Sequitur Maro vulgarem ea tempestate opinionem, quae rem ita contigisse adeo non dubitarunt, ut in proverbum abierit, quo ipse Cicero 2de orat. utitur: e.g. ex

Isocratis ludo, tamquam ex equo Troiano innumeros Principes exiuisse. Item in Philipp. In huius me consilii societatem tamquam in equum Troianum includi cum Principibus non recusato. Ceterum fabulam temere confictam addito Sinone, qui Troianos falleret, narratoque Laocoontis supplicio adeo excellenter ornauit Maro, ut factum, quam fictioni effecerit similiorem.

Diuina Palladis arte. Artem h. l. pro consilio accipimus nolim, quod suggessisse Pallas Graecis pro suo erga Troianos odio fertur; sed simpliciter, arte mira. Palladem ut arti cuicumque, ita in primis arti ingeniosas fabricas conficiendi praeesse nemo nescit.

16. Intexunt costas. Costae metaphorica firmamenta sunt, quibus tabularum commercio 2de orat. utitur: e.g. ex

pages v. g. in naui connec-

Votum pro reditu simulant. Ea fama vagatur;
 Huc delecta virum fortiti corpora furtim
 Includunt caeco lateri, penitusque cauernas
 Ingentes vterumque armato milite conplent. 20

Est in conspectu Tenedos, notissima fama
 Insula, diues opum, Priami dum regna manebant;
 Nunc tantum finus, et statio male fida carinis;
 Huc se prouecti deserto in litore condunt.
 Nos abiisse rati, et vento petiisse Mycenae. 25
 Ergo omnis longo soluit se Teucra luctu:
 Panduntur portae. Iuuat ire, et Dorica castra,
 Desertosque videre locos, litusque relictum.
 Hic Dolopum manus, hic saeuus tendebat Achilles:

F 3

Classi-

titur. Conf. Georg. 3, 256:
Fricat arbore costas. Persius
 item sect. 6: *Costa ratis la-*
cerae.

17. *Votum simulant*, spar-
 guntque famam, equum
 hunc voti loco Palladi pro-
 felice in Graeciam reditu
 positum esse.

18. *Delecta virorum cor-*
pora, i. e. delectos et forte
 electos viros equo includunt.

21. *Tenedos* insula contra
 Sigaeum Troadis promonto-
 rium 40 stadiis a continente
 abfuit, insula ante obfi-
 dionem Troiae ditissima,
 iam vero ab incolis loco pul-
 lis deserta.

25. *Mycenae*, Graeciam,
 pro qua vrbs Agamemno-
 nis regia sumitur. *Vento*
 subint. secundo.

26. *Teucra* gens, Troiani.
 Conf. l. 1, 235.

27. *Dorica castra*, Grae-
 corum sunt. *Doris* regio est
 Graeciae Thessaliam inter,
 ac Phocidera.

28. *Desertos* a Graecis. A
 v. 26 — 39. elegantissime, et
 ad rei naturam, vti conti-
 gisse vero simillimum est,
 Traiani pinguntur in laeti-
 tiam effusi, portis turmatim
 erumpentes —. *Iuuat ire*,
iuuat videre, *hic — hic —*
hic, locos digito monstra-
 tos, vbi &c.

29. *Tendebat*, i. e. tento-
 rium suum habebat. Conf.
 Aen. 8, 605. Tacit. lib. 13:
Milites tendere omnes extra
vallum iussit. Principio ea
 castrorum loca sunt, vbi ten-
 debant Magistratus, erant-
 que signa legionum.

Classibus hic locus : hic acie certare solebant. 30
 Pars stupet innuptae donum exitiale Mineruae,
 Et molem mirantur equi : primusque Thymoetes
 Duci intra muros hortatur, et arce locari;
 Siue dolo, seu iam Troiae sic fata ferebant.
 At Capys, et quorum melior sententia menti, 35
 Aut pelago Danaum insidias suspectaque dona
 Praecipitare iubent, subiectisque vrere flammis:
 Aut terebrare cauas vteri et tentare latebras.
 Scinditur incertum studia in contraria volgus.

Primus ibi ante omnes, magna comitante ca-
 terua, 40

Laocoon

30. *Classibus hic locus.* Mi-
 rum forte tibi videbitur; si
 classem in castris conspicias;
 sed ea veterum consuetudo
 erat, ut naues aquis subdu-
 cerent, et curruum more in
 continente adseruarent, do-
 nec iis vsuri mari rursus
 immitterent. Conf. Aen. I,
 573: *Subducite naues.*

38. *Tentare*, quid rei in-
 tus sit: an caua sint latera;
 an impleta?

39. *Scinditur in contraria*,
 ut vulgus solet. *Incertum*,
 dubium, quid capiendum
 consilii? an machina in ma-
 re praecipitanda, combu-
 rendae, an, quae aliquo-
 rum sententia fuit, in arce
 collocanda? Praeclare, ut
 in tumultu unusquisque con-
 fluentium alius alio pruden-
 tior, doctiorque videri,
 suamque opinionem praefer-
 ri mauult.

40. *Primus*—*Laocoon ar-*
dens studio amoreque erga
 patriam occurrit, quum au-
 diisset, id agi, ut equus ille
 ligneus, quem v. 45. con-
 temtim *lignum* adpellat, in
 urbem transferatur. Oratio
 amoris patrii, iustaeque,
 quae virum deceat, nec im-
 moderatae irae plena. *O*
miseri ciues, epith. mouens
 animos, o miseri futuri, si
 iam non estis. *Quae insa-*
nia? — quae tanta insania? —
 Reprehensio viri grauis, fa-
 luti ciuium timentis, qua
 non offendere, sed bene con-
 sulere vult. Repetitae in-
 terrogatiunculae hic vim
 suam, quam habent, exse-
 runt. Elegantissima in pri-
 mis locutio est: *Sic notus*
Ulixes? (Kennt ihr ihn nicht
 besser? — ihn, den schlauen,
 den listigen? —) *Aut — aut*,
 Dubitatio viri prudentis

Laocoon ardens summa decurrit ab arce:
 Et procul, o miseri, quae tanta infania, ciues?
 Creditis auectos hostes? aut vlla putatis
 Dona carere dolis Danaum? sic notus Vlixes?
 Aut hoc inclusi ligno occultantur Achiui, 45
 Aut haec in nostros fabricata est machina muros,
 Inspectura domos, venturaque desuper vrbi;
 Aut aliquis latet error. Equo ne credite, Teucri.
 Quidquid id est, timeo Danaos et dona ferentes.
 Sic fatus, validis ingentem viribus hastam 50
 In latus, inque feri curuam compagibus aluum
 Contorfit. Stetit illa tremens, vteroque recusso
 Insonuere cauae gemitumque dedere cauernae.
 Et, si fata deum, si mens non laeua fuisset,
 Impulerat ferro Argolicas foedare latebras; 55
 Troiaque nunc stares, Priamique arx alta ma-
 neres.

Ecce,

quam eximere animo suo aluum. Conf. Aen. 7, 409:
 non potuit. Non pro simu- *Pectabatque ferum.* Quanta
 lacro, non pro dono Mi- verborum vi impulsus ex-
 neruae oblato, sed pro ma- primitur? hasta ingens est.
 china bellica hunc equum *Validis viribus*, i. e. magna
 Laocoon habuit, quae mu- vi impellitur. *Contorquetur*
 ris altior vel ad exploranda in latus. *Tremet* moles lig-
 intimiora aedium, vel ad nea, *gemitum*, i. e. sonitum
 demittendum ex alto mili- dant cauernae &c.
 tem idonea esset. Nec sua 54. *Mens non laeua*, i. e.
 eum fefellit opinio. *Error* imprudens, incauta fatis ex-
 i. e. fraus aliqua latet. Ama- caecata. Conf. notul. ad
 mus fere dona, iisque gau- eclog. 1, 16; et Georg. 4, 7.
 demus acceptis; sed Lao- 55. *Impulerat* pro impulif-
 coon versuti Vlyssis grae- set, in mentem vtique ve-
 caeque fidei memor timet nisset *foedare*, aperire, et
 Danaos etiam dona ferentes. sanguine hostium foedare.
 Prorsus egregie. Conf. Aen. 3, 241.

51. *Inque feri*, i. e. equi

Ecce, manus iuuenem interea post terga re-
uinctum

Pastores magno ad regem clamore trahebant
Dardanidae; qui se ignotum venientibus ultro,
Hoc ipsum vt strueret, Troiamque aperiret Achi-
uis, 60

Obtulerat, fidens animi, atque in vtrumque pa-
ratus,

Seu versare dolos, seu certae occumbere morti,
Vndique visendi studio Troiana iuuentus
Circumfusa ruit, certantque inludere capto.

Adcipe nunc Danaum insidias, et crimine ab vno
65

Disce omnes.

Namque, vt conspectu in medio turbatus, iner-
mis,

Constitit, atque oculis Phrygia agmina circum-
spexit:

Heu, quae nunc tellus, inquit, quae me ae-
quora possunt

Adci-

57. *Ecce autem spectaculum, quod ad attentionem figit.* circumfundi, et capto cer-
tatim inludere. Viden item,

59. *Dardanidae pastores* vt Sinon inermis, initio
occurrentem sibi forte iu- turbatus, mox tamen confi-
uenem manibus post tergum stens, et troiana agmina cir-
reuinctis trahunt id quod cumspiciens exhibetur. Quam
multo ornatus, quam du- viuis coloribus et rei et ho-
cunt, raptim adducunt ad minis dolosi natura pingi-
Regem. Quid iam ad facti tur?

similitudinem aptias, quid 65. *Crimine ab vno*, ab
conuenientius fingi potuit, vnus crimine disce, cogno-
quam accurrere Troianam sce omnes. Quo dicterio quid
uentutem, immo ruere vi- acrius in Graecos dici pos-
endi iuuenis ignoti studio, sit, vix videas.

Adcipere ? aut quid iam misero mihi denique
restat ? 70

Cui neque apud Danaos vsquam locus : et su-
per ipsi

Dardanidae infensi poenas cum sanguine poscunt.

Quo gemitu conuersi animi , compressus et omnis

Inpetus. Hortamur fari , quo sanguine cretus ,

Quidue ferat , memoret , quae sit fiducia capto. 75

(Ille haec , deposita tandem formidine , fatur.)

Cuncta equidem tibi , Rex , fuerit quodcum-
que , fatebor

Vera , inquit : neque me Argolica de gente ne-
gabo :

Hoc primum. Nec , si miserum Fortuna Sinonem
Finxit,

73. Quo gemitu conuersi scientissimi hominis mirum
animi. Animaduerte plebis in modum exprimitur. Enar-
indolem , versatilemque ani- rat inprimis , quae vera sunt,
mum. Magnam iram illico et quae vera esse nec ipsi
magna miseratio excipit ; Troiani ignorabant. Mox
ad subitamque adfectuum falsa veris miscet. Versu 104
contrariorum mutationem rumpit sermonem , vt Tro-
vel vnicus (pectore laeto ianos audiendi faceret cu-
expressus) gemitus sufficit. riosiores. Prosequitur dein-

75. Quae sit fiducia , quid de sermonem ; sed ad id ,
rei sit , quae narrata ei quod rei caput erat , deni-
capto fiduciam (Butrauen) que , nec nisi interrogatus
conciliet , vt veniam ei dare , delabitur , ne sua sponte rem
fidemque dictis adhibere prodere videretur. Consen-
hostis possit. tiunt voci motiones , gestus-

77. Cuncta equidem — ve- que corporis , ecce enim ,
ra. Oratio excellentissima , vt v. 67. turbatum se simu-
in qua quidquid est inuen- lat ; vt v. 73 non nisi prae-
tionis poeticae , ac ingenii misso gemitu fatur ; vt v. 153.
plane diuini renitet. Cha- palmas ad sidera tollit , per-
racter , spiritusque vafri , Deos iurans et peierans &c.
versuti , artisque fallendi

Finxit, vanum etiam mendacemque inproba finget.
 Fando aliquod si forte tuas pervenit ad aures (80
 Belidae nomen Palamedis, et incluta fama
 Gloria: quem falsa sub prodicione Pelasgi
 Infonem, infando indicio, quia bella vetabat,
 Demisere neci: nunc cassum lumine lugent. 85
 Illi me comitem, et consanguinitate propinquum,
 Pauper in arma pater primis huc misit ab annis.
 Dum stabat regno incolumis, regumque vivebat
 Conciliis; et nos aliquod nomenque decusque
 Gessimus. Invidia postquam pellacis Vlix 90
 (Haud

82. *Belidae Palamedis*, i. e. Palamedis, qui suam originem ad Belum refert. Verum est, Palamedem hunc prodicionis falso ab Vlysse accusatum, iniquissimo iudicio a Graecis neci datum fuisse; falsum vero, et ne vero quidem simile est Sinonem Palamedi aut consanguinitate propinquum aut armorum comitem fuisse. Sunt, qui illum Vlysse seu sanguine seu propinquitate innectum fuisse aiunt; sed quidquid id est, instrumentum certe Vlyssis ad fallendos Troianos fuit maxime idoneum. *Quia bella vetabat*, i. e. quia Graecis bellum cum Troianis ineundum dissuadebat. Sed Palamedem bellum Graecis dissuasisse vero simile non est; finxit hanc causam Sinon, ut mendacio placeret Troianis. *Infando indicio* Vlyssis, qui ut Palamedem perfidiae accusare, deferreque rem ad iudices possit, literas finxit a Priamo ad eum datas, aurumque subposuit, quod accepisse a Priamo videretur Palamedes. Quo reperto totius rei inscius, insonsque Palamedes a Graecis in tentorium irruentibus interficitur. *Cassum lumine*, mortuum nunc lugent, sed ferrius, quam oportet. Ita nempe *virtutem incolumem odimus; sublatam ex oculis quaerimus invidi*. Fuit certe Palamedes, dum incolumis et auctoritate et dignitate regia viguit, vir prudens, sagacissimoque ingenio, cuius consilium in concilio, confessu patrum plurimum valuit.

90. *Pellax* Vlysses magis quam fallax erat; *pallicere* enim (auctore Servio) est blandiendo in fraudem inducere. Bernholdo *pellax* est, der einen andern durch allerhand Künste an sich bringen, oder hintergehen kann: betrügerisch, heimtückisch.

(Haud ignota loquor) superis concessit ab oris;
 Adflictus vitam in tenebris luctuque trahebam,
 Et casum infantis mecum indignabar amici.
 Nec tacui demens: et me, fors si qua tulisset,
 Si patrios vnumquam remeassem victor ad Argos, 95
 Promisi ultorem: et verbis odia aspera moui.
 Hinc mihi prima mali labes: hinc semper Vlixes
 Criminibus terrere nouis: hinc spargere voces
 In volgum ambiguas, et quaerere conscius arma.
 Nec requieuit enim, donec Calchante ministro —
 100
 Sed quid ego haec autem nequidquam ingrata
 reuoluo?
 Quidue moror? si omnes vno ordine habetis
 Achiuos,
 Idque audire fat est; iamdudum sumite poenas.
 Hoc Ithacus velit, et magno mercentur Atridae.
 Tum

91. *Superis ab oris*, e vi-
 ta. haupt das, womit man et-
 was ausrichten kann, oder

97. *Hinc — labes*, origo
 mali, ac inimicitiarum, quae
 me inter ac Vlysses inter-
 cessere. Hinc ille me fictis
 criminibus, criminumque
 paenis terrere, ea in publi-
 cum spargere, ambigue de
 me loqui, quasi eorum reus
 essem. will.

100. *Donec Calchante mi-*
 nistro me victimam arae de-
 stinasset. Conf. v. 122.

102. *Si omnes Graecos vno*
ordine, vno loco vno eo-
 demque numero ducitis, et
 pro hostibus habetis. *Iam-*
dudum h. l. statim, absque
 dilatione.

104. *Ithacus*, Vlysses.
Atridae Agamemnon et Me-
 nelaus Atrei filii. His mea
 mors in votis erit; magno
 eam pretio emturi forent.
 99. *Quaerere arma*, con-
 filia, dolos meditari, qui-
 bus me perderet. *Arma*
 omnes etiam eae machinae,
 instrumentaque sunt, qui-
 bus aut efficimus quidquam,
 aut efficere cogitamus, liber-

Tum vero ardemus scitari et quaerere causas, 105
 Ignari scelerum tantorum artisque Pelasgae.
 Prosequitur pauitans, et ficto pectore fatur.

Saepe fugam Danaï Troia cupiere relictā
 Moliri, et longo fessi discedere bello.
 Fecissentque utinam! saepe illos aspera ponti 110
 Interclusit hiems, et terruit Auster euntes.
 Praecipue, quum iam hic trabibus contextus
 acernis

Staret equus, toto sonuerunt aethere nimbi.
 Suspensi Eurypylum sciatur oracula Phoebi
 Mittimus, isque adytis haec tristia dicta reportat:

115
 Sanguine placatis ventos, et virgine caesa,
 Quum primum Iliacas Danaï venistis ad oras:
 Sanguine quaerendi reditus, animaque litandum
 Argolica. Vulgi quae vox ut venit ad aures,
 Obstupuere animis, gelidusque pro ima cucurrit

120
 Ossa tremor; cui fata parent, quem poscat Apollo.
 Hic Ithacus vatem magno Calchanta tumultu
 Protrahit in medios: quae sint ea numina diuum,
 Flagitat. Et mihi iam multi crudele canebant

Arti-

114. *Suspensi*, dubii, quid agerent. *Eurypylum* vatem et augurem. das göttliche Wissen, und Wollen. Conf. l. 1, 137: meo sine numine; item 9, 661:

121. *Cui fata parent mortem*, quem velint esse victimam. dictis ac numine Phoebi, iussu, voluntate.

123. *Quae sint ea numina.* Nomen h. l. quasi nouimen, 124. *Canebant*, praedicebant.

Artificis scelus, et taciti ventura videbant. 125
 Bis quinos filet ille dies, tectusquet recusat
 Prodere voce sua quemquam, aut opponere morti,
 Vix tandem magnis Ithaci clamoribus actus,
 Conposito rumpit vocem, et me destinat arae.
 Adfensere omnes: et, quae sibi quisque time-
 bat, 130
 Vnius in miseri exitium conuersa tulere.
 Iamque dies infanda aderat: mihi sacra parari,
 Et falsae fruges, et circum tempora vittae.
 Eripui, fateor, leto me, et vincula rupi:
 Limosoque lacu per noctem obscurus in vlua 135
 Delitui, dum vela, darent si forte, dedissent.
 Nec mihi iam patriam antiquam spes vlla videndi,
 Nec dulces natos, exoptatumque parentem:
 Quos illi fors ad poenas ob nostra reposcent
 Effugia, et culpam hanc miserorum morte pia-
 bunt. 140
 Quod te, per superos, et conscia numina veri,
 Per, si qua est, quae restet adhuc mortalibus
 vsquam
 Intemerata fides, oro, miserere laborum
 Tantorum: miserere animi non digna ferentis.

His

125. *Artificis Vlyssis.* 12, 173, et notulam ad
 133. *Salsae fruges*, sal et Georg. 3, 487.
 far, gemahlenes Getreid, 141. *Piabunt*, expiabunt.
 mit Salz vermisch, das Scelus expiare, den Greuel
 man auf die Opferthiere aussohnen: Cui dabit partes
 streute. Conf. eclog. 8, 82: scelus expiandi Iupiter. Ho-
 sparge molam, vnde vox rat. 1. [od. 2, 29,
 immolari. Conf. item Aen,

His lacrimis vitam damus, et miserescimur
vltro. 145

Ipse viro primus manicas atque arta leuari
Vincla iubet Priamus; dictisque ita fatur amicis;
Quisquis es, amissos hinc iam obliuiscere Graios:
Noster eris; mihi que haec ediffere vera roganti:
Quo molem hanc inmanis equi statuere? quis
auctor? 150

Quidue petunt? quae religio? aut quae machina
belli?

Dixerat. Ille dolis instructus et arte Pelasga,
Sustulit exutas vinclis ad fidera palmas:
Vos, aeterni ignes, et non violabile vestrum
Testor numen, ait: vos arae, ensesque nefandi, 155
Quos fugi, vittaeque deum, quas hostia gessi;
Fas mihi Graiorum sacrata resolvere iura,

Fas

145. *Miserescimus vltro.* crata Graecorum iura resol-
Narrantis Aeneae haec ver- uere, me exsoluere vinculis,
ba sunt sensu humanitatis quibus iura legesque patriae
plena. *Vltro*, nostra sponte me hucusque adstrictum te-
miserescimus, mouemur pro nebant, nec enim iam Grae-
animi nostri leuitate ad mi- cus; sed Troianus sum.
serationem promptissima. *His* Conf. v. 147; *Obliuiscere*
lacrymis hominis, qui, tot *Graios, noster eris.* Liuius
labores tulit, indigne tulit, 5, 23. ait: *se religione ex-*
meliore (vt putabant) for- soluere. Praemittere hanc
tuna dignior. obtestationem debuit Sinon,

154. *Vos aeterni ignes,* vt absque piaculo addere
sol, luna, stellae, fidera, posset: *Teneor patria nec*
quae Numinum loco habe- legibus ullis. Adeo scelera-
bant. Periurus hos testes tissimus quisque, qui nulla
adhibet, velut rei, quam religione ducitur, omniaque
ex alto vidissent, conscios: quae sacra sunt, vel flocci
vnde Aen. 8, 429: *Coelum* vel nihili facit; religionis
hoc, et conscia fidera testor. praetextu, specieque pie-

157. *Fas mihi sit, liceat* tatis nefanda quae medita-
mihi vobis non inuitis sa- tur, occulit facinora.

Fas odisse viros, atque omnia ferre sub auras,
 Si qua tegunt: teneor patriae nec legibus vilis.
 Tu modo promissis maneat, seruataque serues 160
 Troia fidem; si vera feram, si magna rependam.

Omnis spes Danaum, et coepti fiducia belli
 Palladis auxiliis semper stetit. Inpius ex quo
 Tydides sed enim scelerumque inuentor Vlixes,
 Fatale adgressi sacrato auellere templo 165
 Palladium, caesis summae custodibus arcis,
 Conripuere sacram effigiem, manibusque cruentis
 Virgineas ausi diuae contingere vittas:
 Ex illo fluere ac retro sublapsa referri
 Spes Danaum, fractae vires, auersa deae mens.

170

Nec

161. Si pro *dum* adfirman-
 tis est; non dubitantis.

164. *Tydides*, Palamedes,
 et *Vlysses*; a quibus abla-
 tum fuisse Palladium nec ipsi
 Troiani ignorabant. Initio
 iterum vera enarrat Sinon;
 ut quae falsa mox additu-
 rus est, speciem veritatis
 induerent. Exquisita sunt
 singula. *Vlysses* dicitur in-
 uentor scelerum, plurimum uti-
 que, in primis tamen huius,
 quod consilium de auferen-
 do Palladio dederit. *Palamedes inpius*, qui non pro-
 barit modo *Vlyssis* consi-
 lium; sed furti etiam co-
 mitem egerit. De Palladio
 vid. Mytholog. p. 147.

168. *Ausi contingere*. Id
 criminis omnino abnormis
 non potuit non in oculos
 Troianorum incurrere; quo-

rum legibus, fideque nec
 tangi immo nec adspici a

quoquam Palladium potuit,
 nisi ab eo, qui sacris cum
 summa dignitate praerat.

Quid igitur, si manibus cru-
 entis, e caede custodum re-
 centibus non adtactum mo-
 do sed ablatum fuerit? —

Ea vero Sinonis vafrities
 est, ut crimen mirum quan-
 tum extolleret, ne dubita-
 rent Troiani Deam, ut v.

170. sequitur, in Graecos
 iratam, resque Graecorum

ex illo tempore retro sub-
 lapsas fuisse. *Vitta*, die Bin-
 de, womit die Haare einge-
 bunden sind. Conf. metam.

1, 477: *Vitta* coercebat posi-
 tos sine lege capillos. *Vir-*

gineae vittae ornate, pro
 vitta virginis, Deae innup-

tae ut v. 31.

Nec dubiis ea signa dedit Tritonia monstis.
 Vix positum castris simulacrum; arscere coruscae
 Luminibus flammae adrectis, falsusque per artus
 Sador iit; terque ipsa solo (mirabile dictu)
 Emicuit, parmamque ferens hastamque tremen-
 tem. 175

Extemplo tentanda fuga canit aequora Calchas:
 Nec posse Argolicis excindi Pergama telis,
 Omnia ni repetant Argis, numenque reducant,
 Quod pelago et curuis fecum auexere carinis.
 Et nunc, quod patrias vento petiere Mycenae, 180
 Arma deosque parant comites, pelagoque remenso
 Inprouisi aderunt. Ita digerit omnia Calchas.
 Hanc pro Palladio moniti, pro numine laeso,
 Effigiem statuere; nefas quae triste piaret.
 Hanc tamen inmensam Calchas adtollere molem
 185

Roboribus

171. *Tritonia Pallas. Monstra ostenta sunt, Wunder, ausserordentliche Begebenheiten, wodurch die Götter, oder Göttinnen ihren Willen, oder Unwillen den Menschen bedeuten ließen. Ex oculis Palladii flammae in fulminum morem eruperunt. Ipsum simulacrum sudauit, de statuis Deorum initio belli marfici sudantibus vid. Cicer. 1. de diuinat. Emicuit, in pedes se erexit Dea. Id quidem miro mirius videri poterat; statuas enim Palladis sedentes continuo exhibitae fuisse testis est Eustath. apud Seru.* Conf. Aen. 12, 327: *Saltu-que superbus emicat in cursum. Parmamque hastamque ferens, i. e. mouens, concutiens ita vt tremere. Res ista dictu mirabilis visui exponitur, vt Troiaorum animos simul concuteret, fidemque faceret periuro Simoni. Quam magnifice omnia, quam ornata efferuntur?*
 178. *Nec posse capi Troiam, ni reducant reddant latum Palladium.*
 182. *Digerit, interpretantur omnia.*
 183. *Hanc -- effigiem, hanc machinam, hunc equum.*

Roboribus textis, coeloque educere iussit:
 Ne recipi portis, aut duci in moenia possit;
 Neu populum antiqua sub religione tueri.
 Nam, si vestra manus violasset dona Mineruae,
 Tum magnum exitium (quod di prius omen in
 ipsum 190
 Conuertant!) Priami imperio Phrygibusque fu-
 turum.
 Sin manibus vestris vestram adscendisset in vr-
 bem;

Vltro Asiam magno Pelopea ad moenia bello
 Venturam, et nostros ea fata manere nepotes.
 Talibus insidiis periurique arte Sinonis 195
 Credita res, captique dolis lacrimisque coactis,

G Quos

187. *Nec recipi — possit.* Ingeniosissime fingitur men-
 Astute causam aperit, cur in dacia, periurique Sinon
 tantam molem excreuerit astutia, qui velut amore no-
 lignea machina; facile enim uae patriae captus, et quasi
 praeuidit, Troianos eam re- iam diu Troianus effet, ait:
 cepturos fore intra moenia, *nostros nepotes.*
 si quidem dictis fidem ad- 195. *Talibus insidiis —*
 hiberent; et Palladium ea, *non mille carinae.* Nihil hoc
 qua olim, i. e. antiqua re- epiphonemate elegantius,
 ligione colerent. nihil, si quidem narranti

189. *Si violasset, si viola-* Aeneae utramque aurem
 uerit; et v. 92: *si adscen-* more Didonis praebeas, vi-
 derit. rosque, qui circum erant,

193. *Vltro Asiam*, id est, dolo et periurio deceptos
 populos Asiae incolas abs- intuearis ad sensum huma-
 que difficultate in Graeciam nitatis, miserationemque ex-
 venturos, eamque sub iu- citandam aptius cogitari po-
 gum missuros fore. *Pelo-* test.

196. *Lacrimis non sponte*
pea, graeca, argiua. A Pe- fluentibus, sed arte, qua
 lope Atrei fratre Pelopone- mendaces, ac periuri ple-
 sus nominis sui originem rumque excellunt, expressis.
 ducit. *Nostros nepotes*, i. e.
 Troianos, posteros nostros.

Quos neque Tydides , nec Larissaeus Achilles ,
Non anni domuere decem , non mille carinae.

Hic aliud maius miseris multoque tremendum
Obiicitur magis , atque inprovida pectora turbat.

200

Laocoon , ductus Neptuno forte sacerdos ,
Sollemnes taurum ingentem mactabat ad aras.
Ecce autem gemini a Tenedo tranquilla per alta

(Hor-

197. *Tydides* Diomedes ut *referens*. Mare tranquillum
Aen. I, 101. *Achilles Larissaeus* a Larissa , vrbe quae
patriae Achillis vrbi Phthiae vicina erat. *Angues* duo *immensis* orbibus ,
i. e. immensae magnitudinis

201. *Laocoon ductus sorte*. *Laocoon* Apollinis sacerdos
erat. Quum soluta obsidio-
ne Troiani cultum Neptuni
diu neglectum restituerent,
sacerdos deerat. Ducta igitur
sorte fors in *Laocoonem*
cecidit. Praeclara om-
nino , omnique maior exce-
ptione narratio de Sinon-
is dolo fuit ; at ea , quae se-
quitur , priori fere palmam
praeripere videbitur. *Amice*
Tiro , finge te ad mo-
mentum Troianum esse , siste
te sacrificio , specta , quod
oculis *obiicitur* ostentum , et
vide , quas animi commo-
tiones sentias. *Sollemnes*
arae , sollemne sacrificium
paratur. *Taurus* , et taurus
ingens mactatur. *Ecce au-*
tem — — Qua expressione
utuntur poetae rem miram ,
insolitam , inopinatam ter-
ribilemque narraturi , quae
sine horrore fere narrari ne-
quit , ut ait Maro : *horresco*

est , ne quid rei vel euentus
oculos subterfugiat. *An-*

gues duo *immensis* orbibus ,
i. e. immensae magnitudinis

adparent ; et multo ornatus

immensos orbes de anguibus ,

quam *immensa* corpora dixit.

Ambo pariter pelago *incum-*

bunt , (quam mira vis huic

voci , quam mira vita est ?)

pariter ad litora tendunt.

Diffugisses utique ex sanguis ,

si cum Troianis in litore

stetisses lector ? Sed discu-

te singulas expressiones a v.

203 — 225. quarum ornatus

ultro se legenti offert , nec

digito singulas monstrari ne-

cesse est. Admirabilis certe

pictura est , quam et Phi-

dias expressisse dicitur , opus

artifice suo dignum , quod

in regia Titi Caesaris domo

vidisse se Plinius ait. l. 36, 5.

aetate Maronis igitur iam

Romae visum fuisse , hodie-

que videri nemo ignorat.

212. *Agmine* certo , certo ,

et destinato in *Laocoonem*

lapsu , qui proprie serpen-

tum est. Conf. v. 225.

(Horresco referens) immensis orbibus angues
Incumbunt pelago, pariterque ad litora tendunt:

205

Pectora quorum inter fluctus adrecta, iubaeque
Sanguineae exsuperant vndas: pars cetera pontum
Pone legit, sinuantque inmensa volumine terga.
Fit sonitus, spumante salo: iamque arua tenebant,
Ardentesque oculos suffecti sanguine et igni, 210
Sibila lambebant linguis vibrantibus ora.

Diffugimus visu exsangues. Illi agmine certo
Laocoonta petunt: et primum parua duorum
Corpora natorum serpens amplexus vterque
Implicat, et miseros morfu depascitur artus. 215

Post ipsum, auxilio fubeuntem ac tela ferentem,
Conripiunt, spirisque ligant ingentibus: et iam
Bis medium amplexi, bis collo squamea circum
Terga dati, superant capite et ceruicibus altis.

Ille simul manibus tendit diuellere nodos, 220
Perfusus sanie vittas atroque veneno:

G 2

Cla

215. *Implicat.* Non tem- | tationem adferam, a Petro-
perare mihi possum, quin | nio expressam.
praeclaram huius loci imi-

*Stupuerunt mentes; insulis stabant sacri,
Phrygioque cultu gemina nati pignora
Laonti; quos repente tergoribus ligant
Angues corusci. Paruulas illi manus
Ad ora referunt, neuter auxilio sibi,
Vterque fratri transtulit pias vices,
Morsque ipsa miseros mutuo perdit metu.
Accumulat ecce liberum funus parens
Infirmus auxiliator. Inuadunt virum
Iam morte pasti, membraque ad terram trahunt,
Iacet sacerdos inter aras victima,
Terramque lambit. Sic profanatis sacris
Peritura Troia perdidit primum Deos.*

Clamores simul horrendos ad sidera tollit ;
 Qualis mugitus , fugit quum faucius aram
 Taurus , et incertam excussit ceruice securim.
 At gemini lapsu delubra ad summa dracones 225
 Effugiunt , faeuaeque petunt Tritonidis arcem ;
 Sub pedibusque deae , clipeique sub orbe te-
 guntur.

Tum vero tremefacta nouus per pectora cunctis
 Insinuat pavor : et scelus expendisse merentem
 Laocoonta ferunt : sacrum qui cuspide robur 230
 Laeferit , et tergo sceleratam intorserit hastam.
 Ducendum ad sedes simulacrum , orandaque diuae
 Numina conclamant.

Diui-

225. *Gemini dracones*, ii-
 dem gemini angues ; hae
 voces rem vnā eandem-
 que significantes promiscue
 adferuntur. Conf. Ouid. he-
 roid. 12, 60 et 101. Georg.
 item 4, 408 : *Squamosus-
 que draco*. *Ad summa de-
 lubra*, ad templum Palladis
 in loco montis editissimo
 positum. *Tritonidis*, Palla-
 dis. Conf. v. 171. *Pallas*
 vero *saeva* h. l. in Troianos
 irata dicitur, quod imagi-
 nem suam (Palladium) incau-
 tius, quam pro sua in eam
 pietate oportuisset, adfer-
 uantes auferi sibi passi sint.
 Aliam Palladis imaginem a
 Troianis interea substitutam
 fuisse non obscure v. 227.
 innuit.

expendere, büßen, gestraft
 werden. Conf. Aen. 11, 258 :
*Scelerum poenas expendimus
 omnes*.

230. *Sacrum robur*, lig-
 neam machinam. *Sacram*
 quia voti et muneris loco
 Palladi oblatam esse arbitra-
 bantur. *Robur* pro quouis
 ligno duriore, vt saepius
 e. g. Aen. 11, 553. Ouid.
 metam. 12, 349. et 14, 549.

233. *Conclamant*, vt solet
 turba et colluies hominum
 de plebe, qui superstitione,
 et conceptis sine ratione ac
 consilio opinionibus regun-
 tur. Praeclare, et pro ge-
 nio populi ait Maro ; non
 suasu aut ducum, aut viro-
 rum prudentum rem factam
 esse ; sed tumultu et excla-
 matione populi. *Nulla res*,

229. *Insinuat* subint. *se-*
 pavor. Conf. Aen. 1, 108.
 similem locutionem : *Tum*
prora auertit. *Expendisse* pro

*multitudinem regit, quam
 superstitio ; alioquin impo-*

Diuidimus muros, et moenia pandimus vrbis.
 Adcingunt omnes operi, pedibusque rotarum 235
 Subiiciunt lapsus, et stuppea vincula collo
 Intendunt. Scandit fatalis machina muros,
 Feta armis. Pueri circum innuptaeque puellae
 Sacra canunt, funemque manu contingere gau-
 dent.

Illa subit, mediaeque minans inlabitur vrbi. 240
 O patria, o diuum domus Ilium, et incluta bello
 Moenia Dardanidum! quater ipso in limine portae

G 3

Substi-

tens, saeva, mutabilis. *Vbi* diruti muri. *Fatalis*, was
 vana religione capta est, me- nach dem Schicksale gesche-
 lius vatibus quam ducibus hen soll. Conf. Aen. II,
 paret. 130: *Fatales murorum ad-*

234. Interest inter muros tollere moles.
 et moenia; sed nolim post 238. *Feta*, plena, imple-
 muros moenia h. l. proprio ta, poetice grauida viris
 significatu sumi, vt aedifi- armatis. *Pueri* — canunt,
 cia intra muros sint; Poetae exquisite, et pro more sa-
 enim aut pro lubitu aut pro crorum, vt inter illas gen-
 mensura metri voces prae- tes, rituum *sacra* carmina,
 et postponunt. *Muri* sunt, hymnos. *Gaudent contingere*
 qui vel urbem vel hortum omnino excellenter, vt so-
 cingunt: *Amplectitur latior* lent pueri puellaeque funem
murus urbem. Horat. *Moe-* velut rem *sacram* tangere
nia (a muniendo) aggeres, festinantes.
 valla, aliaeue siue intra siue 240. *Illa subit*: Versus
 extra urbem munitiones ornatissimus. *Minans* sim-
 sunt: *Quum aedificata in* pliciter *eminens* magnitudine
muris ab exercitu nostro moe- sua; *mediae* enim *vrbi* rec-
nia viderentur. Caesar. tius ad *inlabitur* ducitur.

235. *Adcingunt* subint. se 241. *O patria*. Gemitus
 operi. exclamantis Aeneae ele-

236. *Stuppea vincula*. fu- ganter, et non sine effectu
 nes. Conf. Georg. I, 309. narrationem rumpit; inti-

237. *Intendunt* ornate, pro- mum enim doloris, amoris-
 ligant; vt rotae faciliore que patriae sensum expri-
 lapsu machinam traherent. mit. Praeclare dein quater
 Mira v. 237—240 versuum substitisse machina, arma-
 elegantia est. *Machina scan-* que quater sonitum dedisse
dit pro trahitur per ruinam dicuntur; vt Troiani audito

Substitit, atque vtero sonitum quater arma dedere.
 Instamus tamen immemores caecique furore,
 Et monstrum infelix sacrata sistimus arce. 245
 Tunc etiam fatis aperit Cassandra futuris
 Ora, dei iussu non vnumquam credita Teucris.
 Nos delubra deum miseri, quibus vltimus esset
 Ille dies, festa velamus fronde per urbem.
 Vertitur interea coelum, et ruit oceano nox, 250
 Inuoluens vmbra magna terramque polumque,
 Myrmidonumque dolos; fusi per moenia Teucris
 Conticuere: sopor fessos complectitur artus.

Et iam Argiua phalanx instructis nauibus ibat

A

armorum sonitu, et viso melior sententia menti fuit,
 machinam in limine substi- confilio.
 tisse imminentem urbi rui-
 nam quasi Deorum admo-
 nitu animaduenterent. Osten-
 ta item et omina, et si ter-
 rorem incutiant; lectu tamen
 iucundissima sunt populo su-
 perstitionibus addicto.

144. *Instamus immemores*,
 incauti, nihil ominis infau-
 sti, nihil diuinae monitio-
 nis subesse rati, quia caeci.

Non sine confilio caccitati,
 fatoque tribuitur, quod fa-
 ctum legimus; secus enim
 vero vix simile, ne dicam
 verum, videbitur, Troia-
 nos non animaduertisse Grae-

corum dolum, eosque adeo
 fuisse stupidos, ut non ex-
 plorarent prius cauas ma-
 chinae latebras, quam in
 urbem transferrent, (Conf.
 sup. v. 38.) intellecto prae-
 cipue Capys, et quorum su

246. *Cassandra* vates va-
 tiginari quidem incipit; sed
 nemo adduci potuit, ut
 fidem dictis haberet. *Dei*
 i. e. Apollinis iussu, qui in
 Cassandram ob negatam sibi,
 quam petiit, gratiam ira-
 tus, ei quidem bonam esse
 vatem dedit, sed non cre-
 denda profari.

247. *Nos delubra* Deorum
 (ut tempore festo, diebus-
 que laetitiae publicae dica-
 tis sollemne erat) *velamus*,
 ornamus frondibus, ac ra-
 mis e lauru, oliua, hede-
 ra &c.

250. *Vertitur* — *coelum*
 vulgi opinione. *Ruit surgit*:

252. *Myrmidonum*, Grae-
 corum.

254. *Et iam* — *ibat a Te-*
nedo, ubi interea latuit. Ver-
 su 251. noctem obscuram,

A Tenedo, tacitae per amica silentia lunae, 255
 Litora nota petens: flammas quum regia puppis
 Extulerat: fatisque deum defensus iniquis,
 Inclusos vtero Danaos et pinea furtim
 Laxat claustra Sinon: illos patefactos ad auras
 Reddit equus, laetique cauo se robore promunt 260

Theſſandrus Sthenelusque duces, et dirus Vlyxes,
 Demissum lapsi per funem, Acamasque, Thoasque,
 Pelidesque Neoptolemus, primusque Machaon,
 Et Menelaus, et ipse doli fabricatur Epeos.

Inuadunt urbem somno vinoque sepultam: 265
 Caeduntur vigiles, portisque patentibus omnes
 Adcipiunt socios, atque agmina conscia iungunt.

Tem-

spissasque fuisse tenebras; iecerint nitente luna rede-
 et v. 255. nitere lunam le- untes Graecos facile e muris
 gimus. Haec quidem non conspici, nec reditum occul-
 cohaerere, quin inter se re- tari potuisse; his quidem
 pugnare, magno tumulto non aegre largior, quod
 disputant, qui cauillationi- volunt; at vero quis dubi-
 bus libenter indulgent. Ma- tet, excubitores similiter a
 ronem vindicantes eo dela- Troianis in litore positos
 buntur, vt sub *silente luna* fuisse; qui utique Graecos
 lunam *non* et *minime* lucen- per obscurissimam etiam no-
 tem intelligant. Ego qui- ctem redeuntes animaduer-
 dem facile intelligo noctem tere, ac illico illorum ad-
 initio obscuram esse potuisse; uentum Troianis nunciare
 media deinde nocte (nec poterant. Siue igitur ful-
 enim antea Troianos sopore geat luna, siue lateat, mea
 oppressos credibile est) ori- parum refert. Satis mihi est,
 tur, vt saepius, luna, cu- rem narratam a veritate poe-
 ius beneficio Graecorum tica non desciscere.
 classis redit. — Sed noctis 256. *Litora nota*, quae
 caliginem magis fauere re- prius tenuere, et per decem
 ditui, huncque reditum eo integros annos tenuere, *nota*
 veri simili rem reddi volunt igitur. Ornatum epitheton.
 qui alterius opinionis sunt. *Flammas* facem in naui prae-
 Velint mea pace, modo ve- toria extulerat, quae redi-
 nit idem Virgilius. Si ob- tum nuntiaret.

Tempus erat, quo prima quies mortalibus aegris
Incipit, et dono diuum gratissima serpit.
In somnis, ecce, ante oculos moestissimus Hector

270

Vifus adesse mihi, largosque effundere fletus,
Raptatus bigis, vt quondam, aterque cruento
Pulvere, perque pedes traiectus lora tumentes.
Heu mihi, qualis erat! quantum mutatus ab illo
Hectore, qui redit exuias indutus Achillis, 275
Vel Danaum Phrygios iaculatus puppibus ignes!
Squalentem barbam, et concretos sanguine crines,
Vulneraque illa gerens, quae circum plurima
inuros

Adcepit patrios. Vltro flens ipse videbar
Compellare virum, et moestas expromere voces:

280

O lux

268. Omnia dulcedinem Hectoris et victoris et victi
spirant, quam sentit, qui fortuna enatam. Quae in-
legit. Quies *prima*, quae uentio? Quae Phantasiae
miseros, aegros mortales re- et ingenii vis? Picturam fe-
creat. Quies *serpit* per om- licis, ac infelicis Hectoris
nes artus; serpit *dono Di-* iuxta se positam e pulcher-
uum. Excellenter. rimis virgilianis esse nemo

270. Ecce — Hector, i. e. non fassus est. Colores pla-
Hectoris occisi umbra. Ecce ne admirabiles sunt; orna-
— qua voce rei praesentiam tus elocutionis omnino mag-
ante oculos adferunt Poetae. nificus. Discute singulas
Somnium e priscae aetatis voces, et senti.

imaginibus ductum, umbras 275. *Qui redit*, qui rediit.
enim mortuorum saepe sae- *Exuias*, arma Achillis.
pius viuis in somno adpa- Non Achillem; sed Patro-
rere, vt eos vel moneant- clum Achillis armis indu-
de re aliqua, vel reprehen- tum Hector interfecerat.

dant, eam vero rem sancte 276. *Vel Danaum*. Vel
credidere. Confer pulcher- quum ignem Graecorum na-
rimam anthitesin e duplici- uibus iniiceret.

O lux Dardaniae, spes o fidissima Teucrum,
 Quae tantae tenuere morae? quibus Hector ab oris
 Expectate venis? ut te post multa tuorum
 Funera, post varios hominumque urbisque la-
 bores

Defessi adspicimus! quae causa indigna serenos

285

Foedavit voltus? aut cur haec vulnera cerno?

Ille nihil: nec me quaerentem vana moratur:

Sed grauiter gemitus imo de pectore ducens,

Heu fuge, nate dea, teque his, ait, eripe flammis.

Hostis habet muros: ruit alto a culmine Troia. 290

Sat patriae Priamoque datum. Si Pergama dextra

Defendi possent, etiam hac defensa fuissent.

Sacra fuosque tibi commendat Troia Penates:

Hos cape fatorum comites, his moenia quaere,

Magna

287. Ille nihil subint. re-
 spondit.

289. Heu fuge. Versus or-
 natissimi a 289.—295. Ce-
 lerem in primis fugam sua-
 det expressionibus breuissi-
 mis, ipsam fugae festinatio-
 nem accelerantibus: Heu
 fuge, — eripe te. Hostis ha-
 bet muros, non aduenit ho-
 stis, non adgreditur, sed
 iam habet muros; non ruit,
 sed iam ruit Troia.

291. Sat patriae datum.
 Exquisite. Quid aliud viro
 forti inter arma e somnis
 excitato in mentem venire
 poterat, quam arma subito
 capere, illico congregi, pa-
 triam defendere, pro patria
 occumbere? — — (Conf.

x. 94. l. i.) Id quidem of-
 ficii boni viri strenuique
 militis erat; praeclare igi-
 tur dum fugam suadet Hec-
 tor, ait: Sat patriae, Pri-
 amoque datum. Functus es
 officio, fecisti satis; defendi
 iam Troia non potest. Si
 posset, etiam hac, etiam mea
 (sed hac multo elegantius)
 manu defensa fuisset. Hac
 manu, quam loquens, He-
 ctor extulerit utique, eaque,
 qua olim in hostem ruit,
 actione porrexerit.

293. Sacra cape. Quae?
 ea scilicet, quae sequuntur,
 Penates, vestes sacras, vit-
 tas, pepla, vestam, ignem.
 Praeclare item dixit fatorum
 comites, quos itinerum, era

Magna pererrato statues quae denique ponto. 295
 Sic ait: et manibus vittas, Vestamque potentem,
 Aeternumque adytis effert penetralibus ignem.

Diuerso interea miscentur moenia luctu:
 Et magis atque magis, quamquam secreta parentis
 Anchisae domus arboribus obtecta recessit, 300
 Clarefcunt fonitus; armorumque ingruit horror.
 Excitior fomno, et fummi fastigia tecti
 Adscensu supero, atque adrectis auribus adsto:
 In segetem veluti quum flamma furentibus austris
 Incidit, aut rapidus montano flumine torrens 305
 Sternit agros, sternit fata laeta, boumque labores,

Praeci-

rorumque suorum comites pro sua in superos religione pius Aeneas et facile et lu- benter sibi adiunxerit. Conf. fâto profugus Aen. 1, 2. 298. Diuerso nollem acci- pi pro: a diuersis urbis par- tibus, sed diuerso hominum luctu, virorum, feminarum, senum ac iuuenum. Moenia miscentur, pro luctus misce- tur intra moenia, in vrbe. 300. Domus recessit poe- tice, pro pedestri: longius absuit, remotior fuit a tu- multu irrupentium Grae- corum; in recessu urbis po- sita. Conf. Aen. 8, 193: Spelunca vasto submotâ recessu 301. Armorum horror, ornate pro armis fonitu suo horrorem incutientibus. Vn- de mox addit: Excitior fomno, armorum nempe fo- nitu, quod multo maiorem vim habet, quam vulgare: erigilo.	303. Ascensu supero, quod multo item significantius est, quam adscendo de homine repente expergefatto, ac in somnis territo, qui non sine difficultate adscendit metu et terrore comite. Vn- de eleganter: adrectis auri- bus adsto, vt solent stupore oppressi. Conf. Georg. 3, 523: oculos stupor urget in- ertes. Adde Cicer. ad Abic. 1, 14: iners somni plenus. Stutzen, staunen, auſſer sich, und gleichsam ſühllos ſeyn. Stupet igitur, vt v. 307. inscius pastor stupet; sed comparatio pro rei graui- tate, incussoque terrore te- nuior est, quam vt vim no- uam narrationi adderet; ce- tera satis elegans. Saxi, i. e. montis, vel etiam faxi e superiore montis parte pro- minentis.
---	--

Praecipitesque trahit filuas : stupet inscius alto
 Adcapiens sonitum faxi de vertice pastor.
 Tum vero manifesta fides, Danaumque patefcunt
 Infidiae. Iam Deiphobi dedit ampla ruinam, 310
 Volcano superante, domus : iam proxumus ardet
 Vcalegon : Sigea igni freta lata relucet.
 Exoritur clamorque virum clangorque tubarum.
 Arma amens capio ; nec fat rationis in armis :
 Sed, glomerare manum bello , et concurrere in
 arcem 315

Cum fociis , ardent animi. Furor iraque mentem
 Praeci-

309. *Tum vero manifesta fides* : tum vero somnium esse desiit ; omnino enim verum , omnino manifestum fuit , hostes irrupisse *per insidias* in machina lignea latentes. *Deiphobus* Priami filius. Conf. Aen. 6 , 490 *Vcalegon* senex Priamo a consiliis. Praeclare adtulit viros urbis principes , quorum domos ante omnia aggressi essent Graeci ; id enim vero simillimum.

312. *Freta relucet igni*, ornatissima pictura magni incendii flammarum splendore in aquas cadente, ac late relucente, ut procul ex altis turribus prospicientibus videtur. *Sigea* a portu Troianorum promontorium Sigeum, qui vnus horae spatio a Troia aberat.

313. *Exoritur clamor — clangor*. Iam vero velim, Tironem totius narrationis, excidiique ornatissime picti pulchritudinem omnino sen-

tire, artemque cognoscere, qua rerum adiuncta tum inuenerit, tum accuratissime disposuerit. Quam inexpectata aliorum continuo spectaculorum varietas. Quam mira et admirabilis plane oratiuncularum conuersio? Quam viui elocutionis colores &c.; quae omnia, et singula pleniore interpretatione persequi nolum, ne opusculum tironibus scriptum in magnitudinem voluminis excrescat. *Clangor*, der raube, scharfe, traurige Klang. *Nec sat rationis*; nam v. 316. furor, ira mentem praecipitant. In tanta trepidatione non locus est rationi, non consilio. *Glomerare*, auf einen Haufen zusammenkommen, raptim, concurrere in arcem per fugii loco ut fieri in tumultu solet. *Mori succurrit*, in mentem venit viro forti. Pulchra morte ut Georg. 4, 218.

Praecipitant; pulchrumque mori succurrit in ar-
mis.

Ecce autem telis Panthus elapsus Achiuom,
Panthus Othryades, arcis Phoebique sacerdos,
Sacra manu, victosque deos, paruumque nepotem

320

Ipse trahit, cursuque amens ad litora tendit.
Quo res summa loco, Panthu? quam prendimus
arcem?

Vix ea fatus eram, gemitu quum talia reddit:
Venit summa dies, et ineluctabile tempus
Dardaniae. Fuimus Troes: fuit Ilium, et in-
gens

325

Gloria Teucrorum. Ferus omnia Iuppiter Argos
Transtulit. Incensa Danai dominantur in vrbe.
Arduus armatos mediis in moenibus adstans
Fundit equus, victorque Sinon incendia miscet,
Insultans.

319. *Panthus elapsus* origii loco occupandis cogi-
nate de eo, qui vix ac ne-
vix quidem euasit. Non alius
Panthus, quam *Othryades* ad ultima ventum est, vero
simillimum.
Otrei filius sacerdos Apol-
linis. *Victos deos*, qui tueri
Troianos haud amplius po-
terant, ipsi victi. *Trahit*
paruulum, pro ducit, viua
imago trepidantis paruuli,
qui patrem a latere timido
pede sequitur; trahique po-
tius, quam duci debet. Conf.
similem ideam v. 447.

322. *Quam prendimus ar-*
cem? In quam arcem nos
coniicimus? De arcibus in
primis tuendis, vel perfu-

gii loco occupandis cogi-
tasse Aeneam, id vero, ubi
ad ultima ventum est, vero
simillimum.

324. *Venit summa dies*,
oratio intellectu facilis, fed
pro gravitate viri, senis,
sacerdotis, pro summo lu-
ctu, pro maxima calamitate
maxime pathetica. Quam
impressionem in animo fa-
ciat summa miseria summae
gloriae comparata? — Non
iam sumus Troes, sed —
fuimus. Cecidit Ilium, et
mox de eo dicetur: — fuit.
Ingens gloria Teucrorum;
sed — fuit.

Insultans. Portis alii bipatientibus adsunt, 330
 Millia quot magnis umquam venere Mycenis.
 Obsedere alii telis angusta viarum
 Oppositi : stat ferri acies mucrone corusco
 Stricta, parata neci : vix primi praelia tentant
 Portarum vigiles, et caeco Marte resistunt. 335
 Talibus Othryadae dictis et numine diuum
 In flammis et in arma feror ; quo tristis Erinnyes,
 Quo fremitus vocat, et sublatus ad aethera cla-
 mor.

Addunt se focios Ripheus, et maxumus armis
 Epytus : oblatis per lunam Hypanisque Dymas-
 que : 340

Et

330. *Insultans*, ut dolo-rem dolori addat. Et quid altius in animos hominum infelicium descendit, quam laetitia, insultatioque pueri hostis, periuri, petulantis ?
 331. *Millia quod umquam*. Ita visum est trepidanti. Ceterum plures certe ad oppugnandam Troiam e Graecia venerint, quam ea pars hostium erat, qui in urbem irruerat. Singula adiuncta singula narrationis ornamenta sunt, lectu pulchra, visu horribilia. Illud in primis. *Stat acies stricta, — mucrone corusco, — parata* ad necem inferendam, iam iam illatura. *Primi vigiles* praelia tentant sine spe victoriae ; tentant solummodo. *Resistunt coeco Marte*, nescii, quibuscum arma conferant, nocte caeca, obscura ; pugnantque veluti caeci non cernentes hostem.
 337. *Erinnyes*, furor. Furiae ut *Eumenides*, ita et *Eninnyes* vocantur. Conf. Propert. l. 2, 20. 29.
 340. *Oblati per lunam*. Quis iam somniet v. 255. sub silente luna lunam non nitentem intelligi posse ? Silentia lunae nihil igitur aliud notant, quam mediam noctem, in qua in primis omnia silent. Horat. Epod. 5, 51. *Nox et Diana, quae silentium regis*. Et quid impedit, quo minus Dea, uti, noctis, ita et silentii nocturni praeses, reginaque fingi possit ? Nec repugnat etiam portarum vigiles caeco Marte pugnasse ; etsi enim luna fulgeat ; sub aditu tamen portarum, inque viarum an gustiis, quas Graeci obsedere, paulo obscuriorem fuisse noctem adeo pro rei

Et lateri adglomerant nostro : iuuenisque Coroe-
bus

Mygdonides. Illis ad Troiam forte diebus
Venerat, infano Cassandrae incensus amore :
Et gener auxilium Priamo Phrygibusque ferebat.
Infelix, qui non sponsae praecepta furentis 345
Audierit.

Quos ubi confertos audere in praelia vidi ;
Incipio super his : Iuvenes, fortissima frustra
Pectora, si vobis audentem extrema cupido
Certa sequi : (quae sit rebus fortuna videtis : 350
Excessere omnes adytis arisque relictis

Di,

natura vero simile est, ut rem pugnandi, non auda-
nihil magis. Vnde Ripheus, ciam.

Epytus, Hypanis (nomina 348. *Fortissima frustra.*
fociorum certa pro incertis) Fortes estis, immo fortissi-
per lunam oblatis dicuntur. mi; sed estis *frustra*. Nihil

341. *Adglomerant* elegan- iam proderit virtus animi.
ter pro : se iungunt denfiore Frustra succurritis vrhi in-
turma. Conf. Georg. 4, 79. censae. *Dii iam excessere,*
de apibus : magnum *mixtae* alio migrare nobis relic-
glomerantur in orbem. tis. Ea quidem vulgaris su-

342. *Mygdonides*, Myg- perstitio veterum fuit. Ta-
donis filius, qui iisdem forte cit. l. 5. hist. de expugnata
diebus ad Cassandram, quam Hierosolymorum vrbe : *Ex-*
connubio sibi iungere vo- *passae repente delubri fores,*
luit, venerat vir cetera pa- *et audita maior humana vox;*
rum strenuus, ad nuptias; *excedere Deos. Simul ingens*
non item ad arma natus. *motus excedentium.* Et haec
Infano praecise magno. Ge- praecipue causa fuit, cur
ner futurus. *Infelix*, qui Deos suos sub validissimis
Cassandrae sponsae suae fu- clauibus, ingentibusque sub
renti vaticinanti fidem non claustris, sub repagulis ac
habuit. De hac re vid. v. pestulis inclusos tenuerint,
246. De furore vatum, quum ne citius ab iis deferri pos-
agitante Deo futura vati- sent. *Stare imperium aie-*
cinantur, res nota est. bant, dum starent in aris

347. *Audere*, vidi non Dii.
desse animum, non ardo.

Di, quibus imperium hoc steterat: succurritis vrbi
Incensae:) moriamur, et in media arma ruamus.
Vna salus victis, nullam sperare salutem.

Sic animis iuuenum furor additus. Inde, lupi
ceu 355

Raptores atra in nebula; quos improba ventris
Exegit caecos rabies, catulique relict
Faucibus expectant ficcis; per tela, per hostes
Vadimus haud dubiam in mortem: mediaeque
tenemus

Vrbis iter. Nox atra caua circumuolat vmbra.
360

Quis cladem illius noctis, quis funera fando
Explicit, aut possit lacrimis aequare labores?

Vrbs

354. *Vna salus.* Non se- et ficcis faucibus cibum ex-
mel iuuit desperatio; nec spectantes praeclare h. l. ve-
alia causa victoriae fuit, niunt, id enim parentum ra-
inquit Iustin. l. 20. de lo- biem acuit, vt coeci et in
crensibus, quam quod de- furorem acti e latebris erum-
sperauerunt. Consent. Veget. pant atra in nebula, qua
l. 3, 21: Clausis ex despe- ingruente, raptuique fauen-
ratione crescit audacia, et te praedatum fere exeunt.
quum spei nihil est, sumit Singula exacte simul, simul
arma formido. Libenter cu- ornate.

359. *Vadimus*, in hac quidem voce eum ego im-

356. *Ventris rabies* exqui- petum, ac furorem non ani-
site pro fames, quae ad vl- madueto, quem interpre-
timum in rabiem abit, apta tum quidem animaduertunt.
comparatio cum Troianis Lenior et humilior conti-
pro extrema rerum suarum nuo mihi vox ea visa est;
conditione in furorem, ac noctis vero alatae, et fuscis
desperationem actis. *Exi-* alis (vt Aen. 8, 369.) cir-
gere vim notat: heraußtrei- cum volantis imago adeo
ben. Liu. 3, 61: *Fulsum* non displicuit, vt delecta-
hostem vos immissis equis exi- ret etiam.
gite e campo. Catuli relict,

Vrbs antiqua ruit, multos dominata per annos:
 Plurima perque vias sternuntur inertia passim
 Corpora, perque domos, et religiosa deorum 365
 Limina. Nec soli poenas dant sanguine Teucri:
 Quondam etiam victis redit in praecordia virtus;
 Victoresque cadunt Danaï. Crudelis vbique
 Luctus, vbique pavor, et plurima mortis imago:

Primus se, Danaum magna comitante caterua,
 370

Androgeus obfert nobis, focia agmina credens
 Inscius; atque vltro verbis conpellat amicis:
 Festinate, viri. Nam quae tam fera moratur
 Segnities? alii rapiunt incensa feruntque
 Pergama: vos celsis nunc primum a nauibus
 itis? 375

Dixit: et extemplo, neque enim responsa da-
 bantur

Fida fatis, sensit, medios delapsus in hostes:
 Obstupuit, retroque pedem cum voce repressit.
 Inprouisum aspris veluti qui sentibus, anguem
 Pressit humi nitens, trepidusque repente refugit
 380

Adtollententem iras, et caerula colla tumentem:
 Haud fecus Androgeus visu tremefactus abibat.

Inruimus,

370. *Androgeus* e parti-
 bus Graecorum miles sub
 duce Mnestheo. Euentus
 varians narrationem, or-
 nansque. 377. *Sensit delapsus*, se de-

375. *Nunc primum*, tam
 sero venitis primum forte e

Inruimus, densis et circumfundimur armis;
 Ignarosque loci passim, et formidine captos
 Sternimus. Adspirat primo fortuna labori. 385
 Atque hic successu exsultans animisque Coroebus,
 O focii, qua prima, inquit, fortuna salutis
 Monstrat iter, quaque ostendit se dextra, se-
 quamur.

Mutemus clypeos, Danaumque insignia nobis
 Aptemus. Dolus, an virtus, quis in hoste re-
 quirat? 390

Arma dabunt ipsi. Sic fatus, deinde comantem
 Androgei galeam, clipeique insigne decorum
 Induitur, laterique Argium adcommodat ensen.
 Hoc Ripheus, hoc ipse Dymas, omnisque iu-
 uentus

Laeta facit: spoliis se quisque recentibus armat.
 395

Vadimus inmixti Danais haud numine nostro,
 Multaque per caecam congressi praelia noctem
 Conferimus: multos Danaum demittimus Orco.
 Diffugiunt alii ad naues, et litora cursu
 Fida petunt: pars ingentem formidine turpi 400
 Scandunt rursus equum, et nota conduntur in
 aluo.

Heu nihil inuitis fas quemquam fidere diuis!

H

Ecce

389. *Mutemus clypeos*, fin-
 gamus nos esse Graecos. Per-
 tinet haec res quidem ad in-
 fidias, dolosque, quibus in-
 bellis utimur; sed magis ad
 varietatem ornatus poetici.

391. *Comantem*, cristatam.
 Conf. Aen. 3, 468.

396. *Haud numine nostro*,
 inuitis Diis. Conf. mox v.

402.

Ecce trahebatur passis Priameia virgo
 Crinibus a templo Cassandra adytisque Mineruae
 Ad coelum tendens ardentia lumina frustra: 405
 Lumina: nam teneras arcebant vincula palmas.
 Non tulit hanc speciem furiata mente Coroeus,
 Et sese medium iniecit periturus in agmen.
 Consequimur cuncti, et densis incurrimus armis.
 Hic primum ex alto delubri culmine telis 410
 Nostrorum obruimur, oriturque miserrima caedes,
 Armorum facie et Graiarum errore iubarum.
 Tum Danai gemitu atque ereptae virginis ira
 Undique conlecti inuadunt; acerrimus Ajax,
 Et gemini Atridae, Dolopumque exercitus omnis.
 415

Aduersi rupto ceu quondam turbine venti
 Confligunt, Zephyrusque, Notusque, et laetus
 Eois

Eurus equis: stridunt filuae, saeuitque tridenti
 Spumeus, atque imo Nereus ciet aequora fundo.
 Illi etiam, si quos obscura nocte per umbram 420
 Fudimus insidiis, totaque agitauimus vrbe,

Adpa-
 403. *Ecce trahebatur* — suffusi. *Tenerae palmae* a
Cassandra. Aliud ex alio sexu, ab aetate, a genere.
spectaculum, quod non nisi *Arcebant*, coercebant.
miserationem excirare debet. Quid enim virgini cum 408. *Periturus.* Contemta
 morte et velut certo mori-
 armis, cum bello? — Nec turus.
 tamen eo minus passa est 410. *Hic primum* — tum.
 bellorum iniurias. Traheba- *Duplex spectaculi genus.*
 tur passis crinibus, — ocu- *Parum fuit ab hostibus in-*
 los ad coelum sustulit, quum *terfici; occidimur a nostris.*
 manus non posset; quae *Caedes profecto miserrima*
 vinctae erant. *Ardentes ocu-* *nobis a nostris illata.*
 li, pulchri sunt, pudore

Adparent: primi clypeos mentitaque tela
 Adgnoscent, atque ora sono discordia signant.
 Illicet obruimur numero. Primusque Coroebus
 Penelei dextra, diuae armipotentis ad aram, 425
 Procumbit: cadit et Ripheus, iustissimus vnus
 Qui fuit in Teucris, et feruantissimus aequi.
 Dis aliter visum. Pereunt Hypanisque Dymasque
 Confixi a fociis; nec te tua plurima, Panthi,
 Labentem pietas, nec Apollinis infula texit. 430
 Iliaci cineres, et flamma extrema meorum,
 Testor, in occasu vestro, nec tela, nec vllas
 Vitauisse vices Danaum; et, si fata fuissent,
 Vt caderem, meruisse manu. Diuellimur inde:
 Iphirus et Pelias mecum: quorum Iphitus aeuo
 435
 Iam grauior, Pelias et vulnere tardus Vlixi,
 Protinus ad sedes Priami clamore vocati.
 Hic vero ingentem pugnam, ceu cetera nusquam
 Bella forent, nulli tota morerentur in vrbe:
 Sic Martem indomitum, Danaosque ad tecta ru-
 entes 440
 Cernimus, obsessumque acta testudine limen.

H 2

Haerent

422. *Mentita*, falsa. Or-
 nate. *Diis aliter visum*. Mira ele-

423. Sono vocis, sermonis,
 pronuntiationis. *narrationis conuersio est;*

426. *Ripheus* iustissimus, in ea in primis inflexione,
 aequi feruantissimus; sed qua se euasisse incolumem
 nec illum vitae probitas, addit, etsi nec tela hostium,
 nec Panthum addita pietati nec ignes vitasset.

Apollinis infula texit. No-
 bis videri poterat, vtrum-
 que meritum a Diis fuisse, vt quidam volunt, adlica-

441. *Acta testudine*, i. e.
 facta e scutis testudine, non

Haerent parietibus scalae, postesque sub ipsos
 Nituntur gradibus, clipeosque ad tela sinistris
 Protecti obiciunt: prensant fastigia dextris,
 Dardanidae contra turres ac tecta domorum 445
 Culmina conuellunt: his se, quando vltima cer-
 nunt,

Extrema iam in morte parant defendere telis:
 Auratasque trabes, veterum decora alta parentum,
 Deuoluunt. Alii strictis mucronibus imas
 Obsedere fores: has seruant agmine denso. 450
 Instaurati animi, regis succurrere tectis,
 Auxilioque lenare viros, vimque addere victis.
 Limen erat, caecaeque fores, et peruius vsus
 Tectorum inter se Priami, postesque relict
 A tergo: infelix qua se, dum regna manebant, 455
 Saepius Andromache ferre incomitata solebat

Ad

ta belli machina; id enim colligere est e seq. v. 44. *Liuius l. 44, 9: Scutis super capita densatis, stantibus primis, secundis submissioribus, tertiis magis, et quartis, postremis etiam genu nixis, fastigiatam, sicut tecta aedificiorum sunt, testudinem faciebant.*

453. *Limen erat.* Priami, ac Hectoris, cuius Andromache vxor erat, contiguas domos fuisse, necesse est. A tergo porta fuit non cuius nota, vt saepe in regiis domibus; per quam nullis comitibus, et relicto aulico comitatu conuenire Priamus cum Andromache poterat; per quam item Andromache filium, quem habebat ex Hectore, vnicum ad regem socerum duxit. Seu re ipsa porta haec postica stetit, seu a Marone conficta est; adesse certe poetica verifimilitudine debuit, vt transire per eam inuitis et rei huius ignaris hostibus, qui fores obsederant, Aeneas, et ad summi fastigia tecti euadere posset. Viden, quanto artificio res etiamennes, vixque narrari dignas, vt videntur, eleuet, ac in ornatum rerum maximarum, quae in carmine epico narrantur, conuertat.

Ad foceros, et aupo puerum Astyanacta trahebat.
Euado ad summi fastigia culininis: vnde
Tela manu miseri iactabant inrita Teucris.

Turrim in praecipiti stantem, summisque sub astra
460

Eductam tectis, vnde omnis Troia videri,
Et Danaum solitae naues, et Achaia castra,
Adgressi ferro circum, qua summa labantes
Iuncturas tabulata dabant, conuellimus altis
Sedibus, impulimusque. Ea lapsa repente ruinam
465

Cum sonitu trahit, et Danaum super agmina late
Incidit. Ast alii subeunt: Nec faxes, nec vllum
Telorum interea cessat genus.

Vestibulum ante ipsum primoque in limine Pyrrhus
Exsultat, telis et luce coruscus aena. 470

Qualis vbi in lucem coluber mala gramina pastus,
Frigida sub terra tumidum quem bruma tegebat,
Nunc positis nouus exuuiis nitidusque iuuenta,
Lubrica conuoluit sublato pectore terga
Arduus ad solem, et linguis micat ore trifulcis.

475

Vna ingens Periphas, et equorum agitator Achillis

H 3

Armi-

464. *Conuellimus* trabes, repercutitur noctu terribi-
quae summum tabulatum lior visu, quam diu. Addita
sustinebant. comparatio ornata est, mo-

470. *Exsultat* insolens vi- do non rediret saepius iusto.
ctor prostraturus, quos non- Conf. Georg. 3, 437.

dum prostrauerat. *Lux ar-* 471. *Mala*, venenata;
morum, quae ex aeneis vnde quem tumidum. Ve-
galeis, Thoracibus, strictis nistatem comparationis ex-
mucronibus per incendium tollit Scalig. l. 4, 6.

Armiger Automedon ; vna omnis Scyria pubes
 Succedunt tecto , et flammās ad culmina iactant.
 Ipse inter primos correpta dura bipenni
 Limina perrumpit , postesque a cardine vellit 480
 Aeratos : iamque excisa trabe firma cauauit
 Robora , et ingentem lato dedit ore fenestram.
 Adparet domus intus , et atria longa pateſcunt :
 Adparent Priami et veterum penetralia regum :
 Armatosque vident ſtantes in limine primo. 485

At domus interior gemitu miſeroque tumultu
 Miſcetur ; penitusque canae plangoribus aedes
 Feminēis vlulant. Ferit aurea ſidera clamor.
 Tum pauidae tectis matres ingentibus errant,
 Amplexaeque tenent postes , atque oſcula figunt.

490

Instat vi patria Pyrrhus : nec clauſtra, neque ipſi
 Custodes ſufferre valent. Labat ariete crebro
 Ianua ,

480. Verſus pulcherrimi. mi — &c. Nihil , ſi artem
 Rumpuntur limina , fores. ſpectes , ſplendidius ; nihil,
 vi rumpuntur ; *dura* e ro- ſi ſpectaculum , magis luc-
 bore , aut ilice. Postes ae- tuosum.
 rati velluntur , labefactan- 489. *Pauidae matres* diſ-
 tur. Trabes excinditur ; currunt neſciae , quo ſe ver-
 et exciſa ingens foramen tant. Postes amplectuntur,
 (poeticam fenestram) aperit. amplexu tenent , non abi-
 Adparet domus interior. turae , niſi vi abſtrahantur.
 Penetralia vident armatos , Osculantur , vt ſolent , num-
 — — tumultus , gemitus , quam amplius eos viſurae.
 femineī vlulatus , — iſtat Quem non tangant hae ma-
 Pyrrhus *vi patria* exemplo trum imagines imagini fu-
 Achillis iracundus , inexo- rentis Pyrrhi , irrumpen-
 rabilis , acer. Labat ianua , tiumque Graecorum e con-
 — postes emoti procumbunt. uerſo poſitae. Conf. eleg.
 Fit via vi. Trucidantur pri- 3 Ouid. Trist. l. i.

Ianua, et emoti procumbunt cardine postes.

Fit via vi: rumpunt aditus, primosque trucidant

Inmissi Danaï, et late loca milite conplent. 495

Non sic, aggeribus ruptis quum spumeus amnis

Exiit, oppositasque euicit gurgite moles,

Fertur in arua furens cumulo, camposque per
omnes

Cum stabulis armenta trahit. Vidi ipse furentem

Caede Neoptolemmum, geminosque in limine Atri-
das: 500

Vidi Hecubam centumque nurus, Priamumque
per aras

Sanguine foedantem, quos ipse sacrauerat, ignes.

Quinquaginta illi thalami, spes tanta nepotum,

Barbarico postes auro spoliisque superbi

Procubuere. Tenent Danaï, qua deficit ignis. 505

Forfitan et, Priami fuerint quae fata, requiras.

Vrbis

496. *Non sic.* Elocutio sam fuisse, quid in tali re-
comparationis omnino ele- rum conditione Priamo ac-
gans, omnino virgiliana est; ciderit Troianorum regi,
sed ipsa comparatio, mea quid Hecubae reginae, quid
quidem opinione, rectius filiis? — Ornatus loci va-
abesset; siue narrantem Ae- rius est; elocutio ad rei
neam, continuisque compa- tristissimae naturam. *Senior*
rationibus vtentem audiam; Priamus arma capit; arma
siue interruptam narra- *desueta* in senectute; cir-
tionis ac adfectuum vim cumdat *nequidquam*, frustra,
spectem. Multo maiorem nil profutura; circumdat
vim habent, quae sequuntur: humeris *tremantibus* senio;
Vidi — vidi, — &c. non animo sed aetate defi-

506. *Forfitan et Priami.* ciente. Hecubam cum na-
Conf. Aen. I, 150: *Multa* tis ad aram confugisse, quae
super Priamo rogans. Nec eam tueretur, ad sexus, et
dubium est, reginam per- femineae religionis indolem
cipiendi in primis curio- omniuo spectat. Spectaculo

Vrbis vti captae casum, conuolsaque vidit
 Limina tectorum, et medium in penetralibus
 hostem;

Arma diu senior defueta trementibus aevo
 Circumdat nequidquam humeris, et inutile fer-
 rum 510

Cingitur, ac densos fertur moriturus in hostes.
 Aedibus in mediis, nudoque sub aetheris axe,
 Ingens ara fuit, iuxtaque veterrima laurus
 Incumbens arae, atque vmbra complexa Penates.
 Hic Hecuba et natae nequidquam altaria circum,
 515

Praecipites atra ceu tempestate columbae,
 Condensae, et diuom amplexae simulacra sedebant.
 Ipsum autem suntis Priamum inuenilibus armis
 Vt vidit: Quae mens tam dira, miserrime coniux,
 Impulit his cingi telis? aut quo ruis? Inquit 520
 Non tali auxilio, nec defensoribus istis
 Tempus eget: non, si ipse meus tunc adforet
 Hector.

Huc tandem concede: haec ara tuebitur omnes:
 Aut moriere simul. Sic ore effata, recepit
 Ad sese, et sacra longaeuum in sede locauit. 525

Ecce autem elapsus Pyrrhi de caede Polites,
 Vnus natorum Priami, per tela, per hostes
 Porticibus longis fugit, et vacua atria lustrat
 Saucius. Illum ardens infesto volnere Pyrrhus
 Infe-

Politis ante ora parentum | 529. *Pyrrhus ardens fu-*
 cadentis nihil tristius. Ac- | rore fugientem per longos
 currate omnia, exquisite, | porticus Politen. insecutus,
 eleganter. | viua pictura est. Videas mi-

Insequitur, iam iamque manu tenet, et premit
hasta. 530

Vt tandem ante oculos euasit et ora parentum,
Concidit, ac multo vitam cum sanguine fudit.

Hic Priamus, quamquam in media iam morte
tenetur,

Non tamen abstinuit, nec voci iraeque pepercit.

At, tibi pro scelere, exclamat, pro talibus ausis,
535

Di, si qua est coelo pietas, quae talia curet,

Perfoluant grates dignas, et praemia reddant

Debita: qui nati coram me cernere letum

Fecisti, et patrios foedasti funere voltus.

At non ille, fatum quo te mentiris, Achilles 540.

Talis

ferum iam, iamque teneri. *Premere* ornatissima vox h. l. de Pyrrho insequente; alias, vt saepius vidimus, venatui pingendo adhibita, vt 324: *Spumantis apri cursum clamore prementem. Premere hostem*, auf dem Halse seyn, Aen. 12, 254: *hostemque premunt.*

535. *At tibi.* Si sentire vim pulcherrimae huius oratiunculae vis, finge te tristissimo adesse spectaculo, Priamumque audire regem, patrem, senem, indigna ferentem, occisum ante oculos filium videntem. *At* particula eleganter praeposita (aber dich soll —) execrantis est. Terent. Hecyr. 1, 2: *At te Dii, Deaeque perdant cum isto odio.* Si qua est (vt certe est) attentio, cura. Dolebat, i. e. acerbè tulit

mortem occisi filii; sed parum hoc; illud multo acerbius *cernere* — *coram me*, — *foedari vultus patrios.* Ruborem incutere Pyrrho debuit reprehensio grauis non sine gemitu ac lamento prolata; sed Conf 547. responsum Pyrrhi, quid eo immanius? Multum artis virgilianae in eo positum est, quod contrarios inter se characteres simul et ex aduerso conspiciendos saepius adferat; nec id quidem sine miro effectū.

540. *Achilles non talis fuit* in me; non adeo atrox; quemadmodum tu faeuis. Hostis fui Achillis; sed et hosti supplici ille reddidit Hectoris cadauer. *Talis in hoste Priamo* pro in hostem Priamum.

Talis in hoste fuit Priamo: sed iura fidemque
 Supplicis erubuit, corpusque exsangue sepulcro
 Reddidit Hectoreum, meque in mea regna remisit,
 Sic fatus senior, telumque inbelle sine ictu
 Coniecit: rauco quod protinus aere repulsum, 545
 Et summo clipei nequidquam umbone pependit.
 Cui Pyrrhus: Referes ergo haec, et nuntius ibis
 Pelidae genitori. Illi mea tristia facta
 Degeneremque Neoptolemum narrare memento.
 Nunc morere. Hoc dicens, altaria ad ipsa tre-
 mentem 550

Traxit et in multo labstantem sanguine nati,
 Implicuitque comam laeua, dextraque coruscum
 Extulit, ac lateri capulo tenus abdidit ensen.
 Haec finis Priami fatorum: hic exitus illum
 Sorte tulit, Troiam incensam, et prolabsa vi-
 dentem 555

Pergama; tot quondam populis terrisque super-
 bum

Regna-

548. *Tristia, atrocitas. Referes* haec Achilli patri meo, *atrocissimum in modum Priami* ibis ipse nuntius. *Quanta* cum amaritudine haec a Pyrrho dicuntur Priamum iam- *mo vix addi potuit epiphonema simplicius simul, simul elegantius. Excellit in pri-* iam occisuro? *Memento nar-* rem sunt, epiphonematibus *Virgilius. Haec finis, pro* rare me degenerem esse ab *hic finis. Ut Aen. 5, 384: hic finis standi. Conf. pic-* illo. *Conf. v. 540: non ille* talis fuit. *Pelides Achilles* est filius Pelei, ut saepius. *Neoptolemus* Pyrrhi agno- *thesin Regnatoris Asiae —* men. Multo vero maio- *cum Trunco — cum corpore,* rem vim habet degenerem *cadauere sine nomine, quod* Neoptolemum quam me de- *fere nescias cuius fuerit,* generem. *an Priami, an regis?*

555. *Haec finis. Occiso*

Regnatorem Asiae. Iacet ingens litore truncus,
 Auolsunque humeris caput, et sine nomine
 corpus.

At me tum primum faenus circumstetit horror:
 Obstupui: subiit cari genitoris imago, 560
 Vt regem aequaeuum crudeli volnere vidi
 Vitam exhalantem: subiit deserta Creusa,
 Et direpta domus, et parui casus Iuli.
 Respicio, et, quae sit me circum copia, lustro.
 Deseruere omnes defessi, et corpora saltu 565
 Ad terram misere aut ignibus aegra dedere.

(Iamque adeo super vnus eram: quum limina
 Vestae

Seruan-

559. *Tum primum*; non lus; suisque se debere sen-
 sine ingenio, multoque iu- sit, quod patriae debuit.
 dicio haec dicuntur. *Tum* Forfitan imago senis Priami
primum, viso nempe, Pri- imaginem senis patris in ani-
 mum, Hecubam, Politen- mum retulit? Quidquid id
 occubuisse. *Tum primum*, sit, mollissimo certe transitu
 quum vidisset (vt v. 291.) ad pietatem venit, qua erga
 Pergama iam defendi non patrem omnino excellere
 posse. *Tum primum*, quum Aeneam Maro voluit; ea-
 partes boni ciuis, militisque, que locum fugae parat,
 quin etiam ducis, qui com- quae sequi debuerat.
 militiones ad defendendam 563. *Direpta*, iam forte
 urbem exhortaretur, exse- direpta. Conf. v. 300, ubi
 cutus, imperterritusque per praeclare fingitur, domum
 tela, per hostes ruiſſet. in recessu urbis positam,
 Eminuit non minus virtus tectamque fuisse arboribus;
 eius quam pietas in superos vt vero non absimile sit,
 v. 410; in regem v. 451; irrumpentes Graecos serius
 in patriam; nunc vero pri- ad domum Anchisae pro-
 mum, quum non iam pul- ruiſſe.
 chrum, sed inutile fuit pro 565. *Saltu* ex alto Turri,
 patria cadere, subit imago quem tuebantur, in subiectam
 genitoris, cari genitoris; terram.
 deserta creusa, paruus Iu-

Servantem et tacitam secreta in sede latentem
 Tyndarida adspicio: dant clara incendia lucem
 Erranti, passimque oculos per cuncta ferenti. 570
 Illa sibi infestos eversa ob Pergama Teucros,
 Et poenas Danaum et deserti coniugis iras
 Praemetuens, Troiae et patriae communis Erinnyes,
 Abdiderat sese, atque aris inuisa ferebat.
 Exarsere ignes animo: subit ira cadentem 575
 Vlcisci patriam, et sceleratas fumere poenas.
 Scilicet haec Spartam incolumis patriasque My-
 cenas

Adspiciet, partoque ibit regina triumpho?
 Coniugiumque, domumque, patres, natosque vi-
 debit,

Iliadum turba et Phrygiis comitata ministris? 580
 Occiderit ferro Priamus? Troia arserit igni?
 Dardanium toties fudarit sanguine litus?
 Non ita. Namque, etsi nullum memorabile no-
 men

Feminea in poena est, nec habet victoria laudem;
 Exstinxisse nefas tamen, et sumxisse merentes 585
 Laudabor poenas; animumque explexisse iuuabit
 Vltricis flammae, et cineres satiasse meorum.
 Talia iactabam, et furiata mente ferebar;)
 Quum mihi se, non ante oculis tam clara, vi-
 dendam

Obtulit,

567. Versus 22 a iamque
 super unus eram — usque
 furiata mente ferebar absunt
 a pluribus Codicibus.

571. Illa, Tyndaris, He-
 lena Tyndari Spartarum re-
 gis filia. Erinnyes, furia.
 589. Quum mihi se obtulit.

Obtulit, et pura per noctem in luce refulsit 590
 Alma parens, confessa deam; qualisque videri
 Coelicolis, et quanta, solet: dextraque prehensum
 Continuit, roseoque haec insuper addidit ore:
 Nate, quis indomitas tantus dolor excitat iras?
 Quid furis? aut quonam nostri tibi cura recessit?

595

Non prius adspicies, vbi fessum aetate parentem
 Liqueris Anchisen? superet coniuxne Creusa,
 Ascaniusque puer? quos omnes vndique Graiae
 Circum errant acies: et, ni mea cura resistat,
 Iam flammae tulerint, inimicus et hauserit ensis.

600

Non tibi Tyndaridis facies inuisa Lacaenae,
 Culpatusue Paris; diuom inclementia, diuom
 Has euertit opes, sternitque a culmine Troiam.
 Adspice: namque omnem, quae nunc obducta
 tuenti

Mortales hebetat visus tibi, et humida circum 605
 Caligat, nubem eripiam; tu nequa parentis

Iussa

Ipsa quidem pietas et Pa-
 tris, et vxoris, et parvuli
 memorem esse Aeneam iu-
 bet; sed interuentu Deae
 ad ornatum et admirationem
 poeticam opus erat.

592. *Dextra prehensum*,
 qua ictum Helenae medita-
 batur. Taubm. Dextra item
 prehendimus, quos amamus.

597. *Superetne*, superstes
 adhuc sit, ac incolumis.

599. *Ni mea cura* resistat,
 restitisset; iam *tulissent* flam-
 mae; iam *hausisset* ensis.

Conf. Aen. 10, 314: *Latus*
haurit apertum.

601. *Tyndaridis Helenae*,
Lacaenae, Lacedaemoniae.

604. *Omnem nubem eri-*
piam, quae oculis tuis (ho-
 minis, mortalis) caliginem
 induxit, quaeque te videre
 prohibet, quod solis im-
 mortalium Deorum oculis
 patet. *Tuenti* pro intuenti.
 Imagines Neptuni, ac Iu-
 nonis digito monstratae ad-
 spectu venustissimae sunt;
 nec vita coloribus deest,
 quibus exprimuntur.

Iussa time, neu praeceptis parere recusa:
 Hic, vbi disiectas moles auolsaque faxis
 Saxa vides, mixtoque vndantem puluere fumum,
 Neptunus muros magnoque emota tridenti 610
 Fundamenta quatit; totamque ab sedibus urbem
 Eruit. Hic Iuno Scaeas faeuissima portas
 Prima tenet, sociumque furens a nauibus agmen
 Ferro adcineta vocat.

Iam fummas arces Tritonia, respice, Pallas 615
 Infedit, nimbo effulgens et Gorgone faeua.
 Ipse Pater Danaïs animos viresque secundas
 Sufficit: ipse deos in Dardana fuscitat arma.
 Eripe, nate, fugam, finemque inpone labori.
 Nusquam abero, et tutum patrio te limine sistam.

620

Dixerat: et spissis noctis se condidit umbris.
 Adparent dirae facies, inimicaque Troiae
 Numina magna deum.

Tum vero omne mihi visum confidere in ignes
 Ilium, et ex imo verti Neptunia Troia: 625
 Ac veluti summis antiquam in montibus ornum
 Quum ferro adcisam crebrisque bipennibus instant
 Eruiere agricolae certatim; illa vsque minatur,
 Et tremefacta comam concusso vertice nutat;
 Vulne-

616. *Nimbo*, nube. Conf. Aen. 12, 416: *Faciem circumdata nimbo*. *Gorgone*, Aegide, capite Medusae.
 618. *In Dardana arma*, in Troianos pugnantes.
 626. *Ac veluti*. Comparatio ad rei naturam viuís coloribus expressa, qua pulchrior fingi, pingique vix potuit. Animaduerte singularum vocum ornatum.

Volneribus donec paullatim euicta supremum 630
 Congemuit, traxitque iugis auolsa ruinam.
 Descendo, ac ducente deo flammam inter et hostes
 Expedior. Dant tela locum, flammaeque rece-
 dunt.

Atque, vbi iam patriae peruentum ad limina
 fedis,

Antiquasque domos; genitor, quem tollere in
 altos 635

Optabam primum montes, primumque petebam,
 Abnegat excisa vitam producere Troia.

Exsiliumque pati. Vos o, quibus integer aevi
 Sanguis, ait, solidaeque suo stant robore vires,
 Vos agitate fugam. 640

Me si coelicolae voluissent ducere vitam,

Has

632. *Ducente Deo*, i. e. mor Anchises vni ruinae,
 Dea matre; praeclare ad- quam Hercules a perfido
 iunctum hoc; creditu enim Laomedonte offensus vrbi
 facilius fit, quod sequitur, intulit, se superstitem fuisse,
 tela locum euntibus fecisse, negat se super futurum al-
 ac flammam recessisse. Ex- teri fore. Cuius miseratione-
 pedior. Ich wurde aus dem nem non excitet vox illa
 Gewirre heraus gebracht. flebilis: *discedite*, -- *misere-*
 Ich kam durch. *bitur hostis?* Sed, quod vni-

641. *Me si*. Subito alia cum rogat, ne discedite nisi
 rerum facies, alia scena *adfati positum corpus*, nisi
 prodit. Post grandes illas, vltimum vale dicentes. Lo-
 visuque horribiles praelio- quitur de se, vt senes so-
 rum, caedium, flammarum lent, quasi iam mortuo; id
 picturas mollior animum enim vox *positum vult*, vt
 tangit imago senis excisa vr- Aen. II, 30. Et quid in
 be viuere recusantis. Ora- ore senum frequentius
 tio ad senilis aetatis indo- quam: *facilis iactura*, --
 lem, cogitationes, mores- *inutilis annos demoror*.
 que omnino composita. Me-

Has mihi seruaſſent ſedes. Satis vna ſuperque
 Vidimus excidia, et captae ſuperauimus vrbi.
 Sic o, ſic poſitum adfati diſcedite corpus.
 Ipſe manu mortem inueniam. Miſerebitur hoſtis,

645

Exuuiasque petet. Facilis iactura ſepulcri.
 Iam pridem inuiſus diuis, et inutilis annos
 Demoror: ex quo me diuom pater atque homi-
 num rex

Fulminis adflauit ventis, et contigit igni.

Talia perſtabat memorans, fixusque manebat. 650
 Nos contra effuſi lacrimis, coniuxque Creuſa,
 Aſcaniusque, omniſque domus, ne vertere ſecum
 Cuncta pater, fatoque vrguenti incumbere, vellet.
 Abnegat, inceptoque et ſedibus haeret in iſdem.
 Ruſus in arma feror, mortemque miſerrimus
 opto. 655

Nam quod conſilium aut quae iam fortuna da-
 batur?

Mene efferre pedem, genitor, te poſſe relicto
 Speraſti?

645. *Manu vel mea, vel* *nia dare vellet. Fato vr-*
hoſtium. *guenti iamiam impendenti*

648. *Ex quo me. Fabula* *incumbere, celerioreſtiam*
eſt, Anchifeſen adflatu fulmi- *parare.*

nis tactum; nec tamen om- 657. *Mene efferre pedem —*
 nino percuſſum fuiſſe, vt *speraſti?* Negat ſe in tali

moreretur. Seu poena fue- *rerum conditione vel latum*

rit a Ioue immiſſa; ſeu quod *vnguem a patre diſceſſurum;*

poſteros eorum patrum, qui *id quidem pro ſua in patrem*

fulminis adflatu tacti ſuper- *pietate, qua eminere Ae-*

ſtites manſerint, immortales *neam Maro voluit, omnino*

et nomine, et genere fu- *praeclare. Nefas eſſet, ſum-*

turos fore credebant. *um nefas relicto hoſtibus*

652. *Ne vertere, euertere,* *patre diſcedere et in fugam*
in ruinam ſe, et ſecum om- *ſe dare; prudenter igitur*

Sperasti? tantumque nefas patrio excidit ore?
 Si nihil ex tanta Superis placet vrbe relinqui;
 Et sedet hoc animo, perituraeque addere Troiae

660

Teque tuosque iuuat: patet isti ianua leto,
 Iamque aderit multo Priami de sanguine Pyrrhus,
 Natum ante ora patris, patrem qui obtruncat ad
 aras.

Hoc erat, alma parens, quod me per tela, per
 ignes,

Eripis, vt mediis hostem in penetralibus, vtque

665

Ascanium, patremque meum, iuxtaque Creusam,
 Alterum in alterius mactatos sanguine, cernam?

Arma, viri, ferte arma: vocat lux vltima victos.

Reddite me Danais: finite instaurata reuifam

Praelia. Numquam omnes hodie moriemur inulti.

670

I

Hinc

et suauiter, ne patrem iusto animo suo cogitationem ex-
 acrius reprehenderet, hanc meret, nec putet, iam de
 cogitationem patrio ore ex- pulchra, et praeclara morte
 cidisse tantum, nec diu, nec agi, qua cadere pro patria
 serio prius cogitatam fuisse iuuat, sed de caede, quae
 adiicit. Quod si addere (mi- Anchisen, Creusam, Ae-
 ra vis huius vocis est) rui neam, Ascanium maneret,
 nam ruinae, excidium sui, non interficiendos modo,
 suorumque excidio Troiae sed alterum in alterius san-
 animo non sedet modo; sed guine mactandos. Visu ter-
 et iuuat; istud genus mortis ribile spectaculum, et hoc
 medios inter hostes facile — cernam?
 reperire erit. Inducit dein- 670. Numquam, i. e. non
 de Pyrrhum e caede Priami, moriemur. Conf. eclog. 3,
 Politisque recentem, de qua 49: numquam hodie effugies.
 re vid. v. 525; vt specta- Si cadere necesse sit, prae-
 culo territus Anchises hanc stat non inultos cadere.

Hinc ferro adcingor rursus, clipeoque sinistram
 Infertabam aptans, meque extra tecta ferebam.
 Ecce autem complexa pedes in limine coniux
 Haerebat, paruumque patri tendebat Iulum:
 Si periturus abis, et nos rape in omnia tecum;

675

Sin aliquam expertus sumtis spem ponis in armis,
 Hanc primum tutare domum. Cui parvus Iulus,
 Cui pater, et coniux quondam tua dicta relinquor?

Talia vociferans gemitu tectum omne replebat:
 Quum subitum dictuque oritur mirabile mon-
 strum.

680

Namque manus inter, maestorumque ora paren-
 tum,

Ecce levis summo de vertice visus Iuli

Fundere

673. *Coniux pedes in li-*
mine complexa — Iulum —
paruulum — patri — obten-
dens — (quae singula ex-
 pendenda sunt) suauissima
 scena est, quae oculos, ani-
 mumque Aeneae non tenere
 non potuit. *Abis periturus*,
 quanto cum adfectu? Pro
 eo, ut diceret, patere, ut
 tecum veniamus, maiore vi
 ait: *nos rape tecum*, — *ra-*
pe in omnia pericula. Quae
 fides coniugis? quis amor?
 Pro eo item, ut diceretur,
 cui relinquimur ego, An-
 chises, Iulus? — suauiter
 ait: cui *Iulus*, cui *pater*,
 cui *coniux*, quondam *tua*
 dicta, velut iam relictas es-
 set? —

681. *Manus inter et ora*,
 i. e. inter amplexus. Pul-
 cherrima expressio.

682. *Ecce — flamma*. Suo
 loco hoc omen venit. Duce
 flamma abire Aeneas debuit,
 ut Deorum potius admonitu,
 quam fugae turpitudine no-
 tatus abiret, perque me-
 dios hostes ad eum locum
 perueniret incolumis, quo
 eum venire fata voluere.
 Scaeas portas Iuno tenuit
 (ut v. 612.) Aeneae infesta;
 per has utique viam non
 signauerit flamma v. 697.
 Pertinet hoc item ostentum
 ad admirationem parandam,
 quae in carmine epico tanti
 momenti est.

Fundere lumen apex, tractuque innoxia molli
 Lambere flamma comas, et circum tempora pasci.
 Nos pauidi trepidare metu, crinemque flagran-
 tem 685

Excutere, et sanctos restinguere fontibus ignes.
 At pater Anchises oculos ad fidera laetus
 Extulit: et coelo palmas cum voce tetendit:
 Iuppiter omnipotens, precibus si flecteris vllis,
 Adspice nos; hoc tantum: et, si pietate mere-
 mur, 690

Da deinde auxilium, pater; atque haec omnia
 firma.

Vix ea fatus erat senior: subitoque fragore
 Intonuit laeuom, et de coelo lapsa per umbras
 Stella facem ducens multa cum luce cucurrit.
 Illam, summa super labentem culmina tecti, 695
 Cernimus Idaea claram se condere silua,
 Signantemque vias: tum longo limite fulcus
 Dat lucem, et late circum loca sulfure fumant,
 Hic vero victus genitor se tollit ad auras,
 Adfaturque deos, et sanctum fidus adorat 700
 Iam iam nulla mora est. Sequor, et qua du-
 citis, adsum.

Di patrii, seruate domum, seruate nepotem:

I 2

Vestrum

683. Apex fundit lumen, nere se poterat.
 vt pulchriore metaphora 693. Intonuit laeuom, bon
 flamma lambere comas pos- ominis loco.
 set. Lambere leuiter tange- 699. Se tollit ad aura,
 re; pasci, se tenere, diutius Surgit. Nihil amplius.
 videri; hinc nutriri, vt te-

Vestrum hoc augurium, vestroque in numine
Troia est.

Cedo equidem, nec, nate, tibi comes ire recuso.
Dixerat ille; et iam per moenia clarior ignis 705
Auditur, propiusque aestus incendia voluunt.
Ergo age, care pater, ceruici inponere nostrae:
Ipse subibo humeris, nec me labor iste grauabit:
Quo res cumque cadent, vnum et commune pe-
riculum,
Vna salus ambobus erit. Mihi paruus Iulus 710
Sit comes, et longe seruet vestigia coniux.

Vos

711. *Longe seruet vestigia.* que sequentem media inter
Sunt, qui aut Aeneae, aut arma, ac incendia dimiserit?
Maroni vitio, nescio cui, Accedit, Aeneam, quum
vertant, quod coniugem v. 738. nota regione via-
longe sequi iusserit. Mori rum excederet, non respe-
utique debuit Creusa, vt xisse, ac iussisse rursus, vt
Aeneas in latio Lauiniam huc illuc euntis vestigia ser-
ducere vxorem posset; sed uaret; immo ne meminisse
rectius vel periisset naufra- quidem prius amissae, do-
ga, vel morte, quam om- nec ad tumulum antiquae
nes morimur, occubuisse. Cereris venisset. Animad-
Amitti certe debuisset inui- uerto denique; nescio quid,
to Aenea; sed h. l. is iussu in ipsa elocutione, quae
suo, et tacito veluti adfensu multo maiorem Ascanii,
eam perdi voluisse videbi- quam Creusae curam expri-
tur. Si femineam indolem, mit: Iulus sit comes, — con-
timiditatemque spectemus, iux *seruet longe vestigia.* Le-
nemo profecto feminam, pide Poeta Gallus:
quam amat, solam, longe-

*Ce pieux voyageur ravit son pere à la flamme,
Tenant son fils par la main, sans prendre garde
à la femme,*

Qui se perdit en chemin?

Sed vox longe forte sensu Redit v. 748. amore Creusae,
Maronis non magnam loci et se periculis obiicit. Multa
distantiam notat; sequitur hac super re meditato id
enim v. 725: *pone subit con-* denique animo occurrit,
iux. Iussit item Aeneas con- quod saepius; Maronem
iugem *seruare vestigia;* quae diuino operi vltimam non
utique seruare non poterat, admonisse manum.
si longius ab iis abfuisset.

Vos famuli, quae dicam, animis aduertite vestris.
 Est vrbe egressis tumulus templumque vetustum
 Desertae Cereris, iuxtaque antiqua cupressus,
 Religione patrum multos seruata per annos. 715
 Hanc ex diuerso sedem veniemus in vnam.

Tu, genitor, cape sacra manu, patriosque Pe-
 nates.

Me, bello e tanto digressum et caede recenti,
 Adtrectare nefas; donec me flumine viuo
 Abluero. 720

Haec fatus, latos humeros subiectaue colla
 Veste super, fuluique insternor pelle leonis:
 Succedoque oneri. Dextrae se paruus Iulus
 Implicuit, sequiturque patrem non passibus aequis:
 Pone subit coniux. Ferimur per opaca locorum. 725

Et me, quem dudum non vlla iniecta mouebant
 Tela, neque aduerso glomerati ex agmine Graii,
 Nunc omnes terrent aurae: sonus excitat omnis
 Suspensum, et pariter comitique onerique timen-
 tem.

Iamque propinquabam portis, omnemque videbar
 730

Euasisse viam: subito quum creber ad aures
 Visus adesse pedum sonitus: genitorque per um-
 bram

I 3 Pro-
 724. *Implicuit*, paruulo-
 rum more, qui auelli a pa-
 rentibus timent. *Non pas-*
sibus nequis; dulcissima ima-
 go. Gradiuntur viri ince-
 dentes, trahuntur fere par-
 uuli palpitantes.
 729. *Comitique, onerique,*
 cur non etiam coniugi se-
 quenti?

Prospiciens, Nate, exclamat, fuge, nate; propinquant.

Ardentes clipeos atque aera micantia cerno.

Hic mihi nescio quod trepido male numen amicū 735

Confusam eripuit mentem. Namque auia cursu

Dum sequor, et nota excedo regione viarum:

Heu! misero coniux fatone erepta Creusa

Substitit, errauitne via, seu lassā refedit,

Incertum: nec post oculis est reddita nostris: 740

Nec prius amissam respexi, animumue reflexi,

Quam tumulum antiquae Cereris sedemque sacratam

Venimus. Hic demum conlectis omnibus vna

Defuit; et comites, natumque, virumque fefellit.

Quem non incusavi amens hominumque deorumque? 745

Aut quid in euerfa vidi crudelius vrbe?

Afcanium, Anchisemque patrem, Teucrosque Penates

Commendo sociis, et curua valle recondo;

Ipsē urbem repeto, et cingor fulgentibus armis.

Stat casus renouare omnes, omnemque reuerti 750

Per Troiam; et rursus caput obiectare periclis.

Principio muros obscuraque limina portae,

Qua

735. *Hic mihi* — *confusam* omnis culpa amissae coniugis in Aeneam caderet. *Nu-*
h. l. iactura Creusae nimiae *men male amicum*, i. e. ini-
 perturbationi animi, ut in *micum*.
 huius modi rerum conditio-
 ne, adscribi videtur, ne 742. *Tumulum*, collem.

Qua gressum extuleram, repeto; et vestigia retro
 Obseruata sequor per noctem, et lumine lustro.
 Horror ubique animos, simul ipsa silentia terrent.

Inde domum, si forte pedem, si forte tulisset,
 Me refero. Inruerant Danaï, et tectum omne
 tenebant.

Ilicet ignis edax summa ad fastigia vento
 Voluitur: exsuperant flammæ: furit aestus ad
 auras.

Procedo, et Priami sedes arcemque reuiso. 760
 Et iam porticibus vacuis Iunonis asylo
 Custodes lecti Phoenix et dirus Vlixes
 Praedam adseruabant. Huc vndique Troia gaza
 Incensis erepta adytis, mensaeque deorum,
 Crateresque auro solidi, captiuæque vestis 765
 Congeritur. Pueri et pauidæ longo ordine matres
 Stant circum.

Aufus quin etiam voces iactare per vmbra,
 Inpleui clamore vias, maestusque Creusam
 Nequidquam ingeminans iterumque iterumque
 vocaui. 770

Quaerenti, et tectis vrbis sine fine furenti,
 Infelix simulacrum atque ipsius vmbra Creusæ
 Visa mihi ante oculos, et nota maior imago.

Obstu-

761. *Vacuis* a milite Tro-
 iano. *Asylum* Iunonis tem-
 plum est, ad quod confu-
 gientes extrahi nefas erat.
 Sed iura et sacra et ciuilia
 inter arma silent.

766. *Pauidæ*, nesciæ,
 quæ mox in captiuitatem
 abducendas fors maneat.

773. *Nota maior*, vt fere
 vmbrae est.

Obstupui, steteruntque comae, et vox faucibus
haesit.

Tum sic adfari, et curas his demere dictis: 775

Quid tantum infano iuuat indulgere dolori,

O dulcis coniux? non haec sine numine diuom

Eueniunt. Nec te hinc comitem asportare Creusam

Fas: aut ille finit superi regnator Olympi.

Longa tibi exilia, et vastum maris aequor aran-
dum. 780

Et terram Hesperiam venies: vbi Lydius, arua

Inter opima virum, leni fluit agmine Thybris.

Illic res laetae, regnumque, et regia coniux

Parta tibi: lacrimas dilectae pelle Creusae.

Non ego Myrmidonum fedes Dolopumue superbas

785

Adspiciam, aut Graiis seruitum matribus ibo,

Dardanis, et diuae Veneris nurus:

Sed me magna deum Genetrix his detinet oris.

Iamque vale, et nati serua communis amorem.

Haec

781. *Lydius Thybris*, non *ua amorem nati*. Suauissimi quod in Lydia oriretur, sed *versus*. Extremum vale con- quod Etrusci originem suam *lux coniugi dicit*. Illa ad Lydis deberent. Conf. Aen. vltimum de nato sollicita est. 8, 479. *Vbi Lydia quondam* Hic lacrimatur, plura dic- *gens, bello praeclara, iugis* turus, sed. — Item amplecti *insedit Etruscis*. coniugem vult, quam num-

785. *Non — adspiciam*, quam amplius visurus esset. *non seruitum ibo*. Ornate *Ter*, i. e. saepius. Conf. *pro*: captiua non sum, non Aen. 6, 700, quo in loco *abducar in seruitutem*. eosdem quatuor versus in-

788. *Magna Deum Geni-* uenias, non obscuro certe *trix, Cybele*. vid. Mythol. indicio, vltimam manum *p. 127*. Aeneidi defuisse.

789. *Iamque vale, — ser-*

Haec vbi dicta dedit, lacrimantem, et multa
volentem 790

Dicere, deferuit, tenuesque recessit in auras.
Ter conatus ibi collo dare brachia circum;
Ter frustra conprensa manus effugit imago,
Par leuibus ventis, volucrique simillima somno.
Sic demum focios consumpta nocte reuifo. 795

Atque hic ingentem comitum adfluxisse no-
uorum

Inuenio admirans numerum; matresque, viros-
que,

Conlectam exfilio pubem, miserabile volgus.
Vndique conuenere, animis opibusque parati;
In quascunque velim pelago deducere terras.
800

Iamque iugis summae surgebat Lucifer Idae,
Ducebatque diem: Danaique obsessa tenebant
Limina portarum; nec spes opis vlla dabatur.
Cessi, et sublato montem genitore petiui.

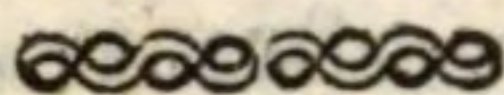

P. VIR-

801. *Iugis Idae*, ad loci, reque diem se sequentem
situsque naturam; ex Ida videbatur. Conf. eclog. 8,
enim monte, quae vrbi ab 30: *Tibi deserit Hesperus Oe-*
oriente imminebat, Troia-*tam.*
nis surgere Lucifer, duce-

P. VIRGILII MARONIS
AENEIDOS
LIBER III.

Postquam res Asiae Priamique euertere gen-
 tem

Inmeritam visum Superis, ceciditque superbum
 Ilium,

i. *Postquam res Asiae.* tibi in responsis darem,
 Complectitur hic liber sep- quam Maronis in delinean-
 tem annorum spatium, quod da Aeneide hanc fuisse ide-
 praeclare narratione Aeneae am, vt locus fieret varie-
 inducitur, ne, si res gestas tati, et ornatui poetico,
 ordine historico persequere- adferendae item rerum pul-
 retur; poesis abiret in hi- cherrimarum multitudini,
 storiam, eaque periret pic- quae ad veterem seu My-
 turae vnitas, quae in car- thologiam seu Geographiam
 mine epico mirum in mo- spectant, quaeque ornari se
 dum placet. Iusto longior facile a poeta patiuntur. —
 videri poterit narratio per Vnde in primis iam lineis
 1522 versus excurrans; sed, l. 1, 3. Aeneas adparet ter-
 si rerum narratarum multi- ris iactatus et alto, et iacta-
 tudinem spectes, satis bre- tus vi superum. Ipsa Creusa
 uiter eas omnes narraffe vi- l. 2, 780. monuit: *Longa*
 debetur Poeta. Regiones tibi exsilia, et vastum maris
 vrbes et maria, quae per- aequor arandum, et tum de-
 transit Aeneas, sunt Thra- nique terram hesperiam ve-
 cia, Delus, Creta, Stro- nies. Continuo certe con-
 phades insulae, Actium, venientia finxit Maro, vt
 Corcyra, Epirus, Taren- praecipit Horatius; *rapiuit*
 tum, Sicilia, Drepanum. legentem in medias res;
 Si quaeras, quid id sit, quod merito vero dubites, an ad
 Aeneam non recta in Ita- illud etiam Horatii inten-
 liam deduxerit Maro, quo derit animum: *semper ad*
 cum fata vocabant, nil aliud euentum festinat.

Ilium, et omnis humo fumat Neptunia Troia;
 Diuersa exilia et desertas quaerere terras
 Auguriis agimur diuom, classemque sub ipsa 5
 Antandro et Phrygiae molimur montibus Idae;
 Incerti, quo fata ferant, vbi sistere detur;
 Contrahimusque viros. Vix prima inceperat
 aestas;

Et pater Anchises dare fatis vela iubebat:
 Litora quum patriae lacrimans portusque relin-
 quo 10

Et campos, vbi Troia fuit. Feror exsul in altum
 Cum fociis, natoque, Penatibus, et magnis dis.
 Terra

3. *Fumat omnis Troia*, iam excisa, incendio in fumum abeunte. Ornata imago ad rei naturam. *Neptunia Troia* Conf. Aen. 9, 144: *Moenia Troiae Neptuni fabricata manu*.

5. *Auguriis*. Confer, quae de Hectore, de ostento flammae, et Creusae admonitu dicta sunt Aen. 2, versibus 295, 681, 694, 781. Vix igitur incerti erant, vbi sistere detur. Dubii forte. Sub ipsa Antandro vrbe ad radices Idae montis posita, qui ligna fabricandis nauibus idonea tulit.

8. *Prima aestas*; vix adduci possum, vt sub *prima aestate* primam aestatis partem vernum tempus intelligam; nisi forte finem verni temporis, aestatisque initium, Troiam enim paullo ante solstitium captam dirutamque esse cum Scaligero plures tuentur.

9. *Fatis vela dare*, non vento, elegans cogitatio est. Conf. v. 2: *visuris superis*, id quod saepissime occurrit. Conf. item Horat. 1, 7. v. 25: *Quo nos cumque feret melior fortuna parente, ibimus o socii*.

11. *Campos, vbi Troia fuit*; miro cum adfectu haec dicuntur. Conf. Aen. 2, 325: *fuit Ilium*.

12. *Cum Penatibus et magnis dis*, quos fatorum comites (Aen. 2, 293.) esse voluit. Nec sine consilio sermo de iis frequentior reddit; patrios enim Penates vocari Aen. 2, 717, patuit; quos illuc transferri oportuit, vbi futura patria esset. *Magni dii* h. l. iidem sunt, qui *Penates*, hos enim pro lubitu vel ex magnis diis, vel ex minoribus, vel ex aliis heroibus eligebant.

Terra procul vastis colitur Mauortia campis,
 Thraces erant, acri quondam regnata Lycurgo;
 Hospitium antiquum Troiae, focique Penates, 15
 Dum fortuna fuit. Feror huc, et litore curuo
 Moenia prima loco, fatis ingressus iniquis:
 Aeneadasque meo nomen de nomine fingo.

Sacra Dionaee matri diuisque ferebam
 Auspiciis coeptorum operum: superoque ni-
 tentem 20

Coelicolum regi mactabam in litore taurum.
 Forte fuit iuxta tumulus, quo cornea summo

Vir-

13. *Terra Mauortia*, Marti a fatis destinatam esse ipse
 sacra. *Procul* h. l. non pro- ignorare me fateor. *Socii*,
 cul, prope. Conf. Aen. 5, i. e. iidem Penates.
 124: *Est procul in pelago* 18. *Aeneadas*, urbem Ae-
saxum. *Regnata* passiue, vt nos. Conf. Metam l. 2, 2.
 saepius, e. g. Aen. 6, 770: 19. *Dionaee matri*, Ve-
regnandam adceperit Albam. neri matri meae.
Acer Lycurgus, ferus, in- 20. *Nitentem*, candidum.
 exorabilis Achillis more. 22. *Forte fuit iuxta tu-*
Lycurgus non ille est, qui *mulus*. *Tumulus* locus edi-
 inter spartanos legum feren- tior, collis. *Quo summo*
 darum prudentia eminuit; pro in summa, editissima
 sed Lycurgus Thraciae rex, parte collis. *Cornea vir-*
 Dryantis filius. *gulta* pro corno. Confer
 15. *Hospitium antiquum*. Georg. 2, 34: *Myrtus hor-*
 De iure hospitii, quod Grae *rida, was rauch, ungleich,*
 cis, Romanisque sanctissi- *aufwärts, oder in die Höhe*
 mum fuit, cuique Iupiter *ragt*. Conf. Georg. 1, 151:
 ipse praesse credebatur. *horreret in arvis carduus;*
 (Conf. Iouem hospitem vnde et Georg. 3, 315: *hor-*
 Aen. 1, 731.) res nota est. *rentes rubi*. *Hastilia* virgae
 Iure igitur quasi suo in Thra- *myrti sunt, ex quibus ha-*
 ciam venisse Aeneam, sum- *stae bello utiles conficie-*
 que ibi perfugium quaesisse vid. Georg. 2, 447. *Cornos,*
 fatis vero simile est; sed *myrtosque ad litora nasci*
 quo consilio urbem aedifi- *perspicuum est, vt Georg.*
 candam suscepit non ig- 4, 124: *amantes litora myr-*
 natus, Italiam sibi patriam *tos. Viridis silua pro plu-*

Virgulta, et densis hastilibus horrida myrtus.
 Adcessi; viridemque ab humo conuellere filuam
 Conatus, ramis tegerem vt frondentibus aras: 25
 Horrendum, et dictu video mirabile monstrum.
 Nam, quae prima solo ruptis radicibus arbor
 Vellitur, huic atro liquuntur sanguine guttae,
 Et terram tabo maculant. Mihi frigidus horror
 Membra quatit, gelidusque coit formidine san-
 guis. 30
 Rursus et alterius lentum conuellere vimen
 Insequor, et caussas penitus tentare latentes:
 Ater et alterius sequitur de cortice sanguis.
 Multa mouens animo, Nymphas venerabar agre-
 stes,
 Gradiumque patrem, Geticis qui praesidet ar-
 uis, 35
 Rite secundarent visus, omenque leuarent.

Tertia

ribus ramis, ac frontibus venit, qui ad aram coronandam seruirent. Ornatum elocutionis poeticae ipse animaduertis.

29. *Horror quatit membra, frigidus horror.* Sanguis coit; doctissima expressio cum per se, tum eo, quod omnis elocutio exquisitior est, pulchriorque, quae rei naturam exprimit. Tremimus, quatinus horrore percussi.

32. *Tentare*, experiri, explorare.

34. *Nymphae agrestes* Hamadryades sunt, quas cum arboribus et nasci, et iis excisis perire arbitrabantur.

Forte putauit Aeneas sanguinis guttas v. 28 exstillantes Hamadryadum esse sub pelle arborea viuentium? Vnde caussas latentes penitus explorare v. 22 voluit; sed eas Polydori fuisse, v. 41 didicit. *Multa animo mouit*, forte timens, ne sanguineae guttae indicia belli cruenti sint, quod immineret. *Gradius pater*, Mars.

36. *Secundarent*, in bonum, in secundum omen verterent, quod aduersum esse videtur. Vnde *omen leuarent*, quod graue esset. Perpetua et sollemnis locutio in ominibus, ostentis, auguriis. Conf. Aen. 7, 259;

Tertia sed postquam maiore hastilia nifu
Adgredior; genibusque aduersae obluctor arenae;
(Eloquar, an fileam?) gemitus lacrimabilis imo
Auditur tumulo, et vox reddita fertur ad aures:

40

Quid miserum, Aenea, laceras? iam parce sepulto:

Parce pias scelerare manus. Non me tibi Troia
Externum tulit: aut cruor hic de stipite manat.
Heu! fuge crudeles terras, fuge litus auarum.
Nam Polydorus ego. Hic confixum ferrea texit 45
Telorum seges, et iaculis increuit acutis.

Tum vero ancipiti mentem formidine pressus
Obstupui, steteruntque comae, et vox faucibus
haesit.

Hunc

Di nostra incepta secudent, auguriumque suum. Ominum duo erant genera aduersa et secunda. Si primum omen aduersum erat, petebant alterum. Hoc si boni ominis loco habebant, illud vocabatur secundum; sin minus? — simpliciter alterum nominabant. Inde locutiones: *fortuna secunda, venti secundum*, quasi secundantes. *Vissus*, pro visum prodigium. 37. *Maiorenifu* vim notat, cui manus adhibitae non sufficiunt. Toto corpore conniti, (vt Aen. 10, 127: *Ingens toto connixus corpore saxum*) et genibus aduersae

arenae obluctari debuit. Sich mit dem Knie gegen den Sand spreizen; niederknien, um desto stärker ziehen zu können.

42. *Non me — externum tulit*, ornate pro vulgari: Troianus sum.

45. *Confixum texit telorum seges*. Locus pulcherrimus. Multo, elegantique vsui vox *seges* est, vt Aen. 1. 7, et

12. *Atra seges strictis ensibus: strictis seges mucronibus*. Adicitur fere horrescit, horret; h. l. *iaculis increuit acutis*. Conf. v. 23: *horrida Myrtus*.

Hunc Polydorum auri quondam cum pondere
magno

Infelix Priamus furtim mandaratum 50

Threicio regi; quum iam diffideret armis

Dardaniae, cingique urbem obsidione videret.

Ille, ut opes fractae Teucrum, et Fortuna re-
cessit,

Res Agamemnonias victriciaque arma secutus,

Fas omne abrumpit: Polydorum obtruncat, et
auro 55

Vi potitur. Quid non mortalia pectora cogis,

Auri sacra fames? Postquam pauor ossa reliquit,

Delectos populi ad proceres, primumque paren-
tem,

Monstra deum refero, et, quae sit sententia, posco.

Omnibus idem animus scelerata excedere terra; 60

Linqui pollutum hospitium, et dare classibus au-
stros.

Ergo instauramus Polydoro funus, et ingens

Adgeritur tumulo tellus: stant Manibus arae,
Caeru-

51. *Threicio regi*, Polym-
nestori.

54. *Res*, partes Agamem-
nonis, et Graecorum secu-
tus.

55. *Fas omne abrumpit*,
infringit iura hospitii et san-
guinis; gener enim Priami
erat.

57. *Auri sacra fames*. Sa-
cra h. l. execrabilis. Ver-
fluchter Geldhunger. Quid,
ad quid non cogis? Sa-
rum duplici significatione

opponitur 1) profano, et
2) ei, quod bonum, pul-
crum, optabile est, cui igi-
tur abominabile, execra-
bile e conuerso ponitur.
Sententia mira est, breuif-
sima simul, simul grauissi-
ma, quae duobus quasi ver-
bis expressa multo maiorem
vim habet, quam plurimae
eorum, qui vtramque pa-
ginam implent, in auri fa-
mem declamationes.

63. *Adgeritur*. Mira bre-

Caeruleis maestae vittis atraque cupresso;
 Et circum Iliades crinem de more solutae. 65
 Inferimus tepido spumantia cymbia lacte,
 Sanguinis et sacri pateras: animamque sepulcro
 Condimus, et magna supremum voce ciemus.

Inde, vbi prima fides pelago, placataque venti
 Dant maria, et lenis crepitans vocat auster in
 altum, 70
 Deducunt focii naues, et litora complent.
 Prouehimur portu: terraeque vrbesque recedunt.
 Sacra mari colitur medio gratissima tellus

Nerei-

uitate ritus eius gentis funebres persequitur. Polydoro Telorum seges, quae in virgulta abiit, pro tumulo erat; funus igitur instaurandum fuit 1) tumulus e congesto tellure conficitur. 2) Manibus Polydori arae eriguntur, quae caeruleis vittis velabantur, et coronabantur frondibus cupressi. 3) *Iliades*, i. e. Troianae festinae solutis in signum maestitiae crinibus plangebant, et lamentabantur ad tumulum. 4) Adferuntur funebria pocula lacte, admixto sanguine, plena, quia his pasci animam Polydori fides erat. 5) Conditur anima sepulcro, iungiturque corpori, ne inter non humatos errare per terram, vagarique centum annis debeat. 6) Ad extremum denique Polydorum suo nomine vocantes conclamamus: *Vale*. Quam multa, quam paucis?

Stant arae erectae plures pro more vt eclog. 5, 6. *Caeruleus* color in sacris, et in luctu vsui fuit. Sunt qui sub caeruleo h. l. *nigrum* intelligunt. *Cupressus* Diti sacra, et ideo funebri signo ad domos posita teste Plinio l. 16, 33. *Inferimus* sollemnis h. l. vox pro *inferias facimus*. *Cymbia* vas in cymbae morem, ein längliches Trinkgeschirr in der Gestalt eines Rahnes. 69. *Vbi prima fides*. Nihil dulcedinis poeticae, pulchritudinisque virgilianae quatuor his versibus deest. *Fides* tribuitur mari placido; vt perfidia irato. Conf. Aen. 5, 851: *et coeli toties deceptus fraude sereni*. *Prouehimur* — *recedunt vrbes*, vt videntur prouectis relictas vrbes, terrasque a longe respicientibus. Quae veritas poetica, quae vita imaginis huic inest?

Nereidum matri, et Neptuno Aegaeo :
 Quam pius Arcitenens, oras et litora circum 75
 Errantem, Gyaro celsa Myconoque reuinxit,
 Inmotamque coli dedit, et contemnere ventos.
 Huc feror : haec fessos tuto placidissima portus
 Adcipit. Egressi veneramur Apollinis urbem.
 Rex Anius, rex idem hominum Phoebique sa-
 cerdos, 80
 Vittis et sacra redimitus tempora lauro,
 Occurrit : veterem Anchisen adgnoscit amicum.
 Iungimus hospitio dextras, et tecta subimus.
 Templi dei saxo venerabar structa vetusto.
 Da propriam, Thymbraee, domum : Da moe-
 nia fessis, 85
 Et genus, et mansuram urbem. Serua altera Troiae
 Pergama, reliquias Danaum atque inmitis Achilli.
 Quem sequimur? quoue ire iubes? vbi ponere
 fedes?
 Da, pater, augurium; atque animis inlabere
 nostris.

K

Vix

74. *Nereidum matri*, Do-
 ridi. *Neptuno*, cuius sedes
 in mari aegaeo erat.

75. *Arcitenens* Apollo.
Pius in patriam suam. Sen-
 sus, quam Delum insulam

85. *Thymbraee* Apollo.
Da propriam, i. e. firmam,
 stabilem, perpetuam. *Seru.*
 Conf. Aen. I, 73: *connubio*
iungam stabili, propriam-
 que dicabo.

83. *Iungimus dextras*, vt

Vix ea fatus eram : tremere omnia visa re-
 pente, 90
 Liminaque, laurusque dei ; totusque moueri
 Mons circum, et mugire adytis cortina reclusis.
 Submissi petimus terram, et vox fertur ad aures :
 Dardanidae duri, quae vos a stirpe parentum
 Prima tulit tellus, eadem vos vbera laeto 95
 Adcipiet reduces. Antiquam exquirite matrem.
 Hic domus Aeneae cunctis dominabitur oris,
 Et nati natorum, et qui nascentur ab illis.
 Haec Phoebus : mixtoque ingens exorta tumultu
 Laetitia : et cuncti, quae sint ea moenia, quae-
 runt ; 100
 Quo Phoebus vocet errantes, iubeatque reuerti.
 Tum genitor, veterum voluens monumenta vi-
 rorum,
 Audite, o procures, ait, et spes discite vestras :
 Creta Iouis magni medio iacet insula ponto ;
 Mons Idaeus vbi, et gentis cunabula nostrae. 105
 Centum vrbes habitant magnas, vberima regna :

Maxi-

90. *Tremere omnia* — tem-
 plum, arae, columnae, li-
 mina, laurus, quo caput
 simulacri cinctum erat, —
 mons ipse (Cynthus) totus
 moueri visus, — mugit ca-
 uerna subterranea, e qua
 reddebantur vaticinia. Mag-
 nificae expressiones, sacrum
 horrorem praesente iam Deo
 incutientes, cuius aduentum
 tremor terrae, caernaeque
 mugitus significabant. Recte
 igitur : *submissi petimus ter-
 ram.* Vox oraculi, vatici-

nii. *Cortina*, der Dreyfuß,
 vel, si mauis, velum, oper-
 culum cortinae obductum.
 Conf. Aen. 6, 347 : *neque
 Phoebi cortina fefellit.*
 102. *Voluens*, reuoluens
 animo, quidquid ex histo-
 ria veterum monumentorum
 ad interpretationem oraculi
 faceret. Tandem adfirmat,
 Cretam esse, *antiquam*, vt
 Iouis, ita Troianorum pa-
 triam. *Ergo agite* — *sequa-
 mur.* v. 115. Conf. v. 96, 97.

Maximus vnde pater, si rite audita recordor,
 Teucrus Rhoeteas primum est aduectus ad oras,
 Optauitque locum regno. Nondum Ilium et arces
 Pergameae steterant: habitabant vallibus imis. 110
 Hinc mater cultrix Cybelae, Corybantiaque aera,
 Idaeumque nemus: hinc fida silentia sacris,
 Et iuncti currum dominae subiere leones.
 Ergo agite, et, diuom ducunt qua iussa, sequa-
 mur:

Placemus ventos, et Gnosia regna petamus. 115
 Nec longo distant cursu: modo Iuppiter adsit,
 Tertia lux classem Cretaeis sistet in oris.
 Sic fatus, meritos aris mactauit honores,
 Taurum Neptuno, taurum tibi, pulcher Apollo;
 Nigram Hiemi pecudem, Zephyris felicibus al-
 bam. 120

Fama volat, pulsum regnis cessisse paternis
 Idomeneia ducem, desertaque litora Cretae:
 Hoste vacare domos, fedesque adstare relictas.
 Linquimus Ortygiae portus, pelagoque volamus,

K 2

Baccha-

109. Optauit, elegit. Conf. nos migrare vult oraculum.
 Aen. I, 429.

111. De Cybele, curru- tam. Gnosia regna, Cre-
 que eius a leonibus tracto, 120. Hiemi, tempestati
 de Corybantibus Cybeles maritimae nigram pecudem,
 sacerdotibus vid. Mythol. ouem. Conf. Horat. Epod.

p. 127. Cogitabat secum 10, ubi agna similem in mo-
 Aeneas: ex Creta Teucer dum tempestati mactatur.

venit generis nostri auctor. 122. Idomeneia, Idome-
 Ex Creta nomen Idae mon- neum Deucalionis filium,
 tis et sacra Cybeles ad nos Minois Cretensium regis ne-
 tulit. Non alia igitur quam potern.

Creta, ea patria est, quo 124. Ortygiae, Deli. Na-

Bacchatamque iugis Naxon, viridemque Dony-
 fam, 125
 Olearon, niueamque Paron, sparsasque per aequor
 Cycladas, et crebris legimus freta confita terris.
 Nauticus exoritur vario certamine clamor.
 Hortantur focii, Cretam proauosque petamus.
 Prosequitur surgens a puppi ventus euntes, 130
 Et tandem antiquis Curetum adlabimur oris.
 Ergo auidus muros optatae molior vrbs,
 Pergameamque voco, et laetam cognomine gen-
 tem
 Hortor amare focos, arcemque adtollere tectis.
 Iamque fere ficco subductae litore puppes; 135
 Connubiis aruisque nouis operata iuuentus;
 Iura domosque dabam: subito quum tabida
 membris,
 Conrupto coeli tractu, miserandaque venit
 Arboribusque fatisque lues, et letifer annus.
 Linquebant dulces animas, aut aegra trahebant 140
 Corpora; tum steriles exurere Sirius agros;
 Arebant herbae, et victum seges aegra negabat.
 Rursus ad oraclum Ortygiae Phoebumque remenso
 Hortatur pater ire mari, veniamque precari:

Quam

xus, Donyfa, Olearus, Pa- bo coeli, qui peste exorta
rus insulae sunt inter Cyclades. in homines ac pecudes tran-
 des. Bacchatam Naxon fit. Linquebant dulces ani-
 Conf. cum bacchata Lacae- mas, moriebantur. Georg.
 nide Georg. 2, 487. My- 3, 495: dulces animas ad
 thol. item p. 106. praesepia reddunt. Trahere
 131. Curetum oris, Cretae. corpora aegrorum est aegre
 137. Conrupto coeli tractu. incedentium.
 Conf. Georg. 3, 478: mor-

Quam fessis finem rebus ferat: vnde laborum 145
Tentare auxilium iubeat: quo vertere cursus.

Nox erat, et terris animalia somnus habebat.
Effigies sacrae diuom, Phrygiique Penates,
Quos mecum a Troia, mediisque ex ignibus vrbis
Extuleram, visi ante oculos adstare iacentes 150
In somnis, multo manifesti lumine, qua se
Plena per insertas fundebat luna fenestras,
Tum sic adfari, et curas his demere dictis:
Quod tibi delato Ortygiam dicturus Apollo est,
Hic canit; et tua nos en vltro ad limina mittit. 155
Nos te, Dardania incensa, tuaque arma secuti;
Nos tumidum sub te permenſi claſſibus aequor:
Idem venturos tollemus in astra nepotes,
Imperiumque vrbi dabimus. Tu moenia magnis
Magna para, longumque fugae ne linque labo-
rem. 160

Mutandae fedes. Non haec tibi litora suavit
Delius, aut Cretae iussit confidere, Apollo.
Est locus, Hesperiam Graii cognomine dicunt:
Terra antiqua, potens armis, atque vberem glebae.

K 3

Oenotri

151. *Multo manifesti lu-* ipsum hoc tibi in hoc loco,
mine, i. e. nimbo; seu splen- in Creta canit, dicit, vati-
dore, qui Numinum capita cinatur. Is enim vltro nos
cingit, fulgentes. Conf. Aen. Penates, qui te secuti sumus,
8, 608: *Venus aetheros in-* ad te mittit, vt per nos dis-
ter Dea candida nimbos. cas, quam patriam sub an-
152. *Per insertas,* subint. tiqua matre (Conf. supra v.
parieti, fenestras. 96.) intellexerit. Non po-
154. *Quod Tibi.* Sensus: tuit non fidem dictis adhi-
Quod Tibi Apollo dictu- bere Aeneas missos ad se
rus esset Delum redeunti, legatos Penates conspiciens

Oenotri coluere viri: nunc fama, minores 165
 Italiam dixisse, ducis de nomine, gentem.

Hae nobis propriae fedes; hinc Dardanus ortus,
 Iasiusque pater, genus a quo principe nostrum.
 Surge age, et haec laetus longaeuo dicta parenti
 Haud dubitanda refer: Corythum, terrasque
 requirat 170

Aufonias. Dictaea negat tibi Iuppiter arua.
 Talibus adtonitus visis, ac voce deorum,
 (Nec sopor illud erat; sed coram adgnosceretur
 tus,

Velatasque comas, praesentiaque ora videbar:
 Tum gelidus toto manabat corpore sudor) 175

Conripio e stratis corpus, tendoque supinas
 Ad coelum cum voce manus, et munera libo
 Intemerata focis. Perfecto laetus honore
 Anchisen facio certum, remque ordine pando.

Adgnouit prolem ambiguam, geminosque pa-
 rentes; 180

Seque nouo veterum deceptum errore locorum.
 Tum memorat: Nate, Iliacis exercite fatis,
 Sola mihi tales casus Cassandra canebat.

Nunc repeto haec generi portendere debita nostro:
 Et

168. *Pater* non Dardani, *tro pauere*, ut est Georg.
 sed *pater* gentis, posterita- 4, 152.
 tis, *pater*, a quo genus no-
 strum.

170. *Corythum* urbem Ita-
 liae, quae hodie Cortona. 180. *Prolem ambiguam*,
 duplicem nempe Troiano-
 rum stirpem, alteram a Dar-
 dano; alteram a Teucro duc-
 tam.

171. *Dictaea*, cretensia ar-
 ua. *Dicte* mons Cretae est 183. De Cassandra vate
 Iouis educatione celebris, conf. Aen. 2, 246.
 quem apes *dictaea* sub an-

Et saepe Hesperiam, saepe Itala regna vocare. 185
 Sed quis ad Hesperiae venturos litora Teucros
 Crederet? aut quem tum vates Cassandra mo-
 ueret?
 Cedamus Phoebō, et moniti meliora sequamur.
 Sic ait: et cuncti dicto paremus ouantes.
 Hanc quoque deferimus fedem, paucisque relic-
 tis 190
 Vela damus, vastumque caua trabe currimus
 aequor.
 Postquam altum tenuere rates, nec iam am-
 plius vllae
 Adparent terrae, coelum vndique et vndique
 pontus:
 Tum mihi caeruleus supra caput adstitit imber,
 Noctem hiememque ferens; et inhorruit vnda
 tenebris. 195
 Continuo venti voluunt mare, magnaue surgunt
 Aequora. Dispersi iactamur gurgite vasto.
 Inuoluere diem nimbi, et nox humida coelum
 Abstulit. Ingeminant abruptis nubibus ignes.
 Excutimur cursu, et caecis erramus in vndis. 200
 Ipse diem noctemque negat discernere coelo,
 Nec meminisse viae media Palinurus in vnda.
 Tres adeo incertos caeca caligine soles

Erra-

187. Quem — moueret, vt omnem fidem negabant Tro-
 fidem dictis suis faceret? iani.
 Ei enim, etsi vera canenti, 202. Palinurus. Conf. Aen.
 5, 840.

Erramus pelago : totidem sine fidere noctes.
 Quarto terra die primum se adtollere tandem 205
 Vifa, aperire procul montes, ac voluere funum.
 Vela cadunt; remis infurgimus : haud mora,
 nautae
 Adnixa torquent spumas, et caerula verrunt.
 Seruatam ex vndis Strophadum me litore primum
 Adcipiunt. Strophades Graio stant nomine dictae,
 210
 Insulae Ionio in magno : quas dira Celacno,
 Harpyiaeque colunt aliae, Phineia postquam
 Clausa domus, menfasque metu liquere priores.
 Tristius haud illis monstrum, nec faeuior vlla
 Pestis et ira deum Stygiis sese extulit vndis. 215
 Virginei volucrum voltus, foedissima ventris
 Proluies, vncaeque manus, et pallida semper
 Ora fame.
 Huc vbi delati portus intrauimus; ecce
 Laeta bouum passim campis armenta videmus, 220
 Caprigenumque pecus, nullo custode, per herbas.
 Inruimus ferro, et diuos, ipsumque vocamus
 In partem praedamque Iouem. Tum litore curuo
 Exstruimusque toros, dapibusque epulamur opi-
 mis.

At subitae horrifico lapsu de montibus adsunt 225
 Harpyiae, et magnis quatiunt clangoribus alas,

Diri-

210. *Strophades* insulae Phineum Arcadiae regem
 duae. oculis a Ioue priuatum im-

212. *Harpyiae*, notissimae missis etiam Harpyis vexa-
 vel ex picturis veteribus vo- tum fuisse.
 lucres. Nota fabula est,

Diripiuntque dapes, contactuque omnia foedant
Inmundo: tum vox tetrum dira inter odorem.

Rursum in secessu longo sub rupe cauata,
Arboribus clausi circum atque horrentibus um-
bris, 230

Instruimus menfas, arisque reponimus ignem.

Rursum ex diuerso coeli caecisque latebris

Turba fonans praedam pedibus circumuolat vn-
cis:

Polluit ore dapes. Sociis tunc, arma capeffant,
Edico, et dira bellum cum gente gerendum. 235

Haud secus ac iussi faciunt, tectosque per herbam

Disponunt enfes, et scuta latentia condunt.

Ergo vbi delapsae sonitum per curua dedere

Litora; dat signum specula Misenus ab alta

Aere cauo. Inuadunt focii, et noua praelia ten-
tant, 240

Obscenas pelagi ferro foedare volucres.

Sed neque vim plumis vllam, nec volnera tergo

Adcipiunt; celerique fuga sub fidera lapsae

Semefam praedam et vestigia foeda relinquunt.

Vna in praecelsa confedit rupe Celaeno, 245

Infelix vates, rumpitque hanc pectore vocem:

Bellum etiam pro caede bouum stratisque iuuen-
cis,

Laomedontiadae, bellumne inferre paratis,

Et

239. *Misenus* Hectoris tebras; et 502: *Priamus*
olim, nunc Aeneae tubicen. *sanguine foedantem.*
Conf. Aen. 6, 164. 246. *Infelix vates*, i. e.

241. *Foedare* sanguine, infelices, sinistros euentus
vulnere lacerare, vt Aen. vaticinata.

2; 55: *argolicas foedare la-*

Et patrio Harpyias infontes pellere regno?

Adcipite ergo, animis atque haec mea figite dicta;

Quae Phoebus pater omnipotens, mihi Phoebus

Apollo

Praedixit, vobis Furiarum ego maxima pando.

Italiam cursu petitis, ventisque vocatis

Ibitis Italiam, portusque intrare licebit:

Sed non ante datam cingetis moenibus urbem,

Quam vos dira fames nostraeque iniuria caedis

Ambefas subigat malis absumere menfas.

Dixit: et in siluam pennis ablata refugit.

At fociis subita gelidus formidine sanguis

Diriguit: cecidere animi: nec iam amplius armis,

Sed votis precibusque iubent exposcere pacem,

Siue deae, seu sint dirae obscenaeque volucres.

Et pater Anchises, passis de litore palmis,

Numina magna vocat, meritosque indicit honores.

Di, prohibite minas: di, talem auertite casum:

Et placidi seruate pios. Tum litore funem

Deripere, excuslosque iubet laxare rudentes.

Tendunt vela Noti: ferimur spumantibus vndis,

Qua cursum ventusque gubernatorque vocabant.

Iam

252. *Furiarum* ego maxi- cum notissima est.
ma. Harpyias non num- 265. *Indicit*, nuntiat, in-
quam cum furiis commixtas bet honores solemnī ritū
fuisse res in vulgus poeti- deferendos.

Iam medio adparet fluctu nemorosa Zacynthos,

270

Dulichiumque, Sameque, et Neritos ardua faxis.

Effugimus scopulos Ithacae, Laertia regna,

Et terram altricem faeui exsecramur Vlixi.

Mox et Leucatae nimbofa cacumina montis,

Et formidatus nautis aperitur Apollo. 275

Hunc petimus fessi, et paruae succedimus vrbi.

Ancora de prora iacitur. Stant litore puppes.

Ergo insperata tandem tellure potiti,

Lustramurque Ioui, votisque incendimus aras;

Actiaque Iliacis celebramus litora ludis. 280

Exercent patrias oleo labente palaestras

Nudati

270. *Adparet Zacynthus*, di actiaci ab Aenea celebrati. Ait Maro, eos a Troianis Troiano ritu (*iliacis ludis*) celebratos fuisse; at quo consilio, qua de causa

274. *Leucatae montis*, promontorium Leucadis. fessi itinerum, laborumque Troiani ludos instituerent

275. *Apollo*, i. e. templum Apollinis *nautis formidatum* propter latentes scopulos, et quod venti obiectu montis laterum repulsi acrius continuo in subeuntes naues faeurent. in loco (vt tunc temporis) ignobili? Non abest quidem a vero, ludos actiacos ab Octauiano maxima celebritate institutos esse; sed victoria primum de M. Antonio et Cleopatra relata;

279. *Lustramur*. *Lustrare* purgare est, voto se solvere, quod Anchises Harpyiarum varicinio territus magnis Numinibus, Ioui inprimis fecerat, quum v. 264: Pertinet hic locus ad eos, quos vtique Virgilius admota vltima operi manu emendasset.

281. *Oleo labente* per artus, quo luctatores perungebantur, ne manu prehendi, ac teneri possent.

280. Vix ferendi sunt lu-

Nudati focii. Iuuat euasisse tot vrbes
 Argolicas, mediosque fugam tenuisse per hostes.
 Interea magnum sol circumuoluitur annum,
 Et glacialis hiems aquilonibus asperat vndas. 285
 Aere cauo clipeum, magni gestamen Abantis,
 Postibus aduersis figo, et rem carmine signo:
AENEAS HAEC DE DANAIIS VICTORIBVS
ARMA.

Linquere tum portus iubeo, et confidere transtris.
 Certatim focii feriunt mare, et aequora verrunt. 290
 Protenus aerias Phaeacum abscondimus arces,
 Litoraue Epiri legimus, portuque subimus
 Chaonio, et celsam Buthroti adcedimus urbem.

Hic incredibilis rerum fama occupat aures,
 Pri-

286. *Clipeum* Abantis Graeci a se occisi postibus adfigit *aduersis* (vt in oculos se, ne scilicet a Graecis vel incurreret) addita inscriptio: *Aeneas haec &c.* *Aere cauo*, clypeum aere obductum, *cauo* pro forma clypei. Fecit hoc Aeneas, ne sine ultionis qualiscumque solatio e Graecia abiret. Lecta inscriptione scirent Graeci, indigneque ferant Aeneam hoc in loco adfuisse, et medias inter Graecorum vrbes insulasque tropaeum sibi de gestamine magni Abantis graeci erexisse. Id facinoris insolentis ad tempora, quae tunc erant, heroica spectat. Nec inepte additur, illico Aeneam ve-

la dedisse, sociosque certatim remis manus adplicuisse, ne scilicet a Graecis vel forte super venientibus, vel insequentibusprehenderetur. 291. *Phaeacum arces*, montes insulae Corcyrae, quos *Phaeaces* populi in finibus Epiri tenebant. *Chaonia* regio pars Epiri est. *Abscondimus* nautica locutio est, quae miram celebritatem notat, absconditos fere prius quam visos montes. Vid. Seruium. 294. *Hic incredibilis*. Nihil hoc episodio diuinius. Obstupefit lector viso spectaculo, quod ipsum Aeneam in stuporem rapuit. Dan-

Priamiden Helenum Graias regnare per vrbes, 295
 Coniugio Aeacidae Pyrrhi sceptrisque potitum :
 Et patrio Andromachen iterum cecidisse marito.
 Obstupui : miroque incensum pectus amore,
 Conpellare virum , et casus cognoscere tantos.
 Progredior portu , classes et litora linquens. 300
 Sollemnes quum forte dapes , et tristia dona ,
 Ante urbem in luco , falsi Simoentis ad undam ,
 Libabat cineri Andromache , Manesque vocabat
 Hectoreum ad tumulum : viridi quem cespite ina-
 nem ,

Et

dum id Virgilio , eum et que praecise in loco , eo-
 rerum varietate , et ornatu demque tempore descende-
 omnino excelluisse , et ip- re , quum Andromache ma-
 sum (non mea vnus , sed nibus Hectoris sui annuas
 omnium fere interpretum inferias faceret. Vah ! quam
 opinio est) Homerum post extra se rapta est Andro-
 se reliquisse. Viden enim , mache , quum v. 305 Aneam
 vt siccum nauigationis , et venientem , virosque circum
 praeter insulas , vrbesque se Troianos conspiceret ? —
 nauigationis argumentum Quanto stupore obrigit Ae-
 scena excipiat adfectu tra- neas conspiciens Androma-
 gico plenissima , quam fa- chen ? — Viris Troianis
 bulam putes a Virgilio con- quae mens , qui oculi , quae
 fictam , ni Trogus Pompe- cogitationes fuerint , ipse
 ius , et qui opus illius in senti. — *Priamidem Helenum* ,
 breuem summam contraxe- i. e. Priami filium. *Pyrrhi*
 rat, Iustinus Virgilium prae- *Aeacidae* , Aeaci pronepo-
 iuissent. Pyrrhus Achillis tis. *Patrio* , i. e. eiusdem,
 filius rex Epiri Heleno Pria- nempe Troianae originis.
 mi filio ad Troiam capto *Cecidisse* , venisse in potesta-
 partem Epiri (Chaoniam) tem.
 dono dat. Helenus Andro- 302. *Simeontis* fluuii, *falsi*;
 machen antea Hectoris vxo- i. e. sic dicti nomine trans-
 rem , postea viduam matri- lato a vero Simeonte , qui
 monio sibi adiungit. Vfus Troianos per agros fuit.
 historica varietate Maro, vt Fere , qui alio migrarunt ,
 pulchre in rem suam con- translata secum locorum no-
 uerteret , Aeneam totius rei, mina patria urbibus , fluuiis-
 quae euenerat , inscium in que dedere , ad quos con-
 Epiro aduentare facit , eo- federant.

Et geminas, caussam lacrimis, sacrauerat aras. 305
 Vt me conspexit venientem, et Troia circum
 Arma amens vidit; magnis exterrita monstros
 Diriguit visu in medio: calor ossa reliquit:
 Labitur: et longo vix tandem tempore fatur:
 Verane te facies, verus mihi nuntius adfers, 310
 Nate dea? viuisne? aut, si lux alma recessit,
 Hector vbi est? dixit, lacrimasque effudit, et
 omnem
 Inpleuit clamore locum. Vix pauca furenti
 Subiicio, et raris turbatus vocibus hisco.
 Viuo equidem, vitamque extrema per omnia duco.

315

Ne dubita: nam vera vides.

Heu! quis te casus deiectam coniuge tanto
 Excipit? aut quae digna fatis Fortuna reuisit?
 Hectoris Andromache Pyrrhin' connubia seruas?

Deiecit

310. *Verane te facies!* — mentabili clamore inpleuit.
viuisne — *Hector vbi est.* Loci huius omnino admi-
 Quid fingi potuit, quod ad rabilis vim qui non sentiat,
 similem feminaeae indolis is omni robore durior et
 naturam accederet propius? aes ei triplex circa pectus
 Videor mihi audire Andro- erit.
 machen: *Tune es? Tu ipse* 310. *Si lux alma recessit,*
es? Tu viuis? an umbra i. e. si lux, si vita a te re-
tua, an manes tui sunt, qui cessit, si vita defunctus ad
mihi loquuntur? — Magna manes abiisti.
 interrupto luctui mixta lae- 317. *Deiectam*, priuatam
 titia loquitur. Et quid na- coniuge tanto, quantus erat
 turae vxoris coniugem suum Hector.
 veterem amantis magis con- 318. *Quae fortuna reuisit,*
 iunctum, quam Androma- quae fortuna te excepit te
 chen illico meminisse hec- digna? *Reuifere* fortuna di-
 toris sui, quondam sui: citur eos, qui fortunati
Hector vbi est? — meus Hec- fuere.
 tor? — Iam tacuit, et fle- 319. *Hectoris Andromache*
 uit, et omnem locum la- subint, vxor; sed multo sig-

Deiecit voltum, et demissa voce locuta est: 320

O felix vna ante alias Priameia virgo,

Hostilem ad tumulum Troiae sub moenibus altis

Iussa mori, quae fortitus non pertulit vllos,

Nec victoris heri tetigit captiua cubile!

Nos, patria incensa, diuersa per aequora vectae,

325

Stirpis

nificantior expressio est, virtute non degener, patri, quam si vocem *uxor* addidisset. Nolim item in voce illi patris auique exemplum *seruas* argutari, et tacitam ante oculos? — Oratio pulcherrima, prorsus ad femineae mentis indolem, cogitationes, sermones, motusque facta. *Priameia virgo* Polyxene Priami filia. *Iussa mori*, victima Manibus Achillis ad eius Tumulum mactata. Conf. pulcherrimam rei huius narrationem in Ouid. metam. l. 13, 448: *quae non pertulit miseram eorum sortem, qui in captiuitatem abducti iacta sorte praedarum more diuiduntur*. Polyxene certe mactari malluit, quam captiua fieri; intellecto enim se iussam esse victimam, ipsa iugulum simul, simulque pectus retexit: *Scilicet, aiebat, haud ulli seruire Polyxena vellem*. Durissimum fuit reginis, aut regia stirpe ortis feminis in captiuitatem abduci, fortitu diuidi, victoris heri fastum ferre, seruitutem seruire ipsa morte tristiores, in seruitute eniti, i. e. parere, ut pater, qui auus fuit; eritne Aeneas aliquis, aut Hector, lossium peperit.

320. *Deiecit voltum*. Tetigit animum Andromaches Aeneae interrogatio. Memor illa et Hectoris et fortis suae negare rem non ausa, fatendo erubescit, deiecit vultum, demissa voce respondet. Quam pulchra haec imago est feminae timidae, pudicae, verecundae? —

321. *O felix*. Admirare in femina virilem animum. Heroum illa more dolet, pulchramque mortem captiuitati praefert. Narrata deinde, quam experta est, forte, subito ad Ascanium delabitur, et seminarum more de paruulo sollicita interrogat: *superatne, vitne adhuc?* — eritne, qui pater, qui auus fuit; eritne Aeneas aliquis, aut Hector,

Stirpis Achillaeae fastus, iuuenemque superbum,
 Seruitio enixae, tulimus: Qui deinde, secutus
 Ledaeam Hermionen Lacedaemoniosque Hyme-
 naeos,

Me famulo famulamque Heleno transmisit ha-
 bendam.

Ast illum, ereptae magno inflammatus amore 330

Coniugis, et scelerum Furiis agitato, Orestes

Excipit incautum, patriasque obtruncat ad aras.

Morte Neoptolemi regnorum reddita cessit

Pars Heleno: qui Chaonios cognomine campos,

Chaoniamque omnem Troiano a Chaone dixit:

335

Pergamaque, Iliacamque iugis hanc addidit ar-

cem.

Sed tibi qui cursum venti, quae fata dedere?

Aut quisnam ignarum nostris deus adpulit oris?

Quid puer Ascanius; superatne, et vescitur aura?

Quem tibi iam Troia * * * 340

Ecqua tamen puero est amissae cura parentis;

Ecquid

328. *Hermionem Ledaes* sus deest. Fuere, qui ex-
neptem. Lacedaemonii Hy- plere lacunam conati sunt,
menaei coniugia spartana sed inuito Apolline.
sunt.

331. *Orestes*, cui promissa *fae Creusae matris?* Prae-
in uxorem erat Hermione clare quidem haec cura ad-
filia Menelai ac Helenae, fertur; qua vero via An-
quum videret Hermionem dromache fatum amissae in
sibi eripi, Pyrrhoque (scil. fuga Creusae scire potuit?
Neoptolemo) coniugem da- Non nullius momenti hoc
ri, eum ad ipsas Apollinis dubium est. Conclamant
aras trucidat. igitur, oblitum h. l. sui esse

340. *Quam tibi iam Troia.* Virgilium. Alii volunt, rem
 Vnicus hic in toto Marone hanc vel Heleno diuinante
 versus est, cui abrupto sen- potuisse cognosci, vel ab

Ecquid in antiquam virtutem animosque viriles
 Et pater Aeneas et auunculus excitat Hector?
 Talia fundebat lacrimans, longosque ciebat
 Incassum fletus: quum sese a moenibus heros 345
 Priamides multis Helenus comitantibus adfert,
 Adgnoscitque suos, laetusque ad limina ducit,
 Et multum lacrimas verba inter singula fundit.
 Procedo, et parvam Troiam, simulataque magnis
 Pergama, et arentem Xanthi cognomine riuum
 350

Adgnosco, Scaeeque amplector limina portae.
 Nec non et Teucri focia simul vrbe fruuntur.
 Illos porticibus rex adcipiebat in amplis.
 Aulai in medio libabant pocula Bacchi,
 Inpositis auro dapibus: paterasque tenebant. 355

Iamque dies, alterque dies processit: et aurae
 Vela vocant, tumidoque inflatur carbasus austro.
 His vatem adgredior dictis, ac talia quaeso:
 Troiugena, interpretes diuom, qui numina Phoebi,

L Aenea per vias Troiae (l. 3, 369.) quum amissam coniugem requireret, clamante. Utramque coniecturam frivolum esse monet Servius, et sub parente patriam intelligit communem omnium matrem, ut sensus sit: domusne amissam patriam? Mitamus ineptias; pulchrior et ingenio Maronis dignior est transitio a cura matris amissae ad patris et auunculi exemplum, quo capi parvulus Ascanius debuerat.	Qui Dignior item et femineo Andromaches ingenio magis consentanea est matris quam patriae amissae mentio. Ea loci huius elegantia est, ut facile careamus notitia, unde vel Andromache sciuerit, vel qua de causa hac de re tacuerit Maro. 349. Parvam Troiam — scaeos portas &c. Conf. cum falso Simeonte v. 302. 359. Qui — sentis, qui scis, qui intelligis (vates
--	---

Qui tripodas, Clarii lauros, qui sidera sentis, 360
 Et volucrum linguas, et praepetis omina pennae,
 Fare age (namque omnem cursum mihi prospera
 dixit

Religio, et cuncti suaferunt numine diui
 Italiam petere, et terras tentare repostas:
 Sola nouum dictuque nefas Harpyia Celaeno 365
 Prodigium canit, et tristes denuntiat iras,
 Obscenamque famem), quae prima pericula vito?
 Quidue sequens tantos possim superare labores?
 Hic Helenus, caesis primum de more iuencis,
 Exorat pacem diuom, vittasque resoluit 370
 Sacrati capitis, meque ad tua limina, Phoebe,
 Ipse manu multo suspensum numine ducit:
 Atque haec deinde canit diuino ex ore sacerdos:
 Nate dea, (nam te maioribus ire per altum
 Auspiciis manifesta fides: sic fata deum rex 375
 Sortitur, voluitque vices: is vertitur ordo)
 Pauca tibi e multis, quo tutior hospita lustras
 Aequora, et Aufonio possis confidere portu,
 Expediam dictis; prohibent nam cetera Parcae
 Scire, Helenum farique vetat Saturnia Iuno. 380
 Principio Italiam, quam tu iam rere propinquam,
 Vicinos-

enim interpretis diuum est) animum consulebant augures;
 vel 1) Phoebi adflatu, vel volatum *Auspices*. Vid.
 2) consulto tripode, vel 3) Nieupoort. sect. 4, cap. 2.
 e lauri combusti foliis, vel 372. *Suspensum*, vel in-
 4) e cursu siderum, vel 5) certum, sollicitum de rebus
 volatu animi, quae nos fa- futuris, vel *suspensum mul-*
 ta maneant. *to numine commotum et Nu-*
 361. *Per volucrum lin-* *minis et loci religione.*
guas. Garritum vel cantum

Vicinosque, ignare, paras inuadere portus,
 Longa procul longis via diuidit inuia terris.
 Ante et Trinacria lentandus remus in vnda,
 Et salis Aufonii lustrandum nauibus aequor, 385
 Infernique lacus, Aeaeaeque infula Circae,
 Quam tuta possis urbem componere terra.
 Signa tibi dicam: tu condita mente teneto.
 Quum tibi sollicito secreti ad fluminis vndam,
 Litoreis ingens inuenta sub ilicibus fus, 390
 Triginta capitem fetus enixa, iacebit,
 Alba, solo recubans, albi circum vbera nati:
 Is locus urbis erit: requies ea certa laborum.
 Nec tu mensarum morsus horresce futuros:
 Fata viam inuenient, aderitque vocatus Apollo.
 395
 Has autem terras, Italique hanc litoris oram,
 Proxima quae nostri profunditur aequoris aestu,
 Effuge: cuncta malis habitantur moenia Graiis.
 Hic et Narycii posuerunt moenia Locri,

L 2

Et

383. *Longa via.* Conf. v. 397. Proxima quidem via esset per mare, quod a nostro mari alluitur; sed haec via tibi fugienda est, pro te inuia est. Longior tibi, sed multo tutior via est per mare siculum, ac Tyrrhenum.
384. *Trinacria*, sicula. *Lentandus remus* simpliciter, nauigandum tibi per &c.
389. *Secreti ad fluminis vndam*, ad illam litoris partem, quae remotior ab hominum multitudine erit.
394. *Mensarum morsus futuros*, vt supra v. 257.
399. *Locri* Aiacis confiliones, *Narycii*; *Narycium* nempe vrbs Graeciae erat, qua relictæ in Italiam migrarunt. *Idomeneus* Cretæ rex *Lyctius* dictus a *Lycto* Cretæ oppido, quum Troia redux patria pelleretur, partem Calabriae occupauit, urbemque *salentum* condidit. *Petilia* vrbs a Philoctete condita. Philoctetes vero *Meliboeus* dicitur a patria Thessaliae vrbe *Meliboea*.

Et fallentinos obsedit milite campos 400

Lyctius Idomeneus : hic illa ducis Meliboei

Parua Philoctetae subnixa Petilia muro.

Quin , vbi transmissae steterint trans aequora
classēs ,

Et positis aris iam vota in litore solues ,

Purpureo velare comas adopertus amictu ; 405

Ne qua inter sanctos ignes in honore deorum

Hostilis facies occurrat ; et omina turbet.

Hunc focii morem sacrorum , hunc ipse teneto :

Hac casti maneant in religione nepotes ,

Ast, vbi digressum Siculae te admouerit orae 410

Ventus , et angusti rarefcent claustra Pelori ,

Laeua tibi tellus , et longo laeua petantur

Aequora circuitu : dextrum fuge litus , et vndas.

Haec loca vi quondam , et vasta conuolsa ruina

(Tantum aeui longinqua valet mutare vetustas)

415

Diffi-

409. Nullam negligit oc-
sionem Maro , qua He-
roam suum pietate et reli-
gione insignem efferret. De-
cuit omnino sacra facientes
capite velato , capite operto
(perpetua haec in sacris lo-
cutio est) aris adesse , ne
quidquam se vago obtutui
obiiceret , quod vel rituum
feriem , vel mentis adten-
tionem turbaret ; sed pii hu-
ius ritus originem lubenter
ex Marone didicerint Ro-
mani. Aiunt, classem Vlyf-
sis ab Aenea in litore ita-
lico sacrificante repente con-

spectam esse , a qua ne cog-
nosceretur , caput velo ob-
duxisse fertur. *Inde posteris*
traditum morem ita sacrifi-
candi scribit M. Octavius.
Memoratu non indignum est,
quod in vita Caes. Vitellii
narrat Suetonius: *Idem pri-*
mus Caium Caesarem adora-
ri ut Deum instituit , quum
reuersus e Syria non aliter
adire ausus esset , quam ca-
pite velato.

411. Pelori Siciliae pro-
montorii ad orientem.

414. Ruina, motu terrae.

Diffiluisse ferunt, quum protenus vtraque tellus
Vna foret: venit medio vi pontus, et vndis
Hesperium Siculo latus abscidit, aruaque et vrbes
Litore diductus angusto interluit aestu.

Dextrum Scylla latus, laeuum inplacata Cha-
rybdis 420

Obsidet, atque imo harathri ter gurgite vastos
Sorbet in abruptum fluctus, rursusque sub auras
Erigit alternos, et fidera verberat vnda.

At Scyllam caecis cohibet spelunca latebris,
Ora exsertantem, et naues in faxa trahentem. 425

Prima hominis facies, et pulchro pectore virgo
Pube tenus: postrema inmani corpore pistris,
Delphinum caudas vtero commissa luporum.

Praestat Trinacrii metas lustrare Pachyni
Cessantem, longus et circum flectere cursus, 430
Quum semel informem vasto vidisse sub antro
Scyllam; et caeruleis canibus resonantia faxa.

L 3

Prae-

422. De Scylla Phorci imaginibus non ignota est. filia in monstrum marinum; Sallustius de ea: Forte illa-
deque vetula Charybdi in ta naufragia sorbens gurgi-
voraginem mutata res nota tibus occultis millia sexaginta
est, quam tamen fabulam Tauromenitana ad litora tra-
pulcherrime Maro extulit hit. Sorbet igitur, et trahit,
a 422 -- 432. Charybdis detrahit in profundum. Con-
obsidet, — absorbet, — missa, i. e. connexas habet
eructat — fidera vndis ver- caudas cum vteto.
berat. Viden rei naturam 429. Trinacrii Pachini,
poetico ornatu amictam. promontorii siculi.

425. Exsertare, lange und weit heraus refen. Pistris, 430. Cessare h. l. sich ver-
pistris vel pristris, ein Un- weilen. Praestat longiorem
geheuer, ein geosses Meer- moram ducere, et lon-
thier. Pictura Scyllae ex giores cursus sequi, quam
Scyllae periculis oblici.

Praeterea, si qua est Heleno prudentia, vati
Si qua fides, animum si veris inplet Apollo,
Vnum illud tibi, nate dea, praeque omnibus vnum

435

Praedicam, et repetens iterumque iterumque mo-
nebo :

Iunonis magnae primum prece numen adora;
Iunoni cane vota libens, dominantque potentem
Supplicibus supera donis. Sic denique victor
Trinacria fines Italos mittere relictas. 440

Huc ubi delatus Cumaeam adcesseris urbem,
Diuiñosque lacus, et Auerna sonantia filuis;
Insanam vatem adspicies: quae rupe sub ima
Fata canit, foliisque notas et nomina mandat.
Quaecumque in foliis descripsit carmina virgo, 445
Digerit in numerum, atque antro seclusa relinquit.
Illa manent inmota locis, neque ab ordine cedunt.
Verum eadem, verso tenuis quum cardine ventus
Impulit, et teneras turbauit ianua frondes,
Numquam deinde cauo volitantia prendere saxo, 450
Nec reuocare situs, aut iungere carmina curat.
Inconfulti abeunt, sedemque odere Sibyllae.

Hic

441. *Cumaeam urbem*, Ca- quid vaticinetur, colligere
mas urbem Italiae in littore est. Vatis *insania* non alia,
Campaniae. quam furor ille diuinus est,

442. *Diuiños lacus Auer-* quo futura praedicentes ad-
num et Lucrinum. Conf. flari putabantur. Cetera il-
Georg. 2, 161. *Diuiños* i. e. lustrantur, si conferas Aen.
sacros. 6, 237.

444. *Foliis mandat*, scripta 452. *Inconfulti*. Abeunt
edit oracula; foliis inscribit sine consilio, sine oraculo,
notas, et verba, ex quibus, sine vaticinio.

Hic tibi ne qua morae fuerint dispendia tanti,
 Quamuis increpitent focii, et vi cursus in altum
 Vela vocet, possisque sinus implere secundos, 455
 Quin adeas vatem, precibusque oracula poscas.
 Ipsa canat, vocemque volens atque ora resoluat.
 Illa tibi Italiae populos, venturaque bella,
 Et, quo quemque modo fugiasque ferasque la-
 borem,
 Expediet, cursusque dabit venerata secundos. 460
 Haec sunt, quae nostra liceat te voce moneri.
 Vade age, et ingentem factis fer ad aethera Tro-
 iam.

Quae postquam vates sic ore effatus amico est,
 Dona dehinc auro graua, sectoque elephanto
 Imperat ad naues ferri, stipatque carinis 465
 Ingens argentum, Dodonaeosque lebetas,
 Loricam confertam hamis auroque trilicem,
 Et conum insignis galeae, cristasque conantes,
 Arma Neoptolemi. Sunt et sua dona parenti.
 Addit eques, additque duces: 470
 Remigium supplet: focios simul instruit armis.

Interea classem velis aptare iubebat
 Anchises, si ret vento mora ne qua ferenti.

Quem
 460. *Venerata* passim ut
 Horat. Sat. l. 2, 2, 124. *El* ex triplicibus aureis hamo-
venerata Ceres, i. e. Ceres rum instar connexis annu-
 rogata, inuocata. lis. *Conus*, die Spitz der
 464. *Secto elephanto*, ebo- Sturmhaube, worinn, oder
 re. *Dodonaeos* i. e. aereas worauf der Busch steht. *Ha-*
 pelues, ut Aen. 5, 266: *mis auroque*, i. e. aureis ha-
 geminos ex aere lebetes. *mis*.

Quem Phoebi interpres multo conpellat honore:
 Coniugio, Anchisa, Veneris dignate superbo, 473
 Cura deum, bis Pergameis erepte ruinis,
 Ecce tibi Ausoniae tellus: hanc adripe velis.
 Et tamen hanc pelago praeterlabare necesse est.
 Ausoniae pars illa procul, quam pandit Apollo.
 Vade, ait, o felix nati pietate. Quid ultra 480
 Prouehor, et fando surgentes demoror austros?
 Nec minus Andromache, digressu moesta supremo,
 Fert picturatas auri subtemine vestes,
 Et Phrygiam Ascanio chlamydem; nec cedit ho-
 nori:

Textilibusque onerat donis, ac talia fatur: 485
 Adcipe et haec, manuum tibi quae monumenta
 mearum
 Sint, puer, et longum Andromachae testentur
 amorem;
 Coniugis Hectoreae. Cape dona extrema tuorum,
 O mihi sola mei super Astryanactis imago.

Sic

481. *Prouehi* h. l. sermo-
 nem trahere, plura fari est.

483. *Picturatas*, i. e. ac-
 pictas vestes, de quibus Plin.
 8, 48: *Pictae vestes iam apud*
Homerum fuisse; unde trium-
phales natae, acu facere id
Phryges inuenerunt. De arte
 has vestes conficiendi Conf.
 Ouid. metam. 6, 53. *Sub-*
temen (Persio *Trama*) der
 Cintrag am Gewebe.

485. *Nec cedit honori*, i. e.
 eum honorem Ascanio ha-
 bet, quem Helenus Aeneae;
 non cedit datis muneribus
 rerumque donatarum pretio.

486. *Adcipe et haec.* Sua-
 uissima et pulcherrima ora-
 tio. Et pro etiam non sine
 adfectu. *Manuum mearum*
 opera, quae ipsa confeci.
 Plurimum pretii, adfectus-
 que feminae in eo ponunt,
 quum munera dant a se con-
 fecta; ut is, qui accipit,
 meminerit continuo et ma-
 nus, quae confecit, et per-
 sonae, quae dono dedit.

488. *Dona extrema*, vl-
 tima tuorum popularium,
 Troianorum.

489. *O sola imago.* Viso
 ascanio, qui vultum gestum-

Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat: 490

Et nunc aequali tecum pubesceret aevo.

Hos ego digrediens lacrimis adfabar obortis:

Viuite felices, quibus est Fortuna peracta

Iam sua: nos alia ex aliis in fata vocamur.

Vobis parta quies: nullum maris aequor aran-

dum: 495

Arua neque Ausoniae, semper cedentia retro,

Quaerenda. Effigiem Xanthi Troiamque videtis,

Quam vestrae fecere manus, melioribus, opto,

Auspi-

que Astyanactis referebat, recordationem nutriret. Et non potuit non meminisse nunc eadem tecum aetate paruuli, filii sui, quem saepe vigeret, aequali aevo puppe saepius inomitata adbesceret? — Sed heu matri Priamum ducebat (Conf. iam ereptus! — —

l. 2, 456.) sed iam, prohi- 492. Extremum vale, quod dolor! miserum in modum Heleno, atque Andromachae Aeneas inter lacrimas dicit, nescio, quem in meo legentis animo seu miserationis seu suauitatis poeticae sensum excitauerit. Videns Aeneas Andromachen materno adfectu plenam, quid aliud solatii adferre potuit mihi matri, — Astyanactis, miserae; quam: viuite felices, vobis vestra, dura licet, sors peracta, parta quies est. Habetis Troiam in Graecia, quam ipsae vestrae manus fecere, quae Graecorum furori exposita amplius ne sit, precor. Crescit solatium ex Antithesi: Nobis parta non est quies; nobis vastum aequor arandum; Italiam perimus, sed ea nos fugere, a nobis venientibus reiro cedere videtur &c.

Quid hac cogitatione poetica diuinius, quid elocutione, si matrem paruulum suum tenerrime amantem audias, dulcius? Oculi, os, ad vultus similitudinem; ferebat ad gestum paruuli spectant. Nihil non videt; nihil non fixis oculis percurrit, nihil non in visa Astyanactis imagine examinat, quod dulcem paruuli

Auspiciis, et quae fuerit minus obuia Graiis.
 Si quando Thybrim, vicinaque Thybridis arua,
 500

Intraro, gentique meae data moenia cernam:
 Cognatas vrbes olim, populosque propinquos,
 Epiro, Hesperia, (quibus idem Dardanus auctor,
 Atque idem casus) vnam faciemus vtramque
 Troiam animis. Maneat nostros ea cura nepo-
 tes. 505

Prouehimur pelago vicina Ceraunia iuxta:
 Vnde iter Italiam, cursusque breuissimus vndis.
 Sol ruit interea, et montes umbrantur opaci.
 Sternimur optatae gremio telluris ad vndam,
 Sortiti remos, passimque in litore sicco 510
 Corpora curamus. Fessos sopor inrigat artus.
 Necdum orbem medium nox horis acta subibat:
 Haud segnis strato surgit Palinurus, et omnes
 Explorat ventos, atque auribus aera captat:
 Sidera cuncta notat tacito labentia coelo, 515

Arctu-

503. *Idem Dardanus* omnium Troianorum auctor est, sine ii in Epiro, siue in Hesperia, i. e. Italia sedem teneant. Locis disiuncti iungemur animis; — vnam, eandemque Troiam faciemus — sed *animis*. Nihil hoc loco pulchrius, nihil exquisitius.

506. *Ceraunia*, Acrocerania montes altissimi sunt hadriaticum inter ac ionium mare in litore Epiri naufragiis infames. Horat. l. i,

Od. 3, 20: *Infames scopulos alta Ceraunia.*

510. *Sortiti remos*. Non habuere Romani remiges mercede conductos; nec moris erat reos ad id laboris cogi; sed forte labores et excubias ipsi milites inter se diuidebant.

515. *Notat*. Cursum earum in primis siderum animaduertit, quae creare tempestates, ortuque ac occasu suo nautis inimica esse solebant; e. g. *Arcturus* in

Arcturum, pluuiasque Hyadas, geminosque Trio-
nes,

Armatumque auro circumspicit Oriona.

Postquam cuncta videt coelo constare sereno;

Dat clarum e puppi signum; nos castra moue-
mus,

Tentamusque viam, et velorum pandimus alas.

520

Iamque rubescebat stellis Aurora fugatis,

Quum procul obscuros colles humilemque vide-
mus

Italiam. Italiam primus conclamat Achates;

Italiam laeto focii clamore salutant.

Tum pater Anchises magnum cratera corona 525

Induit:

signo Bootae; *Hyades* stellae septem in fronte Tauri; *Ge-*
mini Triones vrsa maior et minor; *Orion* e regione Vr-
sae. Quidquid vel Poetae, vel eorum interpretes de-
stricto Orionis ense, vel de ensifero Orione memorent,
hoc tamen loco sub *arma-*
tum auro nil aliud intelligi putem, quam *fulgore aureo*
splendentem. Ea enim sidera, quae multo fulgentissima
sunt, coelum fore serenum indicant.

520. *Velorum alae* poeticae ad volatum nauium, et ad mare veliuolum pertinent, de quibus mox loco superiore.

523. *Italiam — Italiam*, qua voce repetita eleganter exprimitur clamor ille nauticus, quam nauigantes terra primum ad quam ten-

dunt, conspecta laeti edunt.
525. *Corona induit*. Interpretes timidiore, qui
florum copiam in medio mari desiderant, craterem
corona induere nihil aliud significare volunt, quam
vina coronare; sed torta omnino explicatio est. Cur enim
timeamus de cratere, vera e floribus contexta corona
induta intelligi, quam in sacris continuo libationibus
adhiberi non ignoramus? At vero unde flores in mari?

— Sed aio: unde vina, unde crateres in medio mari?

— Et qua fide, qua lege adstricti flores recens natos intelligamus? — Si vasa sacra, si crateres, aliamque suppellectilem sacram feter cum tulere, quid ni et florea ferta, quibus opus erat, secum tulerint?

Induit: inpleuitque mero; diuosque vocauit
Stans celsa in puppi:

Di, maris et terrae tempestatumque potentes,
Ferte viam vento facilem, et spirate secundi.
Crebrescunt optatae aerae, portusque patefcit 530
Iam propior, templumque adparet in arce Mi-
neruae.

Vela legunt focii, et proras ad litora torquent.
Portus ab Euroo fluctu curuatus in arcum;
Obiectae falsa spumant adspargine cautes:
Ipse latet. Gemino dimittunt brachia muro 535
Turriti scopuli, refugitque ab litore templum.
Quatuor hic, primum omen, equos in gramine
vidi

Tondentes campum late, candore niuali.
Et pater Anchises: Bellum, o terra hospita, portas:
Bello armantur equi: bellum haec armenta mi-
nantur. 540

Sed tamen idem olim curru succedere fueti
Quadrupedes, et frena iugo concordia ferre:
Spes et pacis, ait. Tum numina sancta precamur
Palladis armifonae, quae prima adcepit ouantes;
Et

530. *Portus patefcit*, ne-
cio quis? Portum fuisse Ve-
neris coniiciunt; mea id
quidem pace. Si velis tem-
plum intelligi non illud, ne
quod in Mineruae promon-
torio; sed quod in Iapygiae
dorso contra Ceraunia emi-
net, multos habes adfen-
tientes: Me adfcit poeti-
cus picti portus ornatus cur-
uatus in arcum pro rei na-
tura, spumantes cautes —
scopulorum brachia, — tur-
riti scopuli, — templum ab
litore refugiens, seu ea ratio-
ne recedens, qua domus
Anchisae arboribus obtectae
recessit Aen. 2, 300.
541. *Curru succedere*, i. e.
curru.
544. *Palladis armifonae*,
utpote belli Praefidis.

Et capita ante aras Phrygio velamur amictu; 545
 Praeceptisque Heleni, dederat quae maxuma, rite
 Iunoni Argiuae iussos adolemus honores.

Haud mora: continuo perfectis ordine votis,
 Cornua velatarum obuertimus antennarum,
 Graiugenumque domos suspectaque linquimus
 arua. 550

Hinc sinus Herculei, si vera est fama, Tarenti
 Cernitur. Adtollit se diua Lacinia contra,
 Caulonisque arces, et nauifragum Scylaceum.
 Tum procul e fluctu Trinacria cernitur Aetna,
 Et gemitum ingentem pelagi, pulsataque faxes 555
 Audimus longe, fractasque ad litora voces:
 Exsultantque vada, atque aestu miscentur arenae.
 Et pater Anchises: Nimirum haec illa Charybdis:
 Hos Helenus scopulos, haec faxes horrenda ca-
 nebat.

Eripite, o socii: pariterque insurgite remis. 560
 Haud minus ac iussi faciunt: primusque ruden-
 tem

Con-

546. *Praeceptis Heleni*, accepta, tractu vero tem-
 quae loco superiore v. 405 poris in obliuionem venit.
 vide. Sed parui refert.

549. *Cornua* extremas par- 552. *Diua Lacinia*, tem-
 tes. Antennae velatae nihil plum Iunonis Laciniae, quod
 aliud sunt, quam *veliferae*, secundum Liuium 24, 3. a
 velis instructae. *Obuertere*, Crotone vrbe sex millia ab-
 entgegen wenden, oder feh- erat. *Caulonis arces*, Cau-
 ren. Cursum alio dirigere. lon, Caulonia. *Scylaceum*;

551. *Herculei Tarenti*. Cur Scylacium, Scylletium in ora
Herculei, id quidem nescire Calabriae, nautis periculo-
 se fatentur celeberrimi in- sum, naufragiis celebre. *Aet-*
 terpretum. Antiquam ple- *na Trinacria*, sicula, mons
 rique latere putant fabulam, Siciliae.
 quae de manu ad manum

Contorfit laeuas proram Palinurus ad vndas.
 Laeuam cuncta cohors remis ventisque petiuit.
 Tollimur in coelum curuato gurgite, et idem
 Subducta ad Manes imos defidimus vnda. 565
 Ter scopuli clamorem inter caua saxa dedere:
 Ter spumam elisam et rorantia vidimus astra.
 Interea fessos ventus cum sole reliquit;
 Ignarique viae Cyclopum adlabimur oris.
 Portus ab adcessu ventorum inmotus, et ingens
 570

Ipse; sed horrificis iuxta tonat Aetna ruinis,
 Interdumque atram prorumpit ad aethera nubem,
 Turbine fumantem piceo et candente fauilla;
 Adtollitque globos flammaram, et sidera lambit:
 Interdum scopulos auolsaque viscera montis 575
 Erigit eructans, liquefactaque saxa sub auras
 Cum gemitu glomerat, fundoque exaestuatur imo.

Fama

564. *Tollimur* — *defidimus* rima expressio pro vulgari: agitati fluctibus vel surgentibus, vel cadentibus. *Gurges curuatus* praeclare pingitur; nec enim recta in coelum tolluntur fluctus. *Saxa clamantia scopulorum* ad ornatum poeticum qui summus est (vt supra v. 555 gemitus pelagi) *rorantia* vero *astra* ad pictam praeclare rei naturam spectant; saepe enim videas sublatis in altum vel fontes vel fluctus solutas in imbrem guttas depluere.

568. *Interea ventus* nos reliquit cum sole. Pulcher-

rima expressio pro vulgari: Die in vesperam declinante cessauit ventus.

570. *Aetna tonat*. Septem versus a 570 — ad 577. prorsus magnifici, pulcherrimi prorsus sunt. Vix quidquam animaduersionis loco adferam. Tonitru Aetnae montis, horrificumque fragorem, gemitum, aestumque ex imo fundo ipse audis. Atram nubem ad aethera prorumpentem, fumantem piceo turbine fauillam, — flammaram globos, eructata montis viscera, liquefacta saxa ipse cernis. Nihil amplius.

Fama est, Enceladi semiustum fulmine corpus
 Vrgueri mole hac, ingentemque insuper Aetnam
 Inpositam ruptis flammam exspirare caminis; 580
 Et, fessum quoties mutet latus, intremere omnem
 Murmure Trinacriam, et coelum subtexere fumo.
 Noctem illam tecti filuis inmania monstra
 Perferimus: nec, quae sonitum det caussa, vi-
 demus.

Nam neque erant astrorum ignes, nec lucidus
 aethra 585

Siderea polus; obscuro sed nubila coelo:
 Et lunam in nimbo nox intempesta tenebat.

Postera iamque dies primo surgebat Eo,
 Humentemque Aurora polo dimouerat umbram:
 Quum subito e filuis, macie confecta suprema, 590

Ignoti

578. *Fama est.* Nota est teneatur. Noua forma viri
 in vulgus fabula de gigante Encelado igniuomo, centi-
 pede, cuius *dextro brachio* Pelorus mons; *sinistro* Pachy-
 nus; *cruribus* Lilybeum pro-
 montorium; *capiti* Aetna in-
 cumbit. Sunt, qui Typho-
 nem cum Encelado commu-
 tant. Pictura grauis, mag-
 nifica, nec visu iniucunda
 est, cui pingendae ne locus
 deesset; aduenire illuc Ae-
 neam Maro voluit.

590. *Quum subito.* Post
 picturas visu terribiles mol-
 lius atque flebilius Pathos
 sequitur. Adeo antithesis
 anthithesin, alteraque va-
 rietas alteram excipit, vt
 legentis oculus, animusque
 nouis continuo imaginibus

teneatur. Noua forma viri
 nescio cuius, sed macie con-
 fecti, et subito e vicina fil-
 ua procedentis — non rei
 modo nouitatem, sed mol-
 lem statim adfectum nuntiat.
 Cui etiam image supplicis,
 — manus ad litora sublata
 tendentis prorsus excellen-
 ter respondet. *Ignoti noua*
forma viri multo elegantius,
 quam *ignotus vir procedit*.
 Exquisitius item est, quod
 initio narrationis nomen vi-
 ri tacuerit, quod versu pri-
 mum 614 discimus, vt nem-
 pe nos sciendi curiosiores
 faceret, quis vir ille miser
 promissa in faciem barba,
 lacera veste spinis filorum
 loco confuta fuerit, quidue
 rerum euenerit &c. *Cetera*

Ignoti noua forma viri, miserandaque cultus,
 Procedit, supplexque manus ad litora tendit.
 Respicimus. Dira illuuias, inmissaque barba,
 Confertum tegumen spinis: at cetera Graius,
 Vt quondam patriis ad Troiam missus in armis.

595

Isque ubi Dardanios habitus, et Troia vidit
 Arma procul; paullum adspectu conterritus haesit,
 Continuitque gradum: mox sese ad litora prae-
 ceps

Cum fletu precibusque tulit. Per sidera testor,
 Per superos, atque hoc coeli spirabile lumen; 600
 Tollite me, Teucris: quascumque abducite terras.

Hoc

Graius; habitus natione Graecum esse loquitur. Pro eo, ut diceret: *Vbi nos vidit, Troianosque esse cognouit*, eleganter visos ab eo prius Troianos habitus, Troiana arma memorat; ea enim terrorem incutere potuerunt homini graeco. Et re quidem vera primo adfectu conterritus haesisse, gradumque continuasse fingitur. Quam multa, quam praeclara sunt, quae miremur, si modo animum ad singula advertere velimus. Et quae nostra hac in re expectatio est? — Illico trucidandum fore putabimus virum hostem, socium Ulyssis, Troianis inuisum? Conf. v. 610. *Anchises pater* (id nominis h. l. praeclare ponitur) dextram potius dat, humaniterque data fide excipit. 600. *Per hoc lumen vitale.* Hoc multam vim precibus addit. Sentiant legentes, et misereatur eos hominis infelicis, supplicis, acerbam sortem narrantis, quique aut in quascumque regiones abduci, aut occidi mallit; quam in ea regione morari. Nullius sceleris se sibi conscium esse memorat; sed Graecum se, et hostem, qui bello iliacos Penates petisset, esse fatetur. Sentiant item Tirones, quam diuersum paullo a priore scena argumentum ipsi etiam diuersi numeri exprimant, qui, quam generosi spiritus, quantaque maiestatis a versu 555 — ad 566; a v. item 570 — ad 572 fluxerint, videris, iam fluentes lenius faciliusque rem narratam molliorem efficiunt.

Hoc fat erit. Scio me Danaïs e classibus vnum,
Et bello Iliacos fateor petiisse Penates.

Pro quo, si sceleris tanta est iniuria nostri,
Spargite me in fluctus, vastoque inmergite ponto.

Si pereo, hominum manibus periisse iuuabit.

Dixerat: et genua amplexus, genibusque volu-
tans

Haerebat. Qui sit, fari, quo sanguine cretus,
Hortamur; quae deinde agitet Fortuna, fateri.

Ipse pater dextram Anchises, haud multa mo-
ratus, 610

Dat iuueni; atque animum praesenti pignore fir-
mat.

Ille haec, deposita tandem formidine, fatur:
Sum patria ex Ithaca, comes infelicis Vlixī,
Nomen Achemenides, Troiam genitore Adamasto
Paupere (mansissetque utinam Fortuna!) pro-
fectus. 615

Hic me, dum trepidi crudelia limina linquunt,

M

Inme-

614. *Genitore paupere.* Quo-
adiuncto ad excitandam mi-
serationem nihil aptius. Ea-
dem haec Sinon ad Priamum
Aen. 2, 87: *pauper in arma*
pater primis huc misit ab an-
nis. Praeclare item pauper-
tatem et suam et patris ad-
fert, ne scelus videri posset
comitem fuisse infelicis Vlyssis,
nec inepte addidit *infelicis,*
dum Troianis lonquebatur
Magnam vim precibus ad-
dit, quod sequitur: *mansis-*
set utinam fortuna! qua lo-

Me-
cutione Troianis innuit, non
iturum se fuisse comitem
Vlyssis, si pauper domi man-
sisset, ac si diceret! o man-
sistem domi, mansistem pau-
per! Fortuna h. l. die Um-
stände überhaupt, worinn
wir uns befinden, sie mögen
gut, oder böse seyn.
615. *Trepidi* — immemo-
res, et hoc ipso immemo-
res, quia trepidi, et prae-
cipiti fuga ablati. Tantum
igitur memores sui; non
mei.

Inmemores focii vasto Cyclopi in antro
 Deferuere. Domus sanie dapibusque cruentis,
 Intus opaca, ingens. Ipse arduus altaque pulsat
 Sidera, (DI, talem terris auertite pestem!) 620
 Nec visu facilis, nec dictu adfabilis vlli.

Visceribus miserorum et sanguine vescitur atro.
 Vidi egomet, duo de numero quum corpora nostro
 Prensa manu magna medio resupinus in antro
 Frangeret ad faxum, sanieque exaspera natarent

625

Limina: vidi atro quum membra fluentia tabo
 Manderet, et tepidi tremarent sub dentibus artus.
 Haud inpune quidem. Nec talia passus Vlixes,
 Oblitusue sui est Ithacus discrimine tanto.
 Nam simul expletus dapibus, vinoque sepultus,

630

Ceruicem inflexam posuit, iacuitque per antrum
 Inmensus, saniem eructans ac frustra cruento
 Per somnum conmixta mero; nos, magna precati
 Numina, fortitique vices, vna vndique circum
 Fundimur, et telo lumen terebramus acuto 635

Ingens

621. *Nec visu facilis, nec dictu adfabilis*, ut fidem dictis haberent, cuius vel ait se testem esse de visu. ipse adspectus, ne dicam, Elocutionis mira vis, mira alloquium terrorem incutit; vita est a v. 622 — 627. quod ut facile creditu sit; Videmur nobis videre duo addit: inhumanum esse, et virorum corpora manu pren- pene non hominem, qui ra- sa, — ad faxum fracta, — pacium bestiarum more vis- &c. Tremor dentium v. 627 ceribus discerptorum a se fere auditur. Et quid hor- hominum vescitur. Ater ribilius imagine 630 — 633. sanguis cruor est; non enim 629. Oblitus sui, i. e. Ver- pro potu h. l. sed pro cibo sutiae suae. sumitur. Vidi egomet — vi- 635. Lumen, oculum.

Ingens, quod torua solum sub fronte latebat,
Argolici clipei aut Phoebeae lampadis instar:
Et tandem laeti fociorum vlciscimur umbras.

Sed fugite, o miseri, fugite, atque ab litore fu-
nem
Rumpite. 640

Nam qualis quantusque cauo Polyphemus in
antro

Lanigeras claudit pecudes, atque vbera prestat,
Centum alii curua haec habitant ad litora volgo
Infandi Cyclopes, et altis montibus errant.

Tertia iam Lunae se cornua lumine conplent, 645

Quum vitam in filuis, inter deserta ferarum
Lustra domosque traho, vastosque ab rupe Cy-
clopas

Prospicio, sonitumque pedum vocemque tremisco.
Victum infelicem, baccas lapidosaque corna,
Dant rami, et vovsis pascunt radicibus herbae. 650

M. 2

Omnia

636. Quod latebat, sub|vtitur, quum Graecum lo-
ingenti capillorum silua e|quentem inducit. Addo,
supercilio prominente, vt|clypeos eae fuisse magnitu-
fere in tornis frontibus, dinis, vt non brachia modo,
wenn das Aug tief in der|sed integrum fere corpus
Hirnschale steckt. Auget rem, tegerent; vnde audacissima
terribilemque ad|spectum|expressione oculum Polyph-
magnitudo, speciesque ocu-|mi sic dicto mundi oculo,
li in modum rotundi cly-|disco solis aequiparat. So-
pei, vt Graecorum erant, lem phoebeam lampadem vt
figurati. Forma Graeci cly-|illum Lucretius aeternam
pei rotunda erat; scuti vero|mundi lampada adpellat.
oblonga. Ouid. metam. Cy-|Ardentem, et paene fulgu-
clopem adfert de se dicen-|rantem Polyphemi, vt solis,
tem: Vnum est in medio lu-|oculum fuisse oportet, cu-
men mihi fronte; sed instar|ius radios emissos ferre non
ingentis clipei. Bene item|possunt intuentium oculi.
similitudine graeci clipei

Omnia conlustrans, hanc primum ad litora classem
 Conspexi venientem. Huic me, quaecumque
 fuisset,

Addixi: fatis est gentem effugisse nefandam.
 Vos animam hanc potius quocumque absumite
 leto.

Vix ea fatus erat: summo quum monte vide-
 mus 655

Ipsam inter pecudes vasta se mole mouentem
 Pastorem Polyphemum, et litora nota petentem;
 Monstrum horrendum, informe, ingens, cui lu-
 men ademtum.

Trunca manuum pinus regit, et vestigia firmat.
 Lanigerae comitantur oves: ea sola voluptas, 660
 Solamenque mali.

Postquam altos tetigit fluctus, et ad aequora venit,
 Luminis effossi fluidum lauit inde cruorem,
 Dentibus infrendens gemitu: graditurque per ae-
 quor

Iam medium, necdum fluctus latera ardua tinxit.
 665

Nos procul inde fugam trepidi celerare, recepto
 Supplice, sic merito; tacitique incidere funem;
 Verri-

656. *Vasta se mole mo-* liores corporis proceritate,
uentem; praeclare *mouentem* et staturae magnitudine emi-
se dixit, non incedentem; nent. Pictura Polyphemi in-
 vix enim ac non nisi aegre solens est, quae tamen Ro-
 se loco mouent, qui, ut manorum popularium ocu-
 Gigantes pinguntur, arbo- los in admirationem utique
 ribus quam hominibus simi- rapuerit?

Verrimus et proni certantibus aequora remis.
 Sensit, et ad fonitum vocis vestigia torfit.
 Verum vbi nulla datur dextram adfectare po-
 testas. 670
 Nec potis Ionios fluctus aequare sequendo,
 Clamorem inmensum tollit: quo pontus, et omnes
 Intremuere vndae, penitusque exterrita tellus
 Italiae, curvisque inmugiit Aetna cauernis.
 At genus e filuis Cyclopum et montibus altis 675
 Excitum ruit ad portus, et litora complent.
 Cernimus adstantes nequidquam lumine toruo
 Aetnaeos fratres, coelo capita alta ferentes,
 Concilium horrendum: quales quum vertice celso
 Aeriae quercus, aut coniferae cyparissi 680
 Constiterunt, filua alta Iouis, lucusue Dianae.
 Praecipites metus acer agit quocumque rudentes
 Excutere, et ventis intendere vela secundis.

M 3

Contra

667. *Sic merito*, non enim mur, vela daturi quocum-
 more Sinon's mentitum fuis- que, quamcumque in par-
 se, sed vera dixisse potuit. tem; modo praesenti peri-
 669. *Dextram adfectare*, culo eriperemur. Sed He-
 i. e. conari attingere, prope leni admonitu iubemur Scyl-
 adsequi. Non me tenent in- lam vitare atque Charyb-
 terpretum argutiae, qui le- dim. Non igitur, etsi ven-
 gere mallent: *dextra adtre- tus a tergo secundus ipse*
care. Pergit Maro ea, qua nos inter vtramque propel-
 coepit audacia, et pontum leret; tamen adeo hunc cur-
 et tellurem tremere, ac ca- sum tenere noluimus, vt
 uernas Aetnae immugire potius adriaticum mare re-
 reddito sono facit. *Ruit*, petere constitueremus. *Leti*
 significantius multo est, *discrimine paruo* adpositio
 quam *venit*. *Nequidquam*, est. h. e. mediam Scyllam
 frustra; iam enim longius inter ac Charybdim viam
 aberamus, quam vt capi ab tentantes paruo intervallo
 insequentibus possemus. a morte absunt.

682. *Praecipites metu agi-*

Contra iussa monent Heleni, Scyllam atque Cha-
rybdim

Inter vtramque viam, leti discrimine paruo, 685
Ni teneant cursus: certum est dare lintea retro
Ecce autem Boreas angusta ab fede Pelori
Missus adest. Viuo praeteruehor ostia faxo
Pantagiae, Megarosque sinus, Thapsumque ia-
centem.

Talia monstrabat relegens errata retrorsum 690
Litora Achemenides, comes infelicis Vlixii.

Sicanio praetenta sinu iacet insula contra
Plemmyrium vndosum: nomen dixere priores
Ortygiam. Alpheum fama est huc Elidis amnem
Occultas egisse vias subter mare: qui nunc 695
Ore, Arethusa, tuo Siculis confunditur vndis.
Iussi numina magna loci veneramur: et inde
Exsupero praepingue solum stagnantis Helori.
Hinc altas cautes proiectaque saxa Pachyni
Radimus, et fatis numquam concessa moueri 700
Adparet Camerina procul, campique Geloi,
Immanisque Gela fluuii cognomine dicta.

Arduus

687. Boreas e Peloro ve-
niens cursui nostro fauebat.

Pantagias paruum flumen
est; Megareus sinus; Tap-
sus peninsula.

690. Litora errata, ad
quae antehac errauimus,
cursum direximus.

692. Insula Ortygia; Ple-
mmyrium promontorium. De
Alpheo Conf. notul. ad eclog.

io, 4. Helorus fluuius; Pa-
chynum promontorium.

701. Camerina palus cum
oppido eius nominis in Si-
cilia. Non concessa moueri,
i. e. quam exficari vetuit
Apollo. Gela vrbs cum flu-
uio, qui idem nominis tu-
lit. Campi geloi agri ferti-
les sunt prope Gelam.

P. VIRGILII MARONIS
AENEIDOS

LIBER IV.

At regina graui iam dudum faucia cura
Volnus alit venis, et caeco carpitur igni.

Multa
 sine consilio Drepani obire
 debuit pater; quam enim
 personam referret Didonem
 inter ac Aeneam Carthagine?
 Si mireris, cur de genere
 mortis, pluribusque, quae
 mortem patris comitari de-
 buerant, adiunctis omnino
 tacuerit Aeneas, qui tamen
 plurima, quae minus ad
 eum pertinere videntur, dif-
 fusiore narratione perfec-
 tus est, non indignor. Conf-
 de Heleno Aen. 2, 263; de
 Caeseno Aen. 3, 211. *At re-*
rendit nonnullos interpretum
verbum renarrare; cur enim
renarraret, aiunt, quae an-
te numquam narrasse legitur?
Substituunt igitur inuitis Cod.
fataque narrabat diuom. At
vero nonne Aen. 4, 116
legimus confieri pro fieri:
nunc qua ratione. quod in-
stat, confieri possit, paucis,
aduerte, docebo? —
I. At regina. Episodio li-
 bri huius, in quo omnia prae-
 clara, omnia egregia sunt,
 nihil cogitari efferrique po-
 tuisse excellentius, id vero
 vno ore omnes ii confiten-
 tur, qui suam in illustrando
 commentariis Virgilio collo-
 carunt operam. Admirabi-
 lis plane est morum, adfec-
 tumque expressa humanitas,
 imaginum vita, verborum
 rebus aptum et facile flu-
 men, nec tamen spiritus,
 qui vniuersum carmen ani-
 mat, romanus deest. *At re-*
gina, nobile exordium.
Quiuit Aeneas; at regina
— vulnus alit. Non habet,
sed alit faucia gravibus cu-
ris, quae infausti amoris fe-
re comites sunt. Alit item
occultum ignem multa cogi-
 tans 1) de virtute viri (et
 vox viri multo significantior
 est, quam si dixisset Aeneae
 2) de gentis Troianae ho-

Multa viri virtus animo, multusque recurſat
Gentis honos. Haerent infixi pectore voltus,
Verbaque: nec placidam membris dat cura quie-
tem. 5

Poſtera Phoebæa luſtrabat lampade terras,
Humentemque Aurora polo dimouerat vmbra;
Quam ſic vnanimem adloquitur male ſana ſo-
rorem:

Anna ſoror, quæ me ſuſpenſam infomnia terrent!
Quis nouus hic noſtris ſucceſſit ſedibus hoſpes! 10
Quem

nore; 3) de vultus, qui in-
tuentis continuo oculos ra-
puit, ſpecie; 4) de iſſis
verbis eloquentis viri, qui
fata ſua narrauerat &c. Ea
omnia *recurſant*, redeunt,
redeuntque in mentem, re-
ginamque inquietam, ac in-
ſomnem reddunt. Nihil in-
doli ſemineæ, nihil cogi-
tationibus infelicis Didonis
magis conſentaneum
6. *Phoebæa lampade*. Conf.
ſimilem expreſſionem Aen.
3, 637. Audacior Lucre-
tius erat l. 6, 1196: *aut*
etiam nona reddebant lam-
pade vitam; pro nona die.
Curarum, ac amaris impa-
tiens Dido mox ſub lucis
auroram ad Annam ſe con-
tulit; immo cucurrit forte,
cui enim alii citius aperiret
has curas, quam ſorori ſe-
cum *vnanimi*? — Non om-
nium continuo ſororum vna
mens, vnum cor, vna ani-
ma eſt.
9. *Anna ſoror!* Non va-
cuum h. l. dulce ſororis no-

men eſt. *Anna! Soror!* —
Conf. v. 20: *Anna fatehor*
enim, quæ cuius negarem,
niſi ſoror ſit, mihi amica,
mihi animo, vt ſanguine,
coniuncta. Plena adfectuum
inter ſe pugnantium oratio
eſt. Hinc metus, illinc pu-
dor, inter vtrumque inſau-
ſtus amor *ſuſpenſam*, ſoli-
citam, dubiam, incertam,
quid ageret, faciunt. Ter-
rent infomnia. Occurrit ani-
mo nouus hoſpes, vir fortis;
genus, vt videbatur a diis
ducens, regio igitur thala-
mo non indignus. Sed ani-
mo ſimul fixum erat ſecun-
das aſpernari nuptias, poſt-
quam in primis deceptam
ſe ſenſerat. Iura pudoris,
fides Marito Sicheo data
eam enimvero vim in ani-
mum Didonis adhuc habent,
vt tellure dehifci, fulmine
proſtrari malit, quam eam
a ſe fidem frangi. Quanta
vis verborum, quanta ad-
fectuum pugna?

Quem sese ore ferens! quam forti pectore, et
armis!

Credo equidem, nec vana fides, genus esse deo-
rum.

Degeneres animos timor arguit. Heu, quibus ille
Iactatus fatis! quae bella exhausta canebat!

Si mihi non animo fixum inmotumque federet, 15

Ne cui me vinclo vellem fociare iugali,

Postquam primus amor deceptam morte fefellit;

Si non pertaesum thalami taedaeque fuisset;

Huic vni forsan potui succumbere culpa.

Anna, fatebor enim; miseri post fata Sychaei 20

Coniugis, et sparso fraterna caede Penates,

Solus hic inflexit sensus, animumque labantem

Impulit. Adgnosco veteris vestigia flammae.

Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiscat,

Vel Pater omnipotens adigat me fulmine ad um-
bras, 25

Pallentes umbras Erebi, noctemque profundam,

Ante, Pudor, quam te violo, aut tua iura resoluo.

Ille meos, primus qui me sibi iunxit, amores

Abstulit: ille habeat secum, feruetque sepulcro.

Sic

11. *Quem sese ore ferens.* qui iunxit, — ille habeat.

Conf. Aen. I, v. 588 et 613. Cogitatio regia mente digna,

20. *Post fata Sychaei.* Conf. manere in proposito, fidem-
Aen. I, 345 — 364. que inviolatam servare ma-

27. *Ante Pudor, quam te* rito etiam mortuo. Ipsi elo-
violo. Si ullibi vim habet cutioni suavis gravitas, mi-
figura haec, certe hoc in- raque gratia inest: Habeat
loco vim omnem exserit, non modo, sed habeat se-
quam tum primum senties, cum etiam cinis. Servet sibi
quum in pedestrem sermo- soli, servet sepulcri termi-
nem converteris. Iura vin- nis inclusam, ille --- primus.
cli iugalis sunt v. 16. *Primus*

Sic effata sinum lacrimis inpleuit obortis. 30

Anna refert: O luce magis dilecta sorori,

Solane perpetua maerens carpere iuuenta?

Nec dulces natos, Veneris nec praemia noris?

Id cinerem aut Manes credis curare sepultos?

Esto: aegram nulli quondam flexere mariti: 35

Non

30. *Sinum lacrimis inpleuit.* Vt faciles ad fletum feminarum oculi sunt, ita nihil vero similius quam imbre lacrimarum ex oculis in sinum cecidisse, qui, quanta animi commotione agitur regina, indicaret. Lite dubia duorum inter certamen adfectuum inter se repugnantium decerunt fere iudices lacrimae, et quid? — Nihil. Sed ita feminae solent in horam variae atque mutabiles. Propositum datam Sigaeo seruandi fidem videri potuit serium; sed cor obluctabatur voci. Voluisse videtur Dido et noluisse. Animo laborante flent oculi. Pingine fortioribus lineis mens feminea potuit? —

31. *Luce magis dilecta.* O amantissima, o ipsa vita charior Sorori, quod multo suauius, quam si dixisset: mihi. Admittit lingua latina expressionis huius dulcedinem, ut est apud Catull. epigr. 66; *Vita frater amabilior.* Solane carpere, consumerisne sola, bene sola; digitorum enim facile in numerum mittas, quae florente aetate nubere recusent, viduas.

33. *Veneris praemia dulces nati sunt tamquam matrimonii munera.* Consentit clar. Heyn.

35. *Esto.* Character Annae sororis character feminae est, quae numquam viro cuiquam fidem dedit, nec datam seruatura fuisset mortuo. Curis soluta, iugo amorum libera, eaque, quae in feminam cadit, prudentia praedita facile animaduertit, Didonem velle *videri* magis, quam *esse* constantem; et facile nuptias cum Aenea inituram, ni pudor obstaret. Dido virilis animi femina, gloriae ultra modum adpetens, casta, pudica, ad mortem usque (ni femina fuisset) firma in proposito, nulli, nisi huic, culpae succumbens existimationem suam imminentam iri putabat, si secundas iniret nuptias, quae ea aetate a feminis sine macula iniri non poterant. Occurrebant animo manus ad aram Sichaeo datae; spretae item aliorum, Iarbae in primis, nuptiae. — Versuta soror feminini pudoris argumenta callidissime soluit. Exempla in primis aliarum adfert, ne sequi ea pudori esset. Tu sola maior animo es,

Non Libyae, non ante Tyro: despectus Iarbas,
 Ductoresque alii, quos Africa terra triumphis
 Diues alit; Placitone etiam pugnabis amor?
 Nec venit in mentem, quorum confederis aruis?
 Hinc Gaetulae vrbes, genus insuperabile bello: 40
 Et Numidae infreni cingunt, et inhospita Syrtis;
 Hinc deserta siti regio, lateque furentes.

Barcaei. Quid bella Tyro surgentia dicam,
 Germanique minas?

Dis equidem auspiciis reor et Iunone secunda
 Huc cursum Iliacas vento tenuisse carinas. 45

Quam tu urbem, soror, hanc cernes! quae sur-
 gere regna

Coniugio tali! Teucrum comitantibus armis,
 Punica se quantis adtollet gloria rebus!

Tu modo posce deos veniam, sacrisque litatis 50
 Indulge

quam omnes aliae? Quia loco muliebrem animum.
 proderit tibi, si soluta ine- iam ad argumenta transit e-
 dia fueris? si te viam se- fontibus prudentiae ciuilis
 pelieris? fidem seruare vis ducta. Illa ad feminam Di-
 Sichaeo? -- atqui non iam donem; haec ad reginam
 est, -- cinis est. Mortuo diriguntur.

44. Germani Pygmalionis.
 nulla cura de viuis. Parui Confer omnino Aen. l. I,
 illius intererit, siue ineas v. 347, et 363.

50. Posce Deos veniam.
 siue spernas coniugia. At Mirare astutiam feminae,
 spreuisti? -- esto! initio artemque subtilissimam, qua
 facile spreuisti, quum aegra sororem adgreditur. Non

ad huc recenti dolore ob auctorem illam Didoni fuit, ut
 amissum coniugem eras. nulla interiecta mora nup-
 Aliorum, qui aduexere, tias acceleraret, animumque
 procorum nuptias iure spre- suum Aeneae aperiret re-
 uisti, quia displicebant; sed pulsam forte daturus; sed
 placitone etiam amor repug- Deos in primis, velut in re
 nabis? Hus usque argumen- magni momenti, reddendos
 ta femineae eloquentiae sa-
 tis potentia ad mouendum

Indulge hospitio, causasque innecte morandi:
 Dum pelago defaevit hiems, et aquosus Orion,
 Quassataeque rates, dum non tractabile coelum.
 His dictis incensum animum inflammavit amore,
 Spemque dedit dubiae menti, soluitque pudorem.
 55

Principio delubra adeunt, pacemque per aras
 Exquirunt: mactant lectas de more bidentes
 Legiferae Cereri, Phoeboque, patrique Lyaeo;
 Iunoni ante omnes, cui vincla iugalia curae.
 Ipsa, tenens dextra pateram, pulcherrima Dido,
 60

Canden-

esse propitios hortatur, non ipsa Dido, quae tellure designara, argumentis a pietate in superos, cultuque religioso ductis femineam certe animam tangi, inducique posse. Et ne tum quidem properato opus esse ait; sed festinandum lente, indulgendum hospitio, hospites laute habendos, causas morae unam ex alia trahendas &c. Viden insidias, artesque nulli seminarum ignotas.

55. *Spem dedit -- pudorem soluit.* Reginam suspensam animi, incertamque, insomniisque territam v. 9. vidimus. Facile vero in spem erigitur dubia mens, soluta sentiens, quae pudor obicit, argumenta. Hoc; nihil aliud h. l. *soluere pudorem* est. Conf. *iura pudoris*, quae *resolui* noluit Dido v. 27, et animaduerte praeclare adumbratam muliebris animi inconstantiam. Ea-

De libatione hunc locum intelligi debere, nemo non videt. Libabant vero non vino tantum sed etiam sanguine, quem arae adfunde-
 bant. Vinum inter cornua hostiae ex patera effundebatur. Conf. ritum sacrificiorum ex Nieuport sect. 4, c. 3. Aen item 12, 174, et metam. 7, 594. *Spatiari ad aras* mihi nihil aliud est, quam hinc et hinc aram circum ire; non enim loco stare poterant, qui pecudes macrabant, avidique, quid ominis lateret, palpitantibus adhuc extis inhiabant. Sal-
 tus grauis h. l. alienus est.

60. *Tenens dextra pateram.*

Candentis vaccae media inter cornua fundit :
 Aut ante ora deum pingues spatatur ad aras ,
 Instauratione diem donis , pecudumque reclusis
 Pectoribus inhians spirantia consulit exta.
 Heu vatum ignarae mentes ; quid vota furentem ,

65

Quid delubra iuuant ? Est mollis flamma medullas
 Interea , et tacitum viuit sub pectore volnus.
 Vritur infelix Dido , totaque vagatur
 Vrbe furens : qualis coniecta cerua sagitta ,
 Quam procul incautam nemora inter Cresia fixit

70

Pastor agens telis , liquitque volatile ferrum
 Nescius. Illa fuga filuas saltusque peragrat

Dictaeos :

66. *Quid vota, quid delubra furentem iuuant.* Grauis sententia, multis documentis futura, saepe saepius a Diis peti, quod ipsi a se facile impetrarent homines, modo imperare sibi, suisque temperare adfectibus didicerint. Furorine medentur superi, si furentes nolint. Extrahine telum invito poterit? Ni mente seria Deos adeas, ni fieri velis, et facies, quod a te est, nil preces, nil delubra iuuant.

68. *Vritur — vagatur — fuit, — incipit effari, — media in voce subsistit, —* nunc hoc, nunc illud agit &c. Argumenti lib. h. 4. cepti tractationem prorsus excellentissimam ea arte, iis phantasiae poeticae imaginibus, ea ingenii vi prosequitur, ut nullo alio in loco maior, diuiniorque visus sit Maro. Post longam etsi pulcherriam libro superiore et locorum descriptionem et rerum gestarum narrationem subita maximoque Poeta omnino digna conuersione sensus in actionem transeunt, quae spectari sine admiratione virgiliani enthusiasmi non potest. Carmina a v. 68 — ad 85. inter excultissima, ac perfectissima, quae umquam Maro fecit, carmina referenda esse dubium non est. Legimus et paene cernimus errantem, et quomodo se vertat nescientem Dido. Id quod summum insaniam amoris cruciatum graphicè exprimit.

Dictaeos : haeret lateri letalis arundo.
 Nunc media Aeneam secum per moenia ducit,
 Sidoniasque ostentat opes, vrbeinque paratam. 75
 Incipit effari, mediaque in voce resistit.
 Nunc eadem, labente die, conuiuia quaerit,
 Iliacos iterum demens audire labores
 Exposcit, pendetque iterum narrantis ab ore.
 Post, vbi digressi, lumenque obscura vicissim 80
 Luna premit, suadentque cadentia fidera somnos:
 Sola domo maeret vacua, stratisque relictis
 Incubat. Illum absens absentem auditque vi-
 detque,
 Aut gremio Ascanium, genitoris imagine capta,
 Detinet, infandum si fallere possit amorem. 85
 Non coeptae adsurgunt turres; non arma iuuentus
 Exercet; portusue aut propugnacula bello
 Tuta parant: pendent opera interrupta, minaeque
 Murorum ingentes, aequataque machina coelo.

Quam simul ac tali persensit peste teneri 90
 Cara Iouis coniux, nec famam obstare furori;
 Talibus

78. *Demens*, vtpote re- in omnia praecipitia rapi,
 rum audiendarum curiosa, contempta temporis, opum,
 quae iam audierat, quae iam spei, existimationis, et ho-
 nouerat. noris ipsa alias vita chario-

86. *Non coeptae adsurgunt* ris iactura, ei solum modo
turres. Non nisi multo cum rei, quae maximo illis fu-
 iudicio ingenioque haec di- tura est detrimento, inten-
 cuntur. Quid enim videas tos. Quo amoris infani ef-
 subinde aut saepius, quam fectu, qua peste quid tri-
 eos, qui infano amoris de- stius?

diti sint, ab omnibus fere, 91. *Nec famam obstare,*
 quae seria sunt, negotiis, i. e. non obstare fammae,
 studiisque abduci, caecos ac publicae existimationis

Talibus adgreditur Venerem Saturnia dictis :
 Egregiam vero laudem et spolia ampla refertis
 Tuque puerque tuus : magnum et memorabile
 nomen,

Vna dolo diuum si femina victa duorum est. 95

Nec me adeo fallit, veritam te moenia nostra,
 Suspectas habuisse domos Carthaginis altae.

Sed quis erit modus ? aut quo nunc certamina
 tanta ?

Quin potius pacem aeternam pactosque Hyme-
 naeos

Exercemus ? Habes, tota quod mente petisti : ico
 Ardet amans Dido, traxitque per ossa furorem.

Communem hunc ergo populum, paribusque re-
 gamus

Auspiciis : liceat Phrygio servire marito,

Dotales-

curam. Non abs re Tacitus : fore putaret, is vero egre-
 Contemptu famae contemni vir-
 tutes.

92. *Adgreditur Venerem* — *egregiam vero lau-*
Saturnia. Scena iam laetior — *dem — refertis, si unam fe-*
 argumenti Pathos mollius — *minam duo numina vincant ?*
 reddit. Iucundum visu au- — *fatis acriter, sed quid*
 ditumque spectaculum dua- *aliud expectes ? Tuque puer-*
 rum Dearum est, quae fe- *que tuus, Contemtim. Ve-*
 minarum more inimicae si- *ritam te refer ad Aen. I,*
 mul, simul aemulae in sce- *661 : Quippe domum timet*
 nam prodeunt. Risum vix *ambiguam. Vrit atrox Iuno.*
 contineas, si feminarum ha- *Vereor, quo se Iunonia ver-*
 rum pax, quarum altera al- *tant hospitia. Habes, quod*
 teram fallere sueta, conue- *petisti v. ibid. 675.*

103. *Liceat servire. Servire*
 nire, et de pace inter se hoc quidem loco nil aliud
 aeterna tractare videas. Si- est, quam in potestatem Ma-
 mulat vtraque, ac dissimu- riti venire ; sed servit, qui
 lat, Qui eas sibi a dictis subest, qui morem gerere
 pungentibus, ac ironici sa- iubenti debet. Magna vis
 lis acrimonia temperaturas voci liceat inest. Magne

Dotalesque tuae Tyrios permittere dextrae.
 Olli (sensit enim simulata mente locutam, 105
 Quo regnum Italiae Libycas auerteret oras)
 Sic contra est ingressa Venus: Quis talia demens
 Abnuat, aut tecum malit contendere bello?
 Si modo, quod memoras, factum fortuna sequatur.
 Sed fatis incerta feror, si Iuppiter vnam 110
 Esse velit Tyriis urbem Troiaque profectis,
 Misceriue probet populos, aut foedera iungi.
 Tu coniux: tibi fas animum tentare precando.
 Perge: sequar. Tum sic excepit regia Iuno:
 Mecum erit iste labor. Nunc qua ratione, quod
 instat, 115

Confieri possit, paucis, aduerte, docebo.
 Venatum Aeneas vnaque miserrima Dido
 In nemus ire parant, vbi primos crastinus ortu
 Extulerit Titan, radiisque retexerit orbem.
 His ego nigrantem conmixta grandine nimbum,
 120

Dum trepidant alae, saltusque indagine cingunt,

N

Desuper

quidpiam est seruam esse? Progeniem Troiano a san-
 Sed — liceat. Contemptim guine duci audierat, Tyrias
 item: seruire marito Phry- olim quae verteret arces:
 gio, i. e. exsuli, vago, pro- hinc populum late regem ven-
 fugo? — Quanta vox taciti turum. Sed suboluit Veneri
 contemptus? quanta inuidiae? fraus.

Addit Tyrios regnumque 121. Dum trepidant alae
 carthaginiense dotem fore. nempe indaginis, quae sur-
 Quae promissa? Nec vana gente vento concutiuntur.
 eadem; sed quid id est, Indagines die aufgesteckten
 quod hoc consilii Iunoni Tücher, oder sogenannte
 suggestit? Quid illius in- Blachen, wodurch man dem
 terfuit Aeneam esse Dido- Wilde die Flucht aus den Ge-
 nis maritum? — Nihil aliud, genden versperret, die man
 quam quod Aen. I, 23: umzingelt.

Desuper infundam, et tonitru coelum omne ciebo.
 Diffugient comites, et nocte tegentur opaca:
 Speluncam Dido dux et Troianus eandem
 Deuenient. Adero, et, tūc si mihi certa volun-
 tas, 125
 Connubio iungam stabili, propriamque dicabo.
 Hic Hymenaeus erit. Non aduersata petenti
 Adnuī, atque dolis risit Cytherea repertis.

Oceanum interea surgens Aurora relinquit.
 It portis iubare exorto delecta iuuentus; 130
 Retia rara, plagae, lato venabula ferro,
 Massylisque ruunt equites, et odora canum vis.
 Reginam thalamo cunctantem ad limina primi
 Poenorum expectant: ostroque insignis et auro
 Stat sonipes, ac frena ferox spumantia mandit. 135
 Tandem progreditur, magna stipante caterua,
 Sidoniam picto chlamydem circumdata limbo.
 Cui pharetra ex auro, crines nodantur in aurum,
 Aurea purpuream subnectit fibula vestem.
 Nec non et Phrygii comites, et laetus Iulus, 140

Ince-

125. *Adero ipsa.* Ipsa eos *spumat*, spumis madefiunt
 connubio stabili iungam. *frena, mandit* spumas, pul-
 Quanta voluntatis promptitu- *chra imago equi generosi.*
 dine fallacem tegit animum? *Georg. 3, 84. pingitur equus:*
Hymenaeus nuptiarum Deus *stare loco nescire*; hic *stat*
 pro consensu in futuras nup- *reginae scansurae ad serui-*
 tias. *tium.*

132. *Massyli*, africani.
 Odora canum vis, eine Men-
 ge Spürhunde. Vt Sallust.
vis piscium erupit.

135. *Stat sonipes.* Versus
 multo elegantissimus. *Stat,*

137. *Sidoniam*, purpure-
 am vt v. 139. *Limbus* die
 Einfassung eines Kleides, die
 Borde.

140. *Laetus* aptum epi-
 theton de paruulo curarum

Incedunt. Ipse ante alios pulcherrimus omnes
 Infert se socium Aeneas, atque agmina iungit.
 Qualis, vbi hibernam Lyciam Xanthique fluenta
 Deferit, ac Delum maternam inuisit Apollo,
 Instauratione choros: mixtique altaria circum 145
 Cretesque Dryopesque fremunt, pictique Aga-
 thyrsi:

Ipse iugis Cynthi graditur, mollique fluentem
 Fronde premit crinem fingens, atque implicat auro:
 Tela sonant humeris. Haud illo segnior ibat
 Aeneas: tantum egregio decus enitet ore. 150
 Postquam altos ventum in montes, atque inuia
 lustra:

Ecce ferae, saxi deiectae vertice, caprae

N 2

Decur-

omnium ignaro, animi causa, ad venationem eunte. *lus* Apollinis patria est, ma-
 141. *Pulcherrimus* opti- *pes*, *Agathyrsi* populi sunt
 mum hoc loco epitheton, ad consulendum Apollinis
 quid enim de futuro, ut oraculum confluentes. *Picti*,
 putabatur, Marito memo- de quibus Mela l. 2, 1: ora-
 raret aliud, quam pulchri- artusque pingebant.
 tudinem, qua Didoni in 149. *Tela sonant*. Prae-
 primis placebat. Monet clare ait: *sonant*; penden-
 Ruaeus sollemnem fuisse ve- tes enim e humeris celerio-
 terum opinionem, Deos cer- re gressu concutiuntur.
 tis anni temporibus commu- 152. *Ecce ferae*. Celerri-
 tare sedes, et bene Aeneam mam caprearum ac ceruo-
 cum Apolline a Virgilio rum fugam elegantissime ex-
 comparari, qui Aen. 1, 502: primi ipse sentis. *Caprae*
 Didonem cum Diana sorore deiectae, i. e. se e summo
 Apollinis comparasset. Ex- iugo deiicientes, praecipi-
 quisita item comparatio est, tes se agentes. *Cerui trans-*
 si memineris Apollinem mittunt campos in ictu oculi,
 continuo creditum fuisse iu- vix conspecti, iam e visu
 uenem formae pulcherrimae, elapsi. *Glomerant* turmatim;
 nique candoris, faciei tener- glomerari enim, auf einen
 rimae aureis et late a tergo Hausen zusammen kommen,
 defluentibus capillis &c. De- ut Aen. 6, 311: *multae glo-*

Decurrere iugis : alia de parte patentes
Transmittunt cursu campos atque agmina cerui
Puluerulenta fuga glomerant, montesque relin-
quunt. 155

At puer Ascanius mediis in vallibus acri
Gaudet equo : iamque hos cursu, iam praeterit
illos,

Spumantemque dari pecora inter inertia votis
Optat aprum, aut fuluum descendere monte leo-
nem.

Interea magno misceri murmure coelum 160
Incipit. Insequitur conmixta grandine nimbus.

Et Tyrii comites passim, et Troiana iuventus,
Dardaniusque nepos Veneris, diuersa per agros
Tecta metu petiere. Ruunt de montibus amnes.

Speluncam Dido dux et Troianus eandem 165

Deueniunt. Prima et Tellus et pronuba Iuno

Dant signum : fulfere ignes, et conscius aether

Connubiis : summoque vlularunt vertice Nymphae.

Ille

merantur aues. Pulvis a mul- *ri cum illa, quam pinxit*
titudine excitatus in altum *Horatius l. 3, 34. Nescius*
tollitur, ut solet. *equo rudis haerere ingenuus*

156. *At puer — gaudet* *puer, venarique timet ludere*
equo. Laetus v. 140 incede- *doctior.*

bat. Nunc gaudet equo iu- *166. Tellus rerum omnium*

ueniliter exsultans. Nec spi- *genetrix, et Iuno coniugio-*

ritus, nec animus iuuenili *rum praesides. Signa esse*

pectori deest; circumagit *infausti coniugii nemo est,*

enim se, iam huc, iam il- *qui dubitat. Nuptias con-*

luc impositis equo calcari- *sensus facit, aiunt periti iu-*

bus ruens, leonem aut aprum *ris. Hoc dato et obtento*

non pecora inertia) e mon- *non speciem decori, non fa-*

(e descendere optans. Con- *nam curat Dido.*

fer imaginem generosi pue-

Ille dies primus leti primusque malorum
Causa fuit. Neque enim specie famaue moue-
tur, 170

Nec iam furtivum Dido meditatur amorem:
Coniugium vocat: hoc praetexit nomine culpam.

Extemplo Libyae magnas it Fama per vrbes:
Fama malum, quo non aliud velocius ullum,
Mobilitate viget, viresque acquirit eundo; 175
Parua metu primo; mox sese adtollit in auras,
Ingrediturque solo, et caput inter nubila condit.
Illam Terra parens, ira irritata deorum,
Extremam, ut perhibent, Coeo Enceladoque fo-
rorem
Progenit, pedibus celerem, et pernicipibus alis. 180
Monstrum horrendum, ingens: cui, quot sunt
corpore plumae,
Tot vigiles oculi subter, mirabile dictu,
Tot linguae, totidem ora sonant, tot subrigit
aures.

Nocte volat coeli medio terraeque, per umbram
Stridens, nec dulci declinat lumina somno. 185

Luce fedet custos aut summi culmine tecti,

N 3

Turri-

172. *Praetexit culpam.* | taeque fidei nuptias Aeneae
Conf. v. 19: huic *uni* for- | obtulerit.
san potui succumbere culpae. 173. *Extemplo it fama.*
Ibi *potuit* succumbere; hic | Notissimus pulchritudine sua
succubuit — huic culpae, | locus, a qua inde imagine
quod scilicet thalami per- | colores suos omnes ii du-
taesa postquam primus amor | xerunt, quibus famae effi-
deceptam morte fefellisset, | gies exprimenda erat. Conf.
immemor iam Sichaei, da- | Ouid. metam. lib. 12,

Turribus aut altis, et magnas territat vrbes;
 Tam ficti prauique tenax, quam nuntia veri.
 Haec tum multiplici populos sermone replebat
 Gaudens, et pariter facta atque infecta canebat:

190
 Venisse Aenean, Troiano a sanguine cretum,
 Cui se pulchra viro dignetur iungere Dido:
 Nunc hiemem inter se luxu, quam longa, fouere
 Regnorum inmemores, turpique cupidine captos.
 Haec passim dea foeda virum diffundit in ora. 195
 Protinus ad regem cursus detorquet Iarban,
 Incenditque animum dictis, atque aggerat iras.

Hic Hammone fatus, rapta Garamantide
 Nympha,

Templa Ioui centum latis inmania regnis,
 Centum aras posuit, vigilemque sacrauerat ignem,

200
 Excubias diuum aeternas, pecudumque cruore
 Pingue solum, et variis florentia limina fertis.
 Isque amens animi, et rûmore adcensus amaro,
 Dicitur

196. *Ad regem Iarbum*, id non proprium Nymphae, v. 36. a Didone despectum. sed gentis africanæ cuius-Regem hunc nescio cuiusdam fuisse, quam *Garaman-* in africano litore ditionis *tes* vocabant, ita vt *Ga-* (Getulorum forte aut Mau-*ramantidis* nihil aliud notet, rusiorum) nuptias Didonis quam *Nymphae Libycae*. Io- bello etiam denuntiato pe-*uis Hammonis* templum in tiisse auctor est Iustin. 1. Marmarica Tirõnibus e Cur- 18, 6. tio notum est.

198. *Hammone fatus*. Hic 200. *Centum aras*. Nu- Iouis ex Garamantide Nym-merus certus pro incerto pha filius. Sunt, qui cum-ponitur: *plura templa*. Ruæo contendunt nomen

Dicitur ante aras, media inter numina diuom,
 Multa Iouem manibus supplex orasse supinis : 205
 Iuppiter omnipotens, cui nunc Maurusia pictis
 Gens epulata toris Lenaeum libat honorem,
 Adspicis haec? An te, genitor, quum fulmina
 torques ;

Nequidquam horremus? caecique in nubibus ignes
 Terrificant animos, et inania murmura miscent?
 210

Femina, quae nostris errans in finibus urbem
 Exiguam pretio posuit, cui litus arandum,
 Cuique loci leges dedimus, connubia nostra
 Repulit, ac dominum Aeneam in regna recepit.
 Et nunc ille Paris cum semiuiro comitatu, 215
 Maconia mentum mitra crinemque madentem
 Subni-

208. *Adspicis haec?* — et regni spreto Iarba in reg-
 non illico fulmine a nubibus num recipi. Et quem? —
 misso aduenas has cum im- mollem, muliebrem, semi-
 memore beneficiorum fe- uirum, ut omnes fere Tro-
 mina perdis? — At, amabo! iani, qui illum secuti sint.
 an preces hae supplicis, an Quanta acrimonia, quanto
 dirae in Iouem sint? — In- contemptu in Troianos haec
 dignatio certe animi effu- medias inter ad Iouem pre-
 sas inter preces erumpens ces dicuntur? — Sed ea est
 paene in exprobrationem feri animi indoles, ut viros
 abit. *Caecine*, i. e. brutane, se cultiores in numerum ef-
 et inertia sunt tua fulmina? feminatorum referat. Ae-
 Tonitrune tuum *inane* est? neam Iarbae Didonem eri-
 — Non dignatur Didonem pientem cum Paride rapien-
 nominare; sed contemtim te Helenam conferri, ea
 ait: *femina*, et quidem *va-* vero comparatio inuidi ac
ga femina errans, beneficiis exarcerbati animi est. *Ille*,
 mihi adstricta. *Litus* i. e. — Paris, *ille* non sine effec-
 regionem. Ferendum foret tu adest, id quod senties,
connubia sperni; sed quod si locutionem hanc lingua
 animum in primis angit, Germanorum patria expri-
 illud est, alium *Dominum* mas.

Subnixus, rapto potitur. Nos munera templis
Quippe tuis ferimus, famamque fouemus inanem.

Talibus orantem dictis, arasque tenentem,
Audiit omnipotens, oculosque ad moenia torfit

220

Regia, et oblitos famae melioris amantes.

Tum sic Mercurium adloquitur, ac talia mandat:
Vade age, nate, voca Zephyros, et labere pen-
nis:

Dardaniumque ducem, Tyria Carthagine qui nunc
Exspectat, fatisque datas non respicit vrbes, 225
Adloquere, et celeres defer mea dicta per auras.
Non illum nobis genetrix pulcherrima talem
Promisit, Graiumque ideo bis vindicat armis:

Sed

217. *Subnixus mentum mi-*
tra Maconia. Mitra, eine
Mütze oder Haube für asia-
tische Frauenzimmer, die
auf beiden Seiten Binden
hatte, so, daß man sie un-
term Kinn zusammen bin-
den konnte. Ouid. fast. 3,
669: *leui mitra redimita ca-*
pillos. Indecorum viro erat
femineam gestare mitram.
Maconia, Lycia, Troiana,
Phrygia. Feminae item asia-
ticae vnguentis bene olen-
tibus perungebant crines
quam mollitiem imitari
viris turpe erat. Non po-
tuit Iarbas Troianos risui
magis, ac despiciatui expo-
nere, quam quum bene olen-
tes, et muliebrem in mo-
dum mitris redimitos exhi-
beret.

218. Quippe per ironiam
eo sensu, quo Aen. I, 43:
Quippe vetor fatis. Et apud
Ciceron. pro Milon. mouet
quippe me lumen curiae. Re-
di ad v. 206. Tunc Iuppi-
ter ille omnipotens es, qui
aut non potes, aut non vis
gentem tueri, quae te colit.
Dicor filius Iouis, sed di-
cor tantum, inanis fama est,
sine effectum.

219. *Arasque tenentem.*
Conf. Aen. 12, 201: *Tan-*
go aras, medrosque ignes.
Macrob. Saturnal. 3, ait:
litare sola non potest oratio,
nisi et is, qui Deos precatur,
etiam aram manibus adpre-
hendat.

228. *Bis vindicat* 1) a Dio-
mede, 2) ab Achille.

Sed fore, qui grauidam imperiis, belloque fre-
mentem

Italiam regeret, genus alto a sanguine Teucris 230

Proderet, ac totum sub leges mitteret orbem.

Si nulla accendit tantarum gloria rerum,

Nec super ipse sua molitur laude laborem;

Afcanione pater Romanas inuidet arces?

Quid struit? aut qua spe inimica in gente mora-
tur? 235

Nec prolem Aufoniam, et Lauinia respicit arua?

Nauiget. Haec summa est: hic nostri nuntius esto.

Dixerat. Ille patris magni parere parabat

Imperio: et primum pedibus talaria nectit

Aurea: quae sublimem alis, siue aequora supra

240

Seu terram, rapido pariter cum flamine portant.

Tum virgam capit: hac animas ille euocat Orco

Pallentes; alias sub Tartara tristia mittit;

Dat somnos adimitque, et lumina morte resignat.

Illa fretus agit ventos, et turbida tranat 245

Nubila. Iamque volans apicem et latera ardua

cernit

Atlantis duri, coelum qui vertice fulcit;

Atlantis, cinctum adsidue cui nubibus atris

Pini-

231. *Proderet*, propagaret. | log. et monumentis etiam.

239. *Talaria* die geflügel- | In gemmis exhibetur huma-
ten Beinkleider. Conf. met. | nas figuras e terra procre-
2, 736. | cere iubens, aut etiam ma-

242. *Tum virgam capit*, | nu extrahens. *Resignat*, ape-
qua pro munere suo vm- | rit *Seru*.

bras ad inferos ducit, et re- | 248. *Atlantis* — *senis*. At-
ducit. Nota res ex Mytho- | lantem filium Iapeti, regem

Piniferum caput, et vento pulsatur et imbri:
 Nix humeros infusa tegit: tum flumina mento 250
 Praecipitant senis, et glacie riget horrida barba.
 Hic primum paribus nitens Cyllenius alis
 Constitit: hinc toto praeceps se corpore ad vndas
 Misit; aui similis, quae circum litora, circum
 Piscosos scopulos, humilis volat aequora iuxta.

255

Haud aliter terras inter coelumque volabat;
 Litus arenosum Libyae ventosque secabat
 Materno veniens ab auo Cyllenia proles.
 Vt primum alatis tetigit magalia plantis,
 Aenean fundantem arces ac tecta nouantem 260
 Conspicit: atque illi stellatus iaspide fulua
 Ensis erat, Tyrioque ardebat murice laena,
 Demissa ex humeris: diues quae munera Dido
 Fecerat, et tenui telas discreuerat auro.
 Continuo inuadit: Tu nunc Carthaginis altae 265
 Fundamenta locas, pulchraeque vxorius urbem
 Exstruis?

olim Mauritaniae in mon- constat ex Ouid. met. 4,
 tem altissimum, qui coelum 627. vtrique imago conferri
 sustineret, mutatum fuisse, meretur.

Quantus erat mons factus Atlas: nam barba,
 comaeque

In siluas abeunt: iuga sunt humerique manusque
 Quod caput ante fuit, summo est in monte cacumen:
 Ossa lapis fiunt; tum partes altus in omnes
 Creuit in immensum (sic Dii statuistis) et omne
 Cum tot sideribus coelum requieuit in illo.

258. Materno ab auo, i. e. Oberfleid) ducum amictus;
 ab Atlante ex cuius filia item et augurum.
 Maia Iupiter Mercurium 265. Continuo inuadit Mer-
 suscepit. curius nempe. Inuadere dic-
 262. Laena (ein dicke) tis adgredi est sed voce im-
 portuniore,

Exstruis? heu regni rerumque oblite tuarum!
 Ipse deum tibi me claro demittit Olympo
 Regnator, coelum et terras qui numine torquet:
 Ipse haec ferre iubet celeres inandata per auras.

270

Quid struis? aut qua spe Libycis teris otia terris?
 Si te nulla mouet tantarum gloria rerum,
 Nec super ipse tua moliris laude laborem;
 Ascanium surgentem, et spes heredis Iuli
 Respice; cui regnum Italiae Romanaque tellus 275
 Debentur. Tali Cyllenius ore locutus
 Mortales visus medio sermone reliquit,
 Et procul in tenuem ex oculis euauit auram.
 Et vero Aeneas adspectu obmutuit amens,
 Adrectaeque horrore comae, et vox faucibus
 haesit. 280

Ardet abire fuga, dulcesque relinquere terras,
 Adto-

281. *Ardet abire fuga.* In-
 teruentu Deorum, vt in car-
 mine epico, in hoc in pri-
 mis loco opus fuit, si vlli-
 bi? Et id quidem non ad
 tenendos modo admiratione
 legentium animos; sed tum
 vt rei summa, inuolutum-
 que libri quarti episodiu-
 euolui; et religiosa Aeneae
 pietas, qua excellere illum
 Maro voluit, eminere possit.
 Aeneam a litore italico ad
 africanum reiici facile co-
 gitatu fuit in eo praecipue
 argumento, quod errores
 viri terra marique iactati
 contineret; qua vero illum
 arte, quo consilio, qua fic-
 tione summae argumenti ap-
 ta illum benigne exceptum,
 beneficiis obrutum, et loci,
 et Didonis amore captum
 Africa abire facias, arte
 summa, diuinoque, quod
 Maronis est, ingenio opus
 erat. Viso Aeneam v. 260
 arcem fundare, ac tecta no-
 uare, quid aliud expectes,
 quam Aeneam futurum fore
 Regem Libyae, ac Didonis
 maritum, et te haec legen-
 tem prope finem Aeneidis
 esse. Sed suauiter falleris.
 Subito Mercurius adest cum
 louis mandato: *Nauiget,*
haec summa est v. 237, et
Aeneas noster ardet abire

Adtonitus tanto monitu imperioque deorum.
Heu quid agat? quo nunc reginam ambire fu-
rentem

Audeat adfatu? quae prima exordia sumat?
Atque animum nunc huc celerem, nunc diuidit
illuc, 285

In partesque rapit varias, perque omnia versat.
Haec alternanti potior sententia visa est:
Mnesthea Sergestumque vocat fortemque Cloan-
thum.

Classem aptent taciti, socios ad litora cogant;
Arma parent, et, quae sit rebus causa nouan-
dis, 290

Diffimulent. Sese interea, quando optima Dido
Nesciat, et tantos rumpi non speret amores,
Tentaturum aditus, et quae mollissima fandi
Tempora, quis rebus dexter modus. Ocius omnes
Imperio laeti parent, ac iussa facessunt. 295

At regina dolos (quis fallere possit amantem!)
Praesensit, motusque excepit prima futuros;
Omnia tuta timens. Eadem inopia fama furenti
Detulit armari classem, cursumque parari.

Saeuit

fuga. Non abiturus est, *parent.* Quae animi prom-
sed ardet abire. Dulces ter- titudo ad morem Iouis im-
rae sunt; sed ardet abire. perio sine mora gerendum?
Vocat Mnestheum, Serge- Quae pietas? Quauis alia
stum, Cloanthum, delibe- via si abiisset, irascereris in-
raturus cum illis, an abeun- grato, et vix non perfido.
dum? — Nequaquam. Dis- lam vero *pium* vides, et
simulat, iubet: *classem ap-* miraris.
tent, socios cogant, arma

Saeuit inops animi, totamque incensa per urbem

300

Bacchatur. Qualis connotis excita sacris

Thyas, vbi audito stimulant trieterica Baccho

Orgia, nocturnusque vocat clamore Cithaeron.

Tandem his Aenean conpellat vocibus vltro :

Diffimulare etiam sperasti, perfide, tantum 305

Posse

301. Qualis Thyas Bac- illo, voceque notissima
chantium vna. De Orgiis, *Euoe, Euoe, Io* Bacche,
quae Tironi ex Mytholog. quae exclamatio ex furore
p. 106 non ignota sunt, bacchico, sensuque numinis
sermo est. Sacra commoueri, praesentis erumpit. Confer
sollemniter aperiri est. Ex- carmen Horatii excelsissi-
cita dicitur clamore nempe mum l. 2, od. 19 :

Bacchum in remotis curmina rupibus

Vidi docentem, (credite posteri!) -- --

Euoe! recenti mens trepidat metu

Plenoque Bacchi pectore turbidum

Laetatur! Euoe! parce liber!

Parce, graui metuende Thyrsos.

Si putes, furorem tristissi- steriis responderent faue-
mae Didonis cum laeto Bac- rentque (procul a profanis)
chantium furore minus apte phantasiae mentium incen-
comparari; memineris si- denda, qua correptae en-
mul ex Horatio, Orgiorum thusiasmo bacchido mulie-
initia non caruisse metu, ac res in furorem agi necesse
trepidatione; (*recenti mens* erat.

trepidat metu) et plena Bac- 305. *Perfide.* Summum
cho Bacchidum pectora fuis- orationis artificium est. In-
se turbida. De initio vero doles feminae supplicis, do-
furoris, in quem agebatur lentis, iratae, quam tamen
Dido, loquentem Virgilium iram mixtus dolori amor
v. 296 vidimus: *motusque* temperat, incertae, quid
excepit prima futuros. *Tri-* ageret, omnia tuta timen-
terica dicuntur festa trien- tis &c. admirabilem in mo-
nalia, tertio quouis anno dum] expressa est. Non pa-
celebrari solita. *Cithaeron* titur indignatio praemittere
mons Boeotiae. Noctu ve- orationi exordium quate-
ro, et in secessu montium cumque; mox incipit, vt
celebrabantur haec festa, ruborem incuteret: *Perfide!*
vt locus et tempus sacris, Mox nefas obiiicit oculo.
vt putabantur, Bacchi my- *Data dextera mouere virum*

Posse nefas? tacitusque mea decedere terra?
 Nec te noster amor, nec te data dextera quon-
 dam,
 Nec moritura tenet crudeli funere Dido?
 Quin etiam hiberno moliris fidere classem,
 Et mediis properas Aquilonibus ire per altum,

310

Crudelis? Quid si non arua aliena domosque
 Ignotas peteres, et Troia antiqua maneret;
 Troia per vndosum peteretur classibus aequor?
 Mene fugis? Per ego has lacrimas dextramque
 tuam, te,

(Quando aliud mihi iam miserae nihil ipsa reliqui)

315

Per connubia nostra, per inceptos Hymenaeos;
 Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quidquam
 Dulce meum; miserere domus labentis, et istam,
 Oro, si quis adhuc precibus locus, exue mentem.
 Te propter Libycae gentes Nomadumque tyranni

320

debuerat. Quam ad exci-
 tandam miserationem valeat
 illud, quod ait, se mori-
 turam, et v. 323. cui me
 moribundam deferis? — ipse
 sentis. Et morituram se ait
 crudeli funere, quae cru-
 delitatis nota in ingratum
 Aeneam cadit; vnde v. 311.
 addere non dubitat crudelis,
 perfide! Rem auget, quod
 sub hiberno fidere, sub me-
 diis Aquilonibus abiturus
 omnibus periculis se expo-
 nere non dubitet, id quod
 non auderet, si Troia Ita-
 ret, si regna Priami man-
 sissent, si Troiam versus iter
 esset faciendum. Precatur
 iam per lacrimas, per da-
 tam dextram &c. et quid-
 quid femineo animo occur-
 rit, quod ad excitandum,
 mouendum, suadendum,
 persuadendum valere possit.
 Maxima vis inest v. 314:
 Mene fugis? — et v. 320:
 Te propter repetitum v. item
 323: Cui me deferis — Pyg-
 malioni, aut Iarbae urbem
 meam destructuris, in cap-
 tiuitatem me abducturis? —

Odere; infensi Tyrii: te propter eundem
 Exstinctus pudor, et, qua sola sidera adibam,
 Fama prior. Cui me moribundam deferis, hospes?
 Hoc solum nomen quoniam de coniuge restat.
 Quid moror? an mea Pygmalion dum moenia

frater 325

Destruat, aut captam ducat Gaetulus Iarbas?
 Saltem si qua mihi de te suscepta fuisset
 Ante fugam suboles; si quis mihi paruulus aula
 Luderet Aeneas, qui te tamen ore referret;
 Non equidem omnino capta ac deserta viderer.

330

Dixerat. Ille Iouis monitis inmota tenebat
 Lumina, et obnixus curam sub corde premebat.
 Tandem pauca refert: Ego te, quae plurima
 fando

Enumerare vales, numquam, Regina, negabo

Prome-

331. Ille Aeneas. Ex oculis animum cognosci facile est. Inmotos igitur tenebat oculos Aeneas, ne, quem in corde sentiret, dolorem animaduerneret Dido. Conf. v. 369: *num lumina flexit?*— Multam vim ad excitandam miserationem haberent lacrymae, nisi femineae essent, de quibus Ovidius: *discunt lacrymare decenter, quoque volunt, plorant tempore, quoque modo.* Iouis monita praeclare adferuntur, ut dilueretur seu perfidiae, seu crudelitatis nota; facileque pateret, qua potissimum re ob oculos posita se ipse vicerit Aeneas. Obnixus, reluctans.

334. Numquam — negabo.

Responsio Aeneae virilis prudentiae plenissima est. Quam prouide, quam sapienter, quam discrete singula? Obiicit Dido v. 317 bene se de Aenea meritam. Respondet Aeneas non immemorem se beneficiorum fore, quoad usque vixerit. Pro re, pro rei veritate tantum loquar. Dissimulare fugam, tacitusque decedere voluisti ait regina v. 305. Aeneas: ne finge haec, numquam speravi rem furto abscondere, Conf. 293, in quo mollissima fandi tempora expectabat, quando consilium de discessu suo, qui

Promeritam ; nec me meminisse pigebit Elissae ;

335

Dum memor ipse mei, dum spiritus hos regit artus.

Pro re pauca loquar. Neque ego hanc abscon-
dere furto

Speraui, ne finge, fugam ; nec coniugis umquam
Praetendi taedas, aut haec in foedera veni.

Me si fata meis paterentur ducere vitam 340

Auspiciis, et sponte mea componere curas ;

Urbem Troianam primum dulcesque meorum

Reliquias colerem : Priami tecta alta manerent ;

Et recidiua manu posuissem Pergama victis.

Sed nunc Italiam magnam Gryneus Apollo, 345

Italiam Lyciae iussere capeffere fortes.

Hic amor, haec patria est. Si te Carthaginis arces

Phoenissam, Libycaeque adspectus detinet urbis ;

Quae tandem, Ausonia Teucros confidere terra,

Inuidia est ? Et nos fas extera quaerere regna.

350

Me patris Anchisae, quoties humentibus umbris

Nox

male fuga audit aperire Di-

doni poterat. V. 305 dis-

cessus nefas vocatur. Ae-

neas v. 350 : Et nos fas ex-

tera quaerere regna ; ut fas

Didoni fuit. Dido per in-

ceptos Hymenaeos, futuras

nuptias rogat v. 316 ; Ae-

neas reponit, non se in haec

foedera venisse. Amori con-

iugis potiore ex aduerso

ponit amorem patriae, quam

fatis ita iubentibus petere

tenetur : hic amor, haec pa-

tria est.

345. Gryneus dicitur Apol-

lo a templo, quod in op-

pido Aeolidis Grynio habuit.

Conf. eclog. 6, 72.

348. Te Phoenissam. Tu

ab Phoenicibus oriunda pa-

triam nunc Carthaginem te-

nes ; nos Troia orti patriam

petimus Italiam ; nobis tu

nouam inuideas patriam,

qui tuam tibi non inuide-

mus ? Inuidere, etwas nicht

gerne sehen, misgönnen.

Nox operit terras, quoties astra ignea surgunt,
 Admonet in somnis et turbida terret imago.
 Me puer Aescanius, capitisque iniuria cari,
 Quem regno Hesperiae fraudo, et fatalibus aruis.

355

Nunc etiam Interpres diuum, Ioue missus ab ipso,
 (Testor vtrumque caput) celeres mandata per auras
 Detulit. Ipse deum manifesto in lumine vidi
 Intransem muros, vocemque his auribus hausi.
 Desine meque tuis incendere teque querelis: 360
 Italiam non sponte sequor.

Talia dicentem iamdudum auersa tuetur,

O

Huc

356. *Interpres Diuum*, te digito monstraui. Ego-
 Mercurius. Maxima vis locutioni inest v. 361: *Italiam* ne aut tunc aut ambo iu-
 non sponte sequor. Sequi benti Ioui negemus obse-
 iubeor fatorum et oraculo- quia? Quis nostrum dicto
 rum admonitu. Sed parum non sit audiens; quis omni-
 hoc. Pater Anchises con- potenti Diuum hominumque
 tinuo in somnis adest; nec regi inaudita contumacia ob-
 sistat? —
 monet modo, sed terret. Si 362. *Dicentem auersa tue-*
 de fide oraculorum dubites, tur. Hi vultus, hi oculi —
 si adparentis mihi in somno auersi — iamdudum auersi,
 paternae umbræ imaginem quum audire rem ingratissi-
 ad vana, ut sunt non num- mam inciperet, feminarum
 quam, somnia referas, ecce sunt, quum ira in furorem
 tibi praesentem fisto Iouis abeunte sua se spe destitui
 nuntium, (iuro per *utrum-* vident. Argumentorum nul-
que i. e. meum et tuum ca- la ratio, nulla vis tangit ani-
 put,) quem ipse Iupiter ad mum. Viso, id, quod co-
 me misit, quem misit, ut gitant, cuique anxiae inhi-
 cito, ut quam celerrime ant, se adsequi non posse,
 mandata ad me deferat. plerumque desperant, agun-
 Non is mihi in somnis ad- tur in furias, et extrema
 paruit. Sed vigili, muros quaeque meditantur. Ad-
 Carthaginis intranti. Ipse fectum horum, ut fere aut
 vidi; ipse loquentem audi- in Zelotypia aut infano in
 uit — his auribus, quas for- amore sunt, et grauissimo-

Huc illuc voluens oculos, totumque pererras
Luminibus tacitis, et sic adcesa profatur:
Nec tibi diua parens, generis nec Dardanus auctor,

365

Perfide; sed duris genuit te cautibus horrens
Caucasus, Hyrcanaeque admorunt vbera tigres.
Nam quid dissimulo, aut quae me ad maiora re-
feruo?

Num fletu ingemuit nostro? num lumina flexit?

Num lacrimas victus dedit, aut miseratus aman-
tem est?

370

Quae quibus anteferam? iam iam nec maxuma
Iuno,

Nec Saturnius haec oculis pater adspicit aequis.

Nusquam tuta fides. Eiectum litore, egentem

Excepi, et regni demens in parte locaui.

Amissam classem, focios a morte reduxi.

375

Heu furiis incensa feror! nunc augur Apollo,

Nunc Lyciae fortes, nunc et Ioue missus ab ipso

Interpres diuom fert horrida iussa per auras.

Scilicet is Superis labor est: ea cura quietos

Solli-

rum, et vehementissimorum sed quae morem gerentibus
consummatissimam imagi- horrorem incutiant. Impia
nem orario Didonis refert, dein in superos, vt furen-
quae sequitur, cuique vix tes solent, conuitia iactat:
vllam aliam parem habeas. superos non curare, quae
Discute singularum et cogi hominum infelicium sunt;
tationum et locutionum in- nolle eos quietem suam cu-
tellectu facili vim ac or- ris, ac solitudine turbari.
natum. Mox tamen eos v. 383 pia

372. Saturnius, Iupiter.

numina adpellat. Quae ima-

378. Horrida, horribilia

go insipientis?

iussa. Non negat iussa esse,

Sollicitat. Neque te teneo, neque dicta refello.

380

I, sequere Italiam ventis: pete regna per undas.

Spero equidem mediis, si quid pia numina pos-

sunt,

Supplicia hausurum scopulis, et nomine Dido

Saepe vocaturum. Sequar atris ignibus absens:

Et, quum frigida mors anima seduxerit artus, 385

Omnibus umbra locis adero. Dabis, inprobe,

poenas.

Audiam: et haec Manes veniet mihi fama sub

imos.

His medium dictis sermonem abrumpit, et auras

Aegra fugit, seque ex oculis auertit et aufert;

Linquens multa metu cunctantem et multa pa-

rantem 390

Dicere. Suscipiunt famulae, conlapsaque membra

Marmoreo referunt thalamo, stratisque reponunt.

At pius Aeneas, quamquam lenire dolentem

Solando cupit, et dictis auertere curas;

Multa gemens, magnoque animum labefactus

amore; 395

Iussa tamen diuom exsequitur, classemque reuisit.

O 2 Tum

393. Aeneas lenire dolen-

tem cupit. Non caruit hu-

manitatis sensu Aeneas. Tac-

itus dolentis reginae misera-

conditione adferre solatium

adfectae vult. Sed illa se-

pectu multa parantis

dicere aufert. Mansisset for-

ipsum Carthagine; sed fata

obstant. Gemit, compatitur;

iussa tamen diuum exsequi-

tur, classemque reuisit.

Quam mira adfectuum pu-

igna in Aeneae animo adpa-

ret? Quam praeclara sui

ipsius victoria?

Tum vero Teucri incumbunt, et litore cellas
 Deducunt toto naues. Natat vncta carina:
 Frondentesque ferunt remos, et robora filuis
 Infabricata, fugae studio. 400
 Migrantes cernas, totaque ex vrbe ruentes:
 Ac veluti ingentem formicae farris aceruum
 Quum populant, hiemis memores, tectoque re-
 ponunt:
 It nigrum campis agmen, praedamque per herbas
 Conuectant calle angusto: pars grandia trudunt
 405
 Obnixae frumenta humeris: pars agmina cogunt,
 Castigantque moras: opere omnis femita feruet,
 Quis tibi tunc, Dido, cernenti talia sensus?
 Quosue dabas gemitus, quum litora feruere late
 Prospiceres arce ex summa, totumque videres 410
 Misceri ante oculos tantis clamoribus aequor?
 Inprobe amor, quid non mortalia pectora cogis?
 Ire iterum in lacrimas, iterum tentare precando
 Cogitur: et supplex animos submittere amanti:
 Ne quid inexpertum frustra moritura relinquat.
 415

Anna, vides toto properari litore: circum

Vndi-

407. *Castigant moras*, in- in vicium, quibus fungun-
 crepant morantes, hortan- tur (pars trudunt spumenta,
 tur, vt labori acius instent, pars cogunt agmina) diuer-
 gradus accelerent. Conf. vo- sitate posita est comparatio-
 cem *ruentes* ex v. 401. *fer-* nis elegantia.
uet femita omnis, vt litora 412. *Quid non cogis?* Conf.
late feruent (es wimmelt al- Aen. 3, 56.
les) in festinatione enim et

Vndique conuenere: vocat iam carbasus auras:
Puppibus et laeti nautae inposuere coronas.

Hunc ego si potui tantum sperare dolorem,
Et perferre, foror, potero. Miserae hoc tamen

Exsequere, Anna, mihi. Solam nam perfidus ille

Te colere, arcanos etiam tibi credere sensus:
Sola viri mollis aditus et tempora noras.

I, foror, atque hostem supplex adfare superbum:

Non ego cum Danais Troianam excindere gen-
tem

Aulide iuraui, classemue ad Pergama misi:

Nec patris Anchisae cinerem Manesue reuelli.

Cur mea dicta negat duras demittere in aures?

Quo ruit? extremum hoc miserae det munus
amanti:

Exspectet facilemque fugam, ventosque ferentes.

Non iam coniugium antiquum, quod prodidit,

oro;
Nec pulchro vt Latio careat, regnumque relin-
quat.

O 3

Tem-

418. *Puppibus et laeti*, Adeo varium et mutabile
versus integer ex Georg. I, semper femina. Nihil non
304, qui melius abesse, et est, quod non tentet, quo
ad locos Virgilii non emen- non rapiatur incensa semel
datos pertinere videtur. mulieris phantasia. Sed ar-

419. *Si potui*, pro, si po- tis est animaduvertere ea om-
tuissem. nia, et characterem femi-

424. *I foror — supplex ad-* neum, vt est, viuis efferre
fare. Didonem vidisti paul- coloribus.

lo ante insanam, iratam, 427. *Reuelli*, laesi, vio-
furentem, iactantem conui- laui.

tia, iam cernis supplicem. 433. *Tempus inane peto*.

Tempus inane peto, requiem spatiumque furori;
 Dum mea me victam doceat fortuna dolere.
 Extremam hanc oro veniam: (miserere sororis:)

435

Quam mihi quum dederis, cumulatam morte re-
 mittam.

Talibus orabat, talesque miserrima fletus
 Fertque refertque soror: sed nullis ille mouetur
 Fletibus, aut voces ullas tractabilis audit;
 Fata obstant, placidasque viri deus obstruit au-
 res.

440

Ac

Animaduerte feminei animi sinam abire: et mortem me-
 versutiam. Tempus lucrari am quasi cumulum votis eius
 vult, quum non potest ani- adiiciam. Servius omnino
 mum. Specie officii dolum contendit Didonem non sine
 tegit, et ut colorem habe consilio Maronis perplexe
 ret oratio, fingit se id ro- locutam, ut solent in ea
 gare, ut cum tempore do- rerum conditione infanae,
 lor mirui possit, ipsaque et furentes feminae. Inter-
 (ut Ouid. ait) fortiter edis- pretatio clar. Heynii est:
 cat tristitia posse pati. Re ta- quam gratiam qua benefi-
 men vera spes forte animo cium si mihi praestiteris vs-
 subiit, ut si moram ex mo- que ad mortem grata ero.
 ra necteret, cum tempore Haec est sententia nuda
 Aeneae quoque lucraretur enuntiata, et ornatus: cu-
 animum. mulatissime usque ad mor-

436. Versus hic inter vir- tem gratiam referam. Hoc,
 gilianos intellectu fere dis- ut poeta, extulit: cumula-
 ficilimus est. Variant Codd. tam remittam, pro cumu-
 legunt aliqui: Quam mihi late referam, et morte, in
 quum dederis, cumulatam morte, ante quam moriar.
 morte remittam. Alii con- 440. Deus obstruit aures.
 tendunt pro dederis legi de- Ut poetae epici ceteris in
 bere dederit, et ad Aeneam tractatione argumenti sui
 referri hoc sensu: Hoc be- multo feliciores sunt, ita
 neficiam morae paullo lon- Deorum continuo interuen-
 gioris, hanc ultimam gra- tu omnia facile expediunt,
 tiam quum mihi fecerit, re- quae aliis expeditu difficil-
 mittam illum, dimittam, lima forent. Ne quis ni

Ac velut, annoso validum quum robore quercum
 Alpini Boreae nunc hinc nunc flatibus illinc
 Eruere inter se certant: it stridor; et alte
 Consternunt terram concusso stipite frondes:
 Ipsa haeret scopulis: et, quantum vertice ad
 auras 445

Aetherias, tantum radice in Tartara tendit.
 Haud secus adsiduis hinc atque hinc vocibus
 heros

Tunditur, et magno perferit pectore curas.
 Mens inmotam manet: lacrimae voluuntur inanes.

Tum vero infelix fati exterrita Dido 450

Mortem orat: taedet coeli convexa tueri.

Quo

miam duritiem animumque adfectum impetu in despe-
 omnino intractabilem viro rationem abreptae; at, ne
 cultiori vitio vertat, *Deus* in similem miseriam incidas,
aures obstruit. Quid faeni- principiis obsta. Ad rei na-
 tiei obicias Aeneae, qui turam expressa est despe-
 iubenti Ioui magis quam rantis imago. Si res nobis
 feminae supplici vtramque ex voto non succedant, sub-
 aurem praebet? Et quid latis oculis fere coelum in-
 sentires de viro magno, tuemur. Re ad extremum
 qui neglecto Iouis mandato deducta taedium nos vitae
 feminearum precum vim non capit, ne coelum quidem
 sustinisset? Mira profecto intueri amplius sustinemus.
 in libro hoc adfectum pug- Oramus mortem desperatio-
 na, mira euentus futuri tra- nis initio, ut solito citius
 gici evolutio est. adsit, ad ultimum — de-

451. Mortem orat, — cernimus mori. *Exterrita*
Coelum intueri taedet, — Dido praeclare fingitur.
 tandem v. 475 decrevit mori Terror desperationem, ter-
 Senties vim carminum ho- rorem ostenta suo hic loco
 rum prorsus diuinorum, si adlata augent. Vim maxi-
 quis tamen in animo tuo mam in animos ea in pri-
 humanitatis sensus est. Mi- mis ostenta habuere, quae
 fereat te infelicis Didonis; ad aras inter sacra euene-
 misereat te quidem reginae rant. Conf. fatum Lao.

Quo magis inceptum peragat, lucemque relinquat,
 Vidit, thuricremis quum dona inponeret aris,
 (Horrendum dictu) latices nigrescere sacros,
 Fusaque in obscenum se vertere vina cruorem. 455
 Hoc visum nulli, non ipsi effata forori.
 Praeterea fuit in tectis de marmore templum
 Coniugis antiqui, miro quod honore colebat,
 Velleribus niueis et festa fronde reuinctum.
 Hinc exaudiri voces et verba vocantis 460
 Visa viri; nox quum terras obscura teneret;
 Solaque culminibus ferali carmine bubo
 Saepe queri, et longas in fletum ducere voces.
 Multaque praeterea vatum praedicta priorum

Terri-
 coontis l. 2, 200. Obsce- 460. Exaudiri voces viri,
 num vocat cruorem, qui Sichaei. Et ferali bubone,
 mali ominis loco erat. Qui quae sola h. l. non canit,
 ultro sibi mortem inferunt, sed queritur, saepe queritur,
 tegunt fere arcana consilia noctu queritur, quid lugu-
 sua; unde visum nec ipsi brius? Supplent ostenta vi-
 forori arcanorum suorum cem Deorum interuentus,
 cetera consciae aperuit. Ea ne, si eadem continuo mira
 ex re patet, Didonem iam occurrerent, pro eo, ut
 serio voluisse mori, et pae admirationem parerent, fa-
 ne iam decreuisse. Unde stidium creent. Conferri me-
 v. 475 sola secum ipsa tem- retur epistola Didonis ad
 pus mortis modumque exi- Aeneam Ouid. ep. heroid.
 git spem insuper vultu simu-
 lans.

Est mihi marmorea sacratus in aede Sichaeus,

Adpositae frondes, velleraque alba tegunt.

Hinc ego me sensi noto quater ore citari,

Ipse sono tenui dixit: Elissa! veni.

Didonis de Aenea somnium cuparunt animum? Adpa-
 ad felicissima Maronis in- ret ei Aeneas ferus, vide-
 uenta pertinet. Quae enim tur sibi relinqui, semperque
 phantasia, quae cogitatio- relinqui, relinqui sibi sola;
 nes aliae noctu occurrerent sola item ac nullo comite
 adfectuum tumultu agitatis, per immensam solitudinem
 quam quae diu omnem oc- errare. Quid elaboratius.

Terribili monitu horrificant. Agit ipse furentem

465

In somnis ferus Aeneas: semperque relinqui
Sola sibi, semper longam incommitata videtur
Ire viam, et Tyrios deserta quaerere terra.
Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus,
Et solem geminum, et duplices se ostendere The-
bas: 470

Aut Agamemnonius scenis agitatus Orestes;
Armatam facibus matrem et serpentibus atris
Quum fugit, vltricesque sedent in limine Dirae.

Ergo vbi concepit Furias euicta dolore,
Decreuitque mori; tempus secum ipsa modum-
que 475

Exigit: et, maestam dictis adgressa sororem,
Consilium vultu tegit, ac spem fronte feremat:
Inueni, germana, viam, (gratare forori)

Quae

470. Furiarum agmina furentibus in somnis adesse, duplicem a Pentheo furente visum esse solem, duplices Thebas ad somnia insanis visa omnino spectat.

471. Scenis agitatus dicitur Orestes, quia ab Euripide primum in scenam productus plurimis deinde in theatris continuo adparuit. Nota est Orestis fabula, quem occisae a se matris umbra locis omnibus insecta, eique cum facibus continuo imminere visa est. Eo templum Minervae Athenis ingresso, fores exterius

obsidebant furiae egressum inuasurae. Inde nobilis pictura: *sedent in limine Dirae.*

478. *Inueni viam.* Oratio subdola, et fraudum feminearum plena. Fallere sueta femina ipsam sororem, amicum, vita ipsa chariorem fallit, non obscuro certe indicio animum moriendi fuisse vel maxime serium; qui enim se vim sibi illatos ipsi siue gloriantur, siue edicunt, iis fere aut animus deest, aut seria voluntas. Notum id hodieque Anglorum moribus. Si fraus ista Annae suboluisset, ea uti-

Quae mihi reddat eum, vel eo me soluat aman-
tem.

Oceani finem iuxta, solemque cadentem, 480
Ultimus Aethiopum locus est, vbi maximus Atlas
Axem humero torquet, stellis ardentibus aptum:
Hinc mihi Massylae gentis monstrata sacerdos,
Hesperidum templi custos, epulasque draconi
Quae dabat, et sacros seruabat in arbore ramos,
485

Spargens humida mella soporiferumque papauer.
Haec se carminibus promittit soluere mentes,
Quas velit; ast aliis duras inmittere curas:
Sistere aquam fluuiis, et vertere sidera retro;
Nocturnosque ciet Manes. Mugire videbis 490
Sub pedibus terram, et descendere montibus ornos.
Testor, cara, deos, et te, germana, tuumque
Dulce caput, magicas inuitam adcingier artes.

Tu

que omnem mouisset lapi-|Coelum stellis aptum, mit-
dem, quo irritum reddere-|Sternen besetzt. Aen. II, 202.
tur Didonis consilium. At|Conf. Georg. 3, 168: *Ipsis*
re ita constituta non ani-|e torquibus aptos iunge pa-
maduertit dolum. Miro id|res, i. e. vinctos, nexos,
mirius. Soror forori tumu-|et illigatos inuicem. Lo-
lum parat, dum pyram. |cutio ex Ennio est. Conf.
482. *Aptum* h. l. besetzt. Lucret. I. 5:

*Sic ubi non erimus, quum corporis atque animae
Discidium fuerit, quibus e sumus uniter apti.*

485. *Sacros seruabat ramos* ferendo coelo fessum suo
De hortis Hesperidum, et tantisper onere liberauerit,
aureis pomis ab immani, ipse coelum ferens, donec
insomnique et centum ca-|necato dracone poma ab-
pitibus instructo dracone|stulisset. *Mugire videbis ter-*
custoditis nota fabula est. *ram, descendere ornos* ait ad
Sub pedibus montis Atlan-|fidem dicto faciendam, apud
tis eos fuisse sitos, inde pa-|feminam in primis rei in so-
tet, quod Hercules illuc|litae videndae satis curiosam,
contenderit, et Atlantem

Tu secreta pyram tecto interiore sub auras
Erige, et arma viri, thalamo quae fixa reliquit

495

Inpius, exuniasque omnes, lectumque iugalem,
Quo perii, superinponas. Abolere nefandi
Cuncta viri monumenta iuuat, monstratque sa-
cerdos.

Haec effata filet. Pallor simul occupat ora.

Non tamen Anna nouis praetexere funera sacris
500

Germanam credit, nec tantos mente furores
Concipit, aut grauiora timet, quam morte Sichaei.
Ergo iussa parat.

At regina, pyra penetrali in sede sub auras
Erecta ingenti, taedis, atque ilice secta, 505

Intenditque locum fertis, et fronde coronat

Funerea: super exuias, ensenque relictum,

Effigiemque toro locat, hand ignara futuri.

Stant arae circum, et crines effusa sacerdos

Ter centum tonat ore deos, Erebumque, Chaos-

que, 510

Terge-

496. *Exuias, vestes.* Conf. Frons funerea secundum fer-
fer eclog. 8, 90: *has olim uiam cupressus est; si velis*
exuias mihi perfidus ille re- verbenas intelligi sacris ma-
liquit. Versu item 648 eae- gicis fere adhibitas, eas
dem vestes sunt, quae 651 non e laeta fronde, sed e
exuiiae vocantur. cupressu factas puta. Conf.

506. *Intendit locum fertis,* eclog. 8, 75.
i. e. intendit ferta per lo- 508. *Effigiem* Aeneae.
cum. Ligat a pariete in Conf. ritum magicum ex
parietem, locumque exten- eclog. 8, 75 et 80.
sis fertis replet, quasi ferta 510. *Tonat* vox sollemnis
per locum tendit. *Seruius.* in sacris magicis, vocat,

Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianae.
 Sparserat et latices simulatos fontis Auerni:
 Falcibus et messae ad Lunam quaeruntur aenis
 Pubentes herbae, nigri cum lacte veneni:
 Quaeritur et nascentis equi de fronte reuolfus,
 515

Et matri praereptus amor.

Ipfa mola, manibusque piis, altaria iuxta,
 Vnum exuta pedem vinclis, in veste recincta,
 Testatur moritura deos, et conscia fati
 Sidera: tum, si quod non aequo foedere aman-
 tes 520
 Curae numen habet, iustumque memorque pre-
 catur.

Nox erat, et placidum carpebant fessa soporem

Corpora
 euocat, inuocat deos infe- 513. *Messae*, demessae,
 ros, suo quemuis nomine succisae nitente Luna.

vocans. *Ter ad tonat*; non 515. *De fronte reuulsus*
 ad *centum* referri puto, vt amor. Ein Stückchen Fleisch,
 numerus more poetarum das auf der Stirn der Jül-
 certus pro incerto veniat. sen, wenn sie auf die Welt
 Sub Erebo non infernus, kommen, zu finden seyn soll.

nec inferorum profunditas Hinc de fronte reuulsus.
 intelligitur, sed deus fingi- 522. *Nox erat*. Omnem
 tur, qui sedes immas infe- certe suauitatem poeticam
 rorum tenet. *Chaos* item in hanc noctis descriptio-
 numen est Aen. 6, 265. nem effudit Virgilius, et
 Triformis *Hecate* Tironi no- miro id effectum Qua enim

512. *Latices simulatos*; illae, Maronique familiarif-
 non enim veri, et ex ipso sumae nascerentur antithe-
 auerni fonte hausti latices ses, quae toties ea volupta-
 erant; sed fingebantur esse. te, quae summa est, legen-
 De ritibus magicis consule tem adficiunt? Omnes ag-
 Ouid. epist. heroid. 6; Qui- ri, pecudes, volucres, ipsa
 dium item metam. l. 7 et 14; aequora quiescunt; sola Di-
 Lucan. l. 6; Silium 8. do adeo non quieta animo

Corpora per terras, filvaeque et faeva quierant
Aequora: quum medio voluuntur sidera lapsu,
Quum tacet omnis ager: pecudes, pictaeque vo-

lucres, 525

Quaeque lacus late liquidos, quaeque aspera
dumis

Rura tenent, somno positae sub nocte silenti

Lenibant curas, et corda oblita laborum.

At non infelix animi Phoenissa, neque vinqum

Soluitur in somnos, oculisque aut pectore noctem

530

Adcipit. Ingeminant curae: rursusque refurgens

Saeuit amor, magnoque irarum fluctuat aestu.

Sic adeo infistit, secumque ita corde volutat:

En, quid ago? rursusne procos inrisa priores

Expe-

est, vt curis etiam et solli-
citudine confecta magno
irarum aestu fluctuet. Sere-
na nox est; mens reginae
turbulenta nec oculis, nec
pectore noctem accipit.
Omnia corda laborum ob-
lita sunt; sola Dido mentis
aegritudine laborat; ipsam-
que in desperationem agi-
tur. Omnium curae noctu
leniuntur; eae vero in Di-
donis animo adeo non le-
niuntur, vt augeantur po-
tius, ac ingeminantur. Om-
nia iacent somno sopita;
in sola Didone refurgens
saeuit amor, — infistit, —
volutat secum &c.

534. En, quid ago? Ora-
tionem patethicam vnam,
quae nobis visa est pulcher-

rima, excipit altera, eaque
fere pulchrior. Sensus in
ea fluctuantis animi, adfec-
tum vi, impetuque huc
illuc acti, ad vltimum de-
nique decernentis — *decer-*
nentis mori viuidissimi sunt.
Ideae se ipsae ordinant.
Quid agam? quo me ver-
tam? quam timide, quam
anxie? Procos Nomadum
precibus adeam regina,
quae eos risui habui? —
Cum Troianis abeam? sed
perfidi sunt, periuri. —
Tyrios meos conuocem,
manque delecta abeuntes
insequar? hos vero vix eo
induxi, et relictis Tyro me
sequantur. Quid ergo? —
— *Morere.*

Experiar? Nomadumque petam connubia sup-
plex, 535

Quos ego sim toties iam dedignata maritos?
Iliacas igitur classes atque vltima Teucrum
Iussa sequar? quiane auxilio iuuat ante leuatos,
Aut bene apud memores veteris stat gratia facti?
Quis me autem (fac velle) sinet; ratibusue su-
perbis 540

Inuisam adcipiet? nescis heu, perdita; necdum
Laomedontaeae fentis periuria gentis?
Quid tum? sola fuga nautas comitabor ouantes?
An Tyriis, omnique manu stipata meorum,
Inferar? et, quos Sidonia vix vrbe reuelli, 545
Rursus agam pelago, et ventis dare vela iubebo?
Quin morere, vt merita es: ferroque auerte do-
lorem.

Tu lacrimis euicta meis, tu prima furentem
His, germana, malis oneras, atque obiicis hosti.
Non licuit thalami expertem sine crimine vitam
550

Degere, more ferae, tales nec tangere curas?
Non feruata fides, cineri promissa Sychaeo!
Tantos illa suo rumpebat pectore questus.

Aeneas celsa in puppi, iam certus eundi,

Carpe-

548. *Tu, Germana — Tu.* | etiam cineri datam frange-
Ea fere feminarum indoles | rem.
est, vt quam ipsae ferunt, 551. *More ferae* solam,
in alios culpam coniiciant. | procul ab hominum con-
Tu, Soror! tu mihi auctor sortio,
fuisti, vt fidem Sychaeo |

Carpebat somnos, rebus iam rite paratis. 555

Huic se forma dei voltu redeuntis eodem

Obtulit in somnis, rursusque ita visa monere est;

Omnia Mercurio similis, vocemque, coloremque,

Et crines flauos, et membra decora iuuentae:

Nate dea, potes hoc sub casu ducere somnos?

560

Nec, quae te circum stent deinde pericula, cernis?

Demens! nec Zephyros audis spirare secundos?

Illa dolos dirumque nefas in pectore versat,

Certa mori, varioque irarum fluctuat aestu.

Non fugis hinc praecipit, dum praecipitare po-

testas? 565

Iam mare turbare trabibus, faeuasque videbis

Conlucere faces, iam feruere litora flammis;

Si te his attigerit terris Aurora morantem.

Eia age, rumpe moras. Varium et mutabile

semper

Femina. Sic fatus nocti se immiscuit atrae. 570

Tum vero Aeneas, subitis exterritus umbris,

Conripit

556. *Forma Dei.* Mercurit, decreuit mori. Cum
rii. Praeclare vero forma Tyriis suis forte tibi mo-
Dei pro Deo ponitur, quia ranti superueniet, ignem-
cognosci e vultu debuit. que nauibus tuis iniiciet.
Eodem vultu redeuntis, quo Conf. v. 544. Mare remis
eum vigil conspexi, quum turbatum, conlucentes fa-
arces fundarem, et tecta no- ces ignium, feruentia flam-
uarem v. 260. mis litora ad suadendum

563. *Ille Dido.*

565. *Dum praecipitare po-* obiciuntur.

testas. Dum potes fugere.

Interiecta mora forte non 571. *Subitis umbris* noctis,
poteris amplius. Ad ex- cui se abiturus immiscuit
rema ventum est, Dido fu- Mercurius.

Conripit e somno corpus, fociosque fatigat:
 Praecipites vigilate, viri, et confidite transtris:
 Soluite vela citi. Deus, aethere missus ab alto,
 Festinare fugam, tortosque incidere funes, 575
 Ecce iterum stimulat. Sequimur te, sancte deo-
 rum,

Quisquis es, imperioque iterum paremus ouantes.
 Adsis o, placidusque iuues, et fidera coelo
 Dextra feras. Dixit: vaginaque eripit ensem
 Fulmineum, strictoque ferit retinacula ferro. 580
 Idem omnis simul ardor habet; rapiuntque,
 ruuntque:

Litora deseruere: latet sub classibus aequor.
 Adnixi torquent spumas, et caerula verrunt.

Et iam prima nouo spargebat lumine terras
 Tithoni croceum linquens Aurora cubile: 585
 Regina e speculis, vt primum albescere lucem
 Vidit,

572. *Conripit*, non leuat, aut mouet se, vt solent fere, qui expergesunt, sed *corripit* celeriter. Hoc enim verbo celeritatem notari videas Aen. I, 188, item 12, 93. Ouid. metam. 2, 145. Vnde et sequitur: *fatigat* focios, praecipites esse iubet, et cito vela soluere. 576. *Sequimur te sancte deorum*. Quam molliter, quam placide fluunt tres huiusmodi versus. Quam religionis spiritu, pietateque in superos pleni sunt? — At quam viuidi, quam ipso sono, vt sensu, celeres sequuntur; *Dixit: vaginaque eripit ensem ducum more*, qui rem arduam aggressuri vix con-
 tineri possunt, quin &c. 586. *Regina e speculis*. Aperit se iam scena illa tragica, quae spectari sine intimo miserationis adfectu non potest. Ex hoc certe loco nobilissimo maxime exsplendescit ars illa summa Virgilii in fingendis hominum, vt sunt, ingeniisque moribusque; in pingendis ad rei naturam adfectuum humanorum motibus; in effrendis quam viuidissime, sed magna continuo

Vidit, et aequatis classem procedere velis,
Litoraue, et vacuos sensit sine remige portus;
Terque quaterque manu pectus percussa decorum,
Flauentesque abscissa comas. Pro Iuppiter! ibit

590

Hic, ait: et nostris inluserit aduena regnis?
Non arma expedient, totaque ex vrbe sequentur,
Diripientque rates alii naualibus? Ite,
Ferte citi flammis, date vela, inpellite remos.
Quid loquor? aut vbi sum? Quae mentem in-
fania mutat?

595

Infelix Dido! nunc te facta inopia tangunt?
Tum decuit, quum sceptrum dabas. En dextra
fidesque!

P

Quem

et pathetica cum dignitate suum 593 — 96 experientiae
coniunctis coloribus: ars in miserrima ea rerum con-
inquam illa summa, quae ditione aptissimum.
omnem retro aetatem in 597. *Tum decuit.* Subit
admirationem rapuit. Quam animum ad se redeuntem
pulchre, quam praeclare dolor, et rei memoria, quam
mox, vbi se scena aperit, tum decuisset exsequi, *quum*
spectatur albescent diluculo Aeneas aduena primum pe-
coelum, — naues secundis et dem cum suis Africae intu-
aequalibus velis e portu pro- lisset. *Tum* fieri oportuit,
cedentes, — litora vacua, quod nunc v. 592 occurrit
— portus sine remigo? — animo. Obiicit sibi pro eo,
Et regina vbi? — et quae? vt eiiceret, se ipsam Ae-
— Subito eam vides pectus neae sceptrum obtulisse, et
percutientem, — comas sibi paene dedisse *tum, quum* dis-
euellentem &c. — Quantum cerpi Aeneas, occidi focii,
Pathos inest orationis ini- occisusque Ascanius Patri in
tio: *Ibit* ergo? *Ibit hic,* mensa cibi loco adponi de-
quod multo vehementius, buit. Conf. eclog. 6, 78.
quam si dixisset: *Ibit Aeneas,* Quousque demum adsurget
— *hic* — *advena*, — et mihi feminea rabies? Quae sce-
hic illuserit impune? Iam lerum atrocitas non incidit
in rabiem agitur; iam ad se furenti animo? Quanta ve-
redit. Admirare sensum ver- ro ars, quantum ingenium

Quem secum patrios aiunt portare Penates;
 Quem subiisse humeris confectum aetate paren-
 tem!

Non potui abreptum diuellere corpus, et vndis
 600

Spargere? non socios, non ipsum absumere ferro
 Aescanium, patriisque epulandum ponere mensis?
 Verum anceps pugnae fuerat fortuna. Fuisset,
 Quem metui moritura? Faces in castra tulissem,
 Inplessemque foros flaminis, natumque patrem-
 que 605

Cum genere exstinxem, memet super ipsa de-
 dissem.

Sol, qui terrarum flammis opera omnia lustras,
 Tuque harum interpretes curarum et conscia Iuno,
 Nocturnisque Hecate triuiis vlulata per vrbes,
 Et Dirae vltrices, et DI morientis Elissae, 610
 Adcipite haec, meritumque malis aduertite nu-
 men,

Et nostras audite preces. Si tangere portus
 Infandum caput, ac terris adnare necesse est,

Et

viri est cruciantia feminam — *audite preces*: Quam acri-
 phantasmata, furiasque me- ter, quam vehementer, quan-
 ditantis, et suo loco adfe- ta vi, quanta vlciscendi li-
 rentis? — bidine instat? —

608. *Sol, Iuno, Hecate &c.* 613. *Infandum caput.*
 Quum vindictae locus iam Quanta, quamque dira ex-
 amplius non sit, quid aliud pressio! Aeneam nec suo
 superest infanae, quam vt dignatur compellare nomi-
 se ad diras conuertat? Dii, ne. *Caput pro homine.*
 deaeque vltrices, vbi vbi sint, Conf. Aen. 11, 267, et Ho-
 vindicent iniuriam, quam rat. Od. l. 1, 24, 2: *Quis*
 ipsa vindicare nequit. *Ad-* desiderio sit pudor aut mo-
 cipite, — *aduertite numen,* dus tam cari capitis, i. e.

Et sic fata Iouis poscunt; hic terminus haeret:
 At bello audacis populi vexatus et armis, 615
 Finibus extorris, complexu auolfus Iuli,
 Auxilium inploret, videatque indigna suorum
 Funera: nec, quum se sub leges pacis iniquae
 Tradiderit, regno aut optata luce fruatur:
 Sed cadat ante diem, mediaque inhumatus arena.

620

Haec precor: hanc vocem extremam cum sanguine fundo.

Tum vos, o Tyrii, stirpem et genus omne futurum

P 2

Exer-

tam cari, vel carissimi hominis. Terentianum item est: *ridiculum caput, festivum caput, lepidum caput.* And. 2, 2, 34. And. 2, 3, 8, et 5, 9, 9. At rem vero illa Plauti locutio Epid. 1, 1, 86: *corruptum caput nequam homo es.* Lingua etiam patria caput pro homine venit e. g. ein wunderlicher Kopf, d. i. Mensch. Infandum, der nicht würdig ist, genannt zu werden; ein abscheulicher, böser Mensch.

615. Mallet quidem Aeneam naufragio perire; sed hac se spe vindictae fati obstantibus destitui timens imprecatur gravissima quaeque, simulque tristissima. Socios Aeneae occidi, trucidari ante oculos (ut videat v. 6, 17.) aliamue sed indignam mortem obire vult. Ipsum vexari, — expelli, — vagari extorrem, — a parvulo Ascanio (quid Patris accidere posset tristius) et, quod significantius, a tenerrimo complexu dulcissimi, sibi que carissimi parvuli auelli; — ad ultimum — ante diem cadere, — non humari. — Quid dirius in aure in primis Romanorum, quorum fides de cadaueribus non sepultis nota est, quique morientium imprecationes suo haud facile credere effectu nec vlla victimae expiari posse putabant.

622. Tum vos o Tyrii. Locus gravissimus. Eo progredi vindictam precatur, ut nec cum sua nec cum Aeneae morte desinat, sed in omnem posteritatem transitura nec modum nec finem habeat. Quid immanius? Quod ultionis genus super sit adhuc, quod animo non suggerit ira feminea? Locus cum ante oculos habuit M. le Franc in Tragoed. Dido. quae prope finem act. 5. furens ait:

Exercete odiis: cinerique haec mittite nostro
 Munera. Nullus amor populis, nec foedera sunt.
 Exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor, 625
 Qui face Dardanios ferroque sequare colonos,
 Nunc, olim, quocumque dabunt se tempore vires.
 Litora litoribus contraria, fluctibus undas
 Inprecor, arma armis: pugnent ipsique nepo-
 tesque.

Haec ait, et partes animum versabat in om-
 nes; 630

Inuisam quaerens quam primum abrumpere lu-
 cem.

Tum breuiter Barcen nutricem adfata Sychaei:
 Namque suam patria antiqua cinis ater habebat:
 Annam, cara mihi nutrix, huc siste sororem:
 Dic corpus properet fluuiali spargere lympha,
 635

Et

*Fui cruel, fui perfide,
 Et conduis te sujets où l'oracle les guide.
 Au bout de l'univers la guerre les suivra.
 Tremble ingrat: je mourrai; mais ma haine vi-
 vra &c.*

Mira arte execratio in va-	calamitatum	futurarum,
ticinium abit, quod etsi per	odiorumque	imagines! nul-
se nos non magnopere tan-	lus amor —	nulla foedera,
gat, romanas tamen et au-	—	perpetua ultio, — va-
res et mentes quam mirifice	stanta igne ferroque	regna,
tetigerit, facile videas, si	—	litora litoribus, undae
ad notissimas orbi Romam	undis, arma armis —	om-
inter ac Carthaginem, quae	nia contraria, omnia infe-	
Virgilii aetate fuere, inimi-	sta, —	perpetuo infesta.
citias, bellumque duce Han-	Et haec v. 625	<i>munera ad-</i>
nibale punicum respexeris.	pellat, et petit cineri mor-	
Quam subtilis conuersio!	tuae danda. Quae ars? quae	
Quam viuac ex ea creantur	ideae? quae vis expressio-	

Et pecudes secum et monstrata piacula ducat:
 Sic veniat. Tuque ipsa pia tege tempora vitta.
 Sacra Ioui Stygio, quae rite incepta paravi,
 Perficere est animus, finemque inponere curis;
 Dardaniique rogum capitis permittere flammae.

640

Sic ait. Illa gradum studio celerabat anilem.
 At trepida, et coeptis inmanibus effera Dido,
 Sanguineam voluens aciem, maculisque tremen-

tes

Interfusa genas, et pallida morte futura,
 Interiora domus inrumpit limina, et altos

645

P 3 nis? Omnia summa. Nihil amplius. 636. <i>Monstrata piacula</i>, res sacras, quibus ritu ma- gico ad expiationem opus erat, paratas antea, et quae- nam essent, digito monstra- tas. 638. <i>Ioui Stygio</i>, Plutoni rerum magicarum praesidi. 640. <i>Dardanii rogum ca-</i> <i>pitis</i>, i. e. rogum Aeneae, cuius effigies flammis con- sumenda erat. Non sine do- lo <i>rogum Aeneae</i> nominat, ne suum esse et nutrix, et soror animaduernerent. <i>Ca-</i> <i>put</i> pro imagine, vt v. 6, 13 pro homine. 641. <i>Gradum studio celera-</i> <i>bat anilem</i>. Ornatus versus. Anus rem mandatam quam celerrime exsecutura viribus omnibus adnititur, et cur- rere sibi, gradumque acce- lerare videtur; at quae ce- leritas in pede annosae mu- lieris?	Conscen- 643. <i>Sanguineam voluens</i> <i>aciem</i> oculorum. Siste te h. h. lector, et eas, quae summae sunt, furias in vultu Didonis, in ictu oculorum, in tremore genarum, mu- tatoque ac variato per vices colore, in pallore, qui mo- rientes mortuis similes facit, animaduerte Non legis haec, sed cernis. Sequere animo Didonem in interiora do- mus irrumpentem, rogos conscendentem, ensen va- gina recludentem, — — om- nia haec adeo spectanda tibi obiciuntur, vt coram geri putes. <i>Ensis</i> esse <i>dardanius</i>, esse Aeneae debuit, esse mu- nus a Didone debuit, (ex v. 261, 495) esse relictum ab Aenea debuit. Quam cum dilectu omnia? quam omnia summi adfectus ple- nissima, quam summa om- nia sunt? <i>Non hos in usus</i> <i>factum, donatumque</i>. Quam <i>exquisite!</i>
---	---

Conscendit furibunda rogos, ensenque recludit
 Dardanium, non hos quaesitum munus in usus.
 Hic, postquam Iliacas vestes notumque cubile
 Conspexit, paulum lacrimis et mente morata,
 Incubuitque toro, dixitque nouissima verba: 650
 Dulces exuuiae, dum fata deusque sinebant,
 Adcipite hanc animam, meque his exsoluite cu-
 ris.

Vixi, et, quem dederat cursum fortuna, peregi:
 Et nunc magna mei sub terras ibit imago.

Vrbem

650. *Dixitque nouissima* runtur impetu, meditantur
verba, quae mouere in pri- ultionem decernunt interi-
 mis debent, quia *nouissima*. tum eorum, qui votis ob-
 Sed et ipsa oratio Didonis stant; denique decernunt
 vltima prioribus nec ornatu mori — aut cum illis, aut
 poetico, nec adfectum vi sine illis — Hora imminente,
 palmam cedit. In votis Di- qua mori decreuerant, re-
 doni fuit se *curis exsoluere*; dit paulum ad se animus,
 at vero non alium fore pu- redit ratio, sed male sana.
 tabat curarum finem, quam Solatium illa quaerit, et in-
 qui vitae. Quae harum est uenit in re qualicumque, et
 cogitationum infania? — argumenta etiam ad speciem
 Sed est ea furentium. Et vera mortis metum abster-
 quae res adeo abominabilis gunt. *Vixi, — cursum per-*
 cogitatu est, quam menti egi, — *urbem statui, —*
 (femineae in primis) spe *ipsa vidi, — vlti sum virum,*
 destitutae ad vltimum de- — *poenas a fratre recepi.*
 speratio non fuggerat? In- Quid in his veri solatii?
 est hoc indoli muliebri, vt sed non ingloria moriar;
 mens ex vno adfectu in *magna mei sub terras ibit*
 alium, eumque fere e con- *imago*; en animi superbiam,
 uerso oppositum incidat. quae cum indole feminea
 Summus amor, spretus in pri- nascitur, nec cunctes ad tu-
 mis, in extremum odium mulum relinquit. Accipien-
 abit. Quid vita dulcius? da haec omnia secundum
 Sed mori eligunt, qui de- mores illorum temporum,
 sperant. Qui rem, cui vni- in quibus relictas apud po-
 ce inhiant, non adsequun- steros nominis fama ex quae-
 tur, initio turbantur animo; sita in primis et obtenta ini-
 ductam deinde rationis non micitiarum ultione maxi-
 secuti coeco adfectum fe- habebatur.

Urbem praeclaram statui: mea moenia vidi: 655

Ulta virum, poenas inimico a fratre recepi:

Felix, heu nimium felix, si litora tantum

Numquam Dardaniae tetigissent nostra carinae!

Dixit: et, os inpressa toro, Moriemur inultae?

Sed

657. Felix, heu. Sentit halitus comitem. Non erat, miserrima solum Troiano- quod Dido sibi; sed erat, rum aduentum suae causam quod adhuc superbia Didoni esse miseriae; quasi enim ad ultimum obiiceret. Di- vero non a se origo mali do secum: *vixi, — cursum* esset. Conf. v. 66: *quid de-* *peregi.* Adiicit superbia: *lubra iuvant?* *ulta virum es;* sed non Ae-

659. Os inpressa toro. En neam. *Poenas recepisti a fra-* notam extremae rabiei. Fu- *tre inimico;* non item ab- rentes, quo se vertant, nes- *inimico, ab ingrato, a per-* cii, nunc huc nunc illuc *fido Aenea? — — Quid* acti, toto non numquam *ageret? — Sed moriamur* corpore humi prostrati ipsa *ait.* In ictu oculi res geritur. *Sed — et si moriar inulta,* facie humum versus conuer- *tamen moriar, ut his curis* sa procumbunt. Dido pro *exsoluar v. 652.* Et quid? humo torum eligit, et in ea *— non morior inulta.* Ge- conditione eligere Maro lo- *nus etiam ultionis est, si* cum aptiorem non poterat, *sic, — sic moriar.* Sic gla- in quem se regina morti a- *dio per pectus adacto, gla-* se sibi inferendae vicina con- *dio Aeneae, gladio non in* iiceret. *Morietur inultae?* hos usus facto. Sit, ut in vox dubitantis adhuc, sed alto nauigans, cuius causa paulum dubitantis, et su- *occumbo, hanc pyram,* bito decernentis: *— sed mo-* *hunc ignem conspiceret a* *riamur.* Locus hic me con- longe possit. Res insolita, tinuo totum rapuit. Nihil quae coram geritur, quae illo praeclarius. Non sol- oculis adhuc accipi, quae uit dubium, sed illico ab- sentiri conspectu potest, rumpit. Certa mori mor- tanget animum perfidiae me- tem vel auferri sibi, vel dif- morem. Pereo, etsi ingra- feri timuit, si locus dubi- tus non vna mecum pereat, tationi relinqueretur. Du- periturus tamen infausto- bium item non fit, sed in- omine est, quod secum fe- cidit animo. Inultam mori- ret, quocumque iuerit. ea aetate probro erat; vn- Multum femineae malitiae de solatii loco v. 656 adu- in hoc consilio latet. Dido, lit: *ulta virum sum.* Viden- quum eo ultionis genere superbiam femineam ultimi- uti non potest, quo velit:

Sed moriamur, ait. Sic, sic iuuat ire sub umbras. 660

Hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto
Dardanus, et nostrae secum ferat omnia mortis.

Dixerat. Atque illam media inter talia ferro

Conlapsam adspiciunt comites, ensenque cruore
Spuman-

eo saltim utitur, quo potest. Discute singularum vim agere cito citius Dido de-
expressionum, quam eae buerat; ut Aeneas interea
multo felicissimae sunt? Pro elapsus saltim a longe ignem
eo, ut pedestri sermone di- oculis hauriendum conspi-
ceret; o utinam numquam ceret. Rem celerrime fac-
ad litora nostra aduenissent tam expressurus Maro non
Troiani, ait: utinam ne te- inducit reginam se occiden-
tigissent quidem haec litora. tem, sed adspectui osten-
Os v. 659 pro facie sumi- dit occisam. Ne conlaben-
tur. Vox impressa vim fu- tem quidem vident comites,
roris, iactationisque in to- sed repente adspiciunt con-
rum exprimit. Ait quidem lapsam. Res prope finem
moriatur; sed, quum de primus celerrime geritur,
genere mortis agitur, non ut fit. Hora imminente,
mori se, non cadere, sed qua vim sibi inferre despe-
ire sub umbras ait, et sic, rantes decreuere, non illi-
— sic ire, ut iuuet ire. Ae- co sibi vim inferunt, prae-
neam suo nomine adpellare sens enim imago mortis hor-
iterum dedignatur; at quam rorem incutit etiam mori
multo acrior, et ex intimo volenti. Quem ad modum
corde erumpens expressio enim, qui poculum a manu
est: crudelis Dardanus? Et medica acceptum iam ori
is non conspiciat modo hunc admouent, iam e manu se-
ignem, sed oculis hauriat, ponunt, repente vero arrep-
ut haustus recta ad cor vs- tum impigre exhauriunt;
que penetret Heu! quanta ita se ultro occisuri multa
imago insanae primum, fu- cogitant, voluunt reuoluunt-
rentis dein, ad ultimum de- que animo, modo serena
sperantis, et vim sibi iam- modo nubila fronte iam ra-
iam illaturae feminae? tione iam impetu feruntur,

663. Dixerat. Atque — meditantur, ratiocinantur
conlapsam adspiciunt. Ea ce- dubitant; — ad extremum
leritate res agitur, ut im- subito pugione arrepto mor-
pediri a nemine possit. tem sibi inferentes loqui
Comites citius conspexere simul, simul viuere desinunt,
conlapsam, quam gladium Quae singula, quam ad rei

Spumantem, sparsasque manus. It clamor ad
alta 665

Atria: concussam bacchatur fama per urbem.

Lamentis, gemituque, et femineo vlulatu

Tecta fremunt: resonat magnis plangoribus aether:

Non aliter, quam si inniſſis ruat hostibus omnis

Carthago, aut antiqua Tyros; flammaeque furentes 670

Culmina perque hominum voluantur perque deorum.

Audiit exanimis, trepidoque exterrita cursu,

Vnguibus ora soror foedans, et pectora pugnis,

Per medios ruit, ac morientem nomine clamat:

Hoc

naturam, hominisque in desperationem acti indolem expreſſa ſint, ipſe conſpicias. Sanguis recens ebullit, in ſpumas, inque cruorem abit; praeclare igitur enſis cruore ſpumans. Manus ſparſae, vel conſperſae ſanguine ſunt, vel proiectedae, ut fere occiſorum. 673. Soror per medios ruit. Accurriſſe, immo aduolaſſe ſororem ſtrepitu, vlulatuque femineo excitam, ea vero re nihil vero ſimilius Mores, ſignaue lugentium, eorum in primis, qui in maximos luctus ex improviſo incidunt, viuis coloribus pinguntur. Conclamare, ac morientem nomine clamare antiquae, romanaeque conſuetudinis eſt. Quo nomine? Non ſequitur Non Didonis, ſed Germanae: Soror! Soror! Hoc illud fuit? — Tenerior, molliorque adfectus naſcitur, quum nec perſonae, nec nominis proprii, ſed ſororis meminit. Morientibus, quos tenere amamus, commori velle, ad adfectum, luctumque, qui ſummus eſt, pertinet, inter perſonas in primis, quae aut ſanguinis aut coniugii vinculo connectuntur, quaeque nec morte, nec a ſocietate in ipſo tumulto diſiungi nolunt. Conf. ex Ouid. metam. votum commune Philemonis et Baucidis l. 8, 714:

Hoc illud, germana, fuit? me fraude petebas?

675

Hoc rogos iste mihi, hoc ignes araeque para-
bant?

Quid primum deserta querar? comitemne foro-
rem

Spreuisti moriens? Eadem me ad fata vocasses:
Idem ambas ferro dolor, atque eadem hora tu-
lisset.

His etiam struxi manibus, patriosque vocavi 680
Voce deos, sic te vt posita crudelis abessem?
Exstinxisti me teque, soror, populumque, pa-
tresque

Sidonios, urbemque tuam. Date volnera lym-
phis;

Abluam, et, extremus si quis super halitus errat,
Ore

---- quoniam concordēs egimus annos,

Auferat hora duos eadem, nec coniugis umquam

Busta meae videam, neu sim tumultandus ab illa.

Maxima vis versui 680: lugentem, sed gradum ac-
Quid fecisti Soror? Non celerare, euadere altos gra-
te solam exstinxisti, sed dus inpellit. Nec tacent fe-
meque, teque, populum- re inter currendum, sed ge-
que, patresque, urbemque munt, ululant, clamant, vt
— Posita v. 681 pro depo- totam hanc Annae oratiun-
sita, mortua venit. Extre- culam inter currendum pro-
mum halitum ore legere, i. e. latam esse non dubites. So-
excipere, et quasi haurire rorem femianimem amplex-
Romanis in more positum ti, sinu fouere, vestes cruo-
erat, qui morientium ori os re exficcare feminei luctus
admoueabant, mortuorum- est, adfectumque Sororis
que claudebant oculos, id sororem tenerrime amantis,
genus vltimi obsequii mu- summoque luctu ex miser-
nerisque esse rati. Sic fa- rima, quam coram adspicit,
ta euaserat. Non patitur luc- morte amatissimae a se Di-
tus loco stare, aut incedere donis adflictae exprimit.

Ore legam. Sic fata gradus euaserat altos, 685
 Semianimemque sinu germanam amplexa fouebat
 Cum gemitu, atque atros ficcabat veste cruores.
 Illa, graues oculos conata adtollere, rursus
 Deficit. Infixum stridet sub pectore volnus.
 Ter sese adtollens cubitoque adnixa leuauit: 690
 Ter reuoluta toro est, oculisque errantibus alto
 Quaesuit coelo lucem, ingemuitque reperta.
 Tum Iuno omnipotens, longum miserata dolo-
 rem,
 Difficilesque obitus, Irim demisit Olympo,
 Quae luctantem animam nexosque resolveret ar-
 tus. 695

Nam

688. *Illa — deficit.* Imaginem morientis Didonis inter consummatissimas Virgilii picturas referri debere, id vero in dubium vocari nequit. Ipse morientem conspice, ipse senti. Oculi somno mortis graues sunt. Adtollit eos regina, ut solent, morientes; sed conatur adtollere, quia graues. Adtollere conans deficit fugiente spiritu, vitaeque calore. *Volnus*, i. e. sanguis stridet, feruet sub pectore, ebullire, egredi fontis instar stridentis conatur. *Ter*, i. e. saepius sese adtollit regina, cubito innititur; sed deficit mox, et in torum reuoluitur, virium defectu. *Errant*, voluntur oculi huc illuc, mortis iamiam praesentis vi; ut saepe saepius apud eos videas, qui animo linguuntur. *Quae* runt, inhiant luci; sed caligantes, et ferendis lucis radiis hand amplius pares non sine relicto dolore mox iterum deficiunt. *Ingemuit Dido* vel dolorem in oculo aegre adfecto sentiens, vel ingemuit, ut solent in mortis angustis constituti. Fortepoenituit miseram insanifacinatoris, quod fieri iam non vellet, quod, quum factum sit, reuocari, irritumque reddi nequit? — v. 631, regina pingitur inuisam quaerens quam primum abrumpere lucem, et h. l. quaerens coelo lucem, sed ingemiscens reperta. Ad rem item Aen. 6, 434. 694. *Irim demisit.* Iris Iouonis nuncia est, ut Iouis Mercurius. Illius erat feminarum morientium animas (ut Mercurii virorum) corporeis exsoluere vinculis

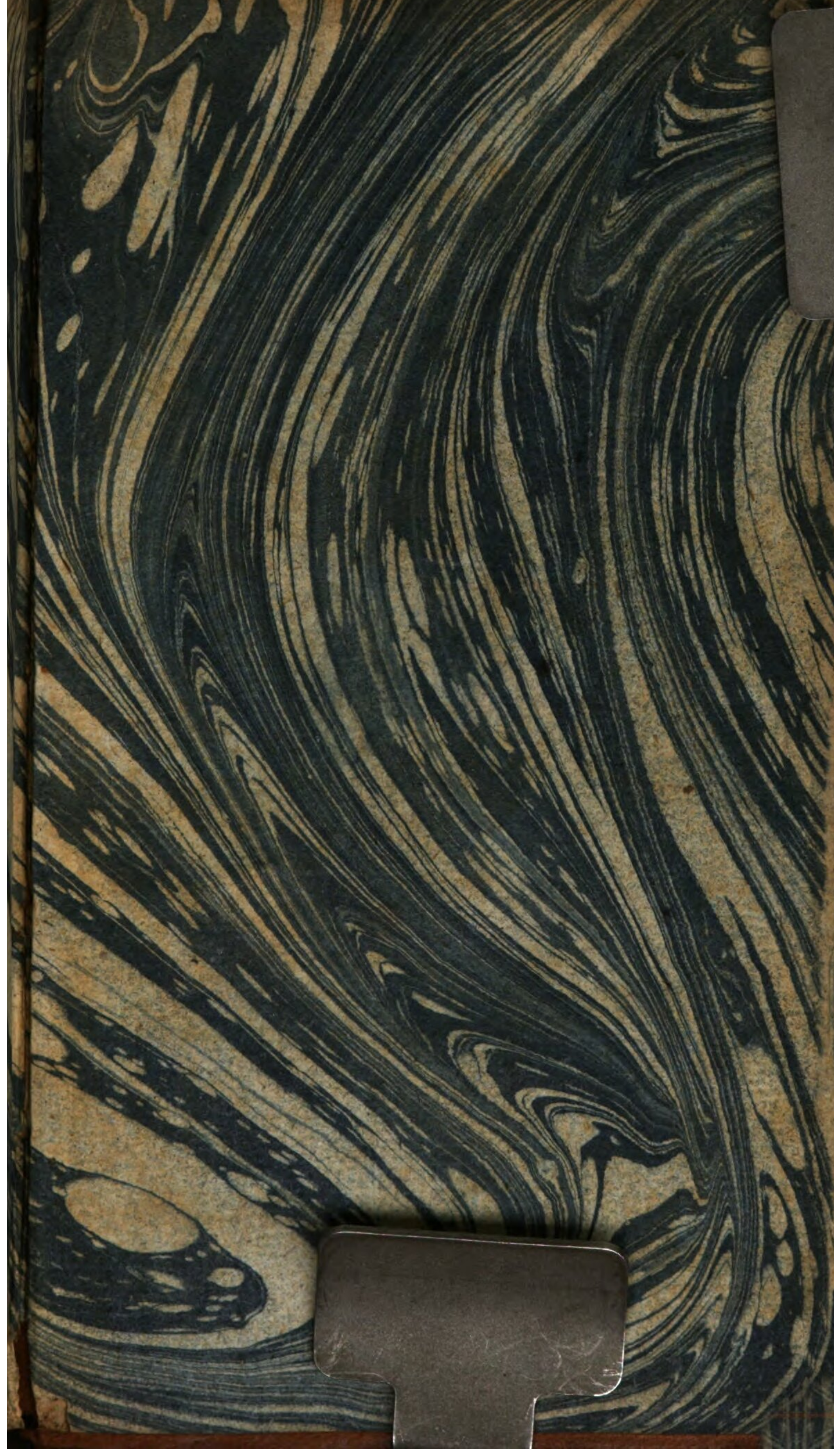
Nam, quia nec fato, merita nec morte, peribat,
 Sed misera ante diem, subitoque adcesa furore,
 Nondum illi flauum Proserpina vertice crinem
 Abstulerat, Stygioque caput damnauerat Orco:
 Ego Iris croceis per coelum roscida pennis, 700
 Mille trahens varios aduerso sole colores,
 Deuolat, et supra caput adstitit: Hunc ego Diti
 Sacrum iussa fera, teque isto corpore soluo.
 Sic ait, et dextra crinem fecat. Omnis et vna
 Dilapsus calor, atque in ventos vita recessit. 705

696. *Merita nec morte.* tisque arbitrae nondum pla-
 Quae scilicet nulli, quod cuit Didonis animam vincu-
 mortem meruisset, obnoxia lis expedire corporeis. Ne
 crimini miseratione, quam igitur *difficilis obitus* foret,
 supplicio dignior est. praeclare fingitur Iuno Car-

698. *Nondum Proserpina* thaginis praeses, a Didone
crinem abstulerat. Adumbra- culta Didonis misereri, et
 tum hoc e prisca religione, missa Iride facilem e vita
 qua neminem obire posse exitum reddere. Iris exse-
 putabant, nisi crinium ali- quitur quidem iussa; sed
 quid *de vertice* morituri ab- quum Diti sacrum hunc cri-
 stulisset Proserpina, et hoc nem e vertice reginae ab-
 Diti sacrum obtulisset. Conf. scissum ferret, ait v. 703
 Horat. l. 1, 28, 20. *Nul-* se id *iussam* facere; innuens
lum caput saeua Proserpina id cetera muneris non sua-
fugit, i. e. nulli parcit. rum partium, sed Proserpi-
Nondum Orco damnauerat, nae esse.
 i. e. Proserpinae vitae mor-

Vergilius Maro, Publius, v70-v19

P. Virgilii Maronis Opera

Bd.: Tom. II.

Monachii 1781

A.lat.a. 2205-2

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10243119-7

VD18 80042082